

ENDERUN DERGİSİ

JOURNAL OF ENDERUN

Yıl: 2025

Cilt: 9

Sayı: 1

e-ISSN: 2618-592X

<http://dergipark.gov.tr/enderun>

ENDERUN DERGİSİ

JOURNAL OF ENDERUN

YIL: 2025 Cilt: 9 Sayı: 1

Enderun yılda iki defa çıkan (Mart-Ekim)
ULUSLARARASI HAKEMLİ bir dergidir.

Sürelî Yayının Adı

Enderun Dergisi

Yayının Türü

Uluslararası E-Dergi

Yayın Dili

Türkçe - İngilizce

Yayın Sıklığı

Yılda iki kez

Konusu

Sosyal Bilimler

Elektronik Adresi

<http://dergipark.gov.tr/enderun>

Yayıncı

Dr. Cihan USTA

Editör

Dr. Cihan USTA

TARANILAN İNDEKSLELER

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

ENDERUN DERGİSİ

JOURNAL OF ENDERUN

YIL:2025 Cilt:9 Sayı:1

Bilim Kurulu

Dr. Admir MULAOSMANOVİC	International University of Sarajevo
Dr. Atila KARKACIER	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Dr. Ayşe Elif YAZGAN	Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi
Dr. Çetin KAPLAN	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Dr. Dilşad GÜZEL	Erzurum Atatürk Üniversitesi
Dr. Elçin YAZICI ARICI	Düzce Üniversitesi
Dr. Fikret BİRDİŞLİ	İnönü Üniversitesi
Dr. Gül ŞİMŞEK	Erzurum Atatürk Üniversitesi
Dr. Hafijur RAHMAN	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Dr. Hazal İlgin BAHÇECİ BAŞARMAK	Yozgat Bozok Üniversitesi
Dr. Hasan ÖZER	Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi
Dr. Hüseyin TEMİZ	Samsun Üniversitesi
Dr. Murat ÖZDEMİR	Giresun Üniversitesi
Dr. Orhan Veli ALICI	Tarsus Üniversitesi
Dr. Ömer Faruk GÜLEÇ	Kırklareli Üniversitesi
Dr. Sara BENMAHAMMED	University of the Mentouri Brothers Constantine
Dr. Serdar BUDAK	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Dr. Serghinia Hammoud ep. CHOBERT	France Ministry of Justice
Dr. Sertan TALAS	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Dr. Turan SÜLEYMANOV	Azerbaycan Devlet Üniversitesi
Dr. Veysel YILMAZ	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Dr. Yavuz ACUNGİL	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

ENDERUN DERGİSİ

JOURNAL OF ENDERUN

YIL:2025 Cilt:9 Sayı:1

SAYININ HAKEM LİSTESİ

Dr. Ahmet GÜVEN
Dr. Ali OSMANOĞLU
Dr. Emre YİĞİT
Dr. Engin DURSUN
Dr. Fatma ÇELİK BAYRAM
Dr. İbrahim AVCI
Dr. Mustafa Ozan ŞAHİN
Dr. Mustafa ÖZDEMİR
Dr. Mutlu SESLİ
Dr. Mücahit ÜLGER
Dr. Serdar BUDAK
Dr. Türker ŞİMŞEK
Dr. Yavuz ACUNGİL

Dergide yayınlanan makalelerde ifade edilen görüşler ve fikirler, Editör, Yayın Kurulu ve Yayıncı'nın değil, yazar(lar)ın bakış açılarını yansıtır. Editör, Yayın Kurulu ve Yayıncı bu gibi durumlar için hiçbir sorumluluk ya da yükümlülük kabul etmemektedir. Yayınlanan içerik ile ilgili **tüm sorumluluk yazar(lar)a aittir.**

İÇİNDEKİLER

- 1 OSMANLI'DA EMANET USULÜNE GÖRE İDARE EDİLEN MADENLER (1850-1910) 1 - 23**
Dr. Öğr. Üyesi Engin ARAS
- 2 SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN AGRICULTURE: ENVIRONMENTAL AND ECONOMIC PERSPECTIVES 24 - 43**
Assist. Prof. Dr. Ahmet KASAP
- 3 THE IMPACT OF PUBLIC BORROWING ON MARKET RISK PERCEPTION: DYNAMICS OF FISCAL DOMINANCE IN TURKEY 44 - 66**
Assist. Prof. Dr. Mehmet Mert TÜRK and Prof. Dr. Salih BARIŞIK
- 4 ENERJİ TÜKETİMİ, ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE DİJİTALLEŞME: GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİLERİ 67- 87**
Dr. Yavuz ÖZKAYA
- 5 DİJİTAL TV PLATFORMU SATIN ALMA NİYETİ ÜZERİNDE ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER 88 - 107**
Aziz KÖROĞLU, Furkan SÜRÜN ve Dr. Öğr. Üyesi Ali KÖROĞLU
- 6 YEREL HALKIN YEREL YÖNETİMİN SOSYO-KÜLTÜREL FAALİYETLERİNE YÖNELİK MEMNUNİYET DÜZEYİ: AMASYA ÖRNEĞİ 108 - 135**
Buse KOÇ ve Doç. Dr. Yavuz ACUNGİL
- 7 KİMLİK YAKLAŞIMLARI VE MİLLÎ KİMLİKLER 136 - 151**
Öğr. Gör. Dr. Rahmi ŞEYHOĞLU ve Prof. Dr. Hakkı BÜYÜKBAŞ

OSMANLI'DA EMANET USULÜNE GÖRE İDARE EDİLEN MADENLER (1850-1910)

MINES MANAGED THROUGH THE EMANET SYSTEM IN THE OTTOMAN EMPIRE (1850-1910)

Makalenin
Gönderim Tarihi:
16/12/2024

Makalenin
Kabul Tarihi:
25/12/2024

Dr. Öğr. Üyesi Engin ARAS
Şırnak Üniversitesi, Silopi MYO,
Yönetim Organizasyon Bölümü, E-mail: enginaras81@gmail.com
Orcid Numarası: 0000-0002-8617-4372

DOI: 10.59274/enderun.1602247

ÖZET

İnsanlık, M.Ö. 5000 yıllarından itibaren maden çıkarmakta, işlemekte ve günlük yaşamının bir parçası olarak madenleri kullanmaktadır. Öyle ki tarihsel süreçte insanlık, bakır, bronz ve demir devirleri şeklinde maden kullanımına dayalı dönemlere ayrılmıştır. Devletler, madenlerin ekonomik ve stratejik öneminin farkında olarak genellikle bu alanda dikkatli politikalar geliştirmiş ve madenleri önemli bir gelir kaynağı olarak değerlendirmiştir. Osmanlı Devleti de madenler konusunda farklı yaklaşımlar benimsemiş ve bu zenginliklerin ekonomik ve askeri önemi hakkında sürekli bir farkındalık içinde olmuştur. Osmanlı madenciliği, özellikle ekonomik hayatın ve askeri malzemelerin temel hammaddesi olarak görülen madenlere gereken önemi vermiştir. Ancak, bazı durumlarda teknolojik yeniliklere uyum sağlanamaması ve maden çıkarmanın ithalat yoluyla maden temin etmekten daha pahalı hale gelmesi gibi sorunlar nedeniyle çeşitli zorluklar yaşanmıştır. Osmanlı Devleti, madencilik faaliyetlerini bazen özel sektöre bırakmış, bazen de doğrudan kendi yönetimi altına almıştır. Bu çalışma, Osmanlı Devleti'nde maden işletmeciliğinin devlet tarafından yürütüldüğü bir dönemi ve bu döneme ait kayıtları incelemektedir. İncelemenin temelini, Osmanlı arşivinde “emaneten idare edilen madenler” başlığıyla yer alan defterler oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında, özellikle emaneten idare sistemi ve bu sistemin maden işletmeciliğine yansımaları ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Emaneten İdare, Osmanlı'da Madencilik, Osmanlı Maden Gelir ve Giderleri

ABSTRACT

Since around 5000 BCE, humanity has been extracting, processing, and utilizing minerals as an integral part of daily life. So much so that historical periods have been categorized into the Copper, Bronze, and Iron Ages based on the use of metals. States, recognizing the economic and strategic significance of minerals, have generally adopted careful policies in this regard, treating them as vital sources of revenue. Similarly, the Ottoman Empire developed various approaches toward mineral resources, maintaining a consistent awareness of their economic and military importance. In the Ottoman Empire, mining was seen as essential for both economic activity and the production of military supplies. However, certain challenges arose, particularly when the Empire struggled to adapt to technological advancements or when the cost of mining surpassed the expense of importing the same minerals. The Empire alternated between leaving mining operations to the private sector and directly managing them under state control. This study examines a period in which mining operations were directly managed by the Ottoman state and analyzes archival records pertaining to this era. The primary focus is on the system of “emaneten idare” (management by proxy) as reflected in the Ottoman archives, specifically through registers labeled under the title “mines managed by proxy”. The research explores the characteristics of this system and its implications for Ottoman mining practices.

Keywords: Management by Proxy, Mining in the Ottoman Empire, Revenues and Expenditures of Ottoman Mines

GİRİŞ

1. OSMANLI’DA MADEN İŞLETME USULLERİ

Madenler bugün olduğu gibi geçmişte de ekonomik bir varlık olarak tüm devletlerin önemli bir gelir kapısı olmuştur. Kendi öz kaynaklarını kullanabilmek iktisadi olarak güçlenmeye olanak verdiğinden bu nevi varlıkların kıymeti tarih boyunca hiç kaybolmamıştır. Osmanlı Devleti de tarihi boyunca madenlere önem vermiştir. Hem ekonomik hem de askerî açıdan gerekli olan hammaddelerin temininin madenler tarafından karşılanma oranı arttıkça bu yer altı zenginlikleri ile ilgili düzenlemelerdeki eksiklikler de göze çarpmaya başlamıştır. Tanzimat’ın ilanı ile hemen her alanda yeni düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelere madenler de dahildir fakat yapılan düzenlemeler madenlerin özellikle nasıl işletileceğine dair yeni bilinmezlere neden olmuştur (Bayartan, 2008:137-138). 1858 Arazi Kanunnamesi ile madenler konusunda bir düzenleme yapıldıysa da kapsamlı bir düzenleme 1861 yılında yapılmıştır. 1861 yılında yürürlüğe giren Maden Nizamnamesi * ile madenlerdeki birçok yönetim eksikliği, çalışma şartlarındaki boşluklar gibi konularda düzenleme yapılmıştır. Daha sonra ise 1869, 1887 ve 1906’da yeniden düzenlemeler yapılarak nizamnamelerin eksikleri giderilmeye çalışılmıştır (Keskin, 2011:125). Madenlerin yönetim şekillerini açıklamadan önce

* Osmanlı’da Maden Nizamnameleri için bkz: Özkan Keskin, (2011).“ Osmanlı Devleti’nde Maden Hukukunun Tekamülü (1861-1906)”, OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Ve Uygulama Merkezi Dergisi, 29(29), 125-147.

1858 Arazi Kanunnamesi sonrası madenlerin bulundukları toprakların özelliklerinden kısaca bahsedecek olursak beş farklı mülkiyet ve kullanım şekli görmekteyiz (Cin, 2006: 344-345, Çağatay, 1943: 120-121):

- a- Arazî-i Memlûke: Tasarruf hakkı arazi sahibindedir
- b- Arazî-i Mîriyye: Tasarruf hakkı devlete aittir
- c- Arazî-i Mevkûfe: Tasarruf hakkı arazinin sahibi olan vakıftadır
- d- Arazî-i Metrûke: Tasarruf hakkı kamuya bırakılmış topraklardır (umumi yollar, yaylak, kışlak)
- e- Arazî-i Mevat: Mülk ya da mîrî araziye dönüşebilen tasarruf hakkının kimsede olmadığı arazilerdir (boş, ekim yapılmayan)

Toprak düzeninin değişmesinin elbette birçok sonucu vardır fakat madenleri ilgilendiren kısmı yabancıların madenlere olan ilgisiydi. Mevcut düzende yabancıların madenlerde tasarrufta bulunması mümkün değildi fakat 1869 kararnamesi ile yabancılar bu hak verilmişti (Ortaylı, 2010:447). Bu tarihten önce yabancılar madenlerde sadece hissedar olarak katılabiliyorlardı ki bu hakta 1861 tarihli Maden Nizamnamesi ile verilmişti (Balcı, 1994: 35).

Osmanlı Devleti'nde madenler iltizam, ihale ve emanet usullerine göre işletilmekteydi. Yönetim şekillerindeki farklılıklar madenlerin ekonomik değerleri, hangi arazide bulundukları, sürdürülebilirliği gibi farklı gerekçelere dayanmaktaydı.

1.1 İltizam Usulü

İltizam kavramı, özel bir şahsın devlete ait herhangi bir vergi gelirini toplamayı belirli bir yıllık bedel karşılığında üzerine alması anlamına gelmektedir (Genç, 2000: 154). Bir madenin iltizam usulüne uygun olarak idare edebilmek için o madenin mukataa haline getirilmesi gerekmektedir. Mukataa ise içerik ve mekân olarak görece birbirlerine yakın olan bir ya da birden daha fazla vergi kaynağının aynı çatı altında toplanması ve maliye denetimi ile belirlenen yıllık gelirinin alınarak işletilmesi adına mültezimlere verilmesi işleminin mali olarak adlandırılmasıdır (Tızlak, 1991: 16).

1.2 İhale Usulü

Bu usule göre devlet kişilere yahut şirketlere devlete ait arazilerde maden aranması, çıkarılması gibi hususlarda uzun süreli izinler veriyordu. İhale usulüne yabancıların girebilmesi 1861 Maden Nizamnamesi'nden sonra tanınmış bir haktır (Keskin, 2011: 127-129).

1.3 Emanet Usulü

Bu usul merkez idare tarafından atanan veya görevlendirilen ve tasarruf hakkının devlete ait olduğu yönetim usulü olarak tanımlanmaktadır (Çağatay, 1943: 123). Emaneten İdare olarak ifade edilen bu usule göre devlet hem ekonomik hem de askerî açıdan önemli olan madenlerin işletilmesinde bu usulü tercih etmiştir.

Emaneten idare usulünün tercih edilme sebebi yalnızca yukarıda bahsettiğimiz konular değildir bunun yanı sıra ekonomik olarak mültezimlerin ilgisini çekmeyen veya zarar etmeye başlayan madenler içinde tercih edilen yönetim usulü Emaneten İdare'dir (Beşirli, 2005: 165). Fahrettin Tızlak tarafından hazırlanan "XIX. Yüzyılın Ortalarında Osmanlı Maden Yatakları" isimli çalışmaya göre 1857 yılından önce Osmanlı Devleti'ne ait madenlerin tamamına yakını mevzubahis usule göre idare edilmekteydi. Yine aynı çalışma bunun sebebini yukarıda bahsettiğimiz özel teşebbüs tarafından ilgi görmeyen madenlerde görülen bir idare usulü olarak karşımıza çıktığını belirtmektedir (Tızlak, 1996: 704-705). Bu usule göre devlet madenlere "emin" veya "nazır" görevlendirerek madenlerin idarelerini bu kişilere bırakmışlardır. Emaneten İdare edilen madenlerde madenleri işletenlere madenciler denirdi. Madenciler çıkardıkları madenlerden miri hakkını (bu haklar madenlere göre farklılık göstermekle beraber sekizde, beşte veya dörtte bir) eminlere öder ve geri kalanlarını alırlardı. Devletin maden ihtiyacının miri hakla karşılanamaması durumunda maden idarecisi olan emin kendisine tahsil edilen sermaye ile madencilerden maden satın alabilirdi (Balcı, 1994: 26).

2. EVRAK İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

Çalışmamıza konu olan evrak Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri bünyesinde yer alan ve Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi başlığı altında tasnif edilmiş, Ticaret, Nâfia, Zirâat, Orman, Maâdin Nezâretleri fonuna ait defterlerdir. Arşivdeki kodu T.d. olarak yer almaktadır. Aşağıda "T" sembolü ile kodlanmış fona ait teşkilat ve görev itibarı ile bir kurumun içerisinde yer almış nezaretlere ait bilgiler tarihleri hicri olarak sıralanarak verilmiştir (Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, 2010: 241-242);

- a. Ticâret Nezâreti: 1255-1261; 1267-1280.
- b. Ticâret ve Ziraat Nezâreti: 1262-1265; 1285-1287; 1290-1298; 1304-1327.
- c. Ticâret ve Nâfia Nezâreti: 1266; 1281-1284; 1288-1289; 1305-1326.
- d. Nâfia Nezâreti: 1285-1287; 1290-1304; 1327; 1328.
- e. Orman ve Maâdin Nezâreti: 1296-1297.
- f. Ticâret ve Orman Nezâreti: 1299-1300.
- g. Ticaret ve Ziraat ve Orman ve Maâdin Nezâreti: 1301-1303.
- h. Orman ve Maâdin ve Ziraat Nezâreti: 1311-1326.

Fonda 1839 ile 1910 yıllarını kapsayan 2311 adet defter bulunmaktadır.

2.1. *İncelenen Defterler*

Çalışmamızda tamamı 331 görüntüden oluşan 10 ayrı defter incelenmiş ve bu defterlerden elde edilen veriler derlenmiştir. Defterlerin kodları; 1112-1154-1156-1157-1158-1179-1180 olarak arşivde kayıtlıdır. İncelediğimiz defterlerin başlıkları şu şekildedir;

T.d. 1112- Emaneten İdare Olunan Maden-i Şahaneye Mahsus Havaleneme Defteri-1321

T.d. 1154- Emaneten İdare Olunan Maden-i Şahane Hasılat Defteri-1311

T.d. 1155- Emaneten İdare Olunan Maden-i Şahane Hasılat Defteri-1313

T.d. 1157- Emaneten İdare Olunan Maden-i Şahane Hasılat Defteri-1314

T.d. 1158- Emaneten İdare Olunan Maden-i Şahane Hasılat Defteri-1317

T.d. 1179- Emaneten İdare Olunan Madenlerin Hesap Defteri-1282

T.d. 1180- Emaneten İdare Olunan Madenlerin Makbuzat Defteri-1283-1291

Defterler yedi ayrı madenle ilgili kayıtlara sahiptir. Bunlar; Bulgardağı Madeni, Gümüşhacıköyü Madeni, Ergani Madeni, Tokat Kalhanesi, Eskişehir Lüle Taşı Madeni, Ankara Kil Madeni, Samsun Kabz-ı Nühas Memurluğu 'dur. Bu madenler dışında da Akdağ Madeni, Bereketli Madeni, Kozan Simli Kurşun Madeni, Adana Yumurtalık Kömür Madeni, Küre-i Nühas Madenleri hakkında kısıtlı da olsa bazı bilgiler mevcuttur.

3. EMANETEN İDARE EDİLEN MADENLER

Emaneten idare edilen madenlerin hesap defterlerinin inceleneceği bu bölümde her başlık incelenen defterin kodunu göstermektedir. Defterlerde yer alan Tokat Kalhanesi aslında bir maden değildir fakat emaneten idare edilen bir saflaştırma tesisidir. Bakır saflaştırma tesisi olarak Osmanlı Devleti'nin en büyüğü olan Tokat Kalhanesi diğer emaneten idare edilen madenlerle aynı önemi görmüş ve emaneten idare edilen tek cevher saflaştırma merkezi olmuştur.

3.1 *T.d. 1112*

Defterin başlığı “Emaneten İdare Olunan Maden-i Şahaneye Mahsus Havaleneme Defteri 1321”dir. Defter Sivas, Hüdavendigâr, Ankara, Trabzon ve Kastamonu vilayetlerine bağlı maden ve kalhanelerdeki memurlara ait maaşların ve masrafların kaydının tutulduğu ve buna karşılık merkezi idareden (Maliye Nezareti) maaş ve masraflar için gönderilen ödemeleri göstermektedir.

3.1.1. *Sivas Vilayeti*

1321-1324 yılları arasında Gümüşhacıköy madeni memurları maaşları yıllık 15.504 kuruş toplamda 62.016 kuruş. Gümüşhacıköy madeni masrafları yıllık 5.413,2 kuruş toplamda 21.652,8 kuruş. Tokat Kalhanesi memurları maaşları yıllık 41.028 kuruş

toplamda 164.112 kuruş. Tokat Kalhanesi masrafları yıllık 14.972 kuruş. Toplamda 59.888 kuruş. Gümüşhacıköy Madeni ve Tokat Kalhanesi memur maaşları ve masrafları toplamı 307.672,8 kuruştur. Buna karşılık yıllık olarak belli bir düzene sahip olmamakla birlikte merkezi idareden gönderilen toplam para 120.416,45 kuruş olarak gerçekleşmiştir. Merkezi idareden yapılan ödemeler vilayetlerin madenler için yaptıkları ödemelerden sonraki mali yıl itibari ile gerçekleşmiştir.

3.1.2. Hüdavendigâr Vilayeti

1321-1324 yılları arasında Lüle Taşı Madeni memurları maaşları ilk yıl için 37.560 kuruş diğer yıllar için yıllık 32.400 kuruş toplamda 134.760 kuruş. Lüle Taşı Madeni masrafları yıllık 2.593 kuruş toplamda 10.372 kuruş. Lüle Taşı Madeni maaş ve masraflarının toplamı 145.132 kuruştur. Merkezi idareden yapılan ödemeler için sadece 1322 yılında yapılan ödeme kaydı mevcuttur. Toplamda yapılan ödeme 25.362,75 kuruş.

3.1.3. Ankara Vilayeti

1321-1324 yılları arasında Kil Madeni memurları maaşları ilk yıl için 96.540 kuruş diğer yıllar için yıllık 97.620 kuruş toplamda 389.400 kuruş. Kil Madeni masrafları yıllık 10.372 kuruş toplamda 41.488 kuruş. Kil Madeni maaş ve masraflarının toplamı 430.888 kuruştur. Merkezi idareden yapılan toplam ödeme Kil Madenin maaş ve masraflarının tutarından fazla olmuştur ve toplamda 440.087,6 kuruş ödeme yapılmıştır.

3.1.4. Trabzon Vilayeti

1321-1324 yılları arasında Samsun Kabz-ı Nühas memurları maaşları yıllık 3.360 kuruş toplamda 13.440 kuruş. Samsun Kabz-ı Nühas masrafları yıllık 1.440 kuruş toplamda 5.760 kuruş. Samsun Kabz-ı Nühas maaş ve masrafları toplamı 19.200 kuruştur. Merkezi idareden yapılan toplam ödeme 13.164,1 kuruş.

3.1.5. Kastamonu Vilayeti

1321-1324 yılları arasında yıllık 1.200 kuruş olan bekçi maaşı dışında maaş ödemesi kaydı tutulmamıştır. Toplam 4.800 kuruş maaş ödemesi dışında masraf ve merkezi idareden ödeme kaydı tutulmamıştır.

3.2. T.d. 1154

Defterin başlığı “Emaneten İdare Olunan Maden-i Şahane Hasılat Defter 1311”dir. Defterde Bulgardağı, Gümüşhacıköyü, Ergani madeni, Tokat Kalhanesi, Eskişehir Lüle Taşı, Ankara Kil Madeni ve Samsun Kabz-ı Nühas Memurluğu ile ilgili bir yıllık icmaller mevcuttur. Aşağıdaki tablolarda yer alan veriler bir mali yıla aittir.

3.2.1. Bulgardağı Madeni Hesabı

Tablo 1 Bulgardağı Madeni Tahsil/Tahakkuk

Açıklama	Tahsil Olunan Kuruş	Tahakkuk Eden Kuruş
Akçe Kârı	3.626	3.626
Hasılat-ı Müteferrika	875,34	875,34
Fırın İanesi	14.500	15.600
Toplam Hasılat	17.637,34	18.737,34
Havalat	152.671,5	-
Nezaretten İrsalat	364.000	-
Mülkiye Tekaüd Sandığı Aidatı	5.058,38	5.431,21
Mazuliyyet Mülkiye Aidatı	970,8	1.038,38
Maluliyet-i Askeriye Karşılığı	54,30	87,1
Mahkeme Vekalet Ücreti	8.661	8.661
Masrafı		

3.2.2. Gümüşhacıköyü Madeni Hesabı

Tablo 2 Gümüşhacıköyü Madeni Tahsil/Tahakkuk

Açıklama	Tahsil Olunan Kuruş	Tahakkuk Eden Kuruş
Satılan Mürdesenk Bedeli	21.084	21.084
Satılan Kurşun Bedeli	41.454	41.454
Akçe Kârı	598,2	598,2
Hasılat-ı Müteferrika	4.447	4717,35
Fırın İanesi	7.199	7.199
Toplam Hasılat	74.782,2	75.053,85
Havalat	141.123,3	-
Mülkiye Tekaüd Sandığı Aidatı	2.023	2.579,3
Mazuliyyet Mülkiye Aidatı	391,2	503,1
... Komisyonu Aidatı	123,2	123,2
Maluliyet-i Askeriye Karşılığı	30	30

3.2.3. Ergani Madeni Hesabı

Tablo 3 Ergani Madeni Tahsil/Tahakkuk

Açıklama	Tahsil Olunan Kuruş	Tahakkuk Eden Kuruş
Hasılat-ı Müteferrika	20.120	28.731,12
Nezaretten İrsalat	500.000	-
Tekaüd Sandığı Aidatı	4.247,16	5.013,16
Mazuliyyet Mülkiye Aidatı	849,21	1.002,29
Toplam	525.550	35.079,37
Maluliyet-i Askeriye Karşılığı	82,2	82,2

3.2.4. Tokat Kalhanesi Madeni Hesabı

Tablo 4 Tokat Kalhanesi Tahsil/Tahakkuk

<i>Açıklama</i>	<i>Tahsil Olunan Kuruş</i>	<i>Tahakkuk Eden Kuruş</i>
<i>Akçe Kârı</i>	5.154,3	5.154,3
<i>Hasılat-ı Müteferrika</i>	33.114	33.114
<i>Toplam Hasılat</i>	38.268,3	38.268,3
<i>Nezaretten İrsalat</i>	130.000	-
<i>Mülkiye Tekaüd Sandığı Aidatı</i>	3.707,2	3.707,2
<i>Mazuliyyet Mülkiye Aidatı</i>	544,2	544,2
<i>... Komisyonu Aidatı</i>	219,2	219,2
<i>Maluliyet-i Askeriye Karşılığı</i>	24	24
<i>Genel Toplam</i>	172.764,1	42.764,1

3.2.5. Lüle Taşı Madeni Hesabı

Tablo 5 Lüle Taşı Madeni Tahsil/Tahakkuk

<i>Açıklama</i>	<i>Tahsil Olunan Kuruş</i>	<i>Tahakkuk Eden Kuruş</i>
<i>Lüle Taşı Hasılat</i>	314.837,3	314.837,3
<i>Mülkiye Tekaüd Sandığı Aidatı</i>	3.624,2	3.624,2
<i>Mazuliyyet Mülkiye Aidatı</i>	724,3	724,3
<i>Toplam</i>	316.187	319.187

3.2.6. Ankara Kil Madeni Hesabı

Tablo 6 Ankara Kil Madeni Tahsil/Tahakkuk

<i>Açıklama</i>	<i>Tahsil Olunan Kuruş</i>	<i>Tahakkuk Eden Kuruş</i>
<i>Toplam Hasılat</i>	1.351.280,3	1.351.280,3
<i>Mülkiye Tekaüd Sandığı Aidatı</i>	4.300,35	4.300,35
<i>Mazuliyyet Mülkiye Aidatı</i>	759,35	759,35
<i>Genel Toplam</i>	1.356.391,2	1.356.391,2

3.2.7. Samsun Kabz-ı Nühas Madeni

Tablo 7 Samsun Kabz-ı Nühas Madeni Tahsil/Tahakkuk

<i>Açıklama</i>	<i>Tahsil Olunan Kuruş</i>	<i>Tahakkuk Eden Kuruş</i>
<i>Mülkiye Tekaüd Sandığı Aidatı</i>	240	288
<i>Mazuliyyet Mülkiye Aidatı</i>	47,2	57

<i>Toplam</i>	287,2	345
---------------	-------	-----

3.3. T.d. 1156

Defterin başlığı “Emaneten İdare Olunan Maden-i Şahane Hasılat Defter 1312”dir. Defterde Bulgardağı, Gümüşhacıköyü, Ergani madeni, Tokat Kalhanesi, Eskişehir Lüle Taşı, Ankara Kil Madeni ve Samsun Kabz-ı Nühas Memurluğu ile ilgili bir yıllık icmaller mevcuttur. Aşağıdaki tablolarda yer alan veriler bir mali yıla aittir.

3.3.1. Bulgardağı Madeni 1312 Senesi Maliyesi

Tablo 8 Bulgardağı Madeni 1312 Tahsil/Tahakkuk

<i>Açıklama</i>	<i>Tahsil Olunan Kuruş</i>	<i>Tahakkuk Eden Kuruş</i>
<i>Akçe Kârı</i>	3.121,3	3.121,3
<i>Hasılat-ı Mütferrika</i>	2.164,5	2.164,5
<i>Fırın İanesi</i>	10.700	12.600
<i>Toplam Hasılat</i>	15.985,35	17.885,35
<i>Havalat</i>	134.049	-
<i>Nezaretten Nakden İrsalat</i>	329.918	-
<i>Mülkiye Tekauđ Sandığı Aidatı</i>	6.069,2	6.923,1
<i>Mazuliyet Mülkiye Sandığı Aidatı</i>	884,12	1.081,23
<i>Maluliyet-i Askeriye Karşılığı</i>	38,2	37
<i>Genel Toplam</i>	487.015,2	26.307,19

3.3.2. Gümüşhacıköyü Madeni 1312 Senesi Maliyesi

Tablo 9 Gümüşhacıköyü Madeni 1312 Tahsil/Tahakkuk

<i>Açıklama</i>	<i>Tahsil Olunan Kuruş</i>	<i>Tahakkuk Eden Kuruş</i>
<i>Mürdesenk Bedeli</i>	3.604,2	3.604,2
<i>Kurşun Bedeli</i>	980	980
<i>Akçe Kârı</i>	139	139
<i>Hasılat-ı Mütferrika</i>	2.431,25	2.454,35
<i>Fırın İanesi</i>	8.219,3	8.219,3
<i>Toplam Hasılat</i>	15.374,35	15.398,5
<i>Havalat</i>	75.176	-
<i>Mülkiye Tekauđ Sandığı Aidatı</i>	1.551,2	1.713
<i>Mazuliyet Mülkiye Sandığı Aidatı</i>	318,3	352
<i>Maluliyet-i Askeriye Karşılığı</i>	30	30
<i>Genel Toplam</i>	92.451,5	17.493,5

3.3.3. Ergani Madeni 1312 Senesi Maliyesi

Tablo 10 Ergani Madeni 1312 Senesi Tahsil/Tahakkuk

Açıklama	Tahsil Olunan Kuruş	Tahakkuk Eden Kuruş
Hasılat-ı Müteferrika	21.665,37	23.893,5
Nezaretten İrsalat	651.687,33	-
Mülkiye Tekaüd Sandığı Aidatı	5.303,24	5.756,9
Mazuliyyet Mülkiye Sandığı Aidatı	845	935,3
Maluliyet-i Askeriye Karşılığı	60	66,25
Emanet	21,18	21,18
Genel Toplam	680.004,12	31,126,2

3.3.4. Tokat Kalhanesi 1312 Senesi Maliyesi

Tablo 11 Tokat Kalhanesi 1312 Senesi Tahsil/Tahakkuk

Açıklama	Tahsil Olunan Kuruş	Tahakkuk Eden Kuruş
Hasılat-ı Müteferrika	22.135,25	22.135,25
Akçe Kârı	1.440	1.440
Toplam Hasılat	23.575,25	23.575,25
Nezaretten İrsalat	43.000	-
Mülkiye Tekaüd Sandığı Aidatı	2.155,25	2.155,25
Mazuliyyet Mülkiye Sandığı Aidatı	404,25	404,25
Maluliyet-i Askeriye Karşılığı	24	24
Genel Toplam	75.953,5	26.159,35

3.3.5. Lüle Taşı Madeni 1312 Senesi Maliyesi

Tablo 12 Lüle Taşı Madeni 1312 Senesi Tahsil/Tahakkuk

Açıklama	Tahsil Olunan Kuruş	Tahakkuk Eden Kuruş
Lüle Taşı Hasılatı	262.417	262.417
Hasılat-ı Müteferrika ile Akçe Kârı	2.025,1	2.025,1
Toplam Hasılat	264.442,1	264.442,1
Mülkiye Tekaüd Sandığı Aidatı	3.605,15	3.605,15
Mazuliyyet Mülkiye Sandığı Aidatı	635	635
Genel Toplam	268.740,5	268.740,5

3.3.6. Ankara Kil Madeni 1312 Senesi Maliyesi

Tablo 13 Ankara Kil Madeni 1312 Senesi Tahsil/Tahakkuk

Açıklama	Tahsil Olunan Kuruş	Tahakkuk Eden Kuruş
Hasılat	1.389.721,2	1.389.721,2
Mülkiye Tekaüd Sandığı Aidatı	3.954,33	4.033,1
Mazuliyyet Mülkiye Sandığı Aidatı	736,2	751,3
Genel Toplam	1.394.422,15	1.394.516,2

3.3.7. Samsun Kabz-ı Nühas Memurluğu 1312 Senesi Maliyesi**Tablo 14 Samsun Kabz-ı Nühas Memurluğu 1312 Tahsil/Tahakkuk**

Açıklama	Tahsil Olunan Kuruş	Tahakkuk Eden Kuruş
Mülkiye Tekaüd Sandığı Aidatı	240	288
Mazuliyyet Mülkiye Sandığı Aidatı	47,2	47
Genel Toplam	287,2	345

3.4. T.d. 1157

Defterin başlığı “Emaneten İdare Olunan Maden-i Şahane Hasılat Defter 1314”dir. Defterde Bulgardağı, Gümüşhacıköyü, Ergani madeni, Tokat Kalhanesi, Eskişehir Lüle Taşı, Ankara Kil Madeni ve Samsun Kabz-ı Nühas Memurluğu ile ilgili bir yıllık icmaller mevcuttur. Aşağıdaki tablolarda yer alan veriler bir mali yıla aittir.

3.4.1. Bulgardağı Maden Müdüriyeti 1314 Senesi Maliyesi**Tablo 15 Bulgardağı Maden Müdüriyeti 1314 Senesi Tahsil/Tahakkuk**

Açıklama	Tahsil Olunan Kuruş	Tahakkuk Eden Kuruş
Akçe Kârı	12.491,1	12.491,1
Fırın İanesi	15.100	15.100
Toplam Hasılat	27.591,4	27.591,4
Nezaretten İrsalat	622.000	-
Mülkiye Tekaüd Sandığı Aidatı	5.117,11	5.620,26
Mazuliyyet Mülkiye Sandığı Aidatı	962,1	1.062,3
Maluliyet-i Askeriye Karşılığı	270	270
Teshilat Sandığı İanesi	66.12	66.12
Emanet	6.901,2	7.516
Genel Toplam	673.049,28	44.174,2

3.4.2. Gümüşhacıköyü Maden Müdüriyeti 1314 Senesi Maliyesi

Tablo 16 Gümüşhacıköyü Maden Müdüriyeti 1314 Senesi Tahsil/Tahakkuk

Açıklama	Tahsil Olunan Kuruş	Tahakkuk Eden Kuruş
Akçe Kârı	1.600	1.600
Hasılat-ı Müteferrika	3.203	3.203
Fırın İanesi	4.253,1	4.253,1
Toplam Hasılat	9.056,1	9.056,1
Nezaretten İrsalat	40.000	-
Mülkiye Tekauđ Sandığı Aidatı	1.542	1.586,3
Mazuliyyet Mülkiye Sandığı Aidatı	309	318
Genel Toplam	50.924,3	11.023,3

3.4.3. Ergani Maden Müdüriyeti 1314 Senesi Maliyesi

Tablo 17 Ergani Maden Müdüriyeti 1314 Senesi Tahsil/Tahakkuk

Açıklama	Tahsil Olunan Kuruş	Tahakkuk Eden Kuruş
Hasılat-ı Müteferrika	70.902,24	71.326,12
Nezaretten İrsalat	1.468.723,38	-
Tekauđ Sandığı Aidatı	7.126,36	7.131,25
Mülkiye Tekauđ Sandığı Aidatı	919,8	920,4
Maluliyet-i Askeriye Karşılığı	33,3	33,3
Teshilat Sandığı İanesi	114,8	114,8
İstirdad Olunan	1.095,34	1.095,34
Genel Toplam	1.549.076,38	80.782,13

3.4.4. Tokat Kalhanesi Maden Müdüriyeti 1314 Senesi Maliyesi

Tablo 18 Tokat Kalhanesi Maden Müdüriyeti 1314 Senesi Tahsil/Tahakkuk

Açıklama	Tahsil Olunan Kuruş	Tahakkuk Eden Kuruş
Hasılat-ı Müteferrika	101.326,15	101.326,15
Toplam Hasılat	101.326,15	101.326,15
Mülkiye Tekauđ Sandığı Aidatı	1.815,3	1.815,3
Mazuliyyet Mülkiye Sandığı Aidatı	336,25	336,25
Genel Toplam	101.478,3	101.478,3

3.4.5. Eskişehir Lüle Taşı Maden Müdüriyeti 1314 Senesi Maliyesi

Tablo 19 Eskişehir Lüle Taşı Maden Müdüriyeti 1314 Senesi Tahsil/Tahakkuk

Açıklama	Tahsil Olunan Kuruş	Tahakkuk Eden Kuruş
Rüsum-u Penbe	397.800	397.800
Hasılat-ı Müteferrika	1.874,1	1.874,1
Toplam Hasılat	399.899,1	399.899,1
Mülkiye Tekaüd Sandığı Aidatı	2.329,2	2329,2
Mazuliyyet Mülkiye Sandığı Aidatı	466	466
Genel Toplam	402.694,3	402.694,3

3.4.6. Ankara Kil Maden Müdüriyeti 1314 Senesi Maliyesi

Tablo 20 Ankara Kil Maden Müdüriyeti 1314 Senesi Tahsil/Tahakkuk

Açıklama	Tahsil Olunan Kuruş	Tahakkuk Eden Kuruş
Kil Hasılatı	1.781.904,1	1.781.904,1
Mülkiye Tekaüd Sandığı Aidatı	4.359,15	4.370,5
Mazuliyyet Mülkiye Sandığı Aidatı	678,15	678,25
Genel Toplam	1.787.004,1	1.787.019,1

3.4.7. Samsun Kabz-ı Nühas Maden Müdüriyeti 1314 Senesi Maliyesi

Tablo 21 Samsun Kabz-ı Nühas Maden Müdüriyeti 1314 Senesi Tahsil/Tahakkuk

Açıklama	Tahsil Olunan Kuruş	Tahakkuk Eden Kuruş
Mülkiye Tekaüd Sandığı Aidatı	240	268
Mazuliyyet Mülkiye Sandığı Aidatı	47	57
Genel toplam	287,2	345

3.5. T.d. 1158

Defterin başlığı “Emaneten İdare Olunan Maden-i Şahane Hasılat Defteri 1317”dir. Defterde Bulgardağı, Gümüşhacıköyü ilgili bir yıllık icmaller mevcuttur. Aşağıdaki tablolarda yer alan veriler bir mali yıla aittir.

3.5.1 Bulgardağı Madeni Müdüriyetinin 1317 Sene Maliyesi Varidat Hesabı

Tablo 22 Bulgardağı Madeni Müdüriyetinin 1317 Tahsil/Tahakkuk

Açıklama	Tahsil Olunan Kuruş	Tahakkuk Eden Kuruş
Mürdesenk Bedeli	1.495	1.495
Akçe Kârı	9.427	9.427
Hasılat-ı Mütferrika	1.108,25	1.529,5
Fırın İanesi	5.200	5.400
Toplam Hasılat	15.736,15	16.956,35
Havalat	7.198,3	-
Madenciyan Zimematı	38	1.497,5
Mülkiye Tekâüd Sandığı Aidatı	4.221,31	8.957,15
Mazuliyyet Mülkiye Sandığı Aidatı	721,8	999,73
Emanet	5.300,15	5.270,15
Genel Toplam	394.574,36	30.832,55

3.5.2. Gümüşhacıköyü Madeni Müdüriyetinin 1317 Sene Maliyesi Varidat Hesabı

Tablo 23 Gümüşhacıköyü Madeni Müdüriyetinin 1317 Tahsil/Tahakkuk

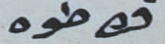
Açıklama	Tahsil Olunan Kuruş	Tahakkuk Eden Kuruş
Akçe Kârı	412,2	412,2
Hasılat-ı Mütferrika	4.517,6	4.517,6
Toplam Hasılat	4.929,8	4.893,8
Nezaretten İrsalat	15.000	-

3.6. T.d. 1179

Defterin başlığı “Emaneten İdare Olunan Madenler Hesabı Defteri 1282”dir. Defter içerik olarak çalışmamıza konu olan diğer defterlerden farklıdır. Diğer defterlerde madenlerin yaptıkları harcamalar, maaş ödemeleri, masraflar ve madenlerin bazı gelirlerinden bahsedilmiştir. Bu hesap defterinde ise çoğunlukla madenlerden çıkan veya işlenen/saflaştırılan madenlerin ve özellikle Mersin İskelesi’ne nakil olan madenlerin hesaplarının tutulduğunu görmekteyiz. Bu hesaplar madenlerden gönderilen pusulaların sureti olarak deftere kaydedilmiştir. Madenlerle ilgili olan kayıtların genellikle kısa zaman dilimlerine ait olması merkezi idarenin, madenler hakkındaki güncel veriyi sürekli olarak takip etmek istemesi olarak yorumlanabilir. Çünkü bu madenlerin ayrıca kendileri tarafından tutulan hesap defterleri de mevcuttur. Defterde kayıt altına alınan verilerin maden müdürleri tarafından merkezi idareye gönderilen pusulalardan yani kısa zamanlı raporlardan oluştuğu anlaşılmaktadır. Defterdeki bilgiler aşağıda defterdeki sıralamaya bağlı alınarak günümüz Türkçesi ile sıralanmıştır.

- 2 Nisan 1282 tarihinde Tokat Kalhanesi Müdürü tarafından gönderilen pusulada, Samsun'a nakledilebilecek 42.373 kıyye[†] ham bakırın mevcut olduğu ve kıyyesinin 70 ila 75 kurşun satılmasının kabul edilebileceğini belirtmiştir.
- 22 Nisan 1282 tarihinde Bulgardağı Madeni Müdürü tarafından gönderilen pusulada, Bulgardağı madeninde 2 Ağustos-14 Teşrin-i Sani arasında dönem dönem mürdesenk fırınlarından elde edilen toplamda 100.722 kıyye kurşunun 40.953 kıyyesinin Mersin İskelesine nakledildiğini ve iskelede toplamda 50 ila 51 bin kıyye kurşunun bulunduğunu belirtmiştir.
- 7 Haziran 1282 tarihinde Bulgardağı Madeni Müdürü tarafından gönderilen pusulada, 2 Ağustos- 5 Kanun-i Evvel tarihleri arasında mürdesenk fırınlarından elde edilen saf kurşun miktarı 112.222 kıyyedir. Mersin İskelesine nakledilen kurşun miktarı 53.144 kıyyedir.
- 12 Ağustos 1282 tarihinde Bulgardağı Madeni Müdürü tarafından gönderilen pusulada, 2-19 Ağustos arasında mürdesenk fırınlarından elde edilen saf kurşun miktarı 139.490 kıyyedir.
- 1 Teşrin-i Sani 1282 tarihinde Bulgardağı Madeni Müdürü Remzi Efendi tarafından gönderilen pusulada, 11-28 Teşrin-i Evvel 1282 tarihleri arasında 39.467 kıyye kurşunun Mersin iskelesine nakledildiğini belirtmiştir.
- 2 Teşrin-i Sani 1282 tarihinde Tokat Kalhanesi tarafından gönderilen pusulada, Tokat Kalhanesinin 16-30 Teşrin-i Evvel arası 29.324 kıyye bakır üretimi, mevcudunda ise 48.766 kıyye bakırı vardır. Toplam mevcudu 78.090 kıyyedir.
- 18 Teşrin-i Sani 1282 tarihinde Tokat Kalhanesi tarafından gönderilen pusulada, 1-15 Teşrin-i Sani arası mevcut bakır miktarı 78.090 kıyyedir. Bu tarihler arasındaki üretimi ise 31.684 kıyyedir. 12.402 kıyye nakledilmiştir.
- 1 Kanun-i Evvel 1282 tarihinde Tokat Kalhanesi tarafından gönderilen pusulada, 18-30 Teşrin-i Sani arası mevcut bakır miktarı 97.323 kıyyedir. Bu tarihlerde yapılan üretim 41.456 kıyyedir. 6.408 kıyye ise Samsun'a nakledilmiştir.
- 14 Kanun-i Evvel 1282 tarihinde Tokat Kalhanesi tarafından gönderilen pusulada, 1-15 Kanun-i Evvel arası mevcut bakır miktarı 132.422 kıyyedir. Bu tarihlerde yapılan üretim 29.795 kıyyedir.
- Maden-i Hûmayun'u Müdürü tarafından gönderilen hasılat pusulası ile Selanik'ten nakledilen simli kurşun miktarı 11 Şubat 1282, mevcut kurşun miktarı 100.000 kıyye nakledilen 82.717 kıyyedir.

[†] 1 Kıyye = 1.28 Kg.

- 17 Kanun-i Sani 1282 tarihinde Tokat Kalhanesi tarafından gönderilen pusulada, 1-15 Kanun-i Sani arası mevcut bakır miktarı 177.910 kıyye, 15 günlük üretim miktarı 27.407 kıyyedir.
- Maden-i Hûmayun'ı Müdürü tarafından gönderilen hasılat pusulası ile Selanik'ten nakledilen simli kurşun miktarı 18 Şubat 1282, mevcut kurşun miktarı 100.000 kıyye nakledilen 92.716 kıyyedir.
- 2 Mart 1283 tarihinde Tokat Kalhanesi tarafından gönderilen pusulada, 1-15 Şubat 1282 tarihleri arasında mevcut bakır miktarı 215.187 kıyyedir. Bu tarihlerde yapılan üretim 36.234 kıyyedir. Samsun'a nakledilen bakır miktarı 20.151 kıyye olarak kaydedilmiştir.
- 3 Mart 1283 tarihinde Tokat Kalhanesi tarafından gönderilen pusulada, 15-28 Şubat 1282 tarihleri arasında mevcut bakır miktarı 231.270 kıyyedir. Bu tarihlerde yapılan üretim 27.059 kıyyedir. Samsun'a nakledilen bakır miktarı 32.918 kıyye olarak kaydedilmiştir.
- Kanun-i Sani 1282 tarihinde Tokat Kalhanesi tarafından gönderilen pusulada, 16-30 Kanun-i Evvel 1282 tarihleri arasında mevcut bakır miktarı 205.317 kıyyedir. Bu tarihlerde yapılan üretim 28.988 kıyyedir. Samsun'a nakledilen bakır miktarı 19.117 kıyye olarak kaydedilmiştir.
- 1281 ve 1282 yıllarında Ergani Madeninden gelen ve Tokat Kalhanesi'nde tabh ve tesviyesi yapılan ham bakır miktarı 1281'de gelen 550.785 kıyye, 1282'de gelen 345.755 kıyye kalhanedeki mevcut bakır miktarı 937.214 kıyye toplam 1.834.754 kıyye tabh ve tesviyesi yapılmış bakır miktardır.
- 4 Mart 1283 tarihli Selanik'e nakil olan simli kurşun miktarını gösteren pusulada, mevcut simli kurşun miktarı 100.000 kıyye nakil olan miktar ise 100.000 kıyyedir.
- 27 Mart 1283 tarihindeki pusula suretine göre Bulgardağı madeninden 1282 Ağustos ayından itibaren 7 ay boyunca aralıklı olarak nakil olan mürdesenk miktarı 168.875 kıyye iken Mersin limanına yapılan nakil miktarı 106.772 kıyyedir.
- 22 Nisan 1283 tarihli Tokat Kalhanesi müdürü Derviş Efendi ve kâl ağası tarafından gönderilen pusulalara göre, eski müdür İsmail Bey zamanından kalan bakır miktarı 271.866 kıyyedir. Derviş efendi zamanındaki bakır imalat miktarı 18.702 kıyye ve 1283 Mart sonuna kadar Samsun'a nakledilen bakır miktarı 1.077.212 kıyye olarak kayda geçirilmiştir.
- 27 Haziran 1283 tarihli Gümüşhacıköyü madeninden gönderilen pusulaya göre, kurşun kâl fırınlarından elde edilen kurşun miktarı 10.044 kıyye ve elde edilen mürdesenk miktarı 15.354 kıyyedir.
- 11-17 Mayıs 1283 tarihli imalat ve sevkiyat pusulasına göre, kalhanede mevcut bakır miktarı 119.877 kıyye ve imalat miktarı 13.220 kıyyedir. Aynı

dönem için Samsun'a nakledilen bakır miktarı ise 28.851 kıyye olarak kaydedilmiştir.

- 3-30 Nisan arası Tokat Kalhanesi imalat ve sevkiyat pusulasına göre, kalhanede mevcut bakır miktarı 143.575 kıyyedir. Bu dönemde yapılan imalat miktarı 4.833 kıyye ve Amasya'ya nakledilen bakır miktarı da 28.534 kıyyedir.
- 21 Nisan 3 Mayıs 1283 tarihleri arasında Tokat Kalhanesi pusulasına göre mevcut bakır miktarı 266.368 kıyye ve Amasya'ya nakledilen miktar 68.335 kıyyedir. 21 Nisan tarihine kadar kalhaneye gelen ham bakır miktarı 1.343.580 kıyye ve Samsun'a nakledilen bakır miktarı ise 1.077.212 kıyye olmuştur.
- Mayıs 1283 tarihli Bulgardağı Maden-i Hûmayunundan gelen pusulanın içeriğine göre,

Tablo 24 Bulgardağı Maden-i Hûmayunu Kurşun-Mürdesenk

<i>Tarih</i>	<i>Kurşun/Kıyye</i>	<i>Mürdesenk/Kıyye</i>
1279	187.500	267.397
1280	100.722	158.500
1281	68.153	157.193
1282	48.902	95.489
<i>Toplam</i>	405.277	678.578

- 7 Mayıs 1283 tarihi itibarı ile Mersin İskelesine nakledilen toplam kurşun miktarı 198.987 kıyyedir. 1282 yılı cevherlerinden olan ve bir ay içinde ortaya çıkan hasılat 1283 Mart ayı içinde 24.716 kıyye mürdesenk, 36.560 kıyye simli kurşun ve 46.673 kıyye sim. 1283 Nisan ayı içinde 7.881 kıyye mürdesenk, 13.823 kıyye sim ve 16.651 kıyye kurşundur.
- 26 Mayıs-14 Haziran 1283 tarihleri arasında Tokat kalhanesine gelen ham bakır ile ilgili pusulaya göre, kâl olmayan mevcut bakır miktarı 72.809 kıyye, kâl işlemi gören bakır miktarı ise 51.068 kıyyedir. Daha önce kalhanedeki mevcut bakır miktarı ise 55.513 kıyyedir. Ergani madeninden gelen bakır ham bakır miktarı 68.364 kıyye olarak kaydedilmiştir. Amasya'ya nakledilen saf bakır miktarı 16.105 kıyye ve saflaştırılmış bakır miktarı ise 48.029 kıyyedir.
- 14-17 Mayıs 1283 tarihleri arasında Tokat Kalhanesi gelir, gider ve üretimi içeren pusulaya göre, kalhaneye (Ergani Madeninden) gelen bakır miktarı 17.984 kıyye, kâl fırınlarına verilen 2.183 kıyye ve kâl fırınlarına henüz verilmeyen bakır miktarı ise 15.701 kıyye olarak kaydedilmiştir.
- Bulgardağı Maden-i Hûmayunu'nun 1282 senesi gelir ve gider miktarlarını belirten pusulaya göre Gelir miktarı 828.270 kuruştur. Giderleri ise,

513.467 kuruş altın, sim, kömür, kütük, mürdesenk bedelleri için madencilere verilen, 52.500 kuruş poliçeler için ödenen, 100.240 kuruş nakil olunan cevher ücretleri ve maaş ödemeleri, 119.800 kuruş satın alınan mallar için ödenen, 38.060 kuruş fırın ve kâl ocakları için yapılan masraf, 8.644 kuruş nakil olunan kurşunlar için ödenen miktarlar olmakla birlikte giderlerin toplamı 832.711 kuruş olarak kayda geçirilmiştir. Giderlerin aynı dönem içinde gelirlerden 4.441 kuruş fazla olduğunu görebilmekteyiz.

- Bulgardağı madeninden yapılan nakiller için çevre kazalara bağlı aşiretlerden kiralanan develerle ilgili kayıtların tutulduğunu görmekteyiz. Bu kayıtlar kimden ne kadar deve kiralandığını, hangi tarihte kiralandığını ve kaç kıyye cevher taşıdığını göstermektedir. Deve kiralama işinin yapıldığı yerlere baktığımızda ise Nevşehir, Kırşehir ve Aksaray kazaları ve bunlara bağlı karyeler mevcuttur. Kaydedilen dönemde yani 1282 ile 1283 yılları arasında toplamda 101.437 kıyye cevher Mersin İskelesine nakledilmiş. Nakliyat için toplamda 569 deve kullanılmış fakat bu 569 farklı deve manasına gelmemektedir. İşin aslı 569 kez develer ile nakliyat gerçekleşmiştir. Develerin ortalama taşıdığı yükü 230 kg. olarak hesaplayabiliriz.

T.d. 1179 nolu defterin diğer defterlerden bir farkı göze çarpmaktadır. Bu fark hemen defterin ilk sayfasına tutturulmuş olan iki sayfalık Orman, Maden ve Ziraat Nezareti üst başlıklı bir derkenar yazısı mevcuttur. Yazı içerik olarak da ilgi çekicidir çünkü yazıya göre mukavele yapılan bir müteahhidin mukavele şartlarına uymadığının tespit edildiği ve bu yüzden müfettiş ile incelenerek hukuk müşavirliğine sevk edilmesi gerekliliğini anlatmaktadır. Yazıyı özetlemek gerekirse “Selanik vilayetinde bir madeni 8 Şubat 1318 tarihinde ihale usulü alan Markaryan efendinin 3 Şubat 1321 tarihine kadar 620 ton cevher çıkardığı ve o tarihten itibaren cevher naklinin olmadığını belirten ve muhasebece yapılan tetkiklerle ortaya çıkarılan ve daha sonra yapılan tetkik ve teftişler sonucunda da mukavele şartlarına uyulmadığı görülmüş. Markaryan efendi ise maden damarlarının yetersiz olduğunu bu nedenle yeterince cevher çıkartılamadığını belirtmiş ve fen memurları tarafından inceleme yapıldığı iddiası ile ilgili raporlara ulaşamamış. Bu zamana kadar ödemesi gereken 914.285 kuruş yerine sadece 49.600 kuruş ödeme yapmış. Bu nedenle ihale başında teminat akçesi olarak alınan 750 Osmanlı Lirasının, yapılması gereken ödemelere mahsuben alınıp alınamayacağını ve diğer önlemlerin ne olması gerektiğine karar verilmesi için hukuk müşavirliğine gereken başvurunun yapılması gerektiğini belirtir”. Yazının önemi muhasebe denetimlerinin önemi hakkında bir bilgi vermektedir. Bu tür gelir getiren kurumların ekonomik faaliyetlerinin bu denli detaylı bir şekilde kaydedilmesi hak kaybının önüne geçmesi bakımından kıymetli olduğunu göstermektedir.

3.7. T.d. 1180

Defterin başlığı “Emaneten İdare Olunan Madenlerin Makbuzat Defteri 1284-1291”. Defterde madenlerin gelirlerinin kaydedildiğini görmekteyiz fakat bu gelirlerin kaynakları açıklanmamış ve “bil-senedat-ı makbuzat” başlıklı bir kolonda sadece tutarlar ve tarihleri kaydedilmiş. Aşağıda, verilen gelir kalemlerinin tarih aralığı ve toplam tutarları yer almaktadır.

3.7.1. Ergani ve Keban Madenleri

Tablo 25 Ergani ve Keban Madenleri Gelir/Gider

<i>Tarih/Rumi</i>	<i>Makbuzat/Gelirler Kuruş</i>
1283	1.904.453,78
1284	2.589.961,73
1285	2.860.803,2
1286	3.539.093,4
1287	3.500.014,39
1288	3.450.998,89
1289	4.123.069,7
1290	5.097.992,7
1291	3.793.719,72

3.7.2. Bulgardağı Madeni

Tablo 26 Bulgardağı Madeni Gelir/Gider

<i>Tarih/Rumi</i>	<i>Makbuzat/Gelirler Kuruş</i>
1283	574.589
1284	999.349,78
1285	799.999,67
1286	1.422.924,4
1287	1.342.760,2
1288	2.504.009,6
1289	2.167.998,4
1290	2.589.999,2
1291	2.226.686,2
1292	598.713

3.7.3. Gümüşhacıköyü Madeni

Tablo 27 Gümüşhacıköyü Madeni Gelir/Gider

<i>Tarih/Rumi</i>	<i>Makbuzat/Gelirler Kuruş</i>
1285	500.000

1286	202.300,18
1287	503.521,74
1288	329.295,48
1289	346.014
1290	378.186,63
1291	1.324.754,17

3.7.4. Tokat Kalhanesi

Tablo 28 Tokat Kalhanesi Gelir/Gider

<i>Tarih/Rumi</i>	<i>Makbuzat/Gelirler Kuruş</i>
1283	110.479
1284	410.582,2
1285	382.643,2
1286	341.950
1287	707.131,54
1288	1.464.998,8
1289	1.069.998,2
1290	1.139.999,4
1291	952.062,56

3.7.5. Akdağ Madeni

Tablo 29 Akdağ Madeni Gelir/Gider

<i>Tarih/Rumi</i>	<i>Makbuzat/Gelirler Kuruş</i>
1280-1281-1282	68.546,03
1283-1284-1285	527.464,7

3.7.6. Bereketli Madeni

Tablo 30 Bereketli Madeni Gelir/Gider

<i>Tarih/Rumi</i>	<i>Makbuzat/Gelirler Kuruş</i>
1283	323.000
1284	776.717,4
1285	1.047.699,17
1286	90.000
1292	720.122

3.7.7. Küre-i Nühas

Tablo 31 Küre-i Nühas Gelir/Gider

<i>Tarih/Rumi</i>	<i>Makbuzat/Gelirler Kuruş</i>
1290	81.700
1291	168.350
1292	200.000

3.7.8. Kozan Simli Kurşun Madeni

Tablo 32 Kozan Simli Kurşun Madeni Gelir/Gider

<i>Tarih/Rumi</i>	<i>Makbuzat/Gelirler Kuruş</i>
1292	181.000

3.7.9. Adana Yumurtalık Kömür Madeni

Tablo 33 Adana Yumurtalık Kömür Madeni Gelir/Gider

<i>Tarih/Rumi</i>	<i>Makbuzat/Gelirler Kuruş</i>
1290	58.777
1291	18.097,25

3.7.10. Samsun Kabz-ı Nühas Memurluğu

Tablo 34 Samsun Kabz-ı Nühas Memurluğu Maaşlarıyla Bakır ve Kurşun Hesabı/Tahsisatı

<i>Tarih/Rumi</i>	<i>Makbuzat/Gelirler Kuruş</i>
1289	21.485
1291	17.853
1292	29.659

SONUÇ

Çalışmada incelediğimiz Ticaret, Nafia, Ziraat, Orman, Maadin Nezaretleri Defterleri madenlerin ilgili verilerinin toplanması sonucu elde edilmiş verilerdir. Bu madenler emanet usulüne göre bir emin tarafından idare edilmekteydi. Bahsi geçen defterler çoğunlukla madenlerin yöneticisi konumundaki kişiler tarafından nezarete gönderilen dönemlik pusula/raporlardan oluşmuştur. Emaneten idare edilen madenlerin ayrıca kendileri tarafından tutulan defterleri de mevcuttur. Defterlerde gördüğümüz iki kategoride verilerin tutulduğu. İlk olarak madenlerin gelir ve

giderleridir. Gelir ve gider tablolarında madenlere merkezi idareden gönderilen/havale edilen ve madenlerin ihtiyaçlarını karşılaması için ihtiyaç duydukları paraların kaydedildiğini görüyoruz. Bu ihtiyaçlar arasında en önemli kalem maaşlar ve madenlerin nakliyesi için ödenen paralardır. Diğer taraftan ise madenlerde elde edilen ham ve saf cevher miktarlarının kayıtlarının tutulduğunu görüyoruz. Merkezi idare için en önemli tarafın bu olduğu anlaşılabilmektedir. Madenlerden çıkan cevherlerin ne kadar olduğu ne kadarının nakledildiği çok kısa zaman aralıklarında merkezi idareye bildirilmekteydi. İncelediğimiz madenlerde özellikle bakır ve kurşunun ağırlıklı olarak çıkarılan cevher olduğu görülmektedir. Bu iki cevherde hem ekonomik hem de askerî açıdan önem taşıyan madenlerdir. Bakır hem para basımında hem de askeri malzemelerde kullanılırken yine kurşun askeri malzeme kullanımında önemli bir yere sahiptir. Genel olarak emaneten idare edilen madenlerin ilgili dönemlerde gelir ve giderlerini karşılaştırdığımızda giderlerinin çoğunlukla gelirlerinden fazla olduğu görülmektedir. Fakat ekonomik olarak önemli bir gelir kapısı olmasa dahi bu madenlerden çıkarılan madenlerin stratejik önemi madenlerin çıkartılmasının ekonomik olarak doğru olmamasına rağmen devam ettirilmesini açıklayabilmektedir.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Devlet Arşivi (BOA)

BOA, Osmanlı Arşivi, Ticaret, Nafia, Ziraat, Orman, Maadin Nezaretleri
Defterleri, T.d. 1112, T.d. 1154, T.d. 1156, T.d. 1157, T.d. 1158, T.d. 1179,
T.d. 1180

2. Araştırma-İnceleme Eserleri

Balcı, E. (1994). Osmanlı Maden Rejiminde Nizamnameler Dönemi ve İmtiyazlar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk İktisat Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul.

Bayartan, M. (2008). XIX. Yüzyılda Osmanlı Madenlerinin Coğrafi Dağılışı, Osmanlı Bilimi Araştırmaları, Sayı:10, 137-155.

Beşirli, M. (2005). Tokat Voyvodalığı (1774-1842), Belleten, 69 (254): 161-216.

Cin, H. (2006). Arazi, İslam Ansiklopedisi, Türk Diyanet Vakfı, Cilt:31, İstanbul, 342-346.

Çağatay, N. (1943). Osmanlı İmparatorluğunda Maden İşletme Hukuku, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Cilt:2, Sayı:1, 117-126.

- Genç, M. (2000). İltizam, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt:22, İstanbul, s.154.
- Keskin, Ö. (2011). Osmanlı Devleti'nde Maden Hukukunun Tekâmülü (1861-1906). OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, 29(29), 125-147.
- Ortaylı, İ. (2010). Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi, Cedit Neşriyat, 3. Baskı, Ankara.
- T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı. (2010). Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın No:108, 3. Baskı, İstanbul.
- Tızlak, F. (1991). Keban-Ergani Yöresinde Madencilik (1780-1850), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Elâzığ.
- Tızlak, F. (1996). XIX. Yüzyılın Ortalarında Osmanlı Maden Yatakları, Belleten, 60 (229): 703-718.

ENDERUN DERGİSİ
JOURNAL OF ENDERUN

e-ISSN: 2618-592X

YIL/YEAR: 2025 CİLT/VOL: 9 SAYI/ISSUE: 1

Çevrimiçi olarak / Available online at www.dergipark.org.tr/tr/pub/enderun

SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN AGRICULTURE: ENVIRONMENTAL AND ECONOMIC PERSPECTIVES

TARIMDA SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA: ÇEVRESEL VE EKONOMİK PERSPEKTİFLER

Makalenin
Gönderim
Tarihi:
02/01/2025

Makalenin
Kabul Tarihi:
27/02/2025

Assist. Prof. Dr. Ahmet KASAP

Tokat Gaziosmanpaşa University,
Turhal Faculty of Applied Sciences,
Electronic Commerce and Management
E-mail: ahmet.kasap@gop.edu.tr
Orcid Number: 0000-0001-7231-2693

DOI: 10.59274/enderun.1612424

ABSTRACT

This study compares certain environmental and economic indicators at Turkey, European Union (EU), OECD countries and global level in the context of sustainable development. The study analyses sustainability differences between countries by examining indicators such as CO₂ emissions, renewable energy consumption, GDP growth rate, methane emissions from agriculture and freshwater withdrawal. The findings show that Turkey is at higher levels in terms of carbon emissions compared to OECD and EU countries, while it lags behind developed countries in renewable energy consumption. In order to eliminate these differences in Turkey's sustainable development performance, there is a need to increase the use of renewable energy resources and environmentally friendly policies to reduce carbon emissions. The study also suggests that Turkey should focus on environmental policies for sustainable management of water resources and reduction of methane emissions from agriculture.

Keywords: Sustainable Development, Carbon Emissions, Economic Sustainability, Environmental Sustainability

ÖZET

Bu çalışma, sürdürülebilir kalkınma bağlamında Türkiye, Avrupa Birliği (AB), OECD ülkeleri ve küresel düzeyde belirli çevresel ve ekonomik göstergelerin karşılaştırmasını yapmaktadır. Çalışmada CO₂ emisyonları, yenilenebilir enerji tüketimi, GSYH büyüme oranı, tarım kaynaklı metan emisyonları ve tatlı su çekimi gibi göstergeler incelenerek ülkeler arasındaki sürdürülebilirlik farklılıkları analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, Türkiye'nin karbon emisyonları açısından OECD ve AB ülkelerine kıyasla daha yüksek seviyelerde olduğunu, yenilenebilir enerji tüketiminde ise gelişmiş ülkelerin gerisinde kaldığını göstermektedir. Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınma performansında bu farklılıkların giderilmesi için yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının artırılması ve karbon emisyonlarını azaltmaya yönelik çevre dostu politikalara ihtiyaç duyulmaktadır. Çalışma, ayrıca Türkiye'nin su kaynaklarının sürdürülebilir yönetimi ve tarım kaynaklı metan emisyonlarının azaltılması için çevresel politikalara odaklanması gerektiğini önermektedir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Kalkınma, Karbon Emisyonları, Ekonomik Sürdürülebilirlik, Çevresel Sürdürülebilirlik

1. INTRODUCTION

Sustainable development is defined as the use of resources in a way that meets the needs of the present generation while preserving the ability of future generations to meet their own needs. This concept is based on the goal of ensuring both economic growth and environmental protection simultaneously (Spash, 2002: 64). Gaining prominence with the Brundtland Report, sustainable development emphasizes the necessity of integrating environmental, economic, and social dimensions, highlighting the need for sustainable resource management (Turan, 2018: 206). This approach is essential for ensuring sustainability in a world facing the risk of resource depletion (Yağış, 2024: 345).

The agricultural sector holds a strategic position in achieving sustainable development goals. This sector contributes to society in various areas, from food production to rural development, necessitating the efficient and effective use of natural resources. However, considering the impacts of agricultural activities on natural resources such as water and soil, the need for widespread adoption of sustainable agricultural practices arises (Savci, 2012: 78). The agricultural sector has the potential to leave a positive environmental impact but also poses risks of exacerbating environmental issues if mismanaged (Çakmak and Acar, 2022: 6).

Particularly in combating climate change, the agricultural sector plays a crucial role. Agricultural activities are seen as one of the main contributors to greenhouse gas emissions, accelerating global warming (Alvarado et. al., 2021: 3). Activities such as fertilizer use and agricultural water consumption negatively affect ecosystem health, making it challenging to achieve sustainable development goals (Savci, 2012: 78). In this context, sustainable agricultural practices are vital for reducing environmental impacts, conserving natural resources, and contributing to the economy.

2. SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND THE AGRICULTURAL SECTOR

Sustainable development emphasizes the need for harmony between economic growth and environmental protection, making it especially relevant for resource-intensive sectors like agriculture. The agricultural sector plays a crucial role in addressing the population's nutritional and economic needs. However, due to its significant environmental impacts, such as greenhouse gas emissions, water resource depletion, and soil degradation, it requires restructuring aligned with sustainability principles. Achieving a balance between environmental sustainability and economic growth in agriculture is a fundamental goal of sustainable development.

From an environmental perspective, agricultural activities present numerous challenges. Giannakis et. al. (2019) highlight that agricultural growth in the EU, especially in Southeastern Europe, increases air pollution and mortality rates, underscoring the need for eco-friendly policies. Similarly, Karaer and Gürlük (2003) note that environmental issues in developing countries lead to larger productivity losses compared to developed nations, obstructing progress toward sustainability. Excessive fertilizer use exacerbates these issues by polluting soil and water, as Savci (2012) points out, necessitating stricter regulations.

Economically, the agricultural sector is vital for development, particularly in rural areas. In Turkey, Turan (2018) emphasizes the sector's contributions to long-term economic growth and rural employment. However, he also advocates for measures to mitigate its environmental effects. Agriculture's economic significance, while vital, must be balanced with sustainable practices to ensure its longevity and alignment with broader development goals.

Promoting renewable energy in agriculture is a key strategy for sustainability. Khan et. al. (2020) demonstrate that renewable energy use in Scandinavian agriculture reduces environmental degradation and supports sustainable growth. Similar strategies in Turkey, such as encouraging renewable energy and reducing reliance on fossil fuels, could yield economic and environmental benefits.

Water resource management is another critical issue in agricultural sustainability. Giannakis et. al. (2019) stress the need for efficient water use to mitigate environmental impacts, particularly in water-scarce regions. Advanced irrigation systems and water-saving technologies are essential for Turkey to achieve sustainable agricultural practices and address its high agricultural water consumption.

Overall, balancing the environmental and economic impacts of agriculture is essential for sustainable development. While agriculture supports economic growth and employment in countries like Turkey, it also poses environmental challenges. Policies promoting renewable energy, efficient resource use, and eco-friendly practices are crucial for achieving sustainability goals. These efforts not only enhance environmental protection but also ensure the agricultural sector's long-term viability.

3. LITERATURE REVIEW

The dimensions of sustainable development—environmental, economic, and social—have been extensively examined in recent research on agriculture, energy, and economic growth. These studies highlight the environmental impacts of agricultural activities, the relationship between ecological footprints and sustainable development, and the role of renewable energy in improving environmental quality.

Studies reveal that agricultural activities pose significant threats to environmental sustainability. Nagendran (2011) identifies fertilizers, pesticides, and waste as key contributors to pollution, emphasizing the complexity of waste management. Brunekreef et. al. (2015) highlight the health risks of particulate matter emissions from agriculture, stressing the need for stricter controls. Giannadaki et. al. (2018) show that a 50% reduction in ammonia emissions could prevent over 200,000 deaths annually, while Giannakis et. al. (2019) link agricultural growth in the EU to increased particulate emissions and adverse health outcomes.

Ecological footprint studies explore the link between economic growth and environmental degradation. Kızılgöl and Öndes (2022) confirm that GDP and urbanization increase ecological footprints in OECD countries. Charfeddine (2017) and Zhou et. al. (2022) similarly find that energy consumption and urbanization exacerbate environmental issues. Espoir et. al. (2024) use machine learning to show the impact of economic growth and poverty on Africa's sustainability.

Renewable energy and economic growth significantly affect environmental quality. He et. al. (2024) find that resource depletion worsens ecological footprints but mineral rents can support sustainability if used wisely. Khan et al. (2020) highlight renewable energy's role in improving environmental quality, a finding echoed by Baz et. al. (2019) in Pakistan. Alvarado et. al. (2021) emphasize the potential of R&D investments to reduce environmental degradation.

Air pollution, climate change, and agriculture interact to affect food security and public health. Singh et. al. (2023) find that agricultural ammonia emissions threaten crop yields and food security in India. Aneja et al. (2009) link ammonia emissions to PM2.5 pollution, while Bauer et. al. (2016) highlight the global threat posed by ammonia emissions in densely populated areas.

Economic and social factors also influence environmental sustainability. Okumuş (2020) confirms the Environmental Kuznets Curve in Turkey, noting urbanization's role in environmental degradation. Kara et. al. (2024) advocate for high-value industrial exports, while Yağış (2024) and Turan (2018) underline agriculture's contributions to Turkey's economic growth.

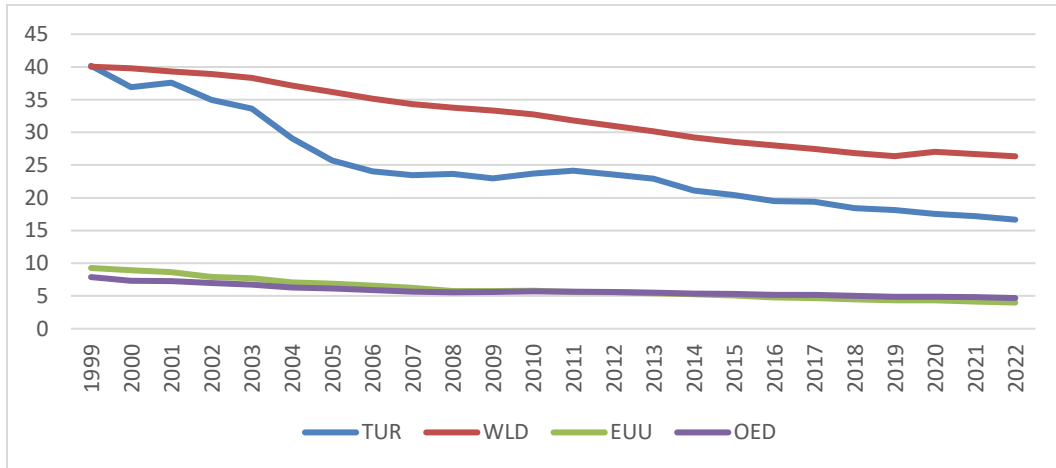
Lastly, sustainability policies are key to mitigating environmental impacts. Harizanova and Stoyanova (2018) and Aneja et. al. (2009) stress the need for environmentally friendly agricultural policies. Qureshi et al. (2016) emphasize reducing emissions in Pakistan, while Aziz et. al. (2023) highlight renewable energy's role in Gulf Arab States' sustainability efforts.

4. SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND THE AGRICULTURAL SECTOR

4.1. Economic Contributions of the Agricultural Sector

The agricultural sector plays a significant role as one of the primary drivers of economic growth in developing countries. Agriculture contributes to the economy not only through food production but also by creating employment and supporting regional development (Giannakis et. al., 2019: 894). For communities living in rural areas, agriculture serves as a fundamental livelihood source and supports the diversification of economic activities (Alvarado et. al., 2021: 2). In developed countries, although agriculture accounts for a smaller share of the overall economy, it is considered a critical component of sustainable development (Çakmak and Acar, 2022: 6).

The employment rate in the agricultural sector is a key indicator highlighting the importance of agriculture in terms of rural development, economic transformation, and labor force dynamics. In developing countries, the agricultural sector typically accounts for a larger share of total employment, whereas this share is lower in industrialized countries. For all subsequent graphs in this section, data are presented for Turkey (TUR), the world average (WLD), European Union countries (EUU), and OECD countries (OED). Graph 1 shows the changes in the share of agricultural employment as a percentage of total employment for Turkey (TUR), the world average (WLD), European Union countries (EUU), and OECD countries (OED) between 1999 and 2022.

Source: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

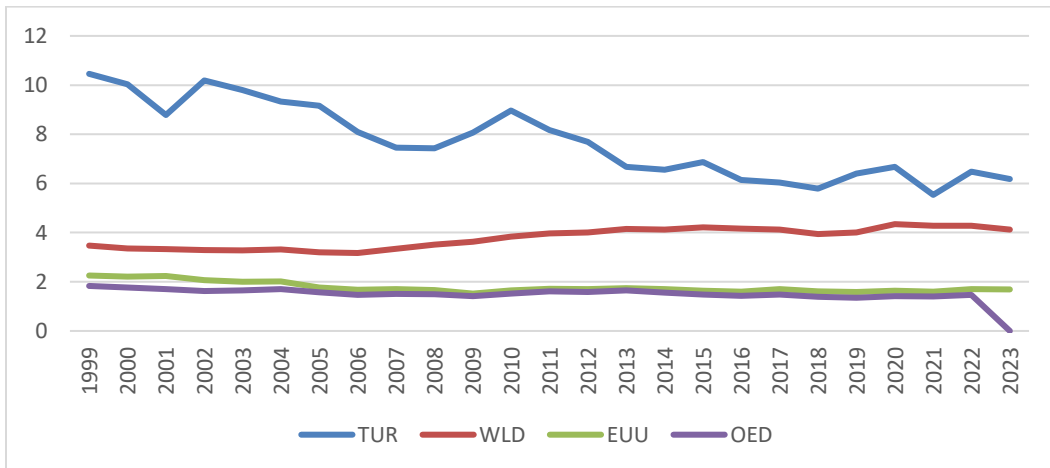
Graph 1: Agricultural Employment (% of Total Employment)

In the graph, it can be observed that agricultural employment in Turkey was above 35% in 1999. However, in the following years, this rate consistently declined, falling below 15% by 2022. This decrease can be explained by the economic

transformation process in Turkey, particularly the shift towards the industrial and service sectors. The decline in the share of agriculture in employment is also associated with rural-to-urban migration and the growth of non-agricultural sectors. A similar downward trend is observed in the global average, although this decline is slower compared to Turkey. In European Union and OECD countries, agricultural employment rates have remained at significantly low levels. This indicates that these countries have adopted a structure focused on high technology and productivity in agriculture, enabling production with less labor.

The contribution of the agricultural sector to GDP is also considered an important economic indicator. The share of agricultural activities in GDP reflects the growth rate of the sector and the overall economic structure of the country (Okumuş, 2020: 31). In countries where agriculture holds a significant weight in the economy, developments in the sector directly contribute to economic performance, thus creating a positive impact on achieving sustainable development goals (Baz et. al., 2019: 7). In this context, comparing the value-added ratios of the agricultural sector allows for an analysis of the economic structure and its contribution to sustainable development.

Graph 2 illustrates the percentages of agriculture, forestry, and fishing value-added in GDP for Turkey, the world average, European Union, and OECD countries between 1999 and 2023. Among these regions, Turkey stands out as the country allocating the highest share of GDP to the agricultural sector. Particularly in 1999, this share exceeded 10%, though it showed a declining trend over the years. After the 2008 global financial crisis, some fluctuations were observed in the contribution of the agricultural sector, yet the overall trend remained downward. This decline aligns with the increasing share of the industrial and service sectors in Turkey's economy.

Source: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

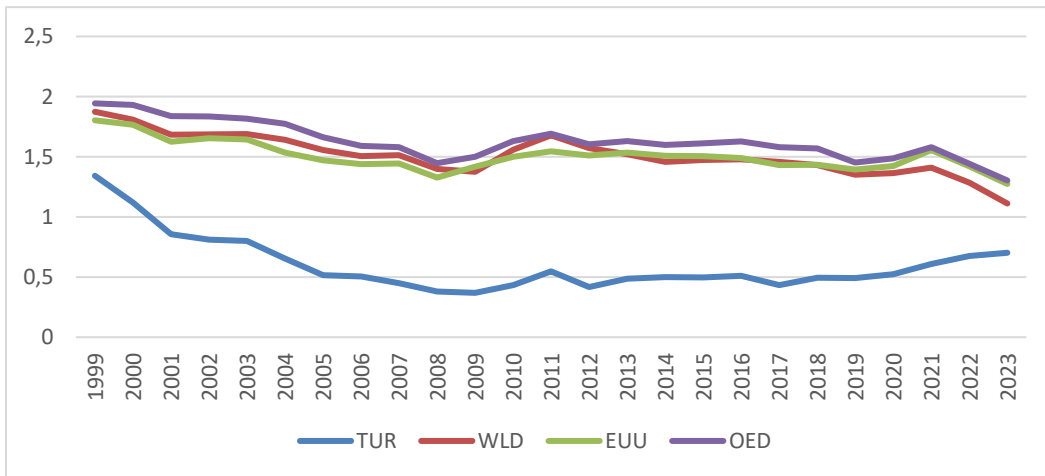
Graph 2: Agriculture, Forestry, and Fishing, Value Added (% of GDP)

Looking at the global average, the contribution of agriculture to GDP has remained relatively stable. While the global contribution of the agricultural sector to GDP is low, this rate is approximately half of Turkey's level. This can be attributed to the

sectoral distribution differences between developed and developing countries. European Union and OECD countries have the lowest contributions of agriculture to GDP. In OECD countries, the value added from agriculture has decreased to nearly zero levels. This indicates that in industrialized economies, the contribution of agriculture to the economy is relatively minimal, and these countries rely more on an economic structure based on sectors like technology, industry, and services.

Graph 2 demonstrates that in developing countries like Turkey, agriculture remains an important component of the economy. However, with the economic transformation process, the share of agriculture has gradually decreased. On the other hand, the low share of the agricultural sector in developed countries and regions like the OECD highlights the reduced role of agriculture in economic development and the dominance of other sectors. These differences underline the necessity for each country to develop strategies tailored to its economic structure within the framework of sustainable development policies.

The economic contributions of agriculture are further strengthened by agricultural export activities that increase a country's foreign exchange earnings. Agricultural product exports create a positive impact on a country's trade balance and serve as a source of income for economic growth (Turan, 2018: 204). Countries, particularly by utilizing foreign exchange earnings from agricultural exports to invest in industrial and service sectors, support their economic development (He et. al., 2024: 3). In this regard, the agricultural sector stands out not only as a driver of domestic economic development but also as a sector that positively affects international trade balance.

Source: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

Graph 3: Agricultural Raw Material Exports (% of Merchandise Exports)

Graph 3 compares the agricultural raw material export ratios of Turkey, the world average, European Union countries, and OECD countries between 1999 and 2023. According to the data in Graph 3, Turkey's share of agricultural raw material exports in total merchandise exports is among the lowest compared to other regions. While this ratio was above 1% in 1999, it showed a downward trend over the years, stabilizing at

approximately 0.5% after 2010. This indicates that industrial products have become increasingly dominant in Turkey's foreign trade structure, and the share of agricultural products in total exports has declined

The decline in Turkey's agricultural raw material exports reflects an economic transformation consistent with its industrialization process. Unlike Turkey, the global average, European Union, and OECD countries maintain a share of approximately 1.5% in agricultural raw material exports, showing a more stable trend. The lack of significant fluctuations in these regions between 1999 and 2023 suggests that the share of agricultural products in foreign trade remains relatively steady. Although the importance of agriculture in the economy is relatively low in the European Union and OECD countries, the preservation of a certain share in agricultural product exports is noteworthy.

4.2. Environmental Impacts of the Agricultural Sector

The agricultural sector, by its very nature, is heavily dependent on environmental resources, making the management of its environmental impacts crucial for sustainable development. Agricultural activities exert pressure on natural resources by causing environmental issues such as soil degradation, depletion of water resources, and greenhouse gas emissions (Aneja et. al., 2009: 4236). Evaluating the environmental impacts of agriculture within the framework of sustainability is essential for protecting future food security and managing natural resources effectively (Harizanova and Stoyanova, 2018: 1073).

One of the most significant environmental impacts of agricultural production is its contribution to the increase in greenhouse gas emissions. Livestock activities, in particular, result in the release of potent greenhouse gases such as methane (CH₄) and nitrous oxide (N₂O) into the atmosphere, thereby contributing to climate change (Almaraz et. al., 2018: 5). Practices like intensive fertilizer use and soil cultivation lead to chemical pollution in soil and water ecosystems, threatening the balance of these ecosystems (Savci, 2012: 78). This highlights the necessity of adopting sustainable practices in agriculture.

Another critical environmental impact of agriculture is the overuse of water resources. Irrigation activities, especially in regions at risk of water scarcity, result in declining groundwater levels and harm biodiversity (Singh et. al., 2023: 3). The increasing population and rising water demand further underscore the need for water-efficient technologies in agriculture (Karaer and Gürlük, 2003: 199). In this context, the sustainable management of water resources is essential for the continuity of agricultural production activities.

4.2.1. Agricultural Carbon Dioxide (CO₂) Emissions

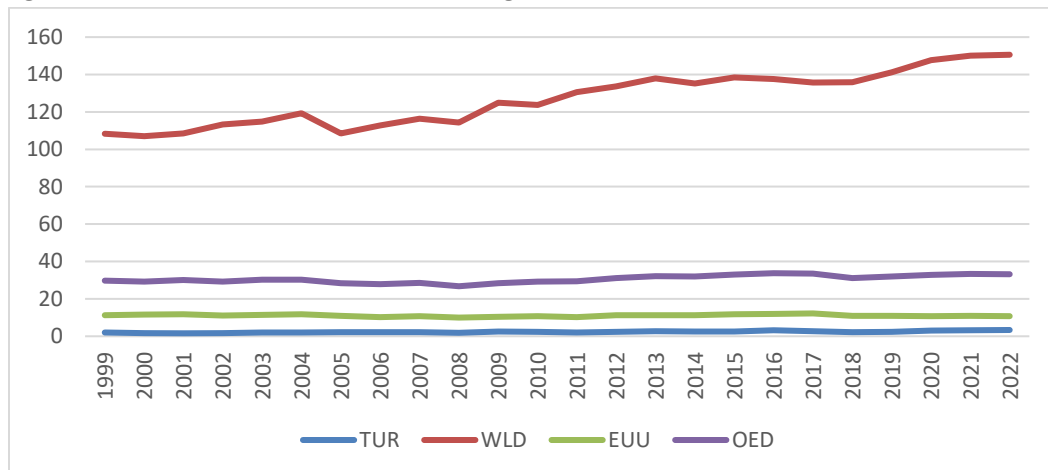
The agricultural sector significantly impacts climate change by contributing to various greenhouse gas emissions. Carbon dioxide (CO₂) emissions originate from activities such as fossil fuel use, soil tillage, and fertilization within the agricultural sector, posing a threat to environmental sustainability (Aneja et. al., 2008: 4236). In particular, the intensive use of fossil fuel-powered agricultural machinery and high

fertilizer application rates increase CO₂ emissions into the atmosphere, contributing to global warming (Bauer et. al., 2016: 5396).

CO₂ emissions tend to rise with changes in agricultural production processes and the increasing prevalence of industrialized farming practices. The industrialization of agriculture has intensified processes such as mechanized farming, pesticide use, and fertilization, further elevating emissions (He et. al., 2024: 7). This increase accelerates climate change, complicating the agricultural sector's capacity to achieve sustainability goals. Reducing CO₂ emissions is possible through the adoption of sustainable agricultural practices.

Sustainable agricultural practices include innovative technologies aimed at reducing carbon emissions and the widespread adoption of organic farming techniques. Encouraging the use of renewable energy sources in agricultural activities and transitioning to low-carbon farming methods are among the measures that can be taken in this context (Çakmak and Acar, 2022: 5). Such sustainable practices are seen as a critical step toward developing environmentally friendly agricultural strategies (Alvarado et. al., 2021: 10). Reducing agricultural CO₂ emissions is vital not only for environmental sustainability but also for securing future agricultural production. Controlling greenhouse gas emissions in the agricultural sector emerges as an effective long-term strategy for combating climate change.

Graph 4 shows the yearly changes in agricultural CO₂ emissions for Turkey, the global average, European Union countries, and OECD countries. The graph reveals a consistent upward trend in global agricultural CO₂ emissions. This trend highlights that the expansion and intensification of agricultural production, driven by the growing global population, exacerbate environmental impacts. Between 1999 and 2022, global agricultural CO₂ emissions increased from approximately 100 Mt CO₂e to 140 Mt CO₂e. This rise underscores the need for a transition to more sustainable practices in the agricultural sector to combat climate change.

Source: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

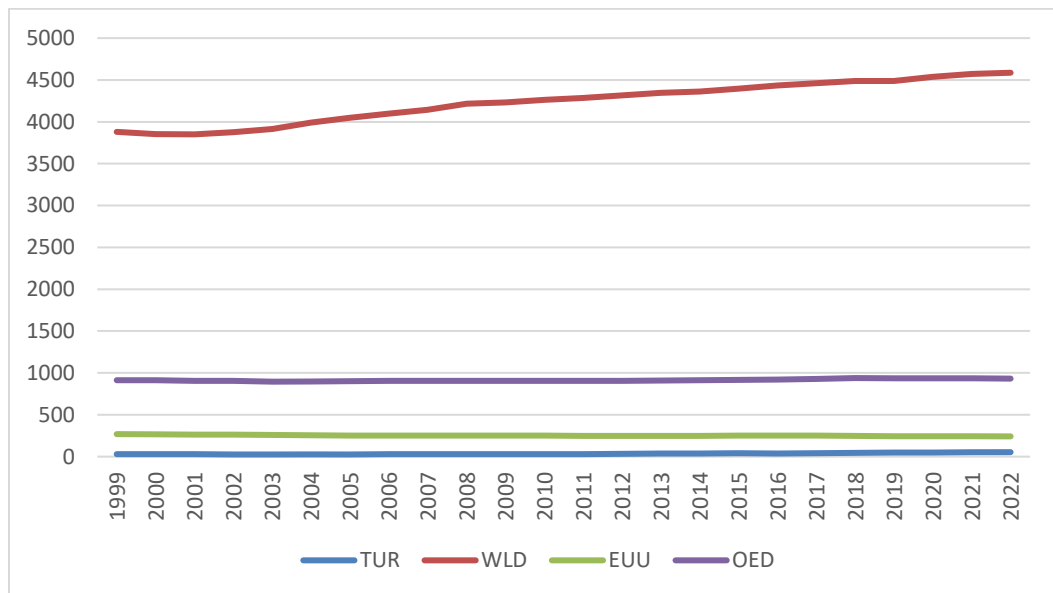
Graph 4: Agricultural Carbon Dioxide (CO₂) Emissions (Mt CO₂e)

Turkey's agricultural CO₂ emissions, on the other hand, have remained relatively low and did not show significant increases between 1999 and 2022. This suggests that Turkey's agricultural activities have had comparatively limited environmental impacts or that agricultural technologies in Turkey have not employed emission-intensive processes to the same extent as in more industrialized countries.

4.2.2. Agricultural Methane (CH₄) Emissions

The agricultural sector is a significant source of CH₄ emissions, primarily due to livestock activities. Methane is a more potent greenhouse gas compared to carbon dioxide, having a substantial impact on global warming (Kara et. al., 2024: 624). The majority of agricultural methane emissions originate from animal digestion and manure management processes, with cattle farming being a primary contributor to increased methane emissions (Almaraz et. al., 2018: 4). Methane emissions from livestock activities are higher in intensive farming systems, increasing the amount of methane released into the atmosphere. The rising number of livestock and the intensification of these activities have led to an increase in methane emissions from the agricultural sector over the years (Aneja et. al., 2009: 4235). Transitioning to more sustainable livestock systems is essential to achieving methane reduction targets in the fight against climate change (Giannadaki et. al., 2018: 1311).

Strategies to reduce methane emissions include the use of feed additives, changes in animal feeding practices, and improvements in manure management techniques. These measures are considered effective methods for reducing methane production and aim to minimize the environmental impacts of livestock activities (Charfeddine, 2017: 364). Additionally, transitioning to lower-intensity livestock systems has the potential to enhance environmental sustainability (Aziz et. al., 2023: 770). Graph 5 illustrates the trends in agricultural methane emissions in Turkey, the global average, European Union, and OECD countries from 1999 to 2022.

Source: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

Graph 5: Agricultural Methane (CH₄) Emissions (Mt CO₂e)

Globally, agricultural methane emissions show a consistent upward trend throughout the graph. In 1999, these emissions were approximately 4000 Mt CO₂e, gradually increasing by 2022. This trend indicates that expanding livestock activities continue to drive methane emissions, posing a significant risk in terms of climate change. Since livestock farming is a growing sector, especially in developing countries, reducing methane emissions should be a priority in global environmental policies.

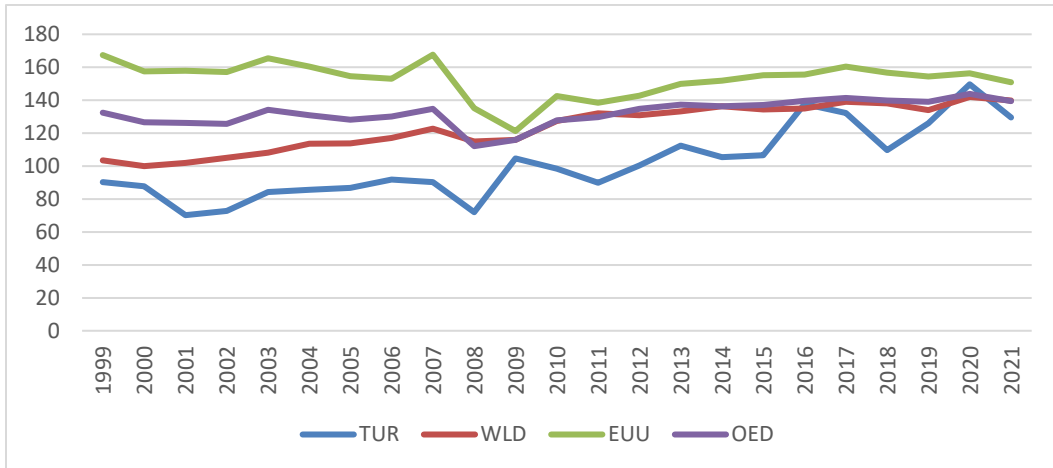
In Turkey, methane emissions have remained at relatively low levels. The stable and low levels of agricultural methane emissions in Turkey suggest that the livestock sector makes a comparatively limited contribution to emissions on a global scale. While this provides an advantage for Turkey in terms of emission reduction targets, it should be balanced with policies aimed at enhancing the economic potential of the livestock sector. Similarly, agricultural methane emissions in the European Union and OECD countries have also remained at low levels. This reflects the effectiveness of modern and efficient livestock practices in limiting methane emissions in developed countries. It also suggests that agricultural policies in these countries are shaped with a focus on environmental protection.

4.2.3. Environmental Consequences of Fertilizer Use

Fertilizer use in agriculture is a widely preferred method to enhance crop productivity; however, excessive fertilizer application can have adverse environmental effects. Chemicals such as nitrogen and phosphorus in fertilizers infiltrate soil and water ecosystems, causing pollution and disrupting natural balances (Savci, 2012: 78). This situation particularly leads to pollution of groundwater and surface water bodies, a decline in biodiversity, and the intensification of environmental problems such as eutrophication in aquatic ecosystems (Baz et. al., 2019: 7).

Nitrates resulting from fertilizer use reach water resources, causing negative impacts on both human health and the environment. Nitrates accumulating in groundwater can contaminate drinking water, leading to health issues, especially in rural areas (Harizanova and Stoyanova, 2018: 1072). Additionally, the degradation of soil structure by chemical fertilizers and the reduction in long-term productivity underscore the importance of sustainable agricultural practices once again (Alvarado et al., 2021: 10).

To mitigate the environmental impacts of fertilizer use, it is essential to adopt sustainable agricultural practices. The use of organic fertilizers offers an effective solution to reduce the negative effects of chemical fertilizers. Organic farming methods not only minimize the environmental damage caused by fertilizers but also preserve soil structure, supporting long-term agricultural productivity (Qureshi et al., 2016: 373). Furthermore, precision fertilization techniques, ensuring the timely and accurate application of fertilizers, are considered a critical step toward achieving environmental sustainability (Çakmak and Acar, 2022: 6). Graph 6 illustrates the changes in fertilizer consumption per hectare in Turkey, the global average, European Union, and OECD countries from 1999 to 2021.

Source: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

Graph 6: Fertilizer Consumption (Kilograms Per Hectare)

In European Union countries, fertilizer consumption per hectare is notably high and has shown some fluctuations over the years. Fertilizer use peaked in the early 2000s, decreased slightly following the 2008 crisis, but began to rise again after 2015. This suggests that EU countries employ a fertilizer-intensive approach in agricultural production, focusing on enhancing productivity. However, high fertilizer consumption may pose risks to sustainable agriculture, making it crucial to implement balancing policies in this area.

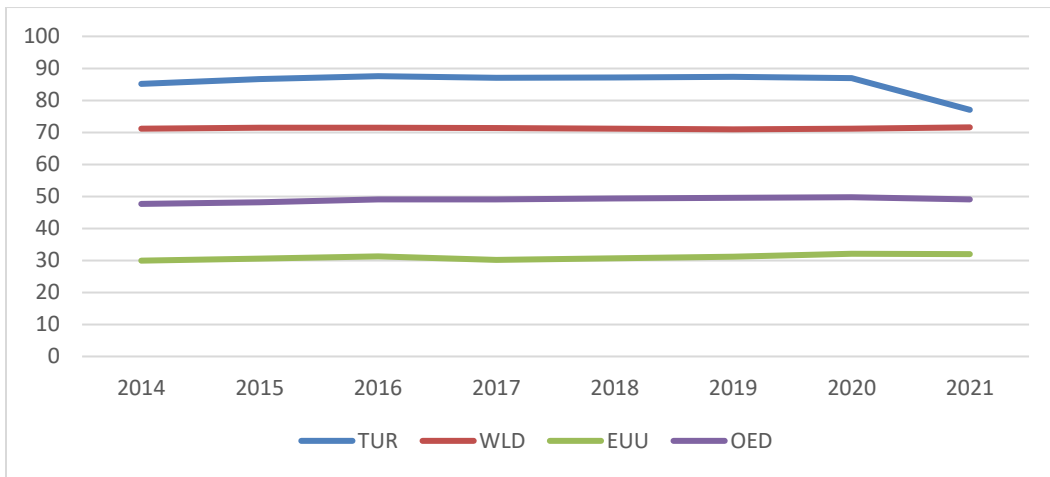
In Turkey, fertilizer consumption has remained below the global average but has shown a slight upward trend since 1999. Starting from 2010, there has been a noticeable increase in fertilizer use per hectare in Turkey, though it still lags behind the levels of the EU and OECD. This indicates that Turkey has not yet adopted intensive fertilizer use in agricultural production and may still rely on more natural methods. Fertilizer consumption in OECD countries and the global average has remained relatively stable. The steady usage rates in these regions suggest that environmentally friendly practices in agricultural production processes may have been established to some extent.

4.2.4. Water Consumption and Water Management Issues

The agricultural sector is one of the most intensive users of resources in terms of water consumption. Irrigated crop production consumes a significant portion of freshwater resources globally, threatening ecological balance in regions at risk of water scarcity (Karaer and Gürlük, 2003: 199). The pressure on water resources has been increasing due to the impacts of climate change, making water management and efficient water use essential in agriculture (Turan, 2018: 204). The increase in water consumption leads to the depletion of groundwater levels and a decline in biodiversity, causing irreversible damage to aquatic ecosystems (Espoir et al., 2024: 7). To mitigate the environmental impacts of agricultural water consumption, implementing modern irrigation techniques such as drip irrigation is crucial. These techniques optimize water

usage, enhancing efficiency while minimizing environmental impacts (Sandalcılar, 2012: 68).

The intensive use of groundwater in agriculture results in the depletion of these resources and a decline in water quality. Overconsumption of water not only makes agricultural production unsustainable in the long term but also negatively affects communities and ecosystems in arid regions (Khan et. al., 2020: 5). Therefore, developing water management strategies and ensuring the sustainable use of water resources in agricultural activities have become critical for environmental sustainability (Giannakis et al., 2019: 895). Graph 7 compares the share of annual freshwater withdrawals for agriculture in Turkey, the global average, European Union, and OECD countries.

Source: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

Graph 7: Annual Freshwater Withdrawals in Agriculture (% of Total)

The graph shows that Turkey's agricultural water withdrawal ratio is around 90%, indicating that a large portion of the country's freshwater resources is allocated to agricultural activities. This high percentage highlights the significant importance of sustainable water resource use in Turkey's agricultural sector. Particularly in regions at risk of water scarcity, such a high proportion could threaten sustainability.

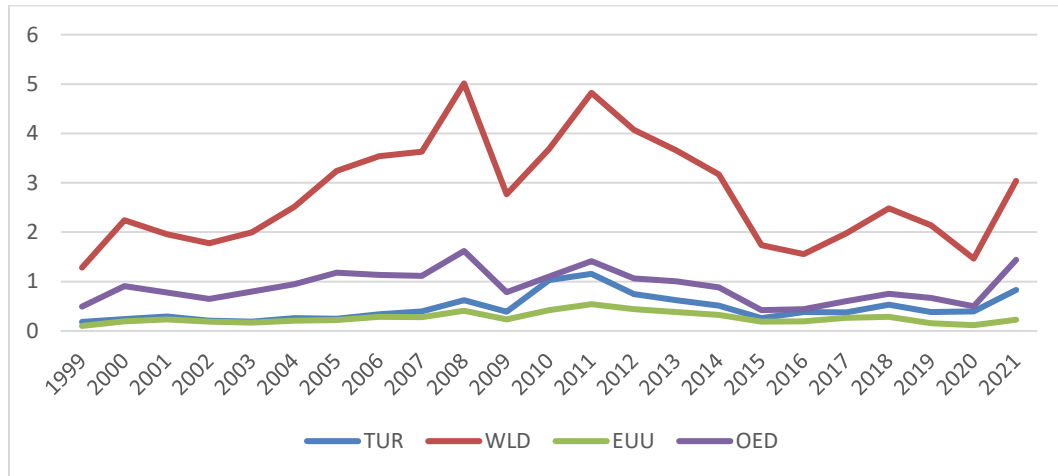
The global average freshwater withdrawal for agriculture is approximately 70%, significantly lower than Turkey's rate. This indicates a more balanced use of water for agriculture worldwide. In OECD and European Union countries, this ratio is much lower, ranging between 30% and 40%. These low rates suggest that agricultural water use in developed countries is more efficient and conservation-focused. In terms of water resource use, Turkey's high freshwater withdrawal rate underscores the importance of water management policies. The lower rates in other regions indicate policies that encourage more careful and sustainable water use. For Turkey to manage its water resources more sustainably, it is necessary to develop methods to increase water efficiency in agriculture.

4.2.5. Agriculture and the Use of Natural Resources

The agricultural sector is a highly resource-intensive field, heavily relying on natural resources such as water, soil, and energy. Agricultural production processes, particularly those requiring irrigation, account for a significant share of water consumption. In regions experiencing water scarcity, the intensive use of water resources poses a severe threat to sustainable development. Improving irrigation efficiency in water-scarce countries is essential for sustainability in agriculture (Qureshi et. al., 2016: 372). In this context, the efficient use of water resources in agriculture is a critical element for ensuring food security and achieving sustainable development goals (Singh et. al., 2023: 3).

The share of natural resource rents in a country's GDP indicates the degree to which its economy depends on natural resources and the importance of these resources in generating economic value. Natural resource rents typically include income derived from resources such as oil, gas, minerals, and forests, and these rates tend to be higher in resource-rich countries. Graph 8 compares the share of natural resource rents in GDP across Turkey, the global average, European Union, and OECD countries over the years.

According to the data, the global average shows a highly variable trend in natural resource rents, peaking at around 5% in 2008 and 2011. These fluctuations may be shaped by changes in oil prices and global market dynamics. In Turkey, the share of natural resource rents in GDP remains relatively low, generally below 1%. This suggests that Turkey's economy relies more on industrial and service sectors rather than income from natural resources. In OECD and European Union countries, the share of natural resource rents in GDP has remained low and stable. This reflects that developed economies have low dependence on natural resources and a high level of economic diversification.

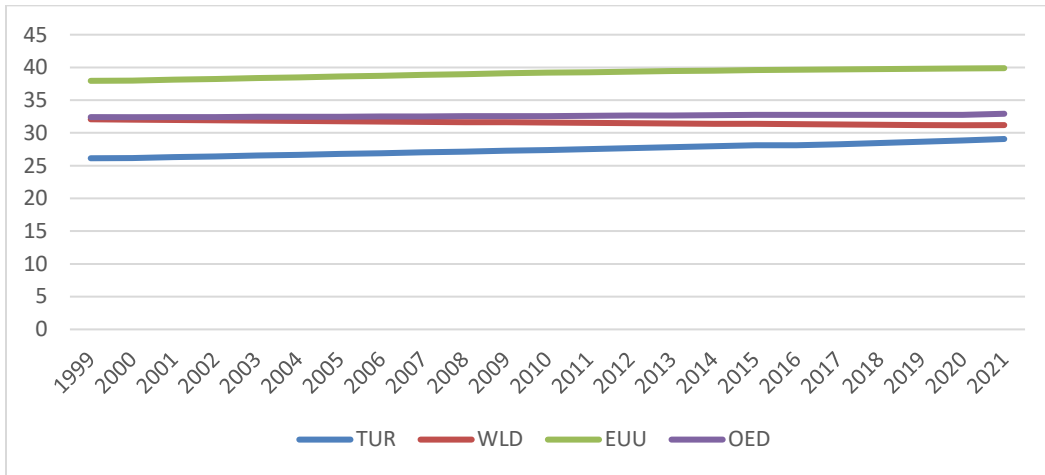

Source: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

Graph 8: Total Natural Resource Rents (% of GDP)

The low ratios in Turkey, OECD, and European Union countries suggest that these economies are less dependent on natural resources, thereby possessing a more

sustainable structure. The proportion of forest area to total land area is an important indicator of a country's ecosystem health, biodiversity, and carbon sink capacities. Forests are fundamental components of environmental sustainability due to their carbon sequestration capacity and role in protecting natural habitats. Graph 9 compares the proportion of forest areas to total land areas in Turkey, the global average, European Union, and OECD countries between 1999 and 2021.

Source: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

Graph 9: Forest Area (% of Total Land Area)

The graph shows that the European Union's forest area ratio is around 40%, which is higher than in other regions. This indicates that forest conservation policies are effectively implemented in EU countries and that extensive forest areas exist in this region. The high proportion of forested land reflects the alignment of the European Union's structure with its environmental sustainability goals.

The forest area ratios for the global average, OECD, and Turkey are at lower levels compared to the European Union, though they show a slight upward trend over time. Turkey's forest area ratio has steadily increased from 1999 to 2021, yet it remains below the global average. It can be stated that efforts to protect and expand forest areas in Turkey are ongoing, but the current ratio is still limited.

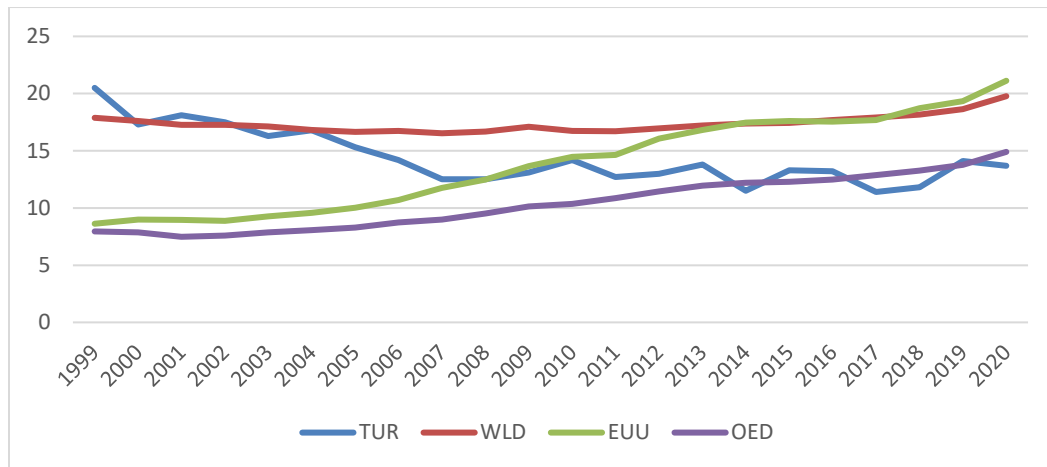
These data once again highlight the importance of forest areas for environmental sustainability. While the high forest area ratio in the European Union demonstrates the success of environmental protection policies, it emphasizes the necessity for Turkey to continue increasing its forest area. The similar upward trend observed in other regions also underscores the importance of global efforts to preserve forest areas.

4.3.1. The Importance of Renewable Energy Consumption

The use of renewable energy in the agricultural sector is becoming increasingly vital for achieving sustainable development goals. The intensive use of fossil fuels in agricultural activities increases environmental pollution and contributes to rising

greenhouse gas emissions. This, along with its adverse effects on climate change, necessitates a transition to renewable energy in agricultural production (Bauer et al., 2016: 5396). The utilization of renewable energy sources not only reduces the carbon footprint but also offers the potential to lower energy costs in the agricultural sector (Savci, 2012: 78).

Renewable energy sources such as solar and wind energy can be employed in the agricultural sector for activities like irrigation systems, greenhouses, and operating agricultural machinery. Renewable energy applications meet the energy needs of agricultural activities in an environmentally friendly manner, promoting sustainable farming practices (Çakmak and Acar, 2022: 5). For instance, solar-powered irrigation systems reduce both energy costs and carbon emissions (Zhou et. al., 2022: 8).

Source: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

Graph 10: Renewable Energy Consumption (% of Total Final Energy)

Graph 10 illustrates the share of renewable energy consumption in total final energy consumption in Turkey, the global average, European Union, and OECD countries. The graph shows that the European Union has surpassed other regions in renewable energy consumption, exceeding 20% in 2020. The emphasis on the use of renewable energy sources in EU countries stems from energy policies focused on combating climate change. This increase demonstrates that EU countries play a leading role in the energy transition process. Both the global average and OECD countries exhibit a parallel upward trend in renewable energy consumption. By 2020, both regions had steadily increased their renewable energy shares. This trend reflects the global acceleration of the transition to renewable energy and the adoption of environmentally friendly approaches in energy policies.

In Turkey, there has been a significant increase in the proportion of renewable energy consumption, although it still remains below the levels of other regions. Turkey's renewable energy share was above 20% in 1999 but declined until 2005, after which it started to rise again.

This situation suggests that Turkey may have faced challenges in transitioning to

renewable energy within its energy policies or that the energy transition process has progressed slowly. The graph highlights the growing importance of renewable energy consumption worldwide and shows that countries are taking steps in this area. The European Union's leadership stands out as a notable effort in environmental protection and sustainable energy use, while Turkey and other regions are also making progress in increasing their shares in this field.

5. DISCUSSION

This study provides a comparative analysis of indicators such as CO₂ emissions, renewable energy consumption, agricultural GDP, agricultural methane emissions, and freshwater withdrawals in the context of sustainable development for Turkey, the European Union, OECD countries, and the global level. While revealing the relationships between the economic, environmental, and social dimensions of sustainable development, the study details differences in levels of development and environmental policies among countries through graphical analyses. Compared to similar studies in the literature, some findings align with previous research, while others exhibit differences.

Findings focusing on the relationship between CO₂ emissions and renewable energy consumption are consistent with the results of studies by Giannadaki et al. (2018) and Giannakis et al. (2019). Both studies emphasize that reducing agricultural emissions provides health and economic benefits, and this study compares emission levels between Turkey and OECD countries. Turkey's CO₂ emissions are particularly high compared to developed OECD and EU countries. This aligns with the Environmental Kuznets Curve hypothesis examined by Charfeddine (2017) and Kızılgöl and Öndes (2022), which predicts that economic growth initially increases environmental degradation but leads to improvements in environmental quality upon reaching a certain level of wealth. Turkey's high emission levels indicate the need for stronger policies to manage the environmental impacts of economic growth.

The findings on renewable energy consumption align with studies by Khan et al. (2020) and Alvarado et al. (2021), which show that renewable energy usage improves environmental quality. However, Turkey's renewable energy consumption remains below EU and OECD averages, indicating the need for Turkey to enhance environmentally conscious energy policies. These findings suggest that Turkey should restructure its energy policy and invest more in sustainable energy sources.

6. CONCLUSION

The analysis of agricultural methane emissions highlights the need for Turkey to advance its sustainable agricultural practices. Methane emissions from intensive livestock activities emerge as a critical issue in combating climate change. In this context, developing policies to reduce methane emissions is strategically important for managing the environmental impacts of the agricultural sector.

A significant limitation of this study is that the data used pertain to specific years and may not fully reflect current developments. The lack of data, particularly for Turkey, poses a challenge in evaluating long-term trends in sustainable development indicators.

Access to more up-to-date data sources would enhance the accuracy and scope of sustainable development research. Additionally, the inability to conduct a more detailed analysis of variable differences among countries limits the generalizability of the study.

In conclusion, comprehensive policy reforms focused on environmentally friendly energy policies and reducing agricultural emissions are necessary for Turkey to achieve its sustainable development goals. By increasing renewable energy consumption, Turkey can reduce carbon emissions, representing a significant step for both economic growth and environmental sustainability. Promoting sustainable practices in the agricultural sector will be effective in mitigating environmental impacts.

This study recommends that researchers in sustainable development address data limitations by seeking more current and comprehensive data sources. Long-term analyses and evaluations of the effectiveness of environmental policies will advance sustainable development research. In developing countries like Turkey, the establishment of a robust data infrastructure and the implementation of strong environmental policies are critical to achieving sustainable development goals.

REFERENCES

- Almaraz, M., Bai, E., Wang, C., Trousdell, J., Conley, S., Faloona, I., and Houlton, B. Z. (2018). Agriculture is a major source of NO_x pollution in California. *Science Advances*, 4(1), 1-8. <https://doi.org/10.1126/sciadv.aao3477>.
- Alvarado, R., Ortiz, C., Jiménez, N., Ochoa-Jiménez, D., and Tillaguango, B. (2021). Ecological footprint, air quality and research and development: The role of agriculture and international trade. *Journal of Cleaner Production*, (288), 1-13. 125589. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.125589S>.
- Aneja, V. P., Schlesinger, W. H., and Erisman, J. W. (2009). Effects of agriculture upon the air quality and climate: Research, policy, and regulations. *Environmental Science & Technology*, 43(12), 4234-4240. <https://doi.org/10.1021/es8024403>
- Aziz, G., Sarwar, S., Waheed, R., and Khan, M. S. (2023). The significance of renewable energy, globalization, and agriculture on sustainable economic growth and green environment: Metaphorically, a two-sided blade. *Natural Resources Forum*, 48(3), 763-783. <https://doi.org/10.1111/1477-8947.12326>
- Bauer, S. E., Tsigaridis, K., and Miller, R. (2016). Significant atmospheric aerosol pollution caused by world food cultivation. *Geophysical Research Letters*, 43(10), 5394-5400. <https://doi.org/10.1002/2016GL068354>
- Baz, K., Xu, D., Ampofo, G. M. K., Ali, I., Khan, I., and Cheng, J. (2019). Energy consumption and economic growth nexus: New evidence from Pakistan using asymmetric analysis. *Energy*, (189), 1-10. <https://doi.org/10.1016/j.energy.2019.116254>
- Brunekreef, B., Harrison, R. M., Künzli, N., Querol, X., Sutton, M. A., Heederik, D. J. J., and Sigsgaard, T. (2015). Reducing the health effects of particles from agriculture. *The Lancet Respiratory Medicine*, 3(11), 831-832. [https://doi.org/10.1016/S2213-2600\(15\)00413-0](https://doi.org/10.1016/S2213-2600(15)00413-0)
- Çakmak, E. E., and Acar, S. (2022). The nexus between economic growth, renewable

- energy, and ecological footprint: An empirical evidence from most oil-producing countries. *Journal of Cleaner Production*, (352), 1-8. 131548.
<https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2022.131548>
- Charfeddine, L. (2017). The impact of energy consumption and economic development on Ecological Footprint and CO₂ emissions: Evidence from a Markov Switching Equilibrium Correction Model. *Energy Economics*, (65), 355-374.
<https://doi.org/10.1016/j.eneco.2017.05.009>
- Espoir, D. K., Sunge, R., Nchofoung, T., and Alola, A. A. (2024). Analyzing the drivers of ecological footprint in Africa with machine learning algorithm. *Environmental Impact Assessment Review*, (104), 1-14. 107332.
<https://doi.org/10.1016/j.eiar.2023.107332>
- Giannadaki, D., Giannakis, E., Pozzer, A., and Lelieveld, J. (2018). Estimating health and economic benefits of reductions in air pollution from agriculture. *Science of the Total Environment*, 1304–1316. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2017.12.064>
- Giannakis, E., Kushta, J., Giannadaki, D., Georgiou, G. K., Bruggeman, A., and Lelieveld, J. (2019). Exploring the economy-wide effects of agriculture on air quality and health: Evidence from Europe. *Science of the Total Environment*, 663, 889–900. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2019.01.410>
- Harizanova, B. H., and Stoyanova, Z. (2018). Impact of agriculture on air pollution. *CBU International Conference on Innovations in Science and Education, Prague*, 1071-1076. <https://doi.org/10.12955/cbup.v6.1296>
- He, Y., Wang, S., ve Chen, N. (2024). Mineral rents, natural resources depletion, and ecological footprint nexus in high emitting countries: Panel GLM analysis. *Resources Policy*, (89), 1-10. 104472.
<https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2023.104472>
- <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>.
- Kara, M. A., Aksu, T., and Tanış, Ş. (2024). Türkiye ekonomisinde tarım ve sanayi ihrac ürünlerinin ekonomik büyümeye katkısı. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 23(2), 615-632.
- Karaer, F., and Gürlük, S. (2003). Gelişmekte olan ülkelerde tarım-çevre-ekonomi etkileşimi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 4(2), 197-206.
- Khan, S. A. R., Yu, Z., Belhadi, A., and Mardani, A. (2020). Investigating the effects of renewable energy on international trade and environmental quality. *Journal of Environmental Management*, (272), 1-7.
<https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2020.111089>
- Kızılgöl, Ö., and Öndes, H. (2022). Factors affecting the ecological footprint: A study on the OECD countries. *Science of the Total Environment*, (849), 1-13. 157757.
<https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2022.157757>
- Nagendran, R. (2011). Agricultural Waste and Pollution. In *Waste: A Handbook for Management*, (24),341-355. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-381475-3.10024-5>
- Okumuş, İ. (2020). Türkiye’de Yenilenebilir Enerji Tüketimi, Tarım ve CO₂ Emisyonu İlişkisi. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 6(1), 21-34.

- Qureshi, M. I., Awan, U., Arshad, Z., Rasli, A. M., and Zaman, K. (2016). Dynamic linkages among energy consumption, air pollution, greenhouse gas emissions and agricultural production in Pakistan: sustainable agriculture key to policy success. *Natural Hazards*, 84(2), 367-381. <https://doi.org/10.1007/s11069-016-2423-9>
- Sandalcılar, A. R. (2012). Türkiye’de tarımsal ihracat, tarım dışı ihracat ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin nedensellik analizi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 49(570), 65-76.
- Savci, S. (2012). An agricultural pollutant: Chemical fertilizer. *International Journal of Environmental Science and Development*, 3(1), 77-80.
- Singh, S., Balasubramanian, S., and Kavassalis, S. C. (2023). Complex linkages between agriculture and air pollution pose a major threat to food security in India. *Environmental Research Letters*, 18, 1-6. (121001). Doi:10.1088/1748-9326/ad0682
- Spash, C. L. (2002). Assessing the economic benefits to agriculture from air pollution control. *Journal of Economic Surveys*, 11(1), 47-70. Doi:10.1111/1467-6419.00023
- Turan, Z. (2018). Tarımsal mal ticaretinin ve hayvancılığın ekonomik büyüme üzerindeki etkisi (1990-2014). *International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies*, 4(8), 200-209.
- Yağış, O. (2024). Tarım sektörünün ekonomik büyümeye etkileri: Türkiye için ARDL sınır testi yaklaşımı. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33(2), 334-348.
- Zhou, R., Abbasi, K. R., Salem, S., Almulhim, A. I., and Alvarado, R. (2022). Do natural resources, economic growth, human capital, and urbanization affect the ecological footprint? A modified dynamic ARDL and KRLS approach. *Resources Policy*, 78, 1-13. 102782. <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2022.102782>

ENDERUN DERGİSİ
JOURNAL OF ENDERUN

e-ISSN: 2618-592X

YIL/YEAR: 2025 CİLT/VOL: 9 SAYI/ISSUE: 1

Çevrimiçi olarak / Available online at www.dergipark.org.tr/tr/pub/enderun

**THE IMPACT OF PUBLIC BORROWING ON MARKET RISK
PERCEPTION: DYNAMICS OF FISCAL DOMINANCE IN
TURKEY***

**KAMU BORÇLANMASININ PİYASA RİSK ALGISI ÜZERİNDEKİ
ETKİSİ: TÜRKİYE'DE MALİ BASKINLIK DİNAMİKLERİ**

Makalenin
Gönderim Tarihi:
07/01/2025

Makalenin
Kabul Tarihi:
27/02/2025

Assist Prof. Dr. Mehmet Mert TÜRK

Tokat Gaziosmanpaşa University,
Turhal Faculty of Applied Sciences
Electronic Commerce and Management
E-mail: mehmetmert.turk@gop.edu.tr
Orcid Number: 0000-0002-0164-2131

Prof. Dr. Salih BARIŞIK

Tokat Gaziosmanpaşa University
Department of Economics
E-mail: salih.barisik@gop.edu.tr
Orcid Number: 0000-0002-3029-2206

Doi: 10.59274/enderun.1614807

ABSTRACT

In the Turkish economy, fiscal dominance has a significant impact on economic indicators such as the sustainability of public debt stock, CDS spreads, and nominal exchange rates. The main problem of this study is to understand the interaction between fiscal dominance and financial markets. The research aims to analyze the relationship between financial dominance and CDS premiums and nominal exchange rates using quarterly data from the period 2009:Q1–2024:Q3. The stationarity of the series was evaluated using DF-GLS and Phillips-Perron unit root tests, and long-term relationships were identified using the Fourier-Shin cointegration test. Coefficient estimates were made using the Dynamic Ordinary Least Squares (DOLS) method, and short- and long-term causalities were examined using the Breitung and Candelon frequency domain causality

* This article is extracted from my doctorate dissertation entitled “Türkiye's Financial Structure and The Effect Of Financial Dominance on The Financial System”, supervised by Prof. Dr. Salih BARIŞIK (Ph.D. Dissertation, Tokat Gaziosmanpaşa University, 05/04/2021).

test. The results indicate that CDS spreads and the nominal exchange rate have limited effects on financial dominance and that financial dominance is more shaped by internal dynamics. The study emphasizes the importance of using broader indicators in the analysis of financial dominance.

Keywords: Financial Dominance, Frequency Domain Causality Test, CDS Spreads, Nominal Exchange Rate

ÖZET

Türkiye ekonomisinde mali baskınlık, kamu borç stokunun sürdürülebilirliği, CDS primleri ve nominal kur gibi ekonomik göstergeler üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu çalışmanın temel problemi, mali baskınlık ve finansal piyasalar arasındaki etkileşimin anlaşılmasıdır. Araştırma, mali baskınlık ile CDS primleri ve nominal kur arasındaki ilişkiyi 2009:Q1–2024:Q3 dönemi çeyreklik verileri kullanarak analiz etmeyi amaçlamaktadır. DF-GLS ve Phillips-Perron birim kök testleri ile serilerin durağanlıkları değerlendirilmiş, Fourier-Shin eşbütünleşme testiyle uzun dönemli ilişkiler tespit edilmiştir. Dinamik En Küçük Kareler (DOLS) yöntemiyle katsayı tahminleri yapılmış, Breitung ve Candelon frekans alanı nedensellik testiyle kısa ve uzun dönem nedensellikler incelenmiştir. Sonuçlar, CDS primleri ve nominal kurun mali baskınlık üzerinde sınırlı etkileri olduğunu ve mali baskınlığın daha çok içsel dinamikler tarafından şekillendiğini göstermektedir. Çalışma, mali baskınlık analizlerinde daha geniş göstergelerin kullanımının önemini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mali Baskınlık, Frekans Alanı Nedensellik Testi, CDS Primleri, Nominal Kur

1. INTRODUCTION

The primary motivation of this study is to analyze the relationships between fiscal dominance, defined as a reflection of the stress induced by public debt in the markets, and exchange rate volatility as well as market risk perception. In the literature, fiscal dominance can be represented by various indicators but fundamentally reflects the pressure exerted by public finances on financial markets within the context of sustainability. A review of the related literature reveals that fiscal dominance has been explored through limited theoretical and empirical studies, many of which rely on outdated data. The lack of studies employing contemporary data creates a significant gap in understanding the effects of fiscal dominance on current economic and financial indicators. This study aims to address this gap by analyzing the relationships between fiscal dominance and selected indicators using up-to-date data.

In this context, the ratio of net public debt stock (KNBS) to gross domestic product (GDP) has been chosen as the indicator of fiscal dominance. KNBS is a comprehensive measure that reflects the impact of public finances on market conditions, as it includes both domestic and external debt. Compared to other fiscal dominance indicators, the broad scope and frequent use of KNBS as a general measure of economic stress make it a suitable choice for this study.

The independent variables selected are Credit Default Swap (CDS) premiums and the nominal exchange rate (USD/TRY selling price). CDS premiums are critical indicators that measure a country's market risk perception and external borrowing costs.

Particularly in emerging markets, CDS premiums play a significant role as a reflection of uncertainties in financial markets. The nominal exchange rate, on the other hand, represents the supply-demand dynamics in foreign exchange markets and reflects investors' market perceptions, making it an essential independent variable for understanding the economic effects of fiscal dominance.

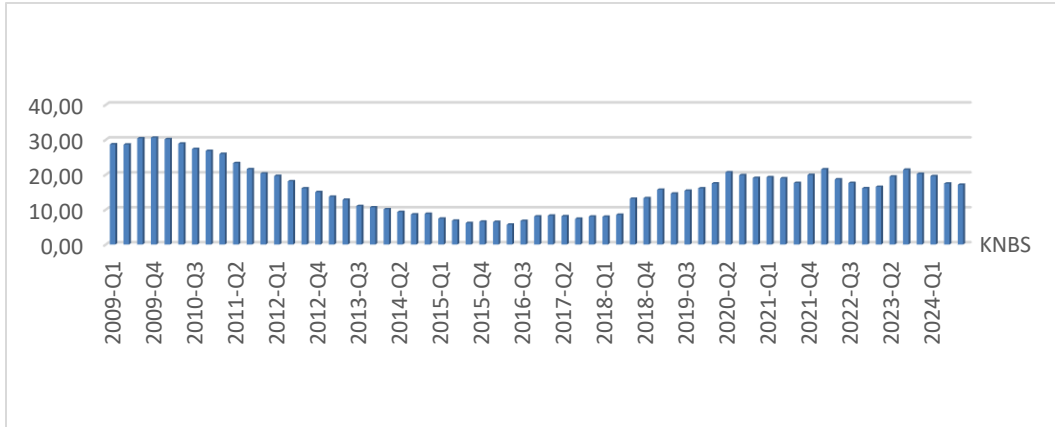
For econometric analysis, the stationarity levels of the series were determined using the DF-GLS and Phillips-Perron unit root tests. The Fourier-Shin cointegration test was applied to identify long-term relationships, and the Dynamic Ordinary Least Squares (DOLS) method was employed to estimate long-term coefficients. Short- and long-term causal relationships were analyzed using the Breitung and Candelon (2006) Frequency Domain Causality Test. These methods were chosen due to their consideration of the characteristics of the series and their ability to evaluate both short- and long-term relationships in detail.

In conclusion, this study aims to contribute significantly to the literature by evaluating the relationships between fiscal dominance and financial indicators through a contemporary and comprehensive methodological approach. The findings are expected to provide valuable insights for policymakers and academics interested in understanding the effects of public debt on economic and financial markets.

2. THEORETICAL FRAMEWORK

The concept of fiscal dominance, proposed by Sargent and Wallace (1981), suggests that uncontrolled fiscal policies ultimately lead to an increase in the money supply, thereby raising the general price level. This structure, shaped by extensive borrowing, causes fluctuations in interest rates, shifting the balance between real interest rates and economic growth rates in favor of real interest rates. This process results in monetary policy tools moving beyond the scope of controlling price levels, creating risks for fundamental economic indicators such as inflation and debt sustainability. Fiscal dominance is defined as a constraint imposed by high public debt on the effectiveness of monetary policies. Particularly, when debt is short-term and denominated in foreign currency, it leads to an increase in risk premiums and weakens monetary policies (Özatay, 2009, p. 19).

In summary, fiscal dominance is a situation in which increasing borrowing and money supply policies to finance public expenditures undermine the independence and effectiveness of monetary policies. This concept is often associated with the disruption of macroeconomic balances due to the rise in risk premiums and strengthening inflationary pressures, especially in cases where public debt is high, short-term, and denominated in foreign currency. While fiscal dominance increases the state's weight in the economic system, it can create negative effects on financial stability and sustainable growth. The fiscal dominance ratio for the study's sample period is presented in Figure 1.

Source: (TCMB, 2024)

Figure 1: Net Public Debt Stock/GDP (%)

Figure 1 illustrates the changes in fiscal dominance rates from the first quarter of 2009 to the third quarter of 2024. At the beginning of the period under review, fiscal dominance rates were considerably high and showed a gradual decline until 2013. This decrease suggests improved fiscal discipline or a more balanced fiscal policy structure. During the 2013–2018 period, fiscal dominance rates exhibited a stable trend at lower levels. However, from 2018 onwards, an upward trend in fiscal dominance rates was observed. This increase may be associated with rising public borrowing or the expansion of fiscal policies. Despite fluctuations in fiscal dominance rates after 2021, they generally remained at high levels. This situation suggests that increasing fiscal dominance could limit the effectiveness of monetary policy and heighten economic risks.

In the context of the Turkish economy, the limited effectiveness of tight monetary policies in reducing entrenched inflation rates draws attention to the concept of the “price puzzle.” The price puzzle refers to a phenomenon where tight monetary policies in inflation-targeting developing countries result in higher price levels instead of reducing them as expected. In the existing literature, the concept of “price puzzle” introduced by Sims (1992) has an important place regarding the unexpected effects of tight monetary policies on price levels. Sims explained this as a transition effect arising from the implementation of tight monetary policies before inflationary pressures. In particular, central banks' raising interest rates in anticipation of high inflation may lead to price increases in the short run, delaying the expected deflationary effects. Sims' work emphasizes the use of VAR (Vector Autoregression) models to analyze the price puzzle and argues that this phenomenon is the result of complex relationships between tight monetary policy and macroeconomic variables (Sims, 1992, pp.975-980). This situation stems from the reduced effectiveness of monetary policies due to high fiscal dominance. Particularly in countries with short-term foreign currency-denominated public debt, increased country risk premiums accelerate capital outflows, exerting upward pressure on prices (Blanchard, 2004, p. 4).

Since fiscal dominance has a pervasive impact on the entire economic system, multiple indicators are used to measure this concept. In this study, fiscal dominance is

represented by the ratio of net public debt stock to gross domestic product (GDP), as emphasized by Ersel and Özatay (2008). To analyze the interaction of fiscal dominance with various indicators, the study includes nominal exchange rates (USD/TRY) and CDS premiums as additional variables.

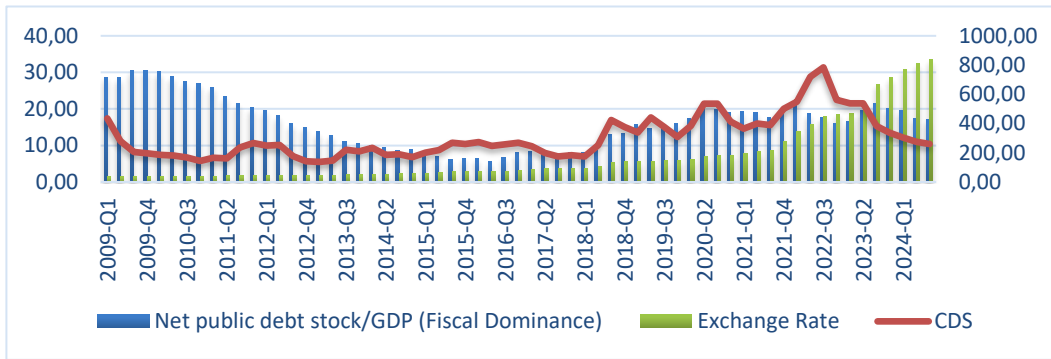
The selection of nominal exchange rates and CDS premiums as independent variables is based on their critical roles in understanding the effects of fiscal dominance and economic risks. Both variables are among the key indicators that directly affect a country's economic dynamics, enabling a more in-depth analysis of the outcomes of fiscal dominance.

The nominal exchange rate reflects the overall balance of foreign exchange markets and external economic relations in an economy. Particularly under high fiscal dominance, the large proportion of public debt denominated in foreign currency makes exchange rate changes more critical in terms of fiscal stress (Calvo & Reinhart, 2000, p. 25). Increases in exchange rates elevate the debt burden, widen budget deficits, constrain fiscal policy flexibility, and intensify fiscal dominance. Moreover, fluctuations in nominal exchange rates can increase import costs, trigger inflationary pressures, and limit the effectiveness of monetary policies (Frankel, 2005, p. 15). Therefore, the nominal exchange rate is evidently a crucial variable for analyzing the economic consequences of fiscal dominance.

CDS premiums, on the other hand, represent a key indicator of market perception regarding a country's default risk. High CDS premiums indicate increased country risk and external borrowing costs (Longstaff, Pan, Pedersen, & Singleton, 2011). In cases of heightened fiscal dominance, uncertainties surrounding the sustainability of public borrowing lead to higher CDS premiums. This underscores the role of CDS premiums in understanding how fiscal dominance is perceived in markets and its impact on economic dynamics. Additionally, as CDS premiums directly affect external borrowing costs, they serve as a critical determinant of the feasibility of fiscal policies and the manageability of public debt (Dell'Ariccia & Marquez, 2006).

In conclusion, nominal exchange rates and CDS premiums are essential and complementary variables for analyzing the internal and external risks associated with fiscal dominance. While nominal exchange rates provide insights into debt sustainability and economic balances, CDS premiums enable the evaluation of the effects of country risk and market perception on fiscal dominance. For this reason, these two variables are indispensable tools for examining the economic impacts of fiscal dominance in greater depth. Figure 2 presents the net public debt stock/GDP ratio, nominal exchange rate (selling price), and CDS premiums for Turkey.

The relationship among these three variables in the graph highlights a dynamic interaction in terms of public debt sustainability, nominal exchange rate movements, and CDS premiums. Particularly after 2018, a significant interplay between these variables becomes evident. The increase in CDS premiums indicates a rise in the country's credit risk and concerns over debt sustainability. This rise exerted pressure on nominal exchange rates, leading to an appreciation of foreign exchange rates, which, in turn, increased the cost of foreign currency-denominated debt, driving up the ratio of public debt stock to GDP.

Source: (TCMB, 2024)

Figure 2: Interaction of Fiscal Dominance with CDS and Exchange Rate (USD/TRY)

The movements in the nominal exchange rate, particularly during the 2020–2021 period, accelerated simultaneously with the sharp increase in CDS premiums. The global economic uncertainties and rising internal risks during this period led to a significant surge in CDS premiums, which in turn caused severe fluctuations in exchange rates. These increases in exchange rates elevated the cost of foreign currency-denominated public debt, driving the ratio of public debt stock to GDP higher.

Moreover, the high levels of CDS premiums created a negative perception of the country's financial stability, which adversely affected both the sustainability of public debt and economic growth. The simultaneous rise in CDS premiums and nominal exchange rates clearly illustrates how fiscal dominance is linked to economic risks. From the perspective of public debt sustainability, it is evident that both the nominal exchange rate and CDS premiums need to be maintained at stable levels.

In conclusion, the increase in CDS premiums has been observed to trigger a rise in nominal exchange rates, negatively impacting the ratio of public debt stock to GDP. This highlights a strong interaction among these three variables. This situation underscores the necessity for policymakers to ensure careful coordination in managing macroeconomic risks. Specifically, controlling the fluctuations in CDS premiums and nominal exchange rates is critically important for ensuring the sustainability of public debt.

3. LITERATURE REVIEW

The relationships between fiscal dominance, financial development, economic growth, and macroeconomic variables have long been central topics of discussion in economic literature. This review compiles key findings from studies on fiscal dominance and its effects on financial systems, exploring the interactions of these concepts across different periods and countries. Additionally, studies examining the relationship between stock market returns and macroeconomic variables, as well as the impact of economic policies on market dynamics, are also included.

The initial studies on the relationship between financial development and

economic growth were pioneered by Schumpeter (1912). Patrick (1966) and Foster (1981) argued that economic growth promotes financial development, while Von Hagen and Strauch (2001) explored the effects of fiscal stability on economic resilience. Nachega (2005) investigated the long-term impact of fiscal dominance on money supply and inflation in the Democratic Republic of Congo.

In the context of the Turkish economy, Sel (2007) analyzed the effects of fiscal dominance on inflation targeting in Turkey, while Barışık (2010) examined the limited effects of fiscal dominance on Turkey's banking sector. Aktas, Kaya, and Özlale (2010) demonstrated that inflation targeting could increase price stability due to a lack of fiscal discipline. Arabacı and Baştürk (2013) analyzed the effectiveness of the interest rate channel during the 2001–2008 period in Turkey, while Özaktaş (2014) examined the relationship between budget deficits and inflation, emphasizing the need for the simultaneous implementation of monetary and fiscal policies. Fidan (2015) studied the relationships between capital adequacy and fiscal dominance.

The effects of systemic risk on market dynamics also constitute a significant area of research. Melitz (1997) examined the reactions of fiscal and monetary policies in European Union countries and supported the Ricardian regime's principles. Canzoneri et al. (1998, 2001) focused on the post-war period in the United States, evaluating the effects of budget surpluses on public debt. Blanchard (2004) analyzed the impact of risk perception on interest rates and exchange rates, noting that low-risk perceptions encourage foreign capital inflows. Favero and Giavazzi (2004) investigated the adverse effects of debt structures on economies through multi-variable models. Ertunga (2013) studied the effects of national monetary policies in Eurozone countries, while Bölükbaş and Topal (2017) analyzed the impact of fiscal dominance on central bank independence.

Studies on the macroeconomic variables affecting stock market performance have provided valuable insights. Gjerde and Sættem (1999) examined the relationship between stock returns and interest rates in Norway, while Koch and Saporoschenko (2001) studied these relationships in Japan. Rapach et al. (2005) evaluated the impact of macroeconomic variables on stock market returns in industrialized countries. Ayaydın and Dağlı (2012) analyzed the factors influencing stock returns in emerging markets, while Büberökcü (2013) focused on the relationships between exchange rates and stock prices across various countries. Gupta and Modise (2013) explored the effects of variables such as interest rates and inflation on South Africa's stock market.

Recent studies on the effects of economic policies include Cochmne (1999) and Woodford (2001), who analyzed the relationship between budget surpluses and public debt in the United States. Favero (2002) examined the impacts of fiscal and monetary policies on macroeconomic variables in European countries. Zoli (2005) explored the relationship between fiscal policy and exchange rates, while Naini and Naderian (2018) investigated the effectiveness of monetary policy under fiscal dominance in Iran.

Fiscal dominance, financial development, economic growth, and stock market performance studies collectively demonstrate the interconnected nature of economic policies and market dynamics. The literature employs diverse models and methods to better understand these interactions. These studies offer important implications for policymakers and researchers, providing a foundation for future inquiries.

4. DATA SET AND METHODOLOGY

The econometric model in this study was constructed using quarterly data from 2009:Q1 to 2024:Q3. The primary objective of the study is to determine the effects of fiscal dominance on exchange rate volatility and market risk perception. The dependent variable selected for the model is the ratio of net public debt stock to gross domestic product (GDP), a key fiscal dominance indicator. This variable was chosen for its strong representation of domestic market dynamics.

The independent variables in the model include Turkey's Credit Default Swap (CDS) premiums and the nominal exchange rate (USD/TRY selling price). The inclusion of the USD/TRY nominal exchange rate in the model is justified by its ability to effectively reflect daily market movements, as well as its capacity to capture investor and market perceptions of foreign exchange demand and pricing.

Descriptive information about the data used in the study is presented in Table 1.

Table 1: Descriptive Information on Variables

Variable	Notation	Definition	Transformation	Source
KNBS	KNBS	Net public debt stock/GDP	-	Republic of Turkey Ministry of Treasury and Finance
CDS	lnCDS	5-year CDS premiums	Logarithmic	Investing.com
NKUR	lnNKUR	Nominal USD/TRY exchange rate (selling)	Logarithmic	TCMB(EV DS)

All variables, except “KNBS,” have been subjected to natural logarithmic transformation to ensure that observation values with different units convey the same type of meaning. The “ln” notation indicates that the logarithm of the series has been taken.

$$KNBS_t = \beta_0 + \beta_1 \ln CDS_t + \beta_2 \ln NKUR_t + \varepsilon_t \quad (1)$$

The model under analysis is presented in Equation (1). In the econometric model given in Equation (1), the notations β_0 and ε_t represent the constant term and the error term, respectively. The parameters from β_0 to β_2 denote the coefficients of the explanatory variables included in the function.

In the first stage of the study, traditional unit root tests, namely the Dickey-Fuller Generalized Least Squares (DF-GLS) and Phillips-Perron (1988) (PP) unit root tests, were employed to determine the stationarity levels of the series. Subsequently, to identify the long-term relationships among the series, the Fourier-Shin cointegration test, developed based on Fourier methodology, was utilized as the cointegration test. Dynamic Ordinary Least Squares (DOLS) was applied as the estimator for long-term coefficients. Finally, Breitung and Candelon (2006) frequency domain causality tests were conducted, and the results were interpreted. The methodological details of the empirical tests to be used in subsequent sections of the study will be presented later.

4.1. Unit Root Tests

Stationarity is defined as a property of a time series where its mean, variance, and autocorrelation structure remain constant over time (Enders & Granger, 1998, p. 306). The Dickey-Fuller test is based on an assumption of constant variances and independent error terms, implying a situation where no autocorrelation exists. However, Phillips and Perron (1988) revisited these assumptions of the Dickey-Fuller (1979) test and proposed an alternative approach focusing on random shocks (Sevüktekin & Nargeleçekenler, 2010, p. 366). This new approach provides more flexible solutions, particularly under conditions of autocorrelation and heteroscedasticity. The equations explaining the constant and constant-trend models used in the PP test are as follows:

$$Y_t = \alpha_0 + \beta_1 Y_{t-1} + \varepsilon_t \quad (2)$$

$$Y_t = \alpha_0 + \beta_1 Y_{t-1} + \beta_2 \left(t - \frac{T}{2} \right) + \varepsilon_t \quad (3)$$

The equations (2) and (3) above represent models that include only a constant term and both a constant term and a trend, respectively. In these models, “ Y_t ” represents the variable under analysis, “ α_0 ” denotes the constant term, “ t ” represents the trend, and “ T ” indicates the number of observations, while the error term reflects the uncertainty component within the model. Coefficient estimation is performed using this method. Similar to the Augmented Dickey-Fuller (ADF) test, the results of this test are compared with MacKinnon critical values to determine the stationarity of the series (Tari, 2010).

The DF-GLS (Dickey-Fuller Generalized Least Squares) test is a unit root test that provides stronger and more effective results compared to the ADF test due to its asymptotic distribution properties. This test was developed by Elliott, Rothenberg, and Stock (1996). To apply the DF-GLS test, it is necessary to first detrend the time series. The detrending process is performed based on the regression equation provided below.

$$\Delta x_t^d = \beta_1 x_{t-1}^d + \sum_{i=1}^k \lambda_i \Delta x_{t-i}^d + \varepsilon_t \quad (4)$$

In the equation, x_t^d represents the detrended series according to the DF-GLS method. In this test, the coefficient β_1 is used as the basis for evaluating the stationarity of the series. If the null hypothesis (H_0), $\beta_1 = 0$ is rejected in the estimated equation, it is concluded that the series x_t is stationary (Ceylan & Durkaya, 2010, p. 27).

4.2. Fourier-Shin (FSHIN) Cointegration Test

Developed by Tsong, Lee, Tsai, and Hu (2016), this test differs from similar cointegration tests by assuming cointegration as the null hypothesis. The Fourier-Shin cointegration test is based on the stationarity test developed by Shin (1994) and was introduced due to the inadequacy of the adjustments made by Arai and Kurozumi (2007) to Shin’s (1994) cointegration test in allowing for intrinsic structural breaks. Tsong et al. (2016) enhanced the test by incorporating Fourier functions, enabling the consideration of

both abrupt and smooth structural breaks in the long-term relationships between series. The model considered in the Fourier-Shin cointegration test is presented in Equation (9) (Tsong et al., 2016, pp. 1088–1089).

$$y_t = d_t + x_t' \beta + \eta_t \quad (5)$$

In Equation (5), $\eta_t = \gamma_t + v_{1t}$, $\gamma_t = \gamma_{t-1} + u_t$, $\gamma_t = 0$ ve $x_t = x_{t-1} + v_{2t}$ are formulated as follows. Since v_{1t} and v_{2t} represent stationarity, y_t and x_t correspond to variables that become stationary only at their first differences. Here, u_t denotes a zero-mean, independently and identically distributed error term with constant variance σ_u^2 while γ_t represents a random walk process with a zero mean. The deterministic component d_t given in Equation (5) is defined as follows:

$$d_t = \sum_{i=0}^m \delta_i t^i + f_t \quad (6)$$

In the deterministic components given in Equation (6), $m=0$ corresponds to the constant term, while $m=1$ represents the case of both constant and trend. f_t denotes the Fourier function, the explicit form of which is provided in Equation (7).

$$f_t = \alpha_1 \sin\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + \alpha_2 \cos\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) \quad (7)$$

In Equation (7), (k) represents the Fourier frequency value, t denotes the trend, and T signifies the sample size. For testing the null hypothesis ($H_0 : \sigma_u^2 = 0$) which indicates the existence of a cointegration relationship in the Fourier-Shin cointegration test, Equation (5) is rearranged as follows:

$$y_t = \alpha_0 + \alpha_1 \sin\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + \alpha_2 \cos\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + x_t' \beta + v_{1t} \quad (8)$$

The model to be utilized for the Fourier-Shin cointegration test statistic is provided in Equation (9).

$$CI_f^m = T^{-2} \hat{\omega}_1^{-2} \sum_{t=1}^T S_t^2 \quad (9)$$

Here, $S_t = \sum_{t=1}^T \hat{v}_{1t}$ represents the partial sum of the residuals obtained from Equation (9), while $\hat{\omega}_1^{-2}$ denotes the consistent estimator of the long-term variance of $\hat{v}_{1t}$. CI_f^m If the statistic is smaller than the critical values provided in the study by Tsong et al. (2016), it is concluded that there is a cointegration relationship among the variables, including structural breaks. However, if the null hypothesis cannot be rejected in the F-test, the trigonometric terms lose their significance, and interpreting the results using the Shin cointegration test instead of the Fourier-Shin cointegration test will yield more consistent outcomes. The hypotheses established for the Fourier-Shin cointegration test are as follows:

$$H_0: \sigma_u^2 = 0$$

$$H_1: \sigma_u^2 > 0$$

At this point, the null hypothesis assumes the existence of cointegration, while the alternative hypothesis argues for the absence of cointegration. If the calculated test statistic value is lower than the critical value, it is concluded that there is a cointegration relationship among the variables; otherwise, the null hypothesis is rejected, and the alternative hypothesis is accepted. In such a case, it is determined that there is no cointegration relationship among the variables. Based on the analysis results, since a cointegration relationship among the variables has been identified, the long-term coefficients will be estimated using the Dynamic Ordinary Least Squares (DOLS) method.

4.3. Dynamic Ordinary Least Squares (DOLS) Estimation Method

The DOLS method, developed by Stock and Watson (1993), offers significant advantages in estimating cointegration vectors due to its flexibility in application to small samples and its ability to test series with different integration orders, such as I(0), I(1), and I(2). The DOLS estimator provides robust estimates, addressing issues like autocorrelation and endogeneity among variables, thereby ensuring consistency compared to similar tests (Hepsağ, 2009, p. 72).

Regardless of whether the variables are I(1) or of a higher integration order I(d), the method is applicable when a cointegration relationship is identified between the dependent and independent variables. The DOLS vector estimation methodology incorporates both the lags and leads of the independent variable into the cointegration equation. In other words, in DOLS analysis, when all variables are I(d) and a single cointegration relationship exists, the dependent variable is regressed on the lagged and leading differences of the other variables to obtain parameter estimates (Çetin & Seker, 2012, p. 97).

The DOLS methodology addresses deviations in static equations by incorporating dynamic elements into the equations. This technique, which utilizes Monte Carlo simulation, achieves effective results in cases with a limited number of observations and heterogeneous series (Mark & Sul, 2003, p. 654). The model to be used in the DOLS technique is provided in Equation (10).

$$Z = \alpha + X' \beta + \sum_{i=-p}^p \gamma \Delta x_{t+1} + \mu_t \quad (10)$$

In Equation (10), p , α , μ_t represent the lag length (AIC), the constant term, and the error term, respectively. The notations Z and X correspond to the dependent and independent variables, respectively.

4.4. Breitung and Candelon (2006) Frequency Domain Causality Test

Granger (1969) introduced the concept of causality into the literature, defining it as the inclusion of the lagged values of one variable in the equation of another variable. Various causality tests have been developed in the literature to examine causality relationships between variables. Traditional tests operate in the time domain, offering test statistics to measure causality between variables only within a single time dimension (Aydın, 2020, p. 88).

Granger (1969), Geweke (1982), and Hosoya (1991) are prominent figures who contributed frequency-based causality tests and their application methods to the literature. Geweke and Hosoya proposed a causality measure in the frequency domain by decomposing spectral density functions across specific frequency ranges. Building on these approaches, Breitung and Candelon (2006) developed a frequency-based causality test to evaluate potential causality relationships. They suggested using the Vector Autoregression (VAR) model presented in Equations (16) and (17) for this purpose (Breitung & Candelon, 2006, pp. 363–369).

$$Y_t = \theta_{11,1}Y_{t-1} + \theta_{11,2}Y_{t-2}, \dots, + \theta_{11,p}Y_{t-p} + \theta_{12,1}X_{t-1} + \theta_{12,2}X_{t-2}, \dots, \theta_{12,p}X_{t-p} \quad (11)$$

$$X_t = \theta_{21,1}Y_{t-1} + \theta_{21,2}Y_{t-2}, \dots, \theta_{21,p}Y_{t-p} + \theta_{22,1}X_{t-1} + \theta_{22,2}X_{t-2}, \dots, \theta_{22,p}X_{t-p} \quad (12)$$

The model presented in Equations (11) and (12) is expressed in matrix form using the lag operator (L) as follows:

$$\varphi(L) = \begin{pmatrix} Y_t \\ X_t \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} \varphi_{11}(L) & \varphi_{12}(L) \\ \varphi_{21}(L) & \varphi_{22}(L) \end{pmatrix} \begin{pmatrix} X_t \\ Y_t \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} \varepsilon_{1t} \\ \varepsilon_{2t} \end{pmatrix} \quad (13)$$

$\varphi(L) = I - \varphi_1 L - \varphi_2 L^2 - \dots - \varphi_p L^p$, 2×2 while representing the lag polynomial, $\varphi_1 - \varphi_2 - \varphi_3 - \dots - \varphi_p$ 2×2 autoregressive parameter matrix. Breitung and Candelon (2006) identified ε_{1t} and ε_{2t} as the error vector representing white noise in the equation. By applying Cholesky decomposition, the expression representing the moving average of the VAR model is as follows:

$$\begin{pmatrix} Y_t \\ X_t \end{pmatrix} = \psi(L)\eta_t = \begin{pmatrix} \psi_{11}(L) & \psi_{12}(L) \\ \psi_{21}(L) & \psi_{22}(L) \end{pmatrix} \begin{pmatrix} \eta_{1t} \\ \eta_{2t} \end{pmatrix} \quad (14)$$

$\psi(L) = \varphi(L)^{-1}G^{-1}$, $E(\eta_t, \eta_t) = I$ and $\eta_t = G\varepsilon_t$ represent the relationships. Based on this equation, the spectral density of x_t is expressed as follows:

$$f_x(\omega) = \frac{1}{2\pi} \left\{ |\psi_{11}(e^{-i\omega})|^2 + |\psi_{12}(e^{-i\omega})|^2 \right\} \quad (15)$$

The causality measure proposed in the studies by Geweke (1982) and Hosoya (1991) has been reformulated as presented in Equation (16):

$$M_{x \rightarrow y}(\omega) = \log \left[1 + \frac{|\psi_{12}(e^{-i\omega})|^2}{|\psi_{11}(e^{-i\omega})|^2} \right] \quad (16)$$

In Equation (16), at frequency ω the test examines whether Y_t is not a Granger cause of X_t . The Breitung and Candelon (2006) approach is expressed through the following linear restrictions:

$$\sum_{k=1}^p \theta_{12,k} \cos(k\omega) = 0, \sum_{k=1}^p \theta_{12,k} \sin(k\omega) = 0 \quad (17)$$

$$\sum_{k=1}^p \theta_{12,k} \cos(k\omega) = 0, \sum_{k=1}^p \theta_{12,k} \sin(k\omega) = 0 \quad (18)$$

Based on these restrictions, a standard F-test can be conducted to test the null hypothesis, which implies the absence of Granger causality at frequency ω . The F-statistic, under the assumption $\omega \in (0, \pi)$ follows an $F(2, T-2p)$ distribution, where 2 represents the number of restrictions. Here, T denotes the number of observations, and p represents the order of the VAR model.

5. FINDINGS

This study aims to analyze the relationships between fiscal dominance and key economic indicators in the Turkish economy using quarterly data for the period 2009:Q1–2024:Q3. The ratio of net public debt stock to GDP was used as the fiscal dominance indicator, while CDS premiums and the nominal exchange rate were selected as independent variables.

As part of the econometric analysis, both DF-GLS and Phillips-Perron unit root tests were applied to determine the stationarity properties of the series. To model the long-term relationship, the Fourier-Shin cointegration test was utilized; this method provides the advantage of flexibly accounting for structural breaks where traditional cointegration tests fall short. Long-term parameter estimates were obtained using the DOLS estimator, while the Frequency Domain Causality Test was applied to analyze the causality relationships among the variables in the frequency domain.

This methodological approach enables a more comprehensive evaluation of the relationships between fiscal dominance and economic indicators in both the short and long term. Graphical representations of the series are provided in Figure 3.

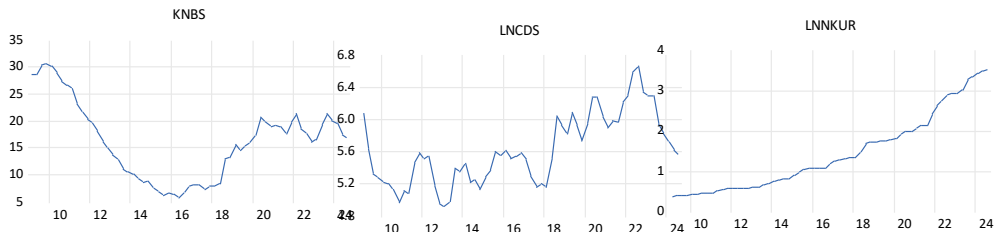

Figure 3: Time Paths of Variables

When examining the graphs of the variables used in this study, it was observed that the series exhibit significant trends. This situation could make the results of traditional methods in stationarity tests misleading. Therefore, the DF-GLS unit root test was included in the stationarity analysis to detrend the series. The DF-GLS test stands out by removing the deterministic trend in the series, thereby improving the accuracy of the stationarity analysis. This approach allowed for a more accurate evaluation of the structural properties of the series and enhanced the reliability of the analysis results. The results of the DF-GLS and PP unit root tests are presented in Table 2

Table 2: DF-GLS and PP Unit Root Test Results

DF-GLS		
Level I(0)		
<i>Variables</i>	<i>Constant</i>	<i>Constant + Trend</i>
KNBS	-0.624(0)	-2.604(7)
lnCDS	-1.571(0)	-2.026(0)
lnNKUR	2.028(1)	-0.764(1)
First Difference I(1)		
DKNBS	-5.701(0)***	-5.921(0)***
lnDCDS	-3.467(0)***	-5.021(0)***
lnDNKUR	-4.630(0)***	-5.795(0)***
Phillips - Perron (1988)		
Level I(0)		
<i>Variables</i>	<i>Constant</i>	<i>Constant + Trend</i>
KNBS	-1.777	-1.369
(P-Value)	(0.388)	(0.860)
lnCDS	-2.131	-3.670**
(P-Value)	(0.233)	(0.031)
lnNKUR	4.412	-0.391
(P-Value)	(0.999)	(0.985)
First Difference I(1)		
lnDKNBS	-5.641***	-5.957***
(P-Value)	(0.000)	(0.000)
lnDCDS	-6.397***	-6.306***
(Olasılık Değeri)	(0.000)	(0.000)
lnDNKUR	-4.935***	-5.468***
(P-Value)	(0.000)	(0.000)

Note: *, **, and *** indicate significance levels at 10%, 5%, and 1%, respectively. The notation “D” signifies that the first difference of the series has been taken. In the DF-GLS test, the values in parentheses represent the optimal lag lengths determined using the Schwarz Information Criterion (SIC). Critical values for the DF-GLS test were obtained from the critical table developed by Elliott et al. (1996).

Initially, the stationarity levels of the variables were examined using the DF-GLS unit root test, based on the generalized least squares method developed by Elliott, Rothenberg, and Stock (1996), and the Phillips-Perron (1988) unit root test, both of which are effective for small sample sizes. In the PP test, it was determined that all three series exhibited unit roots at their level values, except for the lnCDS variable, which was statistically significant at the 5% level in the constant and trend model. At the first difference, all series demonstrated strong stationarity (1%).

After establishing that the variables became stationary at their first differences I(1), the Shin and Fourier-Shin cointegration tests were applied to identify long-term relationships. The findings from these tests are presented in Table 3.

Table 3: Fourier-Shin Cointegration Test Results

Models	MinKKT	Frekans(k)	CI_f^m	CI^m	F Test İst.
$KNBS = f(lncds)$	240.262	1	0.142*	0.275	360.047 [†]
$KNBS = f(lnnkur)$	46.709	1	0.057***	0.245	2168.51 [†]

Note: For k=1, the constant model M=0, and the number of independent variables p=1, the table values are 0.095, 0.124, and 0.198 for 10%, 5%, and 1% significance levels, respectively. Critical values for the F-test statistic are 1%=5.774, 5%=4.066, and 10%=3.352. CI_f^m represents the Fourier-Shin test statistic, and CI^m represents the Shin test statistic. [†] indicates the significance of trigonometric terms at the 1% level.

First, the F-test statistic, which examines the significance of trigonometric terms, was analyzed. The obtained F-test statistic value was greater than the critical values. Therefore, the cointegration relationship was interpreted based on the Fourier-Shin results. According to the findings, a cointegration relationship at the 10% significance level was identified between the ratio of net public debt stock to GDP (KNBS) and CDS premiums ($0.142455 < 0.198$). Similarly, a strong cointegration relationship at the 1% significance level was found between KNBS and the nominal exchange rate under the same model and conditions. These findings reveal the existence of a long-term relationship among the variables and support the econometric validity of the model.

Table 4: Long-Term Coefficient Estimates Using the DOLS Method

Models	$KNBS = f(lncds)$		$KNBS = f(lnnkur)$	
Variables	Coefficient	p-değeri	Coefficient	p-value
Lncds	2.586	0.504	-	-
Lnnkur	-	-	0.5745	0.785
Constant Term	1.495	0.949	15.156***	0.003
CC	0.152	0.871	0.212	0.780
SS	2.397	0.167	2.493**	0.015

Note: *, **, *** denote significance levels of 0.01, 0.05, and 0.10, respectively. C: Constant Term, T: Trend Term.

The coefficients of the cointegrated structure, which signifies the long-term movement of variables together, were estimated using the Dynamic Ordinary Least Squares (DOLS) method developed by Stock and Watson (1993). The findings of the DOLS method are presented in Table 4:

In Table 4, long-term coefficient estimates for the ratio of net public debt stock to GDP (KNBS) and the variables of CDS premiums and nominal exchange rate were calculated using the DOLS method. The coefficient for CDS premiums was estimated as 2.586; however, with a p-value of 0.504, it was not statistically significant. The constant term coefficient was 1.495, with a p-value of 0.949, indicating no statistical significance.

For the trend term, the coefficient was calculated as 2.397, and with a p-value of 0.167, it was also not statistically significant. These results suggest no statistically interpretable long-term relationship between CDS premiums and KNBS.

For the nominal exchange rate, the coefficient was calculated as 0.5745, but with a p-value of 0.785, no statistical significance was identified. However, the constant term coefficient was 15.156, with a p-value of 0.003, making it statistically significant at the 1% level. The trend term coefficient was 2.493, with a p-value of 0.015, and it was statistically significant at the 5% level. These findings highlight that the effects of the constant and trend terms are significant in the long-term relationships between the nominal exchange rate and KNBS. Consequently, the relationship between the nominal exchange rate and KNBS exhibits a stronger structure in the long term through the constant and trend terms. In summary, while the long-term cointegration effect was identified, the coefficients were not found to be statistically significant.

To verify the accuracy of the long-term relationship not detected in the DOLS method, the Breitung and Candelon (2006) Frequency Domain Causality Test, which allows testing based on frequency dimensions, was applied. An important advantage of the frequency domain causality test is its ability to investigate time in greater detail rather than as a single-dimensional factor, as in other causality tests. The results are reported in Table 5.

Table 5: Breitung and Candelon (2006) Frequency Domain Causality Test

Direction of Causality (Transient)			Long-Term (Permanent)	Short-Term
			$\omega = 0.05$	$\omega = 2.5$
KNBS	$\nrightarrow$	CDS	0.4234 (0.8092)	1.0238 (0.5993)
CDS	$\nrightarrow$	KNBS	0.0436 (0.9785)	2.0883 (0.3520)
KNBS	$\nrightarrow$	NKUR	1.0169 (0.6014)	1.5475 (0.4613)
NKUR	$\nrightarrow$	KNBS	1.0946 (0.5785)	0.0429 (0.9788)

Note: For ω (frequency) within $0 < \omega < \pi$, $\omega \in (0, \pi)$, the F table value with $(2, T-2p)$ degrees of freedom is approximately 2.49 at the 10% significance level. * Indicates the rejection of the null hypothesis at the 10% significance level. The values in parentheses represent the p-values of the F statistics.

The frequency domain causality test enables the separation of causality dynamics between variables into transient (short-term) and permanent (long-term) effects. To achieve this separation, test statistics are calculated at different frequencies. For transient causality analysis, high-frequency values ($\omega=2.5$) are used, while for permanent causality analysis, low-frequency values ($\omega=0.05$) are utilized. This approach allows the separate evaluation of short- and long-term effects and provides a more detailed examination of causality relationships in the time dimension.

According to the results of the frequency domain causality test presented in the table, no significant causality relationship was found between the ratio of net public debt stock to GDP (KNBS), CDS premiums, and the nominal exchange rate in either the short or long term. The causality effect of KNBS on CDS premiums was statistically insignificant in the short term ($F=1.0238, p=0.5993$) and in the long term

($F=0.4234, p=0.8092$). Similarly, the effect of CDS premiums on KNBS was also insignificant in the short term ($F=2.0883, p=0.3520$) and in the long term ($F=0.0436, p=0.9785$).

When examining the relationship between KNBS and the nominal exchange rate, the effect of KNBS on the nominal exchange rate was statistically insignificant in the short term ($F=1.5475, p=0.4613$) and in the long term ($F=1.0169, p=0.6014$). Likewise, the effect of the nominal exchange rate on KNBS was insignificant in the short term ($F=0.0429, p=0.9788$) and in the long term ($F=1.0946, p=0.5785$).

These findings suggest that the concept of fiscal dominance is primarily influenced by a country's internal conditions and economic dynamics. Indicators such as CDS premiums and the nominal exchange rate may not serve as reliable predictors of fiscal dominance. Furthermore, as fiscal dominance is a multidimensional concept affecting various aspects of a country's economy, broader fiscal dominance indicators should be considered instead of KNBS, which primarily focuses on short-term debt stock.

In conclusion, despite the identified cointegration relationship among the series, the interaction of CDS premiums and the nominal exchange rate with KNBS holds limited significance. This highlights the need for a more comprehensive examination of fiscal dominance dynamics in conjunction with different economic indicators.

In conclusion, despite the identified cointegration relationship among the series, the interaction of CDS premiums and the nominal exchange rate with KNBS holds limited significance. This underscores the need for fiscal dominance dynamics to be examined more comprehensively with different economic indicators.

6. CONCLUSION

Fiscal dominance is a critical concept that directly affects a country's economic stability and sustainable growth potential. Representing the financial pressures of public borrowing on markets, this concept plays a decisive role not only in the state's economic decision-making processes but also in the overall functioning of the financial system. Particularly in developing economies, fiscal dominance can increase vulnerabilities by affecting various macroeconomic indicators such as interest rates, exchange rates, capital flows, and risk premiums. The findings of this study reveal the multidimensional effects of fiscal dominance, which extend beyond financial indicators, emphasizing why this concept must be carefully considered in the design of economic policies. Therefore, managing fiscal dominance and monitoring it through appropriate indicators are vital for ensuring economic stability.

This study examined the long-term and short-term relationships between the ratio of net public debt stock to GDP (KNBS), used as an indicator of fiscal dominance in the Turkish economy, and CDS premiums and the nominal exchange rate. The analysis used quarterly data covering the period 2009:Q1–2024:Q3. The findings highlight various dimensions of the relationships between fiscal dominance and financial market indicators.

According to the Fourier-Shin cointegration test results, a cointegration relationship was identified between KNBS and CDS premiums at the 10% significance level and between KNBS and the nominal exchange rate at the 1% significance level.

This indicates that the variables moved together in the long term during the analyzed period. However, the long-term coefficients estimated using the Dynamic Ordinary Least Squares (DOLS) method showed that the effects of the independent variables (CDS premiums and nominal exchange rate) on KNBS were not statistically significant. This suggests that despite the cointegration relationship, the long-term interactions among the variables were not pronounced.

The results of the frequency domain causality test showed no significant causality relationship between KNBS, CDS premiums, and the nominal exchange rate in either the short or long term. This finding indicates that external indicators such as CDS premiums and the nominal exchange rate do not play a determining role in fiscal dominance.

The findings of this study show both similarities and differences with various studies in the literature that examine the relationship between fiscal dominance and market risk perception. Sel (2007) examined the impact of fiscal dominance on inflation targeting in the Turkish economy and revealed that public borrowing significantly affects macroeconomic stability. Similarly, Aktas, Kaya, and Özlale (2010) emphasized the adverse effects of a lack of fiscal discipline on price stability, supporting the “price puzzle” phenomenon. Favero and Giavazzi (2004) analyzed the negative effects of debt structures on economies, showing that public borrowing increases market risk perception. These studies support the findings of this study regarding the relationship between CDS premiums and debt sustainability.

On the other hand, some studies in the literature present differing findings. For instance, Barışık (2010) argued that fiscal dominance has limited effects on the banking sector in Turkey. However, this study finds that fiscal dominance has a more pronounced impact on market risk perception. Similarly, Ertunga (2013) highlighted that international factors are more influential than national monetary policies in the Eurozone. In contrast, this study provides a different perspective by focusing on Turkey's unique dynamics. Additionally, Melitz (1997) investigated fiscal and monetary policy responses in European Union countries, supporting Ricardian regime principles. Contrary to this, the relationship between fiscal dominance and market risk perception in Turkey appears to have a different structure.

These comparisons demonstrate that this study contributes significantly to the literature by analyzing the macroeconomic dynamics specific to Turkey. Particularly, the use of methods such as the Fourier cointegration test and the Breitung and Candelon Frequency Domain Causality Test addresses some of the methodological gaps in the literature. In this regard, the study aims to fill an important gap both theoretically and practically.

These findings also suggest that fiscal dominance is more influenced by a country's internal economic dynamics and public borrowing structure. External financial indicators such as CDS premiums and nominal exchange rates are insufficient to explain fiscal dominance. Furthermore, the multidimensional nature of fiscal dominance necessitates analysis using broader indicators. For example, incorporating alternative fiscal dominance indicators that include long-term borrowing dynamics or the sustainability of budget deficits could yield more comprehensive and meaningful results.

In conclusion, while cointegration relationships were identified between public borrowing and financial market indicators, no causality relationships were found. This highlights the complex nature of fiscal dominance and the need for more extensive analyses to understand its interactions with economic indicators. The findings of this study indicate that focusing solely on one indicator to analyze fiscal dominance would be inadequate. Instead, policy recommendations should consider specific indicators that reflect the wide-ranging macroeconomic dynamics influenced by fiscal dominance to aid policymakers in making more informed decisions.

REFERENCES

- Aktaş, Z., Kaya, N. ve Özlale, Ü. (2005). *The Price Puzzle in Emerging Markets: Evidence from the Turkish Economy Using “Model Based” Risk Premium Derived from Domestic Fundamentals* (02 No. 05). Ankara.
- Ayaydın, H. ve Dağlı, H. (2012). Gelişen Piyasalarda Hisse Senedi Getirisini Etkileyen Makroekonomik Değişkenler Üzerine Bir İnceleme: Panel Veri Analizi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26(3-4), 45-65.
- Aydın, M. (2020). Enerji Tüketimi- Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye İçin Frekans Alanında Nedensellik Yaklaşımı. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (56), 83-96. doi: 10.18070/erciyesiibd.572506
- Aydın, M. K., Ak, M. ve Altıntaş, N. (2014). Finansal Gelişme'nin Büyüme'ye Etkisi: Türkiye Özelinde Nedensellik Analizi. *Maliye Dergisi*, Temmuz-Ara(167), 149-162.
- Arabacı, Ö. ve Baştürk, M. F. (2013). Faiz Oranı Kanalınnın 2001-2008 Döneminde Türkiye’de Etkinliğinin Değerlendirilmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 15-34.
- Arai, Y., & Kurozumi, E. (2007). Testing for the Null Hypothesis of Cointegration with a Structural Break. *Econometric Reviews*, 26(6), 705-739. doi: 10.1080/07474930701653776
- Baştürk, M. F. (2015). The Role Of Fiscal Dominance On The Effectiveness Of Monetary Policy: An Evaluation Of 2002-2012 Period In Turkey. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 13(3).
- Blanchard, O. (2004, Mart). *Fiscal Dominance and Inflation Targeting: Lessons from Brazil* [Working Paper]. National Bureau of Economic Research. doi: 10.3386/w10389
- Breitung, J., & Candelon, B. (2006). Testing for short-and long-run causality: A frequency-domain approach. *Journal of econometrics*, 132(2), 363-378.
- Bölükbaş, M. ve Topal, M. H. (2017). *Mali Baskınlığın Merkez Bankası Bağımsızlığı Üzerindeki Etkisi: Euro Bölgesine Dahil Olmayan AB Ülkeleri Ve Türkiye Örneği. II. EUREFE International Congress* (ss. 453-454). Aydın.
- Büberöku, Ö. (2013). Hisse Senedi Fiyatları ile Döviz Kurları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerden Kanıtlar. *İMKB Dergisi*,

13(52), 1–18.

- Calvo, G. A., & Reinhart, C. M. (2000). *Fear of Floating* (Working Paper Sy 7993; ss. 1-64). National Bureau of Economic Research. doi: 10.3386/w7993
- Canzoneri, M. B., Cumby, R. E., & Diba, B. T. (2001). Fiscal discipline and exchange rate systems. *The Economic Journal*, 111(474), 667-690.
- Ceylan, S., & Durkaya, M. (2010). Türkiye’de kredi kullanımı-ekonomik büyüme ilişkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(2), 21-35.
- Çetin, M., & Seker, F. (2012). Enerji tüketiminin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi:Türkiye örneği. *Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 31(1), 85-106.
- Cochrane, J. H. (1999, Haziran). *New Facts in Finance* [Working Paper]. National Bureau of Economic Research. doi: 10.3386/w7169
- Cole, D. C. (1974). Financial Deepening in Economic Development. *The Journal of Finance*, 29(4), 1345–1348.
- Dell’Ariccia, G., & Marquez, R. (2006). Lending booms and lending standards. *The journal of finance*, 61(5), 2511-2546.
- Elliott, G., Rothenberg, T. J., & Stock, J. H. (1996). *Efficient Tests for an Autoregressive Unit Root* [Working Paper]. National Bureau of Economic Research. doi: 10.3386/t0130
- Enders, W., & Granger, C. W. J. (1998). Unit-Root Tests and Asymmetric Adjustment With an Example Using the Term Structure of Interest Rates. *Journal of Business & Economic Statistics*, 16(3), 304-311. doi: 10.1080/07350015.1998.10524769
- Ersel, H., & Özatay, F. (2008). Fiscal dominance and inflation targeting: Lessons from Turkey. *Emerging Markets Finance and Trade*, 44(6), 38-51.
- Ertunga, E. İ. (2013). Avrupa’da Para Politikası ve Maliye Politikaları İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 50(585), 81–89.
- Favero, C. A. (2002). *How Do European Monetary and Fiscal Authorities Behave?* (IGIER Working Papers No. 214). Innocenzo Gasparini Institute for Economic Research.
- _____ ve Giavazzi, F. (2004). *Inflation Targeting and Debt: Lessons From Brazil* (Nber Working Paper No. w10390). National Bureau of Economic Research.
- Fidan, A. (2015). *Bankacılık Sektörü Spesifik Değişkenlerinin Mali Baskınlığa Etkileri: Türkiye Uygulaması (1980-2012)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Foster, J. (1981). The Generalisation of the General Theory and Other Essays. *Economic Review*, 91(364), 1041–1043.
- Frankel, J. A. (2005). Contractionary Currency Crashes In Developing Countries The 5th Mundell-Fleming Lecture IMF Annual Research Conference. *IMF Staff Papers*, 2-54.
- Fry, M. J. (1978). Money and Capital or Financial Deepening in Economic Development? *Journal of Money, Credit and Banking*, 10(4), 475.

- Geweke, J. (1982). Measurement of Linear Dependence and Feedback between Multiple Time Series. *Journal of the American Statistical Association*, 77(378), 304-313. doi: 10.1080/01621459.1982.10477803
- Gjerde, Ø., & Sættem, F. (1999). Causal relations among stock returns and macroeconomic variables in a small, open economy. *Journal of International Financial Markets, Institutions & Money*, 9(1)
- Goldsmith, R. W. (1959). *Financial Structure and Development as a Subject for International Comparative Study*. NBER (Vol. 1). National Bureau of Economic Research.
- Granger, C. W. (1969). Investigating causal relations by econometric models and cross-spectral methods. *Econometrica: journal of the Econometric Society*, 37(3), 424-438.
- Gupta, R. ve Modise, M. (2013). Macroeconomic Variables and South African Stock Return Predictability. *Economic Modelling*, 30, 612-622.
- Gurley, J. G. ve Shaw, E. S. (1955). Financial Aspects of Economic Development. *The American Economic Review*, 45(4), 515-538.
- Hepsağ, A. (2009). Finansal Liberalizasyon Politikalarının Geçerliliğinin McKinnon Tamamlayıcılık Hipotezi Çerçevesinde Sınanması: Türkiye Örneği. *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi*, 3(1), 63-80.
- Hosoya, Y. (1991). The decomposition and measurement of the interdependency between second-order stationary processes. *Probability Theory and Related Fields*, 88(4), 429-444. doi: 10.1007/BF01192551
- Joines, D. H. (1985). Deficits And Money Growth In The United States 1872-1983. *Journal of Monetary Economics*, 16(3), 329-351.
- Koch, T. W. ve Saporoschenko, A. (2001). The Effect of Market Returns, Interest Rates, and Exchange Rates on The Stock Returns of Japanese Horizontal Keiretsu Financial Firms. *Journal of Multinational Financial Management*, 11(2), 165-182.
- Longstaff, F. A., Pan, J., Pedersen, L. H., & Singleton, K. J. (2011). How Sovereign Is Sovereign Credit Risk? *American Economic Journal: Macroeconomics*, 3(2), 75-103. doi: 10.1257/mac.3.2.75
- Mark, N. C., & Sul, D. (2003). Cointegration vector estimation by panel DOLS and long-run money demand. *Oxford Bulletin of Economics and statistics*, 65(5), 655-680.
- Melitz, J. (1997). *Some Cross-Country Evidence about Debt, Deficits and the Behaviour of Monetary and Fiscal Authorities* (International Macroeconomics No. 1653). Discussion Papers. London.
- Mercan, M. ve Peker, O. (2013). Finansal Gelişmenin Ekonomik Büyümeye Etkisi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 8(1), 93-120.
- Nachega, J.-C. (2005). *Fiscal Dominance and Inflation in the Democratic Republic of the Congo* (IMF Working paper 05/221). IMF Working Papers.
- Naini, A. R. J. ve Naderian, M. A. (2018). Oil Price Cycles, Fiscal Dominance and

- Countercyclical Monetary Policy in Iran. *OPEC Energy Review*, 43(1), 3–28.
- Özaktaş, F. D. (2014). Fiyat Düzeyinin Belirlenmesinde Yeni Yaklaşımlar ve Türkiye Deneyimi. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 3(1), 157–174.
- Özatay, F. (2009). Enflasyon ve Para Politikası. *Türkiye Ekonomisi: Yeni Yapı (2000-2008)*, 1-34.
- Özcan, B. ve Ari, A. (2011). Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Ampirik Bir Analizi: Türkiye Örneği. *Business and Economics Research Journal*, 2(1), 121–142
- Patrick, H. T. (1966). Financial Development and Economic Growth in Underdeveloped Countries. *Economic Development and Cultural Change*, 14(2), 174–189.
- Phillips, P. C., & Perron, P. (1988). Testing for a unit root in time series regression. *Biometrika*, 75(2), 335-346.
- Rapach, D. E., Wohar, M. E. ve Rangvid, J. (2005). Macro Variables and International Stock Return Predictability. *International Journal of Forecasting*, 21(1), 137–166.
- Sargent, T. J., & Wallace, N. (1981). Some unpleasant monetarist arithmetic. *Federal reserve bank of minneapolis quarterly review*, 5(3), 1-17.
- Sel, T. (2007). *Inflation Targeting And Fiscal Dominance: Evidence From Turkey*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sevüktekin, M., & Nargeleçekenler, M. (2010). *Ekonometrik zaman serileri analizi: EViews uygulamalı*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Sezgin, Z. (2015). Kriz Sonrası Türkiye Ekonomisinde Mali Baskınlık. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 81–94.
- Shin, Y. (1994). A Residual-Based Test of the Null of Cointegration Against the Alternative of No Cointegration. *Econometric Theory*, 10(1), 91-115. doi: 10.1017/S0266466600008240
- Sims, C. A. (1992). Interpreting the macroeconomic time series facts: The effects of monetary policy. *European economic review*, 36(5), 975-1000.
- Stock, J. H., & Watson, M. W. (1993). A Simple Estimator of Cointegrating Vectors in Higher Order Integrated Systems. *Econometrica*, 61(4), 783-820. doi: 10.2307/2951763
- Tarı, R. (2010). *Ekonometri* (6. bs). Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- TCMB. (2024). EVDS | Tüm Seriler. Geliş tarihi 04 Ocak 2025, gönderen https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/serieMarket/collapse_4/5896/DataGroup/turkish/bie_pbpanal2/
- Tsong, C.-C., Lee, C.-F., Tsai, L.-J., & Hu, T.-C. (2016). The Fourier Approximation And Testing For The Null Of Cointegration. *Empirical Economics*, 51(3), 1085-1113. doi: 10.1007/s00181-015-1028-6
- Von Hagen, J., & Strauch, R. R. (2001). Fiscal consolidations: Quality, economic conditions, and success. *Public Choice*, 109(3), 327-346

- Waters, A. R. ve McKinnon, R. I. (1974). Money and Capital in Economic Development. *Southern Economic Journal*, 41(1), 160–162.
- Woodford, M. (1996). *Fiscal Requirements for Price Stability* (NBER No. w8072). *National Bureau of Economic Research*.
- Zoli, E. (2005). *How Does Fiscal Policy Affect Monetary Policy in Emerging Market Countries?* (BIS Working Papers No. 174). Bank for International Settlements.

ENERJİ TÜKETİMİ, ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE DİJİTALLEŞME: GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİLERİ

ENERGY CONSUMPTION, ENVIRONMENTAL SUSTAINABILITY AND DIGITALIZATION: IMPACT ON ECONOMIC GROWTH IN DEVELOPING COUNTRIES

Makalenin
Gönderim Tarihi:
11/01/2025

Makalenin
Kabul Tarihi:
27/02/2025

Dr. Yavuz ÖZKAYA

Şırnak Üniversitesi,
E-mail: yavuz_zkaya@hotmail.com
Orcid Numarası: 0000-0001-9377-0765

Doi: 10.59274/enderun.1614807

ÖZET

Bu çalışma, gelişmekte olan ülkelerde enerji tüketimi, çevresel sürdürülebilirlik ve dijitalleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini incelemektedir. Enerji tüketimi, ekonomik büyümeyi destekleyen önemli bir unsur olup, aynı zamanda çevresel sürdürülebilirlik açısından da riskler yaratmaktadır. Bu nedenle, yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmenin ekonomik büyümeye katkı sağlarken çevresel etkileri de azaltılabileceği vurgulanmaktadır. Dijitalleşme, iş süreçlerinde verimliliği artırarak ekonomik performansla olumlu katkı yapmaktadır. Çalışmada, enerji verimliliği, yenilenebilir enerji yatırımları ve dijital altyapının geliştirilmesinin, gelişmekte olan ülkelerin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmasında kritik bir rol oynadığı görülmüştür. Araştırma bulguları, enerji ve dijitalleşme politikalarının entegre edilmesi gerektiğini vurgulamakta, bu politikaların ekonomik büyümeyi hızlandırırken çevresel sürdürülebilirliği de sağlayabileceğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Büyüme, Çevre, Enerji, Dijitalleşme

ABSTRACT

This study examines the impact of energy consumption, environmental sustainability, and digitalization on economic growth in developing countries. Energy consumption is a key factor that supports economic growth, but it also poses risks in terms of environmental sustainability. Therefore, the study highlights that transitioning to renewable energy sources can contribute to economic growth while reducing environmental impacts. Digitalization positively influences economic performance by increasing efficiency in business processes. The study finds that improving energy efficiency, investing in renewable energy, and developing digital infrastructure play a crucial role in helping developing countries achieve their sustainable development goals. The research results emphasize the need for integrated energy and digitalization policies, suggesting that these policies can accelerate economic growth while ensuring environmental sustainability.

Keywords: Economic Growth, Environment, Energy, Digitalization

1. Giriş

Günümüzde, enerji tüketimi, çevresel sürdürülebilirlik ve dijitalleşme, ekonomik büyümenin temel belirleyicileri arasında önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, bu üç faktörün birlikte ele alınması, kalkınma süreçlerini doğrudan etkilemekte ve bu ülkelerin küresel ekonomideki rekabetçiliklerini artırma potansiyeline sahiptir (Stern, 2010). Enerji, sanayileşmenin ve ekonomik faaliyetlerin sürdürülebilirliği açısından stratejik bir kaynak olarak öne çıkarken, çevresel sürdürülebilirlik politikalarının önemi, doğal kaynakların korunması ve çevre kirliliğinin azaltılması hedefleri doğrultusunda giderek artmaktadır (Krause et al., 2021). Diğer taraftan dijitalleşme, iş dünyası ve toplumsal yapıda köklü dönüşümler yaratarak verimlilik artışını desteklemekte ve yeni iş fırsatları doğurma potansiyeli taşımaktadır (Brynjolfsson ve McAfee, 2014).

Gelişmekte olan ülkeler, hızlı nüfus artışı, sanayileşme ve kentleşme süreçlerinin beraberinde getirdiği artan enerji talebi ve çevresel sorunlarla başa çıkma mücadelesi içindedir. Bu ülkeler, enerji kaynaklarını daha verimli kullanma, çevresel sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşma ve dijital dönüşümü hızlandırma amacıyla çeşitli politikalar geliştirmekte ve uygulamaktadır (World Bank, 2020). Yenilenebilir enerji kaynaklarına yapılan yatırımlar, enerji verimliliği projeleri ve dijitalleşme stratejileri, bu ülkelerin ekonomik büyüme hedeflerine önemli katkılar sağlayabilecek niteliktedir (IRENA, 2020).

Bu çalışma, enerji tüketimi, çevresel sürdürülebilirlik ve dijitalleşmenin gelişmekte olan ülkelerdeki ekonomik büyümeye etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda, öncelikle enerji tüketimi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki, literatür taraması ve ampirik veriler ışığında analiz edilecek; ardından çevresel

sürdürülebilirlik politikaları ve dijitalleşmenin ekonomik kalkınma üzerindeki etkileri değerlendirilecektir. Elde edilen bulgular, gelişmekte olan ülkelerin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmalarında hangi stratejilerin etkili olabileceğine dair önemli bilgiler sunacaktır. Ayrıca bu çalışma, söz konusu üç faktörün bir araya gelerek ekonomik büyümeye nasıl katkı sağlayabileceğini anlama ve bölgesel kalkınma politikalarının geliştirilmesi açısından kritik bir öneme sahiptir.

2. Literatür Taraması

Enerji tüketimi, çevresel sürdürülebilirlik ve dijitalleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini inceleyen çok sayıda çalışma, bu üç faktörün birbirleriyle olan ilişkisini ele almıştır. Önceki araştırmalar, enerji tüketimi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri, çevresel sürdürülebilirlik politikalarının ekonomik kalkınmaya katkılarını ve dijital dönüşüm süreçlerinin ekonomik performans üzerindeki etkilerini değerlendirmiştir. Bu bölümde, bu konularda yapılan önemli çalışmalar ve bulgular teorik yaklaşımlar ve metodolojiler çerçevesinde ele alınacaktır.

Wei et al. (2024) tarafından yapılan bir çalışmada, uluslararası dijital ticaret, yeşil teknoloji inovasyonu ve çevresel sürdürülebilirlik arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırmada çok değişkenli bir model kullanılarak dijital ticaretin çevresel sürdürülebilirliği destekleyen bir rol oynadığı ve yeşil teknoloji yatırımlarının artırılması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca, dijital ticaretin en fazla kirletici ülkeler için sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmada önemli bir araç olduğu sonucuna varılmıştır.

Muhammad, Sarwar, Wei ve Malik (2017) tarafından gerçekleştirilen küresel bir çalışma, 157 ülkenin 1960-2014 dönemine ait verilerini kullanarak elektrik tüketimi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Panel eşbütünleşme ve Pool Mean Group analizlerini içeren araştırma, elektrik tüketimi ile ekonomik büyüme arasında olumlu bir ilişki olduğunu ve sürdürülebilir ekonomik büyüme için elektrik politikalarının güçlendirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur.

Fankhauser ve Jotzo (2017), düşük karbonlu enerjiye geçişin gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyüme ve kalkınma için önemli fırsatlar sunduğunu ileri sürmüştür. Çalışma, enerji ve emisyon yoğunluğu ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri inceleyerek düşük karbonlu çözümlerin ekonomik altyapılarda uygulanması gerektiğini vurgulamaktadır.

Kulionis (2019) ise enerji tüketiminin ticaret üzerindeki etkilerini incelemiştir. Sektörel enerji akışlarını analiz eden bu çalışma, ticaretin enerji tüketimini artırdığını ve gelişmekte olan ülkelerin bu durumdan nasıl etkilendiğini ortaya koymuştur.

Zhang (2023), büyük ihracatçı ülkelerde dijital dönüşüm ve karbon nötrlüğüne ulaşma yollarını incelemiştir. Nicel analizler ve modelleme tekniklerini kullanan araştırmada, dijitalleşmenin enerji verimliliğini artırdığı ve böylece ekonomik büyümeyi desteklediği sonucuna ulaşılmıştır.

Türk literatüründe de enerji tüketimi, çevresel sürdürülebilirlik ve dijitalleşme üzerine çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Şen (2018), Türkiye örneğinde enerji tüketimi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiş ve zaman serisi analizi ile Granger nedensellik testi kullanmıştır. Çalışmada enerji tüketiminin ekonomik büyümeyi tetiklediği ve enerji politikalarının ekonomik kalkınma açısından önemli olduğu vurgulanmıştır. Benzer şekilde, Uyar ve Gökçe (2017) VISTA ülkeleri (Vietnam, Endonezya, Güney Afrika, Türkiye ve Arjantin) örneğinde enerji tüketimi ve büyüme ilişkisini panel veri analizi ile incelemiş ve enerji verimliliğinin ekonomik büyümeyi desteklediğini ortaya koymuştur.

Oluç ve Güzel (2021), Türkiye'de enerji tüketimi ile küreselleşme arasındaki ilişkiyi ele almış ve enerji tüketiminin ekonomik büyümeyi artırdığını, ancak çevresel sürdürülebilirliği tehdit edebileceğini belirtmiştir. Yıldız ve Korkmaz (2017) ise, enerji tüketimi, ekonomik büyüme ve çevresel sürdürülebilirlik arasındaki ilişkiyi incelemiş ve çevresel sürdürülebilirlik önlemlerinin enerji tüketimi ile ekonomik büyüme ilişkisini olumsuz etkilemediği sonucuna varmıştır.

Bu çalışmalar, enerji tüketimi, çevresel sürdürülebilirlik ve dijitalleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini derinlemesine inceleyerek, gelişmekte olan ülkelerin karşılaştığı zorlukları ve fırsatları daha iyi anlamamıza yardımcı olmaktadır.

3.Enerji Tüketimi ve Ekonomik Büyüme İlişkisi

Enerji tüketimi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki, ekonomik büyüme teorileri ve enerji tüketimi modelleri üzerine odaklanmaktadır. Bu bölümde, enerji tüketiminin ekonomik büyümeye etkisi üzerine kuramsal çerçeve sunulmaktadır. Enerji talebi, ekonomik büyümeyi nasıl etkileyebilir ve enerji tüketiminin ekonomik büyümeye olan etkisi nasıl ölçülebilir gibi temel sorular bu bölümde ele alınmaktadır. Enerji tüketimi, ekonomik büyümenin temel bileşenlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Ekonomik büyüme teorileri, enerji tüketiminin büyüme üzerindeki etkilerini anlamak için çeşitli perspektifler sunmaktadır. Bu bölümde, enerji tüketiminin ekonomik büyümeye etkisini ele alan kuramsal çerçeve, enerji talebinin ekonomik büyümeyi nasıl etkilediği ve enerji tüketiminin büyüme üzerindeki etkilerini ölçme yöntemleri detaylandırılacaktır.

Enerji tüketimi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri açıklamak için çeşitli teorik yaklaşımlar geliştirilmiştir. Neoklasik ekonomik büyüme teorisi, ekonomik büyümenin, sermaye birikimi ve iş gücünün yanı sıra enerji tüketimi gibi kaynakların etkin kullanımı ile

mümkün olduğunu öne sürmektedir. Bu bağlamda, enerji, üretim sürecinin vazgeçilmez bir girdisi olarak görülmektedir ve enerji tüketimindeki artış, üretim kapasitesinin genişlemesine yol açarak ekonomik büyümeyi teşvik edebilir (Stern, 2010).

Ayrıca, Baumo ve Hirdman (1975), enerji tüketiminin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini incelemiş ve enerji tüketimindeki artışın, ekonomik büyümenin doğrudan bir göstergesi olduğunu ifade etmiştir. Enerji talebinin artması, sanayi ve hizmet sektörlerinin büyümesine katkı sağlamakta, bu durum da istihdamın artmasına ve ekonomik gelişmeye zemin hazırlamaktadır.

Enerji talebi, ekonomik büyümeyi etkileyen önemli bir faktördür. Artan ekonomik aktiviteler, enerji talebinin de artmasına sebep olmaktadır. Örneğin, sanayi üretimi, inşaat faaliyetleri ve ulaşım gibi sektörler, enerji tüketimini artıran unsurlardır. Bu bağlamda, enerji talebi ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki olduğu birçok çalışma ile ortaya konmuştur (Apergis & Payne, 2010).

Enerji ekonomisinde yer alan bir başka önemli kavram da "enerji verimliliğidir". Enerji verimliliği, birim enerji tüketimi başına elde edilen ekonomik çıktının artırılması anlamına gelir. Yüksek enerji verimliliği, hem maliyetleri düşürmekte hem de çevresel etkileri azaltmaktadır. Bu da dolaylı olarak ekonomik büyümeyi desteklemektedir (Krause et al., 2015).

Enerji tüketiminin ekonomik büyümeye olan etkisini ölçmek için çeşitli ampirik yöntemler ve ekonomik modeller kullanılmaktadır. Bu yöntemler arasında regresyon analizi, eşbütünleşme testi ve Granger nedensellik testi gibi istatistiksel teknikler yer almaktadır. Regresyon analizi, enerji tüketimi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi nicel olarak değerlendirmeye olanak tanır. Eşbütünleşme testi ise uzun dönem ilişkilerini saptamak için kullanılmaktadır (Johansen, 1988).

Granger nedensellik testi, enerji tüketiminin ekonomik büyümeye olan etkisini belirlemek için kullanılır ve iki değişken arasındaki nedensellik ilişkisinin yönünü ortaya koyar (Granger, 1969). Örneğin, bazı çalışmalar enerji tüketiminin büyümeyi tetiklediğini, bazıları ise ekonomik büyümenin enerji talebini artırdığını göstermektedir (Narayan & Narayan, 2010).

Enerji tüketimi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki, hem teorik hem de ampirik açıdan karmaşık bir konudur. Enerji tüketimi, ekonomik büyüme için kritik bir girdidir ve bu ilişkinin anlaşılması, sürdürülebilir ekonomik politikaların geliştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Enerji verimliliği ve çevresel sürdürülebilirlik gibi kavramların da dikkate alınması, enerji tüketiminin büyümedeki olumlu etkilerinin artırılması için gereklidir.

4. Çevresel Sürdürülebilirlik ve Ekonomik Büyüme

Çevresel sürdürülebilirlik, ekonomik büyümeyi desteklemek ve çevresel zararları en aza indirmek için kullanılan politikalar ve uygulamaları kapsar. Gelişmekte olan

ülkelerde, çevresel sürdürülebilirlik önemli bir konudur çünkü bu ülkeler genellikle doğal kaynakları daha fazla tüketir ve çevre kirliliği konusunda daha duyarlıdır. Bu nedenle, çevresel sürdürülebilirlik ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi anlamak ve doğru politikaları uygulamak önemlidir. Çevresel sürdürülebilirlik, doğal kaynakların korunması, çevre kirliliğinin azaltılması ve ekosistemlerin sağlığının korunması amacıyla geliştirilen politikalar ve uygulamaları içermektedir. Bu kavram, ekonomik büyümenin çevre üzerindeki olumsuz etkilerini en aza indirmek ve aynı zamanda sürdürülebilir bir kalkınma sağlamak için kritik öneme sahiptir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler, hızlı sanayileşme ve artan nüfus nedeniyle çevresel sürdürülebilirlik konusunda önemli zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır (UNEP, 2016). Bu nedenle, çevresel sürdürülebilirlik ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi anlamak, bu ülkelerin kalkınma stratejilerinin şekillendirilmesi açısından hayati bir öneme sahiptir.

Gelişmekte olan ülkelerde çevresel sürdürülebilirlik, doğal kaynakların aşırı tüketimi ve çevre kirliliği sorunları nedeniyle daha da önemli hale gelmektedir. Bu ülkeler, genellikle sanayi ve tarım sektörlerinde yüksek enerji tüketimi ve çevresel etkiler ile karşı karşıyadır. Çevre kirliliği, insan sağlığını tehdit etmekte, ekosistemleri bozmakta ve ekonomik faaliyetleri olumsuz yönde etkilemektedir (World Bank, 2017). Aynı zamanda, iklim değişikliği, su kaynaklarının azalması ve biyoçeşitliliğin kaybı gibi çevresel sorunlar, gelişmekte olan ülkelerin kalkınma hedeflerine ulaşmalarını zorlaştırmaktadır.

Bu bağlamda, çevresel sürdürülebilirlik politikalarının uygulanması, doğal kaynakların korunması ve çevre kirliliğinin azaltılması açısından büyük önem taşımaktadır. Örneğin, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının teşvik edilmesi, enerji verimliliği projelerinin desteklenmesi ve atık yönetim sistemlerinin geliştirilmesi, gelişmekte olan ülkelerin çevresel sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmalarında kritik rol oynamaktadır (IEA, 2020).

Çevresel sürdürülebilirliğin, ekonomik büyüme ile olan ilişkisi karmaşık bir doğaya sahiptir. Bazı araştırmalar, çevresel sürdürülebilirlik önlemlerinin ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkileyebileceğini öne sürerken, diğerleri bu önlemlerin uzun vadede ekonomik büyümeyi destekleyici etkiler yarattığını göstermektedir (Stern, 2004). Örneğin, çevre dostu teknolojilere yapılan yatırımlar, yeni iş fırsatları yaratmakta ve dolayısıyla ekonomik büyümeye katkı sağlamaktadır.

Ayrıca, çevresel sürdürülebilirlik önlemleri, doğal kaynakların daha verimli kullanılmasını sağlayarak ekonomik verimlilik artışına yol açabilir. Bu durum, gelişmekte olan ülkeler için kritik bir avantajdır; çünkü bu ülkeler genellikle düşük enerji verimliliği ve yüksek çevresel maliyetlerle karşı karşıyadır (Porter & van der Linde, 1995). Çevresel sürdürülebilirlik ve ekonomik büyüme arasındaki bu olumlu ilişkiyi destekleyen politikaların geliştirilmesi, hem çevresel koruma hem de ekonomik kalkınma hedeflerine ulaşılmasında önemli bir adım olacaktır.

Gelişmekte olan ülkeler için çevresel sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmak ve ekonomik büyümeyi desteklemek amacıyla çeşitli politika önerileri geliştirilmiştir.

Bu politikalar arasında;

1. **Yenilenebilir Enerji Yatırımları:** Güneş, rüzgar ve hidroelektrik gibi yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının artırılması, fosil yakıt bağımlılığının azaltılmasına ve çevresel etkilerin minimize edilmesine yardımcı olacaktır (IRENA, 2021).
2. **Enerji Verimliliği Programları:** Enerji verimliliği artırılarak, hem enerji maliyetleri düşürülebilir hem de çevresel etkiler azaltılabilir. Bu bağlamda, devlet destekli enerji verimliliği projeleri geliştirilmelidir.
3. **Eğitim ve Farkındalık:** Çevresel sürdürülebilirlik konusunda toplumsal farkındalığın artırılması, bireylerin ve işletmelerin çevre dostu uygulamalara yönelmelerini teşvik edecektir.
4. **Sürdürülebilir Tarım Uygulamaları:** Tarımda su ve enerji verimliliğini artıran uygulamaların teşvik edilmesi, tarımsal üretkenliği artırabilirken, çevresel etkileri azaltacaktır (FAO, 2020).

Sonuç olarak, çevresel sürdürülebilirlik ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki, gelişmekte olan ülkelerin kalkınma stratejilerinin belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Doğal kaynakların korunması, çevre kirliliğinin azaltılması ve sürdürülebilir teknolojilerin geliştirilmesi, bu ülkelerin hem çevresel hem de ekonomik hedeflerine ulaşmalarında kritik bir öneme sahiptir. Gelişmekte olan ülkelerin, çevresel sürdürülebilirlik politikalarını benimsemeleri ve bu politikaları ekonomik büyümeyi destekleyecek şekilde entegre etmeleri gerekmektedir.

5. Uygulamalı Örnekler

Gelişmekte olan ülkelerde çevresel sürdürülebilirlik politikalarının uygulama örnekleri incelenir. Bu örnekler arasında, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı, enerji verimliliği politikalarının etkisi ve çevre kirliliği azaltma stratejileri yer alır. Ayrıca, bazı gelişmekte olan ülkelerin çevresel sürdürülebilirlik politikalarının ekonomik büyümeye nasıl katkı sağladığına dair veriler ve analizler sunulur. Bu uygulamalı örnekler, çevresel sürdürülebilirlik politikalarının etkileri konusunda yararlı bilgiler sağlar. Örneğin, Hindistan gibi ülkelerin yenilenebilir enerji projeleri ile elde ettikleri başarılarla dair veriler, diğer ülkeler için model teşkil edebilir.

Gelişmekte olan ülkelerde çevresel sürdürülebilirlik politikalarının uygulama örnekleri, bu ülkelerin ekonomik büyüme ile çevresel koruma hedeflerini nasıl dengelemeye çalıştıklarını göstermektedir. Bu bölümde, özellikle yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı, enerji verimliliği politikaları ve çevre kirliliği azaltma stratejileri gibi önemli alanlardaki uygulamalar detaylandırılacaktır. Bu örnekler, çevresel sürdürülebilirlik politikalarının ekonomik büyümeye katkı sağlama potansiyelini anlamak açısından kritik öneme sahiptir.

5.1. Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Kullanımı

Gelişmekte olan ülkelerde yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı, çevresel sürdürülebilirlik sağlamak ve enerji arz güvenliğini artırmak amacıyla önemli bir strateji olarak öne çıkmaktadır. Hindistan, bu konuda örnek teşkil eden ülkelerden biridir. Hindistan hükümeti, 2022 yılı itibarıyla 175 GW yenilenebilir enerji kapasitesine ulaşmayı hedeflemiştir. Bu hedef doğrultusunda, güneş ve rüzgar enerjisi projelerine büyük yatırımlar yapılmış ve bu projeler aracılığıyla birçok yerel ve uluslararası yatırımcıyı çekmeyi başarmıştır (Ministry of New and Renewable Energy, 2020). Hindistan'ın güneş enerjisi kapasitesi, 2021 yılında 40 GW'a ulaşarak, ülkedeki enerji üretiminde önemli bir yer edinmiştir. Bu başarı, hem çevresel etkilerin azaltılmasına hem de ekonomik büyümeye katkı sağlamıştır.

Brezilya ise, yenilenebilir enerji kaynakları kullanımında başka bir örnek oluşturmaktadır. 2021 itibarıyla elektrik üretiminin yaklaşık %83'ü yenilenebilir kaynaklardan sağlanmıştır; bu oran, ülkenin hidroelektrik enerji kaynaklarına olan bağımlılığından kaynaklanmaktadır. Brezilya'nın bu stratejisi, çevre kirliliğini azaltmış ve enerji arz güvenliğini artırmıştır (Lima et al., 2019). Ayrıca, yenilenebilir enerji projeleri, yerel istihdam yaratma potansiyeli taşımakta ve kırsal alanların kalkınmasına katkıda bulunmaktadır.

5.2. Enerji Verimliliği Politikaları

Enerji verimliliği, gelişmekte olan ülkelerin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmalarında kritik bir rol oynamaktadır. Örneğin, Çin hükümeti, 2006 yılında başlattığı "Enerji Verimliliği Eylem Planı" ile enerji verimliliğini artırmayı amaçlamıştır. Bu plan çerçevesinde, enerji verimliliği artıracak teknolojilerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması teşvik edilmiştir. 2020 yılı itibarıyla, plan

kapsamında enerji tüketiminde önemli azalmalar sağlanmış ve ekonomik büyüme ile birlikte çevresel etkiler azaltılmıştır (Zhang et al., 2020). Bu politika, hem sanayi hem de konut sektörlerinde enerji tüketimini önemli ölçüde azaltmayı başarmıştır.

Ayrıca, Meksika'nın "Enerji Reformu" politikası, enerji verimliliği ve sürdürülebilir enerji kaynaklarının kullanımını artırmayı hedeflemektedir. Bu reform, çeşitli enerji verimliliği programları ve yenilenebilir enerji projeleri ile desteklenmiştir. Meksika, 2015-2020 yılları arasında %18 oranında enerji verimliliği artışı sağlamış ve bu süreçte çevre kirliliği ile mücadelede önemli adımlar atmıştır (SENER, 2021).

5.3. Çevre Kirliliğini Azaltma Stratejileri

Çevre kirliliğini azaltma stratejileri, gelişmekte olan ülkelerin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmalarında önemli bir bileşendir. Örneğin, Endonezya, "Karbon Düşürme Hedefleri" çerçevesinde, sera gazı emisyonlarını 2030 yılına kadar %29 oranında azaltmayı hedeflemiştir. Bu hedefe ulaşmak için, ormansızlaşmayı önleme, karbon yutaklarının korunması ve çevre dostu teknolojilerin teşvik edilmesi gibi stratejiler geliştirilmiştir (Ministry of Environment and Forestry, 2018). Bu politikalar, çevre kirliliğini azaltmanın yanı sıra, ekonomik büyümeyi de desteklemektedir.

Gana örneğinde ise, hükümetin "Ulusal Çevre Politikası" çerçevesinde atık yönetimi, su kirliliği kontrolü ve hava kirliliği azaltma stratejileri uygulamaya konulmuştur. Bu stratejiler, çevresel sürdürülebilirliği sağlamakla birlikte, yerel halkın yaşam kalitesini artırmayı ve ekonomik etkinliği desteklemeyi amaçlamaktadır (Ghana Environmental Protection Agency, 2020).

Gelişmekte olan ülkelerde çevresel sürdürülebilirlik politikalarının uygulama örnekleri, bu ülkelerin hem çevresel hem de ekonomik hedeflerine ulaşma konusundaki çabalarını göstermektedir. Yenilenebilir enerji projeleri, enerji verimliliği politikaları ve çevre kirliliği azaltma stratejileri, bu ülkelerin sürdürülebilir bir kalkınma modeline geçiş yapmalarında önemli rol oynamaktadır. Hindistan, Brezilya, Çin, Meksika, Endonezya ve Gana gibi ülkelerin deneyimleri, diğer gelişmekte olan ülkeler için örnek teşkil edebilir ve çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması için etkili politikaların geliştirilmesine katkı sağlayabilir.

6. Dijitalleşme ve Ekonomik Büyüme

Dijitalleşme, ekonomik büyüme üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilir. Dijitalleşmenin yaygınlaşması ve teknolojinin iş dünyasında kullanımının artması, verimliliği artırabilir ve yeni iş fırsatları yaratabilir. Dijitalleşme, aynı zamanda bilgi akışını hızlandırmakta, maliyetleri düşürmekte ve iş süreçlerini daha etkin hale getirmektedir. Dijitalleşme, teknolojik gelişmelerin iş dünyasında ve günlük yaşamda uygulanması olarak tanımlanır ve ekonomik büyüme üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Dijitalleşmenin yaygınlaşması, işletmelerin verimliliğini artırma, yeni iş fırsatları yaratma ve rekabet avantajı sağlama gibi birçok fayda sunmaktadır (Brynjolfsson & McAfee, 2014). Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, dijitalleşme süreçlerinin hızlandırılması, ekonomik kalkınma için stratejik bir öneme sahiptir.

6.1. Verimlilik Artışı

Dijitalleşmenin en belirgin etkilerinden biri, verimliliği artırma potansiyelidir. İşletmeler, dijital teknolojileri kullanarak üretim süreçlerini optimize edebilir, otomasyon sistemlerini devreye alabilir ve kaynakları daha etkili bir şekilde kullanabilirler (Jensen et al., 2020). Bu bağlamda, dijitalleşme, iş gücü verimliliğini artırarak işletmelerin maliyetlerini düşürmesine ve kar marjlarını artırmasına yardımcı olur. Örneğin, endüstriyel otomasyon ve yapay zeka uygulamaları, üretim süreçlerinde insan hatalarını azaltarak daha tutarlı ve kaliteli ürünler sunulmasını sağlamaktadır (Chui et al., 2016).

6.2. Yeni İş Fırsatları

Dijitalleşme, aynı zamanda yeni iş fırsatları yaratma kapasitesine de sahiptir. E-ticaret, dijital pazarlama ve uzaktan çalışma gibi yeni iş modelleri, işletmelere geniş bir pazar erişimi sağlamakta ve girişimcilik için yeni fırsatlar sunmaktadır (Kuckertz et al., 2019). Örneğin, COVID-19 pandemisi süresince uzaktan çalışma uygulamalarının yaygınlaşması, birçok şirketin iş modelini değiştirmesine ve dijital hizmetler sunmasına olanak tanımıştır. Bu durum, dijitalleşmenin işletmelerin esneklik kazanmalarına ve krize yanıt verme yeteneklerini artırmalarına yardımcı olduğunu göstermektedir.

6.3. Bilgi Akışının Hızlanması ve Maliyet Düşürme

Dijitalleşme, bilgi akışını hızlandırarak işletmelerin karar alma süreçlerini de iyileştirmektedir. Büyük veri analitiği ve veri madenciliği teknikleri, işletmelere daha doğru ve zamanında bilgi sağlayarak, stratejik kararlar almalarına yardımcı olmaktadır (Davenport, 2018). Bu durum, hem maliyetleri azaltmakta hem de pazar taleplerine daha hızlı yanıt verme kabiliyeti kazandırmaktadır. Örneğin, müşteri verilerinin analizi ile işletmeler, ürün ve hizmetlerini müşteri ihtiyaçlarına göre şekillendirebilir ve bu sayede rekabet avantajı elde edebilirler.

6.4. Dijitalleşmenin Ekonomik Büyümeye Katkısı

Dijitalleşmenin ekonomik büyümeye olan katkıları, çeşitli araştırmalarla da desteklenmektedir. Deloitte'un 2017 tarihli bir raporuna göre, dijitalleşme, gelişmekte olan ülkelerde GSYİH büyümesine %5-7 oranında katkıda bulunabilir (Deloitte, 2017). Bu bulgu, dijital teknolojilerin benimsenmesinin ekonomik kalkınma üzerinde önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir. Ayrıca, dijitalleşmenin iş gücü verimliliğini artırarak, gelir seviyelerini yükseltme potansiyeli de bulunmaktadır (World Bank, 2016).

6.5. Dijital Dönüşüm ve Sürdürülebilirlik

Dijitalleşme süreci, aynı zamanda sürdürülebilir ekonomik büyüme hedefleri ile de ilişkilidir. Akıllı şehir uygulamaları, enerji verimliliği teknolojileri ve çevre dostu dijital çözümler, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada önemli araçlar olarak öne çıkmaktadır (UN, 2019). Bu bağlamda, dijitalleşme yalnızca ekonomik büyümeyi desteklemekle kalmaz, aynı zamanda çevresel sürdürülebilirliği de teşvik edebilir.

Dijitalleşme, ekonomik büyüme üzerinde önemli etkilere sahip bir olgudur. Verimlilik artışı, yeni iş fırsatları yaratma, bilgi akışını hızlandırma ve maliyetleri düşürme gibi avantajlar sunmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler için, dijitalleşmeyi stratejik bir öncelik haline getirmek, ekonomik kalkınma hedeflerine ulaşmak ve küresel rekabetçiliklerini artırmak açısından kritik bir adımdır. Bu süreçte, dijital altyapının güçlendirilmesi, eğitim ve beceri geliştirme programlarının yaygınlaştırılması da önemli bir rol oynamaktadır. Bu

nedenle, dijitalleşme sürecinin desteklenmesi ve bu alandaki yatırımların artırılması, ekonomik büyüme ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri açısından vazgeçilmez bir gereklilik haline gelmiştir.

6.6. Dijital Dönüşümün Ekonomiye Etkileri

Dijital dönüşüm, ekonomik yapıyı ve iş süreçlerini dijitalleştirmeyi ifade eder. Bu dönüşüm, gelişmekte olan ülkeler için ekonomik büyümeyi hızlandırabilir, iş gücü verimliliğini artırabilir ve rekabetçiliği artırabilir. Özellikle e-ticaret, dijital pazarlama ve uzaktan çalışma gibi yeni alanlar, dijital dönüşüm ile birlikte büyüme fırsatları sunmaktadır. Gelişmekte olan ülkelere, dijitalleşme sürecinin hızlandırılması, ekonomik kalkınmayı önemli ölçüde destekleyebilir. Dijital dönüşüm, ekonomik yapıyı ve iş süreçlerini dijitalleştirmeyi ifade eden geniş bir kavramdır. Bu dönüşüm, gelişmekte olan ülkelere ekonomik büyümeyi hızlandırabilir, iş gücü verimliliğini artırabilir ve rekabetçiliği güçlendirebilir. Dijital dönüşüm süreci, bilgi teknolojileri ve dijital becerilerin entegrasyonunu içerirken; aynı zamanda işletmelerin dönüşümünü, inovasyonunu ve müşteri deneyimini de kapsamaktadır (Kraus et al., 2021).

Dijital dönüşüm, ekonomik büyümeyi çeşitli yollarla etkilemektedir. Öncelikle, dijital teknolojilerin benimsenmesi, üretim süreçlerinin daha etkili hale gelmesine olanak tanır. Otomasyon, yapay zeka ve veri analitiği gibi teknolojiler, işletmelerin üretkenliğini artırarak maliyetleri düşürmekte ve karlılığı artırmaktadır (Bharadwaj et al., 2013). Örneğin, sanayi sektöründe dijital dönüşüm, üretim süreçlerinin optimize edilmesini sağlayarak, daha az kaynakla daha fazla ürün üretimi gerçekleştirilmesine imkan tanır.

Gelişmekte olan ülkelere, dijital dönüşüm süreçleri genellikle girişimciliği teşvik etmektedir. E-ticaret platformları, küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ) pazar erişimini artırarak, daha geniş bir müşteri tabanına ulaşmalarını mümkün kılar. Bu durum, yerel ekonomilerin canlanmasına ve yeni iş fırsatlarının yaratılmasına katkıda bulunmaktadır (Amit & Zott, 2012). Özellikle pandeminin etkisiyle hız kazanan e-ticaret, birçok gelişmekte olan ülke için ekonomik kalkınma açısından kritik bir alan haline gelmiştir.

Dijital dönüşüm, iş gücü verimliliğini artırmak için önemli bir araçtır. Çalışanların dijital becerilerle donatılması, iş süreçlerinin daha verimli hale gelmesini sağlamaktadır. Uzaktan çalışma uygulamalarının yaygınlaşması, iş gücünün coğrafi sınırlamalarını ortadan kaldırarak, daha esnek çalışma koşulları

sunmaktadır (Bloom et al., 2015). Bu durum, çalışanların iş-yaşam dengesini iyileştirirken, işletmelerin de nitelikli iş gücüne ulaşmasını kolaylaştırmaktadır.

Dijital dönüşümün getirdiği otomasyon ve dijital araçlar, çalışanların daha yaratıcı ve stratejik görevlerle uğraşmalarına olanak tanırken, rutin ve tekrarlayan görevlerin otomatikleştirilmesini sağlar. Bu geçiş, iş gücünün verimliliğini artırmakta ve işletmelerin rekabet gücünü artırmaktadır (Chui et al., 2016). Örneğin, dijital araçlar sayesinde veri analizi ve müşteri etkileşimleri daha hızlı ve etkili bir şekilde gerçekleştirilebilmektedir.

Dijitalleşme süreci, işletmelerin rekabetçiliklerini artırmak için önemli fırsatlar sunmaktadır. Dijital pazarlama stratejileri, işletmelerin daha geniş bir müşteri kitlesine ulaşmasını sağlarken, tüketici deneyimini de iyileştirmekte ve müşteri sadakatini artırmaktadır (Kumar et al., 2016). Gelişmekte olan ülkelerde, dijital pazarlama araçlarının etkin kullanımı, özellikle yerel işletmelerin uluslararası pazarlarda rekabet avantajı elde etmesine olanak tanımaktadır.

Dijital dönüşüm ayrıca, yenilikçi iş modellerinin ortaya çıkmasına ve mevcut iş süreçlerinin yeniden tasarlanmasına yol açmaktadır. Örneğin, platform ekonomisi ve paylaşım ekonomisi gibi yeni iş modelleri, dijitalleşme ile birlikte gelişmekte olup, işletmelere farklı gelir kaynakları sağlamaktadır (Cohen & Kietzmann, 2014). Bu tür yenilikler, rekabeti artırarak tüketicilere daha fazla seçenek sunmakta ve fiyatlandırma dinamiklerini değiştirmektedir.

Dijitalleşme sürecinin hızlandırılması, gelişmekte olan ülkelerde ekonomik kalkınmayı önemli ölçüde destekleyebilir. Bu ülkeler, dijital altyapılarını güçlendirerek, eğitim ve beceri geliştirme programlarına yatırım yaparak ve kamu politikalarını dijitalleşmeyi teşvik edecek şekilde düzenleyerek, bu süreçten daha fazla fayda sağlayabilirler (World Bank, 2020). Özellikle, dijital becerilerin geliştirilmesi, genç nüfusun iş gücüne katılımını artırarak, ekonomik büyümeyi destekleyecektir.

Sonuç olarak, dijital dönüşüm, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik büyümesine, iş gücü verimliliğine ve rekabetçiliğine önemli katkılarda bulunmaktadır. Bu süreç, e-ticaret, dijital pazarlama ve uzaktan çalışma gibi yeni alanlar sunarken, dijital teknolojilerin benimsenmesi ile ekonomik kalkınma hedeflerine ulaşmada önemli bir rol oynamaktadır.

7. Enerji Verimliliği: Ekonomik ve Çevresel Faydaları

Enerji verimliliği, hem hanehalkları hem de işletmeler için önemli ekonomik faydalar sağlamaktadır. Daha verimli enerji kullanımı, enerji maliyetlerini

azaltarak, işletmelerin ve hanehalklarının gelirlerini artırabilir. Örneğin, enerji verimliliği politikalarının uygulanması ile binalarda enerji tüketiminin azaltılması, ısıtma ve soğutma maliyetlerini düşürerek hane halklarının tasarruf yapmalarına olanak tanır (International Energy Agency [IEA], 2019). Bu durum, genel ekonomik durumu iyileştirirken, hanehalklarının daha fazla harcama yapabilmesine olanak sağlar.

Enerji verimliliğinin bir diğer önemli faydası, enerji arz güvenliğini artırmasıdır. Enerji verimliliği uygulamaları, kaynakların daha etkin kullanılmasını sağlayarak, enerji talebinin düşmesine yardımcı olur. Bu durum, enerji arzında meydana gelebilecek dalgalanmaların etkilerini azaltarak, ekonominin daha istikrarlı olmasına katkıda bulunur (Sullivan et al., 2020).

Çevresel açıdan, enerji verimliliği sera gazı emisyonlarını azaltma potansiyeline sahiptir. Enerji verimliliği uygulamalarının yaygınlaşması, fosil yakıtların kullanımını azaltarak, karbon salınımını düşürmekte ve çevre kirliliğini önlemekte önemli bir rol oynar (Wang et al., 2021). Azaltılmış sera gazı emisyonları, hava ve su kirliliğinin azalması ile sonuçlanarak, insan sağlığını ve ekosistemleri koruma açısından büyük önem taşır. Dolayısıyla, enerji verimliliğinin teşvik edilmesi sadece ekonomik açıdan değil, aynı zamanda çevresel sürdürülebilirlik açısından da büyük bir gereklilik haline gelmektedir.

8. Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Kullanımı ve Etkileri

Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı, fosil yakıtlara olan bağımlılığı azaltmanın yanı sıra, enerji arz güvenliğini artırma konusunda da önemli bir rol oynamaktadır. Yenilenebilir enerji, güneş, rüzgar, biyokütle ve hidroelektrik gibi doğal kaynaklardan elde edilirken, bu kaynaklar tükenmez nitelikte olduğundan sürdürülebilir bir enerji altyapısı sağlar (IRENA, 2020). Yenilenebilir enerji projeleri, hem yerel ekonomilere katkı sağlamakta hem de çevresel etkileri azaltma hedeflerine ulaşmayı kolaylaştırmaktadır.

Ekonomik etkileri açısından, yeşil enerji sektörü istihdam yaratma potansiyeline sahiptir. Yenilenebilir enerji projeleri, yerel iş gücünü istihdam ederek, ekonomik büyümeyi desteklemekte ve sosyal kalkınma sağlamaktadır (Mazzucato, 2018). Örneğin, güneş enerjisi ve rüzgar enerjisi santralleri, inşaat aşamasında ve işletme sürecinde önemli sayıda iş imkânı sunmaktadır. Ayrıca, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı, enerji maliyetlerini düşürerek, tüketicilere daha uygun fiyat seçenekleri sunmaktadır.

Yenilenebilir enerji kaynaklarının çevresel etkileri de önemlidir. Bu kaynaklar, fosil yakıtların kullanımı ile karşılaştırıldığında, sera gazı emisyonlarını önemli ölçüde azaltma kapasitesine sahiptir. Örneğin, güneş enerjisi ve rüzgar enerjisi projeleri, çevre kirliliğini önleme ve iklim değişikliği ile mücadele etme konusunda büyük faydalar sağlamaktadır (Lund & Lindgren, 2019). Bu durum, yenilenebilir enerji projelerinin çevresel sürdürülebilirlik açısından ne denli kritik bir rol oynadığını göstermektedir.

Sonuç olarak, enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı, ekonomik büyümenin sürdürülebilir bir şekilde gerçekleşmesi için büyük bir önem taşımaktadır. Bu alanlarda atılacak adımlar, hem ekonomik kalkınma hem de çevresel sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmada kritik bir rol oynamaktadır.

9. Gelişmekte Olan Ülkelerde Uygulamalar

Gelişmekte olan ülkelerde enerji tüketimi, çevresel sürdürülebilirlik ve dijitalleşme konularında yapılan uygulamalar, bu ülkelerin kalkınma süreçlerinde önemli bir yere sahiptir. Bu bölümde, ülkeler arasındaki farklılıklar ve benzerlikler ele alınarak, enerji tüketimi ve dijitalleşme alanlarındaki politikalar ve uygulamalar incelenecek; çevresel sürdürülebilirlik konusundaki yaklaşımlar karşılaştırmalı bir perspektifle değerlendirilecektir.

9.1. Enerji Tüketimi ve Politika Uygulamaları

Gelişmekte olan ülkelerde enerji tüketimi politikaları, genellikle enerji arz güvenliğini sağlamak ve çevresel etkileri azaltmak amacıyla şekillendirilmektedir. Örneğin, Çin, enerji tüketimini optimize etmek ve fosil yakıt bağımlılığını azaltmak için yenilenebilir enerji kaynaklarını hızla artırmaya yönelik büyük yatırımlar yapmaktadır. 2020’de Çin, toplam enerji tüketiminin %43’ünü yenilenebilir kaynaklardan elde etmiştir ve bu oran zamanla artmaktadır (China National Energy Administration, 2020). Bu durum, çevresel sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmaya yönelik büyük bir adım olarak değerlendirilmektedir.

Brezilya, enerji tüketimi alanında diğer bir örnek teşkil etmektedir. Ülke, enerji tüketiminin yaklaşık %83’ünü yenilenebilir kaynaklardan sağlamaktadır; bu da özellikle hidroelektrik enerjiye olan bağımlılığına işaret etmektedir (Lima et al., 2019). Brezilya’nın bu enerji politikası, hem çevresel etkileri azaltmakta hem de enerji arz güvenliğini artırmaktadır. Ancak, hidroelektrik projeleriyle ilgili

olarak yerel halkın ve ekosistemlerin korunması konusundaki tartışmalar da devam etmektedir.

9.2. Dijitalleşme Uygulamaları

Dijitalleşme, gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyümeyi destekleyen önemli bir faktördür. Hindistan, dijitalleşme süreçlerini hızlandırarak, özellikle bilgi ve iletişim teknolojileri alanında büyük ilerlemeler kaydetmiştir. Hindistan hükümeti, "Dijital Hindistan" programı ile bilgi teknolojilerini kullanarak hizmetleri daha erişilebilir hale getirmeyi ve dijital okuryazarlığı artırmayı hedeflemektedir (Government of India, 2020). Bu program, eğitim, sağlık ve tarım gibi çeşitli sektörlerde dijital çözümlerin entegrasyonunu teşvik etmekte ve ekonomik kalkınmayı desteklemektedir.

Diğer yandan, Kenya'nın "M-Pesa" uygulaması, mobil bankacılığı yaygınlaştırarak dijitalleşmenin ekonomik büyümeye nasıl katkı sağladığını göstermektedir. M-Pesa, finansal hizmetlere erişimi artırmış ve düşük gelirli bireylerin ekonomik faaliyetlerini desteklemiştir (Jack & Suri, 2011). Bu tür dijital çözümler, gelişmekte olan ülkelerde ekonomik fırsatları artırmakta ve sosyal kalkınmaya katkı sağlamaktadır.

9.3. Çevresel Sürdürülebilirlik Yaklaşımları

Çevresel sürdürülebilirlik konusunda, gelişmekte olan ülkeler arasında çeşitli farklılıklar ve benzerlikler gözlemlenmektedir. Endonezya, ormansızlaşma ve iklim değişikliği ile mücadele politikaları geliştirmektedir. Ülke, 2030 yılına kadar sera gazı emisyonlarını %29 oranında azaltmayı hedeflemekte ve bu hedefe ulaşmak için yemek atıkları ve tarım atıklarının kompostlanması gibi çevre dostu uygulamaları teşvik etmektedir (Indonesian Ministry of Environment and Forestry, 2018).

Tayvan, çevresel sürdürülebilirlik alanında geniş bir politika yelpazesine sahiptir. Ülke, enerji verimliliği geliştirme projeleri ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını artırma hedefleri ile dikkat çekmektedir. Tayvan'ın 2025 yılına kadar yenilenebilir enerji kaynaklarının toplam enerji karışımındaki payını %20'ye çıkarmayı hedeflediği bildirilmiştir (Taiwan Ministry of Economic Affairs, 2020).

Gelişmekte olan ülkelerdeki bu uygulamalar, enerji tüketimi, dijitalleşme ve çevresel sürdürülebilirlik konularında önemli örnekler sunmaktadır. Örneğin, Çin ve Brezilya, yenilenebilir enerjiye yaptığı yatırımlarla dikkat çekerken, Hindistan ve Kenya dijitalleşme süreçleri ile ekonomik büyümeyi desteklemektedir. Bu ülkeler arasındaki farklılıklar, yerel koşullara ve politikaların uygulanabilirliğine bağlı olarak şekillenmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerin karşılaştığı zorluklar arasında, finansman eksikliği, bilgi ve iletişim teknolojilerine erişim sorunları ve iklim değişikliği ile mücadelede uluslararası iş birliğinin yetersizliği bulunmaktadır. Ancak, bu zorluklara rağmen, birçok ülke çevresel sürdürülebilirlik ve ekonomik kalkınma hedeflerine ulaşmak için yenilikçi ve kapsayıcı politikalar geliştirmeye devam etmektedir.

Gelişmekte olan ülkelere enerji tüketimi, çevresel sürdürülebilirlik ve dijitalleşme alanlarındaki uygulamalar, bu ülkelerin kalkınma süreçlerinin önemli bileşenleridir. Ülkeler arasındaki farklılıklar ve benzerlikler, yerel koşullara ve stratejilere bağlı olarak şekillenmekte ve her bir ülke, kendi özgün durumuna uygun politikalar geliştirmektedir. Bu uygulamalar, hem ekonomik büyümeyi desteklemekte hem de çevresel sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşma konusunda önemli katkılarda bulunmaktadır.

SONUÇ

Bu araştırma, gelişmekte olan ülkelere enerji tüketimi, çevresel sürdürülebilirlik ve dijitalleşmenin ekonomik büyümeye olan etkilerini incelemiştir. Bulgular, enerji tüketiminin ekonomik büyüme ile pozitif bir ilişki içinde olduğunu, özellikle sanayileşme ve şehirleşmenin enerji talebini artırarak ekonomik gelişimi desteklediğini ortaya koymuştur. Bununla birlikte, enerji verimliliğinin artırılması ve yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmenin, sadece ekonomik büyümeyi hızlandırmakla kalmayıp, çevresel sürdürülebilirliği de sağladığı vurgulanmaktadır.

Araştırma, çevresel sürdürülebilirlik önlemlerinin ekonomik büyümeyi engellemediğini, aksine uzun vadede doğal kaynakların korunması, enerji maliyetlerinin düşürülmesi ve çevre kirliliğinin azaltılması yoluyla sürdürülebilir büyümeye katkı sağladığını göstermektedir. Aynı şekilde dijitalleşmenin de ekonomik büyümeye güçlü bir ivme kazandırdığı, iş süreçlerini verimli hale getirerek yeni iş fırsatları sunduğu ve verimliliği artırdığı görülmüştür. Dijital altyapının güçlendirilmesi, gelişmekte olan ülkeler için hem ekonomik kalkınma hem de küresel rekabet açısından büyük fırsatlar sunmaktadır.

Genel olarak, çalışma, gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyümeyi destekleyen enerji politikalarının, çevresel sürdürülebilirlik ve dijitalleşme süreçleriyle uyumlu olması gerektiğini vurgulamaktadır. Enerji tüketimi, çevre koruma ve dijitalleşme politikalarının bir arada ele alınması, bu ülkelerin ekonomik kalkınma hedeflerine ulaşmalarında stratejik bir rol oynamaktadır.

Yenilenebilir Enerji Yatırımları: Gelişmekte olan ülkeler, güneş, rüzgar ve hidroelektrik gibi yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırımları artırarak, fosil yakıt bağımlılığını azaltmalı ve çevresel sürdürülebilirlik hedeflerine katkıda bulunmalıdır. Bu yatırımlar, enerji arz güvenliğini sağlayacak ve uzun vadede enerji maliyetlerini düşürecektir.

Enerji Verimliliği Programlarının Yaygınlaştırılması: Enerji verimliliği artırılmalı ve enerji tasarrufu sağlayacak projeler desteklenmelidir. Bu kapsamda devlet teşvikleri ve düzenlemelerle enerji verimli teknolojilere geçiş hızlandırılmalı, hem ekonomik büyüme desteklenmeli hem de çevresel etkiler azaltılmalıdır.

Dijital Altyapının Geliştirilmesi: Dijitalleşme süreçlerinin hızlandırılması için dijital altyapı yatırımları artırılmalı ve eğitim programlarıyla dijital okuryazarlık yaygınlaştırılmalıdır. Bu, hem verimliliği artıracak hem de gelişmekte olan ülkelerin küresel rekabet gücünü yükseltecektir.

Çevresel Farkındalık ve Eğitim: Çevresel sürdürülebilirlik konusunda toplumda farkındalığı artıracak kampanyalar ve eğitim programları düzenlenmeli, bireyler ve işletmeler çevre dostu teknolojilere teşvik edilmelidir. Bu sayede çevresel sürdürülebilirlik hedeflerine daha hızlı ulaşılabilir.

Uluslararası İşbirliği ve Finansman: Gelişmekte olan ülkeler, çevresel sürdürülebilirlik ve dijitalleşme süreçlerini hızlandırmak için uluslararası işbirlikleri geliştirmeli ve yeşil enerji projeleri için uluslararası finansman kaynaklarına erişim sağlamalıdır.

KAYNAKÇA

- Amit, R., & Zott, C. (2012). Creating value through business model innovation. *MIT Sloan Management Review*, 53(3), 41-49.
- Apergis, N., & Payne, J. E. (2010). The renewable energy consumption-economic growth nexus in Central America. *Applied Energy*, 87(9), 3275-3282.
- Baumo, W. J., & Hirdman, W. (1975). Energy and economic growth: A sectoral analysis. *The Energy Journal*, 4(4), 19-36.
- Bharadwaj, A., et al. (2013). Digital business strategy: Toward a next generation of

- insights. *MIS Quarterly*, 37(2), 471-482.
- Bloom, N., et al. (2015). Do working from home work? Evidence from a Chinese experiment. *The Quarterly Journal of Economics*, 130(1), 165-218.
- Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). *The second machine age: Work, progress, and prosperity in a time of brilliant technologies*. W. W. Norton & Company.
- Chui, M., Manyika, J., & Miremadi, M. (2016). Where machines could replace humans—and where they can't (yet). *McKinsey Quarterly*.
- Cohen, B., & Kietzmann, J. (2014). Ride on! Mobility business models for the sharing economy. *Organization & Environment*, 27(3), 239-259.
- Davenport, T. H. (2018). *Analytics at work: Smarter decisions, better results*. Harvard Business Review Press.
- Deloitte. (2017). The digital economy: How the internet is reshaping the world.
- FAO (2020). *Sustainable agriculture*. Food and Agriculture Organization.
- Ghana Environmental Protection Agency. (2020). National environmental policy.
- Government of India. (2020). Digital India Programme.
- Granger, C. W. J. (1969). Investigating causal relations by econometric models and cross-spectral methods. *Econometrica*, 37(3), 424-438.
- IEA (2020). *Renewables 2020*. International Energy Agency.
- International Energy Agency (IEA). (2019). *Energy efficiency 2019*.
- IRENA (International Renewable Energy Agency). (2020). *Renewable power generation costs in 2020*.
- IRENA (International Renewable Energy Agency). (2021). *Renewable power generation costs in 2020*.
- Jack, W., & Suri, T. (2011). Mobile money: The economics of M-Pesa. NBER Working Paper No. 16721.
- Johansen, S. (1988). Statistical analysis of cointegration vectors. *Journal of Economic Dynamics and Control*, 12(2-3), 231-254.
- Kraus, S., et al. (2021). Digital transformation in small and medium-sized enterprises: A systematic literature review. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 27(5), 1110-1134.
- Krause, B., et al. (2015). The effect of energy efficiency on economic growth. *Energy Economics*, 51, 1-10.
- Krause, S., et al. (2021). Digital transformation in small and medium-sized enterprises: A systematic literature review. *International Journal of*

- Entrepreneurial Behavior & Research*, 27(5), 1110-1134.
- Kuckertz, A., et al. (2019). The influence of digitalization on entrepreneurship: A systematic review and future research agenda. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 25(6), 1138-1156.
- Kumar, V., et al. (2016). The role of digital marketing in the marketing mix. *Journal of Business Research*, 69(1), 57-68.
- Lima, F. P., et al. (2019). Renewable energy in Brazil: Trends and perspectives. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 106, 193-203.
- Lund, H., & Lindgren, J. (2019). The role of renewable energy in the energy transition. *Energy*.
- Mazzucato, M. (2018). *The value of everything: Making and taking in the global economy*. PublicAffairs.
- Ministry of Environment and Forestry, Indonesia. (2018). Indonesia's nationally determined contribution.
- Ministry of New and Renewable Energy, India. (2020). Renewable energy in India: Annual report.
- Narayan, P. K., & Narayan, S. (2010). Carbon dioxide emissions and economic growth: Panel data evidence from developing countries. *Energy Policy*, 38(1), 139-146.
- Porter, M. E., & van der Linde, C. (1995). Toward a new conception of the environment-competitiveness relationship. *Journal of Economic Perspectives*, 9(4), 97-118.
- SENER, Mexico. (2021). Energy reform and efficiency programs.
- Stern, D. I. (2004). The rise and fall of energy-growth models. *Energy Economics*, 26(1), 1-20.
- Stern, D. I. (2010). Carbon emissions in India: A structural decomposition analysis. *Energy Economics*, 32(3), 387-393.
- Sullivan, J., et al. (2020). The benefits of energy efficiency. *Energy Efficiency*.
- UN. (2019). The sustainable development goals report 2019. United Nations.
- UNEP (2016). *Global environmental outlook*. United Nations Environment Programme.
- Uyar, U., ve Gökçe, A. (2017). Gelişmekte olan piyasalarda enerji tüketimi ve büyüme ilişkisinin panel kantil regresyon ile incelenmesi: VISTA ülkeleri örneği. *Journal of Economic Studies*.
- Wang, W., et al. (2021). Energy efficiency: The key to reducing CO2 emissions. *Environmental Science & Technology*.

- Wei, Y., Tao, X., Zhu, J., Ma, Y., Yang, S., & Ayub, A. (2024). Examining the relationship between international digital trade, green technology innovation and environmental sustainability in top emerging economies. *Journal of Cleaner Production*.
- World Bank. (2016). *Digital dividends: World development report 2016*. World Bank Publications.
- World Bank. (2017). *Sustainable development goals*. World Bank Group.
- World Bank. (2020). *World development report 2021: Data for better lives*. World Bank Publications.
- Yıldız, M., & Korkmaz, H. (2017). Enerji tüketimi, ekonomik büyüme ve çevresel sürdürülebilirlik ilişkisi: Türkiye örneği. *Energy Policy*.
- Zhang, H. (2023). Pathways to carbon neutrality in major exporting countries: The threshold effect of digital transition. *Journal of Cleaner Production*.
- Zhang, Y., et al. (2020). Energy efficiency policies in China: Past, present and future. *Energy*, 198, 117380.

ENDERUN DERGİSİ
JOURNAL OF ENDERUN

e-ISSN: 2618-592X

YIL/YEAR: 2025 CİLT/VOL: 9 SAYI/ISSUE: 1

Çevrimiçi olarak / Available online at www.dergipark.org.tr/tr/pub/enderun

DİJİTAL TV PLATFORMU SATIN ALMA NİYETİ ÜZERİNDE ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER

FACTORS AFFECTING DIGITAL TV PLATFORM PURCHASE
INTENTION

Makalenin
Gönderim Tarihi:
06/02/2025

Makalenin
Kabul Tarihi:
06/03/2025

Aziz KÖROĞLU

University of Hull,
Film and Digital Media, Film Studies,
E-mail: azizkoroglu@gmail.com,
Orcid Numarası: 0009-0005-9849-6431

Furkan SÜRÜN

Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
İletişim Tasarımı ve Yönetimi,
E-mail: furkansurun@gmail.com,
Orcid Numarası: 0000-0001-8046-6684

Dr. Öğr. Üyesi Ali KÖROĞLU

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi,
Tokat Meslek Yüksekokulu,
Büro Hizmetleri ve Sekreterlik Bölümü,
E-mail: alikoroglu5461@hotmail.com,
Orcid Numarası: 0000-0003-4021-6300

Doi: 10.59274/enderun.1634073

ÖZET

İnternetin yaygın hale gelmesi ve bilgi teknolojileri ve dijitalleşme alanında gerçekleşen gelişmelerle birlikte insanların tüketim alışkanlıkları da değişime uğramıştır. Bu değişim medya ve yayıncılık alanında da kendini göstermektedir. İnsanların izleme alışkanlıkları geleneksel TV yayıncılığından dijital TV platformlarına doğru bir kayma eğilimi göstermekte ve dijital TV platformlarının pazardaki önemi her geçen gün daha fazla artmaktadır. Bu çalışmanın amacı dijital TV platformlarının maliyetine yönelik tutum, dijital TV platformlarını kullanma ve izleme kolaylığı ve dijital TV platformlarını satın alma niyeti üzerinde etkili olan faktörleri incelemektir. Bu amaçla Tokat ilinde ikamet eden 397 katılımcı üzerinde bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda dijital TV

platformlarının maliyetine yönelik tutum, dijital TV platformlarını kullanma ve izleme kolaylığı ve dijital TV platformu satın alma niyetinin katılımcıların yaşlarına, eğitim durumlarına, internette harcadıkları günlük süre, sosyal medya kullanım durumları, sosyal medyada harcadıkları günlük süre, dijital TV platformlarına abone olup olmadıklarına, abone oldukları dijital TV platformunun türüne ve geçmişte dijital TV platformlarına abone olup olmadıklarına göre farklılaştığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dijital TV Platformu, OTT TV, Satın Alma Niyeti, Hizmetlere İlişkin Maliyet, İzleme Kolaylığı

ABSTRACT

With the widespread adoption of the internet and advancements in information technology and digitalization, people's consumption habits have also undergone a transformation. This change is also evident in the media and broadcasting sector. Viewing habits are shifting from traditional TV broadcasting to digital TV platforms, and the significance of digital TV platforms in the market is increasing day by day. The aim of this study is to examine the factors influencing attitudes toward the cost of digital TV platforms, the ease of use and viewing of digital TV platforms, and the intention to purchase digital TV platform subscriptions. For this purpose, a study was conducted with 397 participants residing in Tokat province. The research findings indicate that attitudes toward the cost of digital TV platforms, ease of use and viewing, and the intention to purchase digital TV platform subscriptions vary based on participants' age, education level, daily time spent on the internet, social media usage, daily time spent on social media, whether they subscribe to digital TV platforms, the type of digital TV platform they subscribe to, and whether they have subscribed to digital TV platforms in the past.

Keywords: Digital TV Platform, OTT TV, Purchase Intention, Expenses on Services, Convenience of Watching

1. GİRİŞ

Küresel ölçekte gerçekleşen dijitalleşme ve bilgi devrimi ile insanların tüketim biçimleri de değişmiştir. İnternetin yaygın hale gelmesi, teknolojik ilerlemeler, gelişen ağlar ve akıllı cihazların kullanılmaya başlamasıyla izleyicilere doğrudan internet üzerinden hizmet sağlayan over-the-top (OTT) medyası ortaya çıkmış ve hızlı bir şekilde büyümeye başlamıştır (Habib vd., 2022). Avrupa'da geleneksel TV yayıncılığını kullanan hanelerin oranı azalırken, buna karşılık OTT TV hizmetlerini kullanan hanelerin oranı her geçen gün artış göstermektedir (Stoll, 2024). Dünya genelinde OTT TV pazarının 225 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. Bu, 2019 yılında OTT TV pazarından elde edilen gelirin iki katıdır (Stoll, 2024b). 2025 yılında pazar büyüklüğünün 332,52 milyar doları bulması beklenmektedir (Rake ve Baul, 2017).

Günümüzde tüketiciler geleneksel medya araçlarından uzaklaşarak daha çok dijital medya tüketimine doğru bir tercih sergilemektedirler. İnsanlar dijital medya araçlarında daha fazla zaman harcamaya başlamışlardır. Yurtiçi ve yurt dışında pek çok OTT TV platformunun pazara girmesiyle birlikte tüketiciler içerik tüketimi açısından çok sayıda seçeneğe sahip olmuşlardır. Özellikle Covid 19

salgınının yayılması medya ve eğlence endüstrisinde kuralların değişmesini ve OTT TV platformlarının büyümesini hızlandırmıştır (Habib vd., 2022). Türkiye’de de OTT TV pazarı hızlı bir şekilde büyümekte ve yabancı markaların yanı sıra yerli markalar da pazarda yer almaya başlamaktadır. Tüketicilerin memnuniyetini ön planda tutan bu platformlar kendi yapımlarının yanı sıra diğer zengin dizi/film içerikleri nedeniyle tüketiciler tarafından tercih edilmektedir. Pazarın öncüsü ve en büyük markası konumunda olan Netflix’in müşteri memnuniyetinde de ön sıralarda olması beklenen bir durum olurken, Puhu TV, Blu TV ve TV+ gibi yerli markalar da müşteri memnuniyeti konusunda Netflix’ten geride kalmamaktadır (Twentify).

İnternetin yaygınlaşması, akıllı telefon kullanımının artması, genç nüfusun çok olması, OTT TV platformlarının sahip olduğu zengin içerik ve tüketicilere sundukları cazip teklifler, harcanabilir gelirin artması gibi pek çok faktör OTT TV platformları için yapılan harcamaların artmasını sağlamıştır (Habib vd., 2022). Ayrıca OTT TV platformlarının geleneksel TV’den daha üstün, benzersiz, yüksek kaliteli materyal sağlama yeteneği de bu platformların popülerliğinin hızla artmasına zemin hazırlamıştır (Mulla, 2022). OTT TV platformlarının bu şekilde hızlı büyümesi ve pazara yeni giren aktörlerle rekabetin artması bu platformların satın alınmasında belirleyici olan faktörleri de önemli hale getirmiştir. Bu çalışmada da dijital TV platformlarını (OTT TV) satın alma niyeti üzerinde etkili olan demografik faktörler belirlenerek, pazarda faaliyet gösteren şirketlere nasıl bir pazar bölümlemesi yapacakları konusunda fikir sağlamak amaçlanmaktadır. Çalışmada dijital TV platformları olarak Türkiye’de ve dünyada çok hızlı bir şekilde büyüyen bir pazar haline gelen ve kullanıcılara doğrudan internet üzerinden hizmet sağlayan OTT TV medyası incelenmiştir.

2. YÖNTEM

2.1. Katılımcılar ve Veri Toplama Süreci

Araştırmanın evrenini Tokat ilinde yaşayan 18 yaş üstü bireyler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise evren içerisinde kolayda örnekleme yöntemi ile seçilen 397 katılımcıdan oluşmaktadır. Örneklemini belirlemek için kolayda örnekleme yönteminin tercih edilme nedeni zaman ve maliyet avantajı elde etmektir. 2024 yılı verilerine göre Tokat ilinin nüfusu 612.674’tür. Bu nüfusun 479.574’ü 18 yaş üstü bireylerden oluşmaktadır (TÜİK, 2025). Örneklem büyüklüğü hesaplama yöntemine göre 479.574 kişiden oluşan bir evren içerisinde örneklem belirlemek için %95 güven aralığı ve %5 hata payı ile 384 kişi yeterlidir (Sekaran, 2003: 253).

Veri toplamak için anket formu kullanılmıştır. Oluşturulan anket formu iki anketör tarafından Tokat’ın en kalabalık olan iki bölgesinde 01.10.2024-31.10.2024 tarihleri arasında katılımcılara uygulanmıştır. Anket formu uygulanmadan önce anketörler anketi uygulama konusunda eğitilmişlerdir. Anketörlere 400 kişiye ulaşmaları gerektiği belirtilmiş ve anket sayısı 400’e ulaştığında anket çalışması durdurulmuştur. Daha sonra yapılan incelemelerde 3 anket formunda katılımcıların bazı sorulara cevap vermeyi reddettikleri tespit

edilmiş ve eksik veri nedeniyle bu anket formları araştırmadan çıkarılmıştır. Kalan 397 anket formundan elde edilen veriler analize tabi tutulmuştur. Katılımcılara ait bilgiler Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1: Katılımcılara Ait Bilgiler

Değişken	Kategori	N	%
Cinsiyet	Kadın	190	47,9
	Erkek	207	52,1
Yaş	18-24 Yaş	120	30,2
	25-31 Yaş	98	24,7
	32-38 Yaş	99	24,9
	39-45 Yaş	65	16,4
	46 Yaş ve Üzeri	15	3,8
Eğitim	Lise	65	16,4
	Ön Lisans	92	23,2
	Lisans	168	42,3
	Lisansüstü	72	18,1
Gelir	17.002 TL ve Altı	49	12,3
	17.003 TL-27.000 TL	60	15,1
	27.001 TL-37.000 TL	59	14,9
	37.001 TL-47.000 TL	91	22,9
	47.001 TL ve Üzeri	138	34,8
İnternette Geçirilen Süre	1 Saatten Az	32	8,1
	1-2 Saat	131	33,0
	3-4 Saat	162	40,8
	5 Saat ve Üzeri	72	18,1
Sosyal Medya Kullanımı	Evet	341	85,9
	Hayır	56	14,1
Sosyal Medyada Geçirilen Süre	1 Saatten Az	103	25,9
	1-2 Saat	163	41,1
	3-4 Saat	91	22,9
	5 Saat ve Üzeri	40	10,1

Dijital TV Platformu Aboneliği	Evet	208	52,4
	Hayır	189	47,6
TOPLAM		397	100,0
Geçmişte Dijital TV Platformu Aboneliği	Evet	47	24,9
	Hayır	142	75,1
TOPLAM		189	100,0

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan kadın (%47,9) ve erkeklerin (%52,1) oranının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Katılımcıların çoğunun 38 yaşın altında (%79,8) olduğu, çoğunun lisans mezunu olduğu (%42,3), önemli bir kısmının aylık 47.001 TL ve üzerinde (%34,8) hane gelirine sahip olduğu, internette günlük 3-4 saat arası süre geçirenlerin (%40,8) çoğunluğu oluşturduğu, önemli bir çoğunluğun sosyal medya kullandığı (%85,9), çoğunun sosyal medyada günlük 1-2 saat arası süre geçirdiği, halihazırda herhangi bir dijital TV platformuna abone olanlarla (%52,4) olmayanların (%47,6) oranının birbirine yakın olduğu ve halihazırda dijital TV platformu aboneliği olmayanların çoğunun geçmişte de herhangi bir dijital TV platformuna abone olmadıkları görülmektedir. Tablo 2’de abone olunan dijital TV platformları gösterilmektedir.

Tablo 2: Abone Olunan Dijital TV Platformları

Dijital TV Platformu	Abonelik Durumu	N	%
Netflix	Evet	124	31,2
	Hayır	273	68,8
Amazon Prime Video	Evet	54	13,6
	Hayır	343	86,4
Exxen	Evet	30	7,6
	Hayır	367	92,4
Blu TV	Evet	45	11,3
	Hayır	352	88,7
Disney+	Evet	23	5,8
	Hayır	374	94,2
Tabii	Evet	62	15,6
	Hayır	335	84,4
Youtube Premium	Evet	85	21,4

	Hayır	312	78,6
Bein Connect	Evet	29	7,3
	Hayır	368	92,7
Diğer	Evet	43	10,8
	Hayır	354	89,2
TOPLAM		397	100

Tablo 2 incelendiğinde katılımcıların en fazla abone oldukları yabancı dijital TV platformunun Netflix (%31,2), en fazla abone oldukları yerli dijital TV platformunun ise Tabii (%15,6) olduğu görülmektedir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Anket formunun birinci bölümünde katılımcıların cinsiyeti, yaşı, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, sosyal medya kullanıp kullanmadıkları, internette ve sosyal medyada geçirdikleri süre, dijital TV platformlarına abone olup olmadıkları ve hangi platformlara abone olduklarını belirlemeye yönelik ifadeler yer almaktadır. Anketin ikinci bölümünde ise katılımcıların dijital TV platformlarının maliyetine yönelik düşünceleri, bu platformları kullanma ve izleme kolaylığına yönelik tutumları ve dijital TV platformu satın alma niyetlerini belirlemeye yönelik ölçekler yer almaktadır. Tüm ölçekler 5’li likert tipinde hazırlanmıştır.

Katılımcıların dijital TV platformlarının maliyetine yönelik düşüncelerini belirlemek amacıyla kullanılan ölçek Sadana ve Sharma (2021) tarafından geliştirilmiştir ve üç ifadeden oluşmaktadır. Katılımcıların dijital TV platformlarını kullanma ve izleme kolaylığına yönelik tutumlarını belirlemek için ise Yoon vd. (2021) tarafından geliştirilen ve dört ifadeden oluşan ölçek dijital TV platformlarına uyarlanmıştır. Katılımcıların dijital TV platformu satın alma niyetini belirlemek için Pavlou ve Gefen (2004) tarafından geliştirilen ve üç ifadeden oluşan ölçek dijital TV platformlarına uyarlanmıştır.

Araştırmada kullanılan ölçekler İngilizceden Türkçeye çevrilmiştir. Çeviri yaparken tersine çeviri yöntemi kullanılmıştır. İngilizce ve Türkçe dillerinde uzman bir çevirmen ve bir akademisyen tarafından gerçekleştirilen çevirilerin benzer olması sonucunda elde edilen ölçekler anket formuna dahil edilmiştir. Daha sonra anket formunun geçerlilik, güvenilirlik ve anlaşılabilirliğini sağlamak amacıyla form üç akademisyene gönderilmiş ve akademisyenlerden sağlanan geri dönüşler neticesinde anket formuna son hali verilmiştir.

2.3. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde SPSS 23 programı kullanılmıştır. İlk olarak katılımcıların demografik özelliklerini belirlemek amacıyla frekans analizleri

gerçekleştirilmiştir. Daha sonra araştırmada kullanılan ölçeklerin geçerliliklerini test etmek için Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) yapılmıştır. Sonraki aşamada ölçeklerin geçerliliklerini test etmek için güvenilirlik analizi gerçekleştirilmiştir. Elde edilen verilerin dağılımını belirlemek amacıyla normallik testleri yapılmıştır. Son olarak katılımcıların araştırmada yer alan değişkenlere katılım düzeylerinin demografik özelliklerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla fark testleri gerçekleştirilmiştir.

3. BULGULAR

3.1. Tanımlayıcı İstatistikler

Katılımcıların araştırmada yer alan değişkenlere katılım düzeyleri ve elde edilen verilerin normal dağılımına yönelik bilgiler Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3: Tanımlayıcı İstatistikler

	Ortalama	S.E.	Çarpıklık	Basıklık
1. Hizmetlere İlişkin Maliyet	3,35	0,05	-0,291	-0,424
2. İzleme Rahatlığı	3,55	0,04	-0,473	-0,155
3. Satın Alma Niyeti	2,88	0,05	0,067	-0,690

Tablo 3 incelendiğinde katılımcıların genel olarak dijital TV platformu hizmetlerine ilişkin maliyetlerin orta düzeyde olduğunu düşündüğü görülmektedir. Aynı zamanda dijital TV platformlarını izlemenin de genel olarak kolay olduğunu ifade etmektedirler. Katılımcıların dijital TV platformu satın alma niyetleri orta düzeydedir.

Verilerin normal dağılıp dağılmadığını belirlemek için çarpıklık ve basıklık değerleri dikkate alınmıştır. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin -2 ve +2 aralığında olması verilerin normal dağıldığı anlamına gelmektedir (George & Mallery, 2010: 114). Tablo 1 incelendiğinde çarpıklık ve basıklık değerlerinin belirtilen aralıkta olduğu görülmektedir. Dolayısıyla veriler normal dağılım göstermektedir. Bu nedenle fark testleri gerçekleştirilirken parametrik testler yapılacaktır.

3.2. Faktör Analizi

Araştırmada kullanılan ölçeklerin geçerliliklerini test etmek için Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) yapılmıştır. Faktör analizinde ilk olarak Kaiser Meyer Olkin (KMO) değeri ve Bartlett Küresellik Testi sonucu incelenmiştir. KMO değerinin 0,60 ve üzerinde olması ve Bartlett Küresellik Testi sonucunun anlamlı ($p < 0,05$) olması örneklemin faktör analizi için uygun ve yeterli olduğu anlamına gelmektedir

(Tavşancıl, 2002: 50). AFA sonuçları Tablo 4’te gösterilmektedir.

Tablo 4: AFA Sonuçları

Faktör İsmi	İfadeler	Faktör Yükleri	Öz Değer	Açıklanan Toplam Varyans (%)
Hizmetlere İlişkin Maliyet	1-Dijital TV platformlarının abonelik maliyeti benim için endişe verici.	,884	2,276	75,872
	2-Dijital TV platformlarının maliyeti TV'den çok daha yüksekse Dijital TV platformlarını tercih etmem.	,828		
	3-Dijital TV platformu aboneliği satın alırken maliyet benim için büyük bir endişe kaynağıdır.	,899		
	KMO: ,707; p=0,00			
İzleme Rahatlığı	1-Dijital TV platformlarındaki içerikleri izlemek çok az çaba gerektirir	,838	2,656	66,397
	2-Dijital TV platformlarındaki içerikleri izlemek benim için kolaydır	,849		
	3-Dijital TV platformlarında içerik izlemek bana zaman kazandırıyor	,820		
	4-Dijital TV platformları yalnızca ilgilendiğim sahneleri izlememi sağlıyor	,748		
	KMO: ,790; p=0,00			
Satın Alma Niyeti	1. Elime geçen ilk fırsatta dijital TV platformu satın almak niyetindeyim	,908	2,427	80,897
	2. Yakın zamanda muhtemelen dijital TV platformu satın alacağım	,933		
	3. Gelecekte imkânım olduğu takdirde dijital TV platformu satın almayı düşünürüm.	,855		
KMO: ,707; p=0,00				

Tablo 4 incelendiğinde tüm ölçeklere ait KMO değerinin 0,60’tan büyük ve Bartlett Küresellik Testi sonucunun anlamlı olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar

örneklemin faktör analizi için uygun ve yeterli olduğunu göstermektedir. Ayrıca sosyal bilimlerde açıklanan toplam varyansın 0,60 ve üzerinde olması ve faktör yüklerinin 0,50'nin üzerinde olması gerektiği belirtilmektedir (Kalaycı, 2018: 321). Tablo 4 incelendiğinde tüm ölçeklere ait açıklanan toplam varyansların 0,60'ın üzerinde olduğu, aynı zamanda tüm ifadeler ait faktör yüklerinin de 0,50'nin üzerinde olduğu görülmektedir. Bu sonuçlardan hareketle tüm ifadeler araştırmaya dahil edilmiştir.

3.3. Güvenilirlik Analizi

Araştırmada kullanılan ölçeklerin güvenilirliklerini test etmek için güvenilirlik analizi yapılmıştır. Güvenilirlik analizinde Cronbach Alpha değeri dikkate alınmıştır. Cronbach Alpha değerinin 0,40'ın altında olması ölçeklerin güvenilir olmadığı, 0,70'in üzerinde olması ise ölçeklerin güvenilirliğinin yüksek olduğu anlamına gelmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2017: 331). Güvenilirlik analizi sonuçları Tablo 5'te gösterilmektedir.

Tablo 5: Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Ölçek	İfade Sayısı	Cronbach Alpha
Hizmetlere İlişkin Maliyet	3	,839
İzleme Rahatlığı	4	,829
Satın Alma Niyeti	3	,881

Tablo 5 incelendiğinde tüm ölçeklere ait Cronbach Alpha değerinin 0,70'in üzerinde olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar ölçeklerin güvenilirlik düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir.

3.4. Fark Testleri

Katılımcıların araştırmada yer alan değişkenlere katılım düzeylerinin demografik özelliklerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla fark testleri yapılmıştır. İki kategoriden oluşan değişkenlere ait farklılıkları incelemek için Bağımsız Örneklem T-Testi, ikiden fazla kategoriden oluşan değişkenlere ait farklılıkları incelemek için ise ANOVA gerçekleştirilmiştir. İlk olarak katılımcıların araştırmada yer alan değişkenlere katılım düzeylerinin cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda katılımcıların araştırmada yer alan değişkenlere katılım düzeylerinin cinsiyetlerine göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$). Daha sonra katılımcıların yaş gruplarına göre farklılıklar incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda sadece hizmetlere ilişkin maliyet boyutunda anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Gerçekleştirilen analizin sonuçları Tablo 6'da gösterilmektedir.

Tablo 6: Yaş Grubuna Göre Farklılıklar

Boyutlar	Yaş	N	$\bar{X}$	S.S.	F	p	Fark
Hizmetlere İlişkin Maliyet	a-18-24 Yaş	120	3,12	,99	4,323	0,00	d>a
	b-25-31 Yaş	98	3,29	,93			
	c-32-38 Yaş	99	3,45	,85			
	d-39-45 Yaş	65	3,66	,79			
	e-46 Yaş ve üzeri	15	3,53	,78			

Tablo 6 incelendiğinde 39-45 yaş arasındaki katılımcılarla 18-24 yaş arasındaki katılımcıların dijital TV platformlarının maliyetlerine yönelik tutumları arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir ($p<0,05$). 39-45 yaş arasındaki katılımcılar dijital TV platformlarının maliyetinden 18-24 yaş arasındaki katılımcılara kıyasla daha fazla kaygı duymaktadır.

Yaş grubu açısından farklılıklar incelendikten sonra katılımcıların araştırma değişkenlerine katılım düzeylerinin eğitim seviyelerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda sadece izleme rahatlığı boyutunda anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Gerçekleştirilen analizin sonuçları Tablo 7’de gösterilmektedir.

Tablo 7: Eğitim Durumuna Göre Farklılıklar

Boyutlar	Eğitim Durumu	N	$\bar{X}$	S.S.	F	p	Fark
İzleme Rahatlığı	a-Lise ve Altı	65	3,51	,72	3,885	0,01	d>b
	b-Ön Lisans	92	3,33	,94			
	c-Lisans	168	3,59	,80			
	d-Lisansüstü	72	3,76	,79			

Tablo 7 incelendiğinde lisansüstü mezunu olan katılımcılarla ön lisans mezunu katılımcıların dijital TV platformlarını kullanma ve izleme kolaylığına yönelik tutumları arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir ($p<0,05$). Lisansüstü mezunu olan katılımcılar dijital TV platformlarını kullanma ve izlemeyi ön lisans mezunu katılımcılara kıyasla daha kolay bulmaktadır.

Eğitim durumu açısından farklılıklar incelendikten sonra katılımcıların araştırma değişkenlerine katılım düzeylerinin aylık gelir durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda katılımcıların araştırma değişkenlerine katılım düzeylerinin aylık gelir durumlarına göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Gelir durumu açısından farklılıklar incelendikten sonra katılımcıların araştırma değişkenlerine katılım düzeylerinin internette harcadıkları günlük süreye göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda hizmetlere ilişkin maliyet ve izleme rahatlığı boyutlarında anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Gerçekleştirilen analizin sonuçları Tablo 8’de gösterilmektedir.

Tablo 8: İnternette Harcanan Günlük Süreye Göre Farklılıklar

Boyutlar	Süre	N	$\bar{X}$	S.S.	F	p	Fark
Hizmetlere İlişkin Maliyet	a-1 Saatten Az	32	2,66	1,05	7,010	0,00	
	b-1-2 Saat	131	3,36	,91			a<b
	c-3-4 Saat	162	3,43	,85			a<c
	d-5 Saat ve Üzeri	72	3,43	,93			a<d
İzleme Rahatlığı	a-1 Saatten Az	32	2,60	1,01	17,130	0,00	
	b-1-2 Saat	131	3,59	,80			a<b
	c-3-4 Saat	162	3,65	,67			a<c
	d-5 Saat ve Üzeri	72	3,66	,87			a<d

Tablo 8 incelendiğinde internette günlük bir saatten az zaman harcayanlarla internette günlük daha fazla zaman harcayanların dijital TV platformlarının maliyetlerine yönelik tutumları ve dijital TV platformlarını kullanma ve izleme kolaylığına yönelik tutumları arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir ($p<0,05$). İnternette bir saatten az zaman harcayan katılımcılar dijital TV platformlarının maliyetinden internette daha fazla zaman harcayan katılımcılara kıyasla daha fazla kaygı duymakta ve dijital TV platformlarını kullanma ve izlemeyi daha kolay bulmaktadır.

İnternette harcanan günlük süre açısından farklılıklar incelendikten sonra katılımcıların araştırma değişkenlerine katılım düzeylerinin sosyal medya kullanım durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda tüm boyutlarda anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Gerçekleştirilen analizin sonuçları Tablo 9’da gösterilmektedir.

Tablo 9: Sosyal Medya Kullanım Durumuna Göre Farklılıklar

Puan	SM Kullanımı	N	$\bar{X}$	ss	sh	p
Hizmetlere İlişkin Maliyet	Evet	341	3,42	,90	,05	

	Hayır	56	2,93	,93	,12	0,00
İzleme Rahatlığı	Evet	341	3,64	,76	,04	0,00
	Hayır	56	2,97	,99	,13	
Satın Alma Niyeti	Evet	341	2,94	1,05	,06	0,01
	Hayır	56	2,55	,94	,12	

Tablo 9 incelendiğinde sosyal medya kullananlarla kullanmayanların dijital TV platformlarının maliyetlerine yönelik tutumları, dijital TV platformlarını kullanma ve izleme kolaylığına yönelik tutumları ve dijital TV platformu satın alma niyetleri arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p<0,05$). Sosyal medya kullanan katılımcılar kullanmayanlara kıyasla dijital TV platformlarının maliyetinden daha fazla kaygı duymakta, dijital TV platformlarını kullanma ve izlemeyi daha kolay bulmakta ve dijital TV platformu satın alma niyetleri daha fazladır.

Sosyal medya kullanım durumuna göre farklılıklar incelendikten sonra katılımcıların araştırma değişkenlerine katılım düzeylerinin sosyal medyada harcadıkları günlük süreye göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda tüm boyutlarda anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Gerçekleştirilen analizin sonuçları Tablo 10'da gösterilmektedir.

Tablo 10: Sosyal Medyada Harcanan Günlük Süreye Göre Farklılıklar

Boyutlar	Süre	N	$\bar{X}$	S.S.	F	p	Fark
Hizmetlere İlişkin Maliyet	a-1 Saatten Az	103	3,02	,90	5,904	0,00	a<b a<c a<d
	b-1-2 Saat	163	3,47	,92			
	c-3-4 Saat	91	3,44	,85			
	d-5 Saat ve Üzeri	40	3,47	,95			
İzleme Rahatlığı	a-1 Saatten Az	103	3,15	,94	11,356	0,00	a<b a<c a<d
	b-1-2 Saat	163	3,69	,76			
	c-3-4 Saat	91	3,67	,66			
	d-5 Saat ve Üzeri	40	3,71	,83			
Satın Alma	a-1 Saatten Az	103	2,74	1,02			
	b-1-2 Saat	163	2,84	1,05			

Niyeti	c-3-4 Saat	91	2,98	,95	2,718	0,04	a<d
	d-5 Saat ve Üzeri	40	3,25	1,16			

Tablo 10 incelendiğinde sosyal medyada günlük bir saatten az zaman harcayanlarla sosyal medyada günlük daha fazla zaman harcayanların dijital TV platformlarının maliyetlerine yönelik tutumları ve dijital TV platformlarını kullanma ve izleme kolaylığına yönelik tutumları arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir ($p<0,05$). Sosyal medyada bir saatten az zaman harcayan katılımcılar dijital TV platformlarının maliyetinden sosyal medyada daha fazla zaman harcayan katılımcılara kıyasla daha fazla kaygı duymakta ve dijital TV platformlarını kullanma ve izlemeyi daha kolay bulmaktadır. Ayrıca sosyal medyada günlük bir saatten az zaman harcayanlarla sosyal medyada günlük beş saat ve üzerinde zaman harcayanlar arasında da anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<0,05$). Sosyal medyada günlük bir saatten az zaman harcayanların dijital TV platformu satın alma niyeti, sosyal medyada günlük beş saat ve üzerinde zaman harcayanlara kıyasla daha düşüktür.

Sosyal medyada harcanan günlük süreye göre farklılıklar incelendikten sonra katılımcıların araştırma değişkenlerine katılım düzeylerinin dijital TV platformlarına abonelik durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda izleme rahatlığı ve satın alma niyeti boyutlarında anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Gerçekleştirilen analizin sonuçları Tablo 11’de gösterilmektedir.

Tablo 11: Dijital TV Platformlarına Abonelik Durumuna Göre Farklılıklar

Puan	Abonelik	N	$\bar{X}$	ss	sh	p
İzleme Rahatlığı	Evet	208	3,81	,68	,05	0,00
	Hayır	189	3,26	,88	,06	
Satın Alma Niyeti	Evet	208	3,12	1,03	,07	0,00
	Hayır	189	2,63	,98	,07	

Tablo 11 incelendiğinde dijital TV platformlarına abone olanlarla olmayanların dijital TV platformlarını kullanma ve izleme kolaylığına yönelik tutumları ve dijital TV platformu satın alma niyetleri arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p<0,05$). Dijital TV platformlarına abone olan katılımcılar olmayanlara kıyasla dijital TV platformlarını kullanma ve izlemeyi daha kolay bulmakta ve yeniden dijital TV platformu satın alma niyetleri daha fazladır.

Dijital TV platformlarına abonelik durumuna göre farklılıklar incelendikten sonra katılımcıların araştırma değişkenlerine katılım düzeylerinin

abone olunan dijital TV platformlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda bazı boyutlarda Netflix, Amazon Prime Video, Blu TV, Disney+, Tabii, Youtube Premium ve Diğer kategorisindeki platformlara abone olanlarla olmayanlar arasında anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Exxen ve Bein Connect platformlarına abone olanlarla olmayanlar arasında anlamlı farklılıklar bulunmamaktadır ($p>0,05$). Gerçekleştirilen analizin sonuçları Tablo 12’de gösterilmektedir.

Tablo 12: Abone Olunan Dijital TV Platformuna Göre Farklılıklar

Platform	Boyut	Abonelik	N	$\bar{X}$	ss	sh	p
Netflix	İzleme Rahatlığı	Evet	124	3,82	,67	,06	0,00
		Hayır	273	3,42	,87	,05	
	Satın Alma Niyeti	Evet	124	3,16	1,03	,09	0,00
		Hayır	273	2,76	1,02	,06	
Amazon Prime Video	İzleme Rahatlığı	Evet	54	3,77	,74	,10	0,02
		Hayır	343	3,51	,84	,04	
	Satın Alma Niyeti	Evet	54	3,22	1,03	,14	0,01
		Hayır	343	2,83	1,03	,06	
Blu TV	İzleme Rahatlığı	Evet	45	3,84	,69	,10	0,01
		Hayır	352	3,51	,84	,04	
Disney+	Satın Alma Niyeti	Evet	23	3,46	1,12	,23	0,01
		Hayır	374	2,85	1,02	,05	
Tabii	İzleme Rahatlığı	Evet	62	3,82	,75	,09	0,00
		Hayır	335	3,50	,83	,04	
	Satın Alma Niyeti	Evet	62	3,19	1,04	,13	0,01
		Hayır	335	2,83	1,03	,06	
Youtube Premium	İzleme Rahatlığı	Evet	85	3,73	,72	,12	0,01
		Hayır	312	3,50	,85	,06	

Diğer	İzleme Rahatlığı	Evet	43	3,87	,77	,12	0,01
		Hayır	354	3,51	,83	,04	

Tablo 12 incelendiğinde Netflix, Amazon Prime Video ve Tabii platformlarına abone olanlarla olmayanlar arasında izleme rahatlığı ve satın alma niyeti boyutlarında anlamlı farklılıklar bulunduğu görülmektedir ($p<0,05$). Bu platformlara abone olan katılımcılar olmayanlara kıyasla dijital TV platformlarını kullanma ve izlemeyi daha kolay bulmakta ve yeniden dijital TV platformu satın alma niyetleri daha fazladır. Blu TV, Youtube Premium ve Diğer kategorisindeki platformlara abone olanlarla olmayanlar arasında izleme rahatlığı boyutunda anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<0,05$). Bu platformlara abone olan katılımcılar olmayanlara kıyasla dijital TV platformlarını kullanma ve izlemeyi daha kolay bulmaktadır. Disney+ platformuna abone olanlarla olmayanlar arasında satın alma niyeti boyutunda anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($p<0,05$). Bu platforma abone olan katılımcıların dijital TV platformu satın alma niyeti olmayanlara kıyasla daha yüksektir.

Abone olunan dijital TV platformuna göre farklılıklar incelendikten sonra katılımcıların araştırma değişkenlerine katılım düzeylerinin daha önce herhangi bir dijital TV platformuna abone olup olmama durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda izleme rahatlığı ve satın alma niyeti boyutlarında anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Gerçekleştirilen analizin sonuçları Tablo 13'te gösterilmektedir.

Tablo 13: Daha Önce Herhangi Bir Dijital TV Platformu Abonesi Olma Durumuna Göre Farklılıklar

Puan	Abonelik	N	$\bar{X}$	ss	sh	p
İzleme Rahatlığı	Evet	47	3,53	,81	,12	0,01
	Hayır	142	3,17	,88	,07	
Satın Alma Niyeti	Evet	47	2,92	,97	,14	0,02
	Hayır	142	2,53	,97	,08	

Tablo 13 incelendiğinde daha önce herhangi bir dijital TV platformuna abone olanlarla olmayanların dijital TV platformlarını kullanma ve izleme kolaylığına yönelik tutumları ve dijital TV platformu satın alma niyetleri arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p<0,05$). Daha önce herhangi bir dijital TV platformuna abone olan katılımcılar olmayanlara kıyasla dijital TV

platformlarını kullanma ve izlemeyi daha kolay bulmakta ve yeniden dijital TV platformu satın alma niyetleri daha fazladır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Dijital TV platformu satın alma niyeti üzerinde etkili olan demografik faktörleri belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada ilk olarak cinsiyetin dijital TV platformunun maliyetine yönelik tutum, dijital TV platformunu izleme ve kullanma kolaylığı ve dijital TV platformu satın alma niyeti üzerindeki etkisi incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda cinsiyetin dijital TV platformu satın alma niyeti üzerinde bir etkisi olmadığı tespit edilmiştir. Dijital TV platformları insanların boş zamanlarını değerlendirmek, sevdiği programları takip etmek veya bilgi sağlamak vb. amaçlarla abone oldukları bir mecradır. Bu platformlar özellikle kadınlara veya erkeklere yönelik içerikler üretmemektedir. Dolayısıyla bu platformlara abonelik niyetinin cinsiyete göre farklılaşmaması normal bir sonuçtur. Aynı şekilde maliyet kaygısı ve izleme rahatlığı gibi faktörler de kişiden kişiye değişebilse de cinsiyete göre böyle bir ayırım yapmak çok mümkün görünmemektedir.

Yaşın dijital TV platformunun maliyetine yönelik tutum, dijital TV platformunu izleme ve kullanma kolaylığı ve dijital TV platformu satın alma niyeti üzerindeki etkisi incelendiğinde sadece maliyete yönelik tutum boyutunda anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. 18-24 yaş arası katılımcıların dijital TV platformunun maliyetine yönelik kaygısı üst yaş gruplarındakilere kıyasla daha düşüktür. Bunun sebebi 18-24 yaş arasındaki katılımcıların genellikle öğrenci olması, herhangi bir ekonomik gelir getiren bir işte çalışmaması, dolayısıyla bu platformlara doğrudan ödeme yapmak yerine ebeveynlerinin abone olduğu platformları takip ediyor olmaları olabilir. Ayrıca yetişkin bireyler daha çok faydacı bir tüketim anlayışını benimserken, genç bireyler yetişkinlere kıyasla daha hazzcı bir tüketim anlayışını benimseyebilmektedir (Akbaba ve Dal, 2019). Dolayısıyla hazzcı anlayışa sahip genç bireyler, yetişkinlere kıyasla fiyatları daha az önemsemektedirler.

Eğitim düzeyinin dijital TV platformunun maliyetine yönelik tutum, dijital TV platformunu izleme ve kullanma kolaylığı ve dijital TV platformu satın alma niyeti üzerindeki etkisi incelendiğinde sadece izleme rahatlığı boyutunda anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Lisansüstü mezunu katılımcıların dijital TV platformu kullanma ve izleme kolaylığına yönelik tutumu daha düşük eğitim düzeyindekilere kıyasla daha yüksektir. Bu durum eğitim düzeyi yüksek olanların bilgisayar teknolojileri ve internetle olan ilişkisinin daha fazla olmasından kaynaklanıyor olabilir. İnsanların eğitim düzeyleri arttıkça teknolojiye daha fazla maruz kalmaları muhtemel bir durumdur. Ayrıca üst seviye eğitimlerde dijital okuryazarlık, sosyal medya okuryazarlığı gibi eğitimlerin verilmesi de bu insanların dijital platformları daha rahat ve verimli kullanmalarını sağlayabilir (Bayrakçı ve Narmanlıoğlu, 2021).

Aylık gelir düzeyinin dijital TV platformunun maliyetine yönelik tutum, dijital TV platformunu izleme ve kullanma kolaylığı ve dijital TV platformu satın alma niyeti üzerindeki etkisi incelendiğinde aylık gelir düzeyinin bu boyutlar üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı tespit edilmiştir. Bu durum dijital TV platformlarının abonelik ücretlerinin tüm katılımcılar tarafından çok da yüksek bulunmamasıyla açıklanabilir. Katılımcıların gelir düzeyi genel olarak orta seviyededir ve bu gelir grubundaki kişiler için aylık abonelik ücretleri çok yüksek görünmeyebilir. Ayrıca bir kişi bir aylık abonelik bedeli olarak ödediği ücretle sinemada iki film izleyememektedir. Tabi ki sinemanın sunduğu imkan ve ayrıcalıklar da araştırılması gereken bir konudur. Fakat insanlar maliyet hesaplaması yaparken basit kıyaslamalara başvurabilmekte ve daha çok fayda-maliyet kıyaslaması yapmaktadır (Terzi, 2016). Dolayısıyla böyle bir kıyaslamanın sonucunda gelirleri ne olursa olsun dijital TV platformlarının abonelik ücretlerinin çok da yüksek olmadığı sonucuna ulaşabilirler.

İnternette harcanan günlük sürenin dijital TV platformunun maliyetine yönelik tutum, dijital TV platformunu izleme ve kullanma kolaylığı ve dijital TV platformu satın alma niyeti üzerindeki etkisi incelendiğinde dijital TV platformunun maliyetine yönelik tutum ve izleme rahatlığı boyutunda anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. İnternette günlük daha fazla süre harcayan katılımcıların dijital TV platformu kullanma ve izleme kolaylığına yönelik tutumu daha az süre harcayanlara kıyasla daha yüksektir. İnternette fazla süre harcayanların bilgi teknolojilerini kullanma kabiliyetinin daha yüksek olması ve dijital mecralara daha aşina olmaları olası bir durumdur (Gökbulut ve Kılıç, 2022). Dolayısıyla dijital platformları daha kolay kullanacak ve aradıkları içerikleri daha kolay bulabileceklerdir. Aynı zamanda internette fazla zaman harcayanlar internet üzerinden sunulan pek çok imkandan faydalanabilmekte ve bu imkanlar için ödeme yapabilmektedir. Bu nedenle bu platformların maliyetinden daha fazla etkileneceklerdir. Sosyal medya kullanım durumuna göre farklılıklar incelendiğinde de genel olarak aynı durum söz konusudur. Sosyal medya kullananlar kullanmayanlara kıyasla dijital TV platformlarını kullanma ve izlemenin daha kolay olduğunu düşünmekte ve dijital TV platformu satın alma niyetleri de daha yüksektir. Benzer şekilde dijital TV platformlarının maliyetinden duyulan kaygı sosyal medya kullananlarda kullanmayanlara kıyasla daha yüksektir. Bu durumun sebebi sosyal medya kullanmayanların genelde dijital TV platformlarına da abone olmamaları ve bu nedenle maliyet konusunda çok fazla kaygı duymamaları olabilir. Sosyal medyada harcanan süre ile sosyal medya kullanım durumu açısından farklılıklar genel olarak aynıdır. Sosyal medyada daha fazla zaman harcayanların maliyetlere yönelik kaygısı daha fazla, kullanma ve izleme kolaylığına yönelik tutumları ve satın alma niyetleri de daha yüksektir.

Dijital TV platformlarına abone olup olmama durumunun dijital TV platformunun maliyetine yönelik tutum, dijital TV platformunu izleme ve kullanma kolaylığı ve dijital TV platformu satın alma niyeti üzerindeki etkisi incelendiğinde izleme rahatlığı ve satın alma niyeti boyutlarında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Halihazırda dijital TV platformlarına abone olanlar dijital TV

platformlarını kullanma ve izlemenin daha kolay olduğunu düşünmektedir. Aynı zamanda bu kişiler tekrar dijital TV platformu satın almaya daha fazla isteklidir. Bu durum halihazırda kullanılan dijital TV platformundan alınan hizmetle ilişkili olabilir. Halihazırda bir platforma abone olanlar aldıkları hizmetten memnun oldukları için tekrar abone olmayı düşünebilmektedirler (Kara ve Kimzan, 2016). Aynı zamanda mevcut durumda bir platformu kullandıklarından aşinalıkları ve kullanım bilgileri de daha fazladır. Bu nedenle abone olmayanlara kıyasla dijital TV platformlarını kullanma ve izlemenin kolay olduğunu daha fazla düşünmektedirler. Bu durum abone olunan dijital TV platformlarına göre farklılıklar incelendiğinde de görülmektedir. Genel olarak tüm dijital TV platformu markalarına yönelik farklılıklar incelendiğinde genel olarak her bir platformda abone olanların abone olmayanlara kıyasla tekrar abone olmaya daha istekli oldukları ve dijital TV platformlarını kullanma ve izlemenin kolay olduğunu düşündükleri görülmektedir. Aynı şekilde daha önce bir dijital TV platformu aboneliği olanlar da daha önce hiç dijital TV platformu aboneliği olmamış olanlara kıyasla dijital TV platformlarını kullanma ve izlemenin daha kolay olduğunu düşünmekte ve tekrar dijital TV platformu aboneliği olmaya daha isteklidirler.

Araştırma sonuçları genel olarak internette ve sosyal medyada daha fazla zaman harcayanların dijital TV platformu kullanmaya ve izlemeye yönelik tutumlarının ve satın alma niyetlerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla dijital TV platformlarının bu kitleyi hedeflemesi, özellikle sosyal medya reklamlarıyla bu kitleye ulaşması olumlu sonuçlar verecektir. Ayrıca internette ve sosyal medyada daha fazla zaman harcayan kişiler dijital TV platformu maliyetlerinden daha fazla kaygı duymaktadır. Bu nedenle belirli dönemlerde kampanyalar düzenleyerek bu kişilere ulaşmak daha kolay olacaktır. Araştırma sonuçları daha önce dijital TV platformu satın almış tüketicilerin hiç dijital TV platformu satın almamış tüketicilere kıyasla dijital TV platformu satın almaya daha istekli olduklarını göstermektedir. Dijital TV platformları sadece eski müşterilerine özel kampanyalarla bu müşterileri tekrar kazanabilir.

Bu çalışmada dijital TV platformlarının maliyetine, kullanma ve izleme kolaylığına yönelik tutum ve dijital TV satın alma niyeti üzerinde etkili olan demografik faktörler incelenmiştir. Ancak dijital TV platformu satın alma niyeti üzerinde etkili olabilecek çok fazla faktör vardır. Tüketici yenilikçiliği, tüketici etnosentrizmi, bilgilendiricilik, yakın çevre, göreceli avantaj vb. pek çok faktör dijital TV platformu satın alma niyeti üzerinde etkili olabilir. Bu faktörlerin dijital TV platformu satın alma niyeti ve davranışı üzerindeki etkilerinin araştırılması literatüre katkı sağlayacaktır.

Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Öncelikle bu çalışma sadece belirli bir ilde yaşayan bireyler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Gelecekteki çalışmaların farklı bölgelerde, farklı kültürel kimliğe sahip bireyler üzerinde gerçekleştirilmesi literatüre katkı sağlayacaktır. Bir diğer sınırlılık örneklem belirleme yöntemi olarak kolayda örnekleme yönteminin tercih edilmesidir. İleride yapılacak çalışmalarda tesadüfi örnekleme yöntemlerinden biri tercih edilirse sonuçların genellenebilirliği de artacaktır. Araştırmada veri toplama aracı olarak

sadece anket formunun kullanılması da bir diğer sınırlılıktır. Anket formuyla katılımcıların görüşlerini derinlemesine ifade etmeleri mümkün değildir ve tüm katılımcıların anketleri samimi ve gerçekçi bir şekilde doldurduğu varsayılmaktadır. İleride mülakat, gözlem vb. yöntemler kullanılarak elde edilen sonuçların mevcut araştırma sonuçlarıyla karşılaştırılması literatüre katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Akbaba, A. ve Dal, N. E. (2019). Tüketicilerin Alışverişlerinde Hedonik, Faydacı ve Gösterişçi Tüketim Davranışları Hakkında Bir Araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(30), 956-977.
- Bayrakçı, S. ve Narmanlıoğlu, H. (2021). Türkiye'deki Lisans Öğrencilerinin ve Mezunlarının Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin İncelenmesi. *AJIT-e: Academic Journal of Information Technology*, 12(46), 46-67.
- George, D. ve Mallery, P. (2010), *SPSS for Windows Step By Step: A Simple Guide and Reference 17.0 Update* (10th ed.), Boston: Pearson.
- Gökbulut, B. ve Kılıç, F. (2022). Lise Öğrencilerinin Teknoloji Kullanım, Mutluluk ve Mobil Öğrenme Hazır Bulunuşluk Düzeylerinin İncelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(83), 1225-1243.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2017). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Habib, S., Hamadneh, N. N. ve Hassan, A. (2022). The Relationship Between Digital Marketing, Customer Engagement, and Purchase Intention via OTT Platforms. *Journal of Mathematics*, 2022(1), 5327626.
- Kalaycı, Ş. (2018). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Değişkenleri*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Kara, G. ve Kimzan, H. S. (2016). Marka Deneyimi ve Tekrar Satın Alma Niyeti Arasındaki İlişkide Müşteri Tatmininin Rolü. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(4), 73-90.
- Mulla, T. (2022). Assessing the Factors Influencing The Adoption of Over-The-Top Streaming Platforms: A Literature Review from 2007 to 2021. *Telematics and Informatics* 69, 101797, doi: 10.1016/j.tele.2022.101797.
- Pavlou, P. A. ve Gefen, D. (2004). Building Effective Online Marketplaces With Institution-Based Trust. *Information Systems Research*, 15(1), 37-59.
- Rake, R. ve Baul, S., 2017. Over-The-Top (OTT) Market Outlook – 2025, Allied Market Research. <https://www.alliedmarketresearch.com/over-the-topservices-market> (E.T. 22 Ocak 2025).
- Sadana, M. ve Sharma, D. (2021). How Over-The-Top (OTT) Platforms Engage Young Consumers Over Traditional Pay Television Service? An Analysis of Changing Consumer Preferences and Gamification. *Young Consumers*, 22(3), 348-367.

- Sekaran, U. (2003), *Research Methods for Business: A Skill Building Approach*. New York: John Wiley.
- Stoll, J. (2024), Traditional and OTT Pay TV Penetration Rate in Europe 2021-2027. <https://www.statista.com/statistics/1383172/pay-tv-penetration-europe/> (E.T. 24 Aralık 2024).
- Stoll, J. (2024b), OTT Video Revenue Worldwide From 2010 to 2029. Available at: <https://www.statista.com/statistics/260179/over-the-top-revenue-worldwide/> (E.T. 24 Aralık 2024).
- Tavşancıl, E. (2002). *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Terzi, H. (2016). Postmodern Çağda Müslüman Tüketicilerin Gösterişçi Tüketim Davranışları Üzerine Mukayeseli Bir Çalışma. *Journal of History, Culture & Art Research/Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 133-148.
- TÜİK (2025). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2024. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1> (E.T. 27.02.2025).
- Twentify. Türkiye OTT'ye Isındı, Platform Pazarında Dönüşüm Hızlanıyor, <https://www.twentify.com/tr/blog/turkiye-ottye-isindi-medya-dagitim-servisleri-pazarinda-teknolojik-donusuhizlaniyor#:~:text=T%C3%BCrkiye'nin%20medya%20servis%20aboneli%C4%9Fi,SES%20DE%20gruplar%C4%B1nda%20bulunan%20hanelerde.> (E.T. 27.01.2025).
- Yoon, S. H., Kim, H. W. ve Kankanhalli, A. (2021). What Makes People Watch Online TV Clips? An Empirical Investigation of Survey Data and Viewing Logs. *International Journal of Information Management*, 59, 102329.

ENDERUN DERGİSİ
JOURNAL OF ENDERUN

e-ISSN: 2618-592X

YIL/YEAR: 2025 CİLT/VOL: 9 SAYI/ISSUE: 1

Çevrimiçi olarak / Available online at www.dergipark.org.tr/tr/pub/enderun

YEREL HALKIN YEREL YÖNETİMİN SOSYO-KÜLTÜREL FAALİYETLERİNE YÖNELİK MEMNUNİYET DÜZEYİ: AMASYA ÖRNEĞİ

SATISFACTION LEVEL OF LOCAL PEOPLE TOWARDS THE
SOCIO-CULTURAL ACTIVITIES OF THE LOCAL
GOVERNMENT: AMASYA CASE

Makalenin
Gönderim Tarihi:
26/02/2025

Makalenin
Kabul Tarihi:
07/03/2025

Buse KOÇ
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü
E-mail: busekoc468@gmail.com
Orcid Numarası: 0009-0004-8781-6666

Doç. Dr. Yavuz ACUNGİL
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü
E-mail: yavuz.acungil@gop.edu.tr
Orcid Numarası: 0000-0003-0794-0225

Doi: 10.59274/enderun.1647502

ÖZET

Yerel yönetimler, halka en yakın demokratik yönetim birimleridir. Yerel Yönetimlerin en önemli görevi vatandaşın isteklerine, ihtiyaçlarına ve beklentilerine uygun müşterek hizmetleri sunmaktır. Seçimle iş başına gelen yerel yönetim birimlerinin, özellikle de belediyelerin mevcut hizmetlerini daha etkin ve kapsamlı şekilde yerine getirmekle birlikte diğer yandan artan nüfus ve kaynak yetersizliği gibi sorunlarla baş etmek ve vatandaşın beklentilerine cevap verecek yeni kamusal hizmetler sunmak zorunda kalmaktadır. Bu çalışma yerel yönetim birimi olarak belediyenin sosyal etkinlik faaliyetlerinin kentin sosyo-kültürel gelişimine etkisini anlamaya yönelik Amasya Belediyesi örneğinde betimsel bir çalışmadır. Çalışmada Amasya'da yaşayan 450 vatandaşa anket tekniği ile vatandaşın belediyenin sosyal etkinlik faaliyetlerinin kentin gelişimi üzerindeki görüşlerini; yaşa,

cinsiyete, mesleğe, gelir durumuna, ikamet adresine, ikamet sürelerine ve belediyeye bakış açılarına göre farklılık gösterip göstermediği araştırılmıştır. Araştırma verileri SPSS 16.0 paket programı kullanarak elde edilmiştir. Araştırma sonucunda belediye hizmetlerine yönelik memnuniyetin, gelir düzeyi, Amasyalı olma durumu ve ikamet süresi gibi faktörlerden etkilendiği; ancak bu faktörlerin tek başına hizmet kalitesi ve memnuniyetini açıklamak için yeterli olmadığı ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yerel Yönetimler, Belediye, Amasya Belediyesi, Sosyal Etkinlik Faaliyet

ABSTRACT

Local governments are the democratic government units closest to the people. The most crucial duty of local governments is to provide standard services per citizens' wishes, needs, and expectations. Local government units, especially municipalities elected to office, have to fulfill their existing services more effectively and comprehensively. Still, on the other hand, they have to cope with problems such as increasing population and lack of resources and provide new public services to meet citizens' expectations. This study is a descriptive study in the case of Amasya Municipality to understand the impact of the municipality's social activities on the socio-cultural development of the city as a local government unit. In the study, 450 citizens living in Amasya were surveyed, and it was investigated whether the opinions of the citizens on the social activities of the municipality on the development of the city differed according to age, gender, occupation, income status, residence address, residence duration and their perspective on the municipality. Research data were obtained using the SPSS 16.0 package program. As a result of the research, it has been revealed that satisfaction with municipal services is affected by factors such as income level, being from Amasya, and length of residence; however, these factors alone are insufficient to explain service quality and satisfaction.

Keywords: Local Governments, Municipality, Amasya Municipality, Social Event Activity

1. Giriş

Kentin fiziksel, kültürel ve sosyo-ekonomik anlamda gelişmesinden sorumlu olan yerel yönetimler, kent gelişiminde etkisi önemli kurumlardan biridir. Yerel yönetimlerin karar alma organlarının verdiği her karar, kentin kültürünü, kimliğini ve o kentte yaşayan toplumu doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle yerel yönetimler, mensubu oldukları toplumun ve kentin kültürel değerlerinin bilincinde hareket etmelidir. Belediyelerin, sadece kentin fiziki yapısıyla ilgilenmekle kalmayıp, aynı zamanda sosyal ve kültürel alanlarda da faaliyetler yürütmesi beklenmektedir. Bu, insanların yerel sorunları ve ihtiyaçları kentli olma bilinciyle değerlendirmelerine yardımcı olmakla birlikte, kentte yaşayanlar arasında bir birlik ve beraberlik duygusu oluşmasına da katkı sağlamaktadır. Belediyeler, sosyal ve kültürel hizmetlerin planlanması ve hayata geçirilmesi süreçlerinde önemli bir rol üstlenmektedir. Belediyeler, bir yandan kentin gündelik hayat akışı içindeki günün ve çağın ihtiyaçlarını yerine getirmeye çalışırken bir yandan da kentteki geçmişten gelen kültürel miraslarını çağın ihtiyaçlarıyla kaynaştırarak kentin özgün dokusunu koruyup kentin kültürel gelişimini sağlayabilmektedir. Ayrıca kültürel, sosyal ve ekonomik anlamlarda farklı katmanların birlikte yaşadıkları yer olarak kentte bir

arada yaşayan toplulukların birbirleriyle olan etkileşim ve sosyalleşme süreçlerinde belediyelerin yürüttüğü sosyal etkinlik faaliyetleri de kentin gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmanın amacı yerel yönetim birimi olarak belediyenin yürüttüğü faaliyetlerin kentin gelişimine etkisini anlamaktır. Bu çalışmada, Amasya Belediyesi örneğinde, vatandaşların belediyenin sosyal etkinlik faaliyetlerinden haberdarlığı ve bu faaliyetlerin kentin gelişimi üzerindeki görüşleri incelenecektir. Çalışmanın evrenini Amasya ilinde yaşayanlar oluşturmaktadır. Örneklem ise Amasya kent merkezinde yaşayan seçmen yaşında olan 18 yaş ve üzeri vatandaşlar oluşturmaktadır. Araştırmaya konu olan belediye hizmetlerinin, belediye mücavir alanı içerisinde sunuluyor olması Amasya kent merkezinin araştırma örnekleme olarak seçilmesinde etkili olmuştur. Araştırma kapsamında Amasya ilinin seçilmesinin sebebi köklü tarihi yapısının ve köklü bir belediyeçilik geçmişi olan kentte benzeri bir çalışmanın daha önce yapılmamış olmasıdır. Araştırmada nicel (kantitatif) araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada örnekleme yöntemi olarak Basit Tesadüfî örnekleme kullanılmıştır. Bu yöntemde listelenen birimler arasından rastgele seçim yapılmaktadır. Evrenin büyük ve karmaşık olmaması durumunda seçim işlemi kolaylaşmaktadır. Verilerin elde edilmesinde ise birincil kaynak araştırması yapılmıştır.

1.YEREL YÖNETİMLER VE BELEDİYELERİN ROLÜ: KENT YÖNETİMİNİN TARİHİ VE GELİŞİMİ

Yerel yönetimlerin tek bir tanımı olmamakla beraber genellikle şu şekilde tanımlanmaktadır. Yerel yönetim (decentralization), merkezi hükümet dışında kalan yerel hizmetlerin sunulması ve yerel ihtiyaçların karşılanması için oluşturulmuş, yerel özerkliğe sahip, kendi karar organları olan ve seçimle belirlenen yapılardır(Karakılçık, 2013: 17). Halka en yakın birim olarak da görülen yerel yönetim birimleri 1982 Anayasasında il özel İdaresi, belediye ve köyler olarak ayrılmıştır. Çalışmanın konusu gereği ülkemizde kentlerde faaliyet gösteren yerel yönetim birimi olan belediyelerin gelişimi ve faaliyetlerine bakmak gerekmektedir.

Belediye kelimesi, Arapça'da şehir veya memleket anlamına gelen “beled” veya “belde” kelimelerinden gelmektedir. Günümüzde ise belediye, il, ilçe, belde gibi yerleşim birimlerinde halkın mahalli müşterek ihtiyaçlarını yerine getiren, başkanı ve üyeleri halk tarafından seçilen, tüzel kişiliği olan bir örgüttür(T.C. Anayasası, 1982: 127.madde). 1982 Anayasasının 14. Maddesinde belediyelerin görev, yetki ve sorumlulukları sayılmıştır. Buna göre belediyelerin; *imar, su ve kanalizasyon, ulaşım gibi kentsel altyapı hizmetleri, coğrafi ve kent bilgi sistemleri, çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık, zabıta hizmetleri, itfaiye, acil yardım, kurtarma ve ambulans hizmetleri, şehir içi trafik düzeninin korunması ve trafik güvenliğinin arttırılması hizmetleri, defin ve mezarlıklar, ağaçlandırma, park ve yeşil alanın oluşturulması, konut, kültür-sanat etkinlikleri, turizm ve tanıtım, gençlik ve spor faaliyetlerini destekleyici hizmetler, orta ve yükseköğrenim öğrenci yurtları, sosyal hizmet ve yardım, nikah, meslek ve beceri kazandırma kursları, ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi, kadın ve çocuklar için koruma evleri (Büyükşehir belediyeleri ve nüfusu 100.000'i geçen belediyeler) açılması gibi görevleri bulunmaktadır*

(T.C.Anayasası, 1982: 14.madde).

Belediyelerin kuruluşuna bakıldığında Osmanlı dönemine kadar eski bir tarihe sahip olduğu görülmektedir. Osmanlı Devleti'nde Tanzimat öncesi dönemde yerel hizmetleri kadılar, muhtesipler, lonca kurumları ve vakıf benzeri birimler karşılamıştır(Vural, 2004: 180-192). Tanzimat dönemi sonrası kadılığın zayıflamasıyla birlikte belediye hizmetlerinin aksaması neticesinde Osmanlı Devleti'nin ilk resmi belediye örgütü olan İstanbul Şehremaneti 1854 yılında kurulmuştur(Vural, 2004: 186-192). Şehremaneti, danışma görevi üstlenen, başkan atama yoluyla göreve gelen, bütçesi hazine tarafından verilen, vergi ve resimleri toplamakla, pazarda fiyat belirleme, yol yapımı, temizlik, pazar denetimi yapan ve İstanbul halkının zaruri ihtiyaçlarını karşılamakla görevli bir birim görevini üstlenmiştir (Akt. Deniz, Akarçay ve Karataş, 2017: 319). Ancak bu dönemde belediyenin tüzel kişiliği ve özerkliği bulunmadığından ve başındaki görevli olan şehremininin atama ile göreve gelmesinden ve özellikle Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yaşanan çok sık yönetici değişikliğinden dolayı yaşanan şehremini değişiklikleri neticesinde bu sistem başarısız olunmuştur(Vural, 2004: 187-188). Daha sonra merkezi idarenin taşradaki yönetimini güçlendirmek için taşrada da uygulanması yönünde adımlar atılmıştır. Bu amaçla *Tuna Vilayet Nizamnamesi* (1864) ve *İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi* (1871) nizamnameleri ile taşrada belediye teşkilatının kurulması adına kanunlar çıkarılmıştır(Karabulak, 2013: 50). 1876 Kanuni Esasi ile belediyelere tüzel kişilik öngörülmüş ve ardından bir yasa hazırlanmıştır. Bu yasaya göre şehremaneti atama ile belediye meclis üyeleri seçimle göreve gelmekte, görev ve usulleri ise yasa ile düzenlenmektedir. Ancak bunlar belediyeyi bir yerel yönetim birimi yapmaya yetmemiştir (Karakılçık, 2013: 150-152).

Osmanlı Devleti'nde tam karşılığını bulamayan yerel yönetim uygulaması Cumhuriyet döneminde tekrar oluşturulmaya çalışılmıştır. Yerel yönetim adına ilk adım 1924 yılında köylerle 442 sayılı düzenleme ile köylere tüzel kişilik verilmesiyle atılmıştır (T.C Resmi Gazete, 2024).Daha sonra kısa süre içinde kentlerle alakalı düzenlemeler yapılmıştır. Cumhuriyet sonrası şehirleri ele alan ilk düzenleme 1930 yılında kabul edilen 1580 sayılı Belediye Kanunu'dur. Bu yasaya göre *"Belediye, beldenin ve belde sakinlerinin mahalli mahiyette müşterek ve medeni ihtiyaçlarını tanzim ve tesviye ile mükellef hükmi bir şahsiyettir(madde 1)"*. İkinci maddesine göre *"Nüfusu ne miktar olursa olsun kaza ve vilayet merkezlerinde ve nüfusu iki binden fazla olan yerlerde belediye teşkilatı mecburidir."*Bu yasa ile getirilen 2000 üstü nüfus ölçütü 2004 yılına kadar varlığını korumuştur. Cumhuriyet'in ilk yıllarında yapılan bu düzenleme ile yerel yönetimler merkezi yönetimin bir uzantısı olarak görmüştür. Ayrıca bu yasayla İstanbul ve Ankara dışındaki tüm belediyeler eşit görülmüş, tüm belediyeler merkezi idarenin denetimine tabii tutulmuştur. Ancak 1580 sayılı yasada belediyelere geniş yetkiler verilse de kaynak yetersizliği ve merkezi idarenin belediyeler üzerlerindeki aşırı katı denetimi gibi sorunlar yaşanmasına sebep olmuştur.

1945-1960 yılları arası dönemde merkezi yönetimin ağırlığı yerel yönetimler üzerinde devam ettiği gözlenmektedir. Ancak bu dönemde yaşanan İkinci Dünya Savaşı sonrasında yapılan Marshall yardımları neticesinde yaşanan topraktan kopuş ve kentlere göç etme olgusu sonucu özellikle kentlerde altyapı sorunları yaşanmaya başlanmıştır. 1950’li yıllarda benimsenen çok partili yaşam ile kente aşırı göç bir sorun olarak görülmemiş aksine partilerce siyasi bir politika olarak benimsenmesine neden olmuştur. Bunun sonucu olarak kentlere doğru yaşanan göçlere karşı belediyeler yetersiz kalmış ve düzensiz, plansız bir kentleşme yaşanmıştır. Ayrıca bu dönemde Belediyelerin kaynakları kısılmış vesayet denetimi arttırılmış, görev ve yetkilerinin çoğu merkezi birimlere aktarılmıştır. Bunun neticesinde yerel yönetimler daha da merkeze bağlı ve zayıf birimlere dönüşmüşlerdir(Karakılçık, 2013: 154). Yerel yönetimlerin yeniden yapılanma çalışmaları 1960 sonrası dönemde başlamaktadır. 1960’lı yıllar yerel yönetimler için daha planlı adımların atıldığı dönemdir. Örneğin, 1962 yılında Bakanlar Kurulu Kararıyla başlatılan “*Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi’nin*” 1963 yılında yayınladığı rapora göre, “*Merkezi kuruluşlar ile merkezi hükümet teşkilatının taşra birimleri ve yerel yönetimler arasında görev dağılımı, yerel yönetimlerin yetkileri, kaynakları, teşkilatlanması konuları çok önemli bir inceleme alanı teşkil etmektedir. Bu konular ayrı ayrı ele alınıp incelenmelidir*” (Türkoğlu ve Demirhan, 2013: 321). Bu raporun yerel yönetimlerin yeniden yapılandırılmasını amaçlayan önemli bir çalışma olduğu söylenebilir.

Darbe sonrası çıkarılan 1961 Anayasasının 112. Maddesinde yer alan “*idarenin kuruluş ve görevleri merkezden yönetim ve yerinden yönetim esasına dayanır*” şeklindeki tanımıyla devletin federal bir yapı olmadığına da altını çizmiştir. 1961 yasasına göre *yerel yönetimler; il, belediye ve köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılayan ve genel karar organları halk tarafından seçilen kamu tüzel kişileridir*. Belediye başkanının halk tarafından seçilmesi 1963 yılında yapılan 307 sayılı yasa ile gerçekleştirilmiş ve aynı yasa ile belediye meclisinin nispi temsil sistemiyle belirlenmesi kabul edilmiştir. 1961 anayasası ile yerel yönetimlere yargı güvencesi getirerek merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerlerindeki vesayet gücü kırılmak istense de merkezi idarenin elinde bulunan mali güç ile yerel yönetimleri denetim altında tutabilmişlerdir. Bu dönemde gelir kaynakları azalan belediyeler borçlanmış ve merkezi idarenin denetimi altında ezilen, hizmet üretemeyen kurumlara dönüşmüşlerdir (Güven, 2023:23-24; Karakılçık, 2013: 154). Ayrıca bu dönemde yaygınlaşan gecekondu hayatı gündemi kaplamış ve 1966 yılında çıkarılan 775 sayılı “*Gecekondu Yasası*” çıkarılarak konut sorunu çözülmek adına adımlar atılmıştır. 1978-1979 yılları arasında yerel yönetimlere katılma isteğinin artması sonucunda Ecevit Hükümeti, vesayet denetiminin azalması, belediyelerin özerk olması ve kaynaklarını kullanabilmeleri gibi sorunlarını çözmek için kurulan “*Yerel Yönetim Bakanlığı*”nı kurmuştur. Kısa süre faaliyette bulunan bu bakanlık yerel yönetimlerin yeniden düzenlenmesi adına önemli bir adım olmuştur(Kazancı, 1983: 45-46).

1580 sayılı Belediye Kanunu ile nüfusu 2.000'in üzerinde olan yerleşimlere belediye statüsü tanınması ve politikacıların yerel yönetimlere karşı hoşgörülü yaklaşımı, belediye sayısının sürekli artmasına neden olmuştur. Bunun sonucu olarak da küçük ve güçsüz belediyeler ortaya çıkmıştır. Cumhuriyetten önce 389 olan belediye sayısı 2005 yılında yapılan 5393 sayılı değişikliğe kadar sürekli artmış ve 2005 yılında toplam 3225 belediye kurulmuştur(Keleş, 2023: 240-241; Dönmez, 2005:51). 2005 yılında yapılan 5393 sayılı yasanın 11. maddesinde yeni yasaya uymayan belediyelerin ve köylerin tüzel kişiliği kaldırılmıştır. 2008 yılında yapılan 5747 sayılı yasanın yürürlüğe girmesiyle büyükşehir belediye sınırları içerisinde yeni ilçelerin kurulması ve bazı belde belediyelerinin tüzel kişiliğine son verilmesi gibi düzenlemeler yapılmış,862 belediyenin ve 283 ilk kademe belediyesinin tüzel kişiliği kaldırılarak diğer ilçelerin mahallelerine dönüştürülmüş, 43 yeni ilçe kurulmuştur. 2012 yılında 6360 sayılı yasa ile büyükşehir olma koşulları kolaylaştırılmış, 14 Büyükşehir Belediyesi kurulmuş, Büyükşehir belediye sınırları içindeki 120 belde belediyesi ve 150 köyün tüzel kişiliği kaldırılmıştır(Özgür ve Yavuzçehre, 2016: 910-920). Böylece Türkiye'deki belediye sayılarında bir düşüş yaşanmıştır. Türkiye'de yapılan 2024 yılı yerel seçimde ise toplam belediye sayısı 1.402'dir(İçişleri Bakanlığı, 2024).

Günümüzde yürürlükte olan ve Avrupa Birliği ile müzakere sürecinin etkilerini barındıran 2005 tarihli 5393 sayılı yasa, belediyelerin kuruluşunu, organlarını, yönetimini, görev, yetki ve sorumluluklarını ile çalışma usul ve esaslarını düzenlemektedir(T.C.Resmi Gazete, 2005). Bu yasaya göre *“Bir yerleşim biriminde belediye kurulması için nüfusu 5.000 ve üzerinde olan yerleşim birimlerinde belediye kurulabilir. İl ve ilçe merkezlerinde belediye kurulması zorunludur.”* Buna göre bir yerde il belediyesi kurulması için 5.000 nüfus kriteri getirilerek belli bir ölçek büyüklüğü sağlanarak birim sayısı azaltılmıştır. Yasaya göre *“İçme ve kullanma suyu havzaları ile sit ve diğer koruma alanlarında ve meskûn sahası kurulu bir belediyenin sınırlarına 5.000 metreden daha yakın olan yerleşim yerlerinde belediye kurulamaz. Ayrıca köylerin veya muhtelif köy kısımlarının birleşerek belediye kurabilmeleri için meskûn sahalarının, merkez kabul edilecek yerleşim yerinin meskûn sahasına azami 5.000 metre mesafede bulunması ve nüfusları toplamı 5.000 ve üzeri olması gerekir. Bir veya birden fazla köyün köy ihtiyar meclisi kararı veya seçmenlerinin en az yarısından bir fazlasının mahallin en büyük mülki idare amirine yazılı başvuru ya da valinin kendiliğinden buna gerek görmesi durumunda, valinin bildirimi üzerine, mahalli seçim kurulları, on beş gün içinde köyde veya köy kısımlarında kayıtlı seçmenlerin oylarını alır ve sonucu bir tutanakla valiliğe bildirir. İşlem dosyası valinin görüşüyle birlikte Çevre ve Şehircilik Bakanlığına gönderilir. Cumhurbaşkanı kararı ile o yerde belediye kurulur. Yeni iskân nedeniyle oluşturulan ve nüfusu 5.000 ve üzerinde olan herhangi bir yerleşim yerinde, Cumhurbaşkanı kararı ile belediye kurulabileceğini belirtmektedir.”* (T.C. Resmi Gazete, 2005).

2.Amasya Kentinin Tarihi ve Amasya Belediyesinin Gelişimi

Amasya/Amaseia sözcüğü, “Ana” anlamına gelen ve “Ana Tanrıça”yı kasteden “Ama” ve “Mâ” ibareleri ile bağlantılıdır. Bundan hareketle Amasya/Amaseia “Ana Tanrıça Ma’nın Şehri” anlamına gelmektedir(T.C.Amasya Valiliği, 2024). Amasya, 5.701 km² yüzölçümüne sahip, 34° 57’ 06” - 36° 31’ 53” Doğu Boyamları ile 41° 04’ 54” - 40° 16’ 16” Kuzey Enlemleri arasında yer alan ve Orta Karadeniz Bölümü’nde vadi tabanı üzerine kurulu ve Anadolu’nun iç kesimlerini Samsun Limanına bağlayan yol üzerinde bir şehirdir. Amasya isminin tarihçesine bakıldığında Hitit belgelerine göre Amasya’nın bilinen ilk adının “*Hakmiş*” olduğu sanılmaktadır. Daha sonra Amasya’nın Mitridates Krallığı Dönemi’ndeki adı “*Amasseia*”dır. Amasyalı ünlü coğrafyacı Strabon’a göre Amasya’da yaşamış olan bir Amazon kraliçesi olan *Amasis*’den almıştır(Strab, 1957). Kazılarda bulunan Yunan ve Roma sikkelerinde isim zamanla *Αμασεία*, *Amaseia*, *Amassia* ve *Amasia* olarak değişmiş, Danişmendliler zamanında “*Amesiyye*”ve “*Şehri Haraşna*” olarak anılmıştır. En sonunda da Türkler Amasya olarak adlandırmışlardır(T.C.Amasya Valiliği, 2024).

Tarihi Kalkolitik Çağ'a kadar uzanan Amasya’da yoğun yerleşimin ilk olarak Tunç Çağı’nda (MÖ 3000-2500) başladığı bilinmektedir. Tarih boyunca *Hititler* (MÖ.1900-1200), *Frigler* (MÖ. 1200-700), *Kimmerler* (MÖ. 700-650), *Lidyalılar* (MÖ. 650-585), *Pers Satraplığı* (MÖ. 533-333), *Helenistik Devir* (MÖ. 333-291), *Pontus Krallığı* (MÖ. 301-26), *Roma İmparatorluğu* (MÖ.26 MS.395), *Bizans İmparatorluğu* (395), *Anadolu Selçukluları*, *Beylikler Devri*’nde *Danişmentliler*, *Moğol İmparatorluğu* (1243), *İlhanlılar* (1335-1341), *Aretnalılar* (1341-1381) ve *Osmanlı Devleti* (1389-1923) gibi yaklaşık 19 devletin himayesine girmiştir(Doğancı, 2018: 3-24; T.C.Amasya Valiliği, 2024).

Amasya, Osmanlı Devleti’nde 15. Yüzyılın ilk yarısından itibaren şehzadelerin görev yaptığı sancak ve Eyalet-i Rum’un merkezi olarak kullanılmıştır. Ayrıca Amasya, Osmanlı padişah ve şehzadelerinin gösterdikleri ilgi nedeniyle “*şehzadeler şehri*” olarak ün yapmıştır. 15. ve 16. yüzyılda yaşanan isyanlara ve ayaklanmalara ev sahipliği yaptığı için 1553 yılında vilayet konumunu kaybederek Sivas’a bağlanmış ve Osmanlı döneminde 1608-1919 yılları arasında Sivas’a bağlı bir yerleşim yeri olarak varlığını sürdürmüştür. Sivas Vilayetine bağlı Amasya Sancağı, 1919’da Mili Mücadele döneminde önemli bir yeri bulunmaktadır. Mustafa Kemal’in 9. Ordu Müfettişi göreviyle 12 Haziran 1919 tarihinde Culüs Tepesi’nde Amasya’nın önde gelenlerinden oluşan bir ekiple karşılanmış ve milli mücadelenin ilk adımlarının atıldığı sancak olmuştur. Daha sonra Cumhuriyet’in ilanından kısa süre sonra 20 Nisan 1924 yılında Amasya il olmuştur (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2024).1923’ten itibaren sürekli nüfus artışı yaşanmış ve günümüzde Amasya ilinin 2024 yılındaki nüfusu, 342 bin 378, il merkezi nüfusu ise 151.058 kişi olarak hesaplanmıştır. (T.C. Amasya Valiliği, 2024).

3.Yerel Halkın Amasya Belediyesi'nin Sosyo-Kültürel Faaliyetlerine Yönelik Memnuniyet Algısı

Amasya tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış bir şehirdir. Özellikle Osmanlı döneminde yaklaşık 182 yıl şehzadelerin yetiştirildiği bir sancak olmuştur. Bu nedenle şehir fiziki, ticari, siyasi ve kültürel bakımdan gelişerek köklü bir tarihi geçmişe sahiptir. Ancak Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde “*Şehzadeler Sancağı*” özelliğini kaybetmesi neticesinde ticari, kültürel ve sosyal canlılığı kaybolmaya başlamıştır.

Kültürel faaliyetler, bireylerin yaşadıkları kentle aidiyet bağlarını güçlendiren ve toplum içindeki sosyal uyumu artıran önemli unsurlardan biridir (Turan, Çevik & Aktepe, 2017: 88). Türkiye’de yerel yönetimler, 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu çerçevesinde kültürel faaliyetler yürütmekle yükümlüdürler. 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 14. maddesi, belediyelerin kültürel ve sosyal hizmetler sunma yükümlülüğünü açıkça ortaya koymaktadır. Bu bağlamda belediyeler, kent sakinlerinin kültürel ihtiyaçlarını karşılamak ve sosyal refahı artırmak amacıyla çeşitli programlar düzenlemek zorundadır (Sezik, 2019: 102). Amasya Belediyesi, şehrin tarihi kimliğini koruyarak, kültürel mirası yaşatmak ve halkın sosyal gelişimini desteklemek için çeşitli projeler yürütmektedir. Bu faaliyetler, hem kent merkezinde hem de çeper mahallelerde yaşayan bireylere hitap etmeye çalışmaktadır.

Amasya Uluslararası Atatürk Kültür ve Sanat Festivali, şehirde en büyük katılıma sahip kültürel etkinliklerden biridir. Müzik, tiyatro, edebiyat ve sanat alanlarında yerel ve uluslararası sanatçılar sahne aldığı bu festivalin (TEMAD,2024) Amasya’nın kültürel imajına katkı sağladığı ve halkın belediye hizmetlerine yönelik olumlu algısını artırdığı ifade edilebilmektedir.

Geleneksel El Sanatları Kursları ve Sergileri, Amasya Belediyesi ve Halk Eğitim Merkezi tarafından kadın girişimciliğini destekleyen programlarla sanatları ve dokuma kursları açılmakta ve elde edilen ürünler, belediye destekli sergilerde satışa sunulurken ekonomik katkı sağlanmaktadır.

Günümüzde yerel yönetim birimi olan belediyeler de şehrin eski ihtişamını kazandırmak için çeşitli sosyal etkinlikler düzenlemektedir. Amasya Belediyesinin düzenlediği sosyal etkinlikler şu şekilde sıralanabilir:

Gençlerin sosyal ve kültürel gelişimini desteklemek için gençler arasında çok popüler olan spor turnuvaları, yaz kampları, kütüphane projeleri ve eğitim destek programları gibi etkinlikler düzenlenmektedir. Ayrıca Amasya Belediyesi bilim seven, nitelikli bireyler yetiştirilmesinin amaçlandığı çocuk yuvaları kurarak sosyal girişimcilik örnekleri de bulunmaktadır (Esmer&Yüksel, 2020: 180; T.C.Amasya Belediyesi,2024).

Amasya Belediyesi, şehirde kültürel bilinci artırmak amacıyla konserler, konservatuar etkinlikleri, kitap ve dergi yayınları, kültürel etkinlikler, bando ve mehter takımı gösterileri ve fuarlar düzenlemektedir.

Sosyal tesisler, parklar, bahçeler, mesire alanları ve çocuk oyun alanlarının bakım ve düzenlemesi, Amasya Belediyesi tarafından sürdürülen önemli hizmetler arasındadır. Kent içi peyzaj çalışmaları, çevre düzenlemesi kapsamında gerçekleştirilen ve kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik projeler arasında yer almaktadır.

Amasya Belediyesi, milli ve dini bayramlar başta olmak üzere özel gün kutlamaları düzenlemektedir.

Belediye tarafından parklar, bahçeler, mesire alanları, çocuk oyun alanları, sosyal, kültürel ve eğitim amaçlı binalar ile spor tesislerinin inşa edilmesi ve restorasyon çalışmaları gerçekleştirilmektedir. Kentin tarihî dokusunun korunması amacıyla restorasyon projeleri yürütülmekte, özellikle Osmanlı ve Selçuklu mimarisine sahip yapılar restore edilmektedir.

Sosyal yardımlaşma hizmetleri kapsamında ayni ve nakdi yardım projeleri yürütülmekte, dezavantajlı gruplara yönelik destek programları uygulanmaktadır.

Kapalı ve açık spor tesisleri, yürüyüş yolları, bisiklet yolları gibi altyapı çalışmaları, sağlıklı yaşamı teşvik etmek amacıyla belediye tarafından planlanmakta, halkın spor aktivitelerine daha fazla katılımını sağlamak amacıyla belediye tarafından çeşitli spor etkinlikleri düzenlenmekte ve spor tesisleri ücretsiz veya düşük maliyetle kullanıma sunulmaktadır. Belediye hizmet binasında yer alan spor merkezinde halkı spor ile buluşturmaktadır (T.C.Amasya Belediyesi, 2024).

4.Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Amasya il merkezine yerleşmiş bulunan seçmen olabilecek kişiler olan 18 yaş üzeri vatandaşlar oluşturmaktadır. Amasya'nın toplam nüfusu, 2023 yılı sonu itibariyle 339.529'dur. Toplam nüfus büyüklüğüne göre 58. sırada yer almaktadır. Nüfus yoğunluğu 60, nüfus artış hızı yüzde %0,37'dir. İlin toplam nüfusunun 168.290 erkek ve 171.239 kadın oluşturmuştur. Amasya nüfusunun %73,10'u il ve ilçe merkezlerinde, %26,90'ı köy ve beldelerde yaşamaktadır. Bu anlamda Amasya Merkez nüfusu 2023 yılı verilerine göre 148.908 kişiden oluşmaktadır. Bu nüfusun 73.884'ünü erkek ve 75.064'ünü kadın oluşturmuştur(T.C.Amasya Valiliği,2024).

5.Araştırmanın Türü ve Amacı

Bu çalışma, Amasya il merkezinde ikamet eden vatandaşların yerel hizmet birimi olan belediyenin düzenlediği sosyal etkinlik faaliyetlerinin kentin sosyo-kültürel gelişimi üzerindeki görüşlerini belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda, vatandaşların Amasya ilinde faaliyet gösteren belediye birimine, belediyenin düzenlediği sosyal etkinlik faaliyetlerine, belediye başkanına ve belediye sorunlarına yönelik algıları belirlenmeye çalışılmıştır. Bu çalışma, konusu itibariyle vatandaşların yerel hizmetlerin kentin gelişimi üzerindeki etkilerini belirlemeyi amaçlayan bir araştırma niteliğindedir.

6.Araştırmanın Yöntem ve Metodolojisi

Literatür incelendiğinde vatandaşların kamu hizmetlerinden memnuniyet düzeylerinin belirlenmesine yönelik birçok araştırma yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmalarda genellikle çalışmanın yapıldığı alanda sunulan kamu hizmetlerinden duyulan memnuniyet düzeylerinin ölçme, kamu hizmetleri ile vatandaşların duydukları tatmin duyguları arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi, kamu hizmetlerinden duyulan memnuniyet düzeyi ve siyasal eğilimler, demografik göstergeler ve memnuniyet oranlarının analiz edilmesi gibi konuların araştırıldığı görülmektedir. Bu alana yönelik çalışmalar sıklıkla yapılmış ve yapılmaya da devam edilmektedir.

Menteşe (2013) tarafından yapılan çalışmada 2013 yılında Tunceli merkezde yedi mahalleden alınan 538 basit tesadüfî örnekleme yöntemiyle seçilmiş kişiye anket veri toplama tekniği uygulanarak, belediye yönetimine yönelik yargı, belediye hizmetlerinden halkın memnuniyeti ve bu hizmetlere verdiği önem belirlenmeye çalışılmıştır. Memnuniyet düzeyi ölçülürken cinsiyet, yaş, eğitim, gelir düzeyi, ikamet süresi, genel çalışma durumu ve oturduğu mahalle gibi değişkenler esas alınmıştır. Çalışma sonucunda elde edilen veriler incelendiğinde Tunceli’de halkın Belediye yönetiminden orta düzeyde memnun olduğunu, belediyenin sunduğu genel hizmetlerden halkın memnuniyet düzeyinin de orta düzeyde olduğu ve belediyenin sunduğu genel hizmetlere verilen önem düzeyinin yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

İzci, Sevinçli ve Demirci(2022) tarafından Bitlis il merkezinde yapılan çalışma ile bireylerin belediye hizmetlerinden duydukları genel memnuniyet düzeyi ile yerel hizmet memnuniyeti incelenmek amaçlanmıştır. Çalışmada ölçüt olarak cinsiyet, yaş, eğitim durumu, oy verdikleri parti ve belediye hizmetleriyle ilgili bilgi düzeyi ele alınmıştır. Çalışma sonucunda elde edilen bulgular değerlendirildiğinde Bitlis’te yaşamaktan memnunum sorusuna yanıtlar değerlendirildiğinde sonuç ne memnunum ne de memnum değilim cevabına yakın olduğu görülmüştür. Ayrıca çalışmada kullanılan ölçütlerden; cinsiyet, eğitim ve yaş gibi değişkenler ile belediye hizmetlerinden genel memnuniyet ve hizmet memnuniyeti düzeyinde anlamlı bir fark bulunamamıştır. Vatandaşların belediye hizmetlerine yönelik bilgi düzeyi ile genel memnuniyet ve belediye hizmetlerine yönelik memnuniyet düzeyleri arasında pozitif yönlü bir ilişki saptanmıştır. Diğer bir ölçüt olan oy verilen parti ile ilgili sonuca bakıldığında AK Parti’ye oy verdiklerini belirten katılımcıların genel memnuniyet düzeyi diğer partilere oy verdiklerini belirten katılımcılara göre daha fazla olduğu görülmüştür.

Demir ve Kartal(2021) tarafından yapılan çalışmada Ordu iline bağlı Ünye ilçesinde yaşayan vatandaşların Ünye Belediyesi’nin sunduğu hizmetlerden memnuniyet düzeyleri tespit edilmiştir. Çalışmada değişken olarak cinsiyet, yaş, eğitim seviyesi, aylık gelir durumu meslek, Ünyeli olma durumu, yaşanılan bölge, ikamet süresi, Ünye’ye gelme sebebi ve mahalle kullanılmıştır. Tüm bu değişkenler il Ünye Belediyesi tarafından sunulan Fen İşleri, Genel Memnuniyet, Halkla İlişkiler, İşletme İştirak, Mali İşler, Temizlik İşleri, İmar, Şehir, Zabıta gibi hizmetlerden

duyulan memnuniyet ölçülmüştür. Çalışma sonucunda cinsiyet ile genel memnuniyet arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Ayrıca Ünyeli olma durumu ve genel memnuniyet arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Akçakaya ve Ecer(2020) tarafından yapılan çalışmada Kars Belediyesi örneğinde vatandaşların Belediyecilik hizmetlerinden memnuniyet düzeyi belirlenmek için anket çalışması yapılmıştır. Çalışmada belediye kuruluşuna, personeline ve hizmetlerine yönelik memnuniyet düzeyini belirlemek amaçlanmıştır. Çalışmada ölçüt olarak; cinsiyet, yaş, öğrenim, meslek, gelir, ikamet süresi, mahalle, Karşılı olma durumu ve kendinizi Karşılı hissediyor olma durumu ele alınmıştır. Çalışma sonucunda elde edilen verilere bakıldığında katılımcıların; %69,8'i sosyal tesislerin inşası ve bakımında; %68,8'i fiziki mekan düzenlemesi ve tarihi doku koruma hizmetlerinden memnun olmadıklarını beyan etmiştir. Ayrıca katılımcılara sorulan “Sizce Kars'ta çözülmesi gereken en önemli yerel sorun nedir?” sorusuna verilen yanıtlara bakıldığında katılımcıların en önemli üçüncü sorun olarak(%48,5) yeterli sosyal alanların olmayışı cevabını verdikleri görülmüştür. Diğer bir eksiklik olarak da yeşil alan/park/oyun alanı eksikliği(%47,4) olduğunu belirtmişlerdir. Bunların dışında katılımcıların %63'ü kentin imajından, %61,9'u genel olarak yerel hizmetlerden ve %64,5'i kentteki yaşam kalitesinden memnun olmadıklarını belirtmişlerdir.

İnan, Eren ve Özel (2009) tarafından yapılan çalışmada Niğde Belediye'sinin 2004-2008 yılları arasında yurttaşların sunulan hizmetlerden memnuniyeti araştırılmıştır. Araştırmada memnuniyetin seyrini tespit edebilmek için dört yıl arayla anket çalışması tekrarlanmıştır. Çalışmada belediyenin sunduğu hizmetler imar, kentsel, ekonomik, sosyal ve kültürel, denetim hizmetleri olarak beş grup içerisinde ele alınmıştır. Bu değerlendirme sonucunda imar ve kentsel hizmetler beşli likert ölçeğinde üç ortalama değerinin üzerinde; sosyal ve kültürel, denetim ve ekonomik faaliyetler üç ortalama değerinin altında puan almıştır. Özellikle sosyal ve kültürel hizmetlerde memnuniyet düzeyinde ikinci dönem itibarıyla neredeyse hiç iyileşme görülmediği sonucuna varılmıştır.

Akyıldız (2012) tarafından yapılan çalışmada Uşak Belediyesi tarafından sunulan hizmetlerden memnuniyet düzeyini ölçmek için kent nüfusunu temsil eden 18 yaş üzeri 384 vatandaşa anket çalışması uygulanmıştır. Çalışma sonucunda vatandaşların en memnun oldukları hizmet sosyal yardım hizmetleri olurken, memnuniyetin en düşük olduğu hizmet geri dönüşüm hizmetleri olmuştur. Ayrıca araştırma evreninin belediye hizmetlerine karşı genel olarak memnuniyetine bakıldığında 'kararsız' oldukları anlaşılmıştır.

Aslan ve Uluocak (2012) tarafından yapılan çalışmada, Çanakkale Merkez ilçede yaşayan insanların belediye hizmetlerinden duydukları memnuniyet düzeyleri araştırılarak cinsiyet, gelir düzeyi, meslek ve yaşanan yer açısından bir farklılaşma olup olmadığı araştırılmıştır. Çalışma sonucunda Çanakkale'de yaşayan bireylerin %97'si Çanakkale'de yaşamaktan memnun olduklarını belirtmiştir. Çalışmada belediyenin en başarısız olduğu hizmet olarak kentsel altyapı hizmetleri ve toplu

taşıma hizmetleri olarak belirlenmiştir. Belediyenin başarılı olarak değerlendirilen hizmetleri arasında sosyal ve kültürel alanda gerçekleştirdiği faaliyetlerin öncelikli olarak engelliler ve toplum merkezlerine yönelik çalışmaların beğenildiği gözlemlenmiştir. Ayrıca çalışmada ankete katılan bireyler, belediyenin proje faaliyet ve etkinliklerden yeteri kadar haberdar olmadıkları gözlemlenmiştir.

Almarshad'ın (2015) Suudi Arabistan'ın Kuzey Sınırları bölgesinde yaşayan vatandaşların belediye farkındalığı ile belediye hizmetlerinden memnuniyetleri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında vatandaşların belediye çalışmaları hakkında bilgi sahibi olmasının, tartışmalara katılmasının ve belediye projelerine dahil olmasının, belediye hizmetlerinden duydukları memnuniyeti nasıl etkilediğini araştırılmıştır. Suudi Arabistan'ın Kuzey Sınırları bölgesinde yaşayan 250 kişi ile yürütülen çalışmada anket tekniği kullanılmış ve bireylerin belediye farkındalık düzeyleri ile belediye hizmetlerinden memnuniyetleri değerlendirilmiştir. Belediye farkındalığı ile vatandaş memnuniyeti arasında güçlü ve pozitif bir ilişki olduğu bulunmuştur. Vatandaşların belediye faaliyetleri hakkında daha fazla bilgi sahibi olmaları, onların belediye hizmetlerinden memnuniyetlerini artırdığı görülmüştür. Özellikle belediyenin gelecekteki projeleri hakkında bilgi sahibi olmak, vatandaş memnuniyetini önemli ölçüde artırmaktadır.

Literatür incelendiğinde, yerel halkın belediye hizmetlerinden memnuniyet araştırmalarının oldukça geniş olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle il ve ilçe merkezlerinde kamu hizmetlerine yönelik memnuniyet araştırmalarına rastlanmaktadır. Literatürde Amasya Belediyesi örneğinde yerel hizmet birimi olarak belediyenin sosyo-kültürel hizmetlerine yönelik bir memnuniyet ile ilgili bir çalışmaya rastlanamamıştır. Bu çalışma, Amasya Belediyesi örneğinde, belediye hizmetlerine yönelik memnuniyet üzerine gerçekleştirilen ilk çalışma olma niteliği taşımaktadır. Ayrıca çalışma 2019 yılında gerçekleşen yerel seçimler sonrasında yapılan faaliyetleri esas alarak hazırlandığından 2024 yılı yerel seçimleri sonrasında vatandaşların hangi alanda hizmet beklediklerini göstermesi açısından önemlidir.

Bu çalışmada, Amasya Belediyesi örneğinde, vatandaşların belediyenin sosyal etkinlik faaliyetlerinden haberdarlığı ve bu faaliyetlerin kentin gelişimi üzerindeki görüşleri incelenecektir. Çalışmanın evrenini Amasya ilinde yaşayanlar oluşturmaktadır. Örneklem ise Amasya kent merkezinde yaşayan seçmen yaşında olan 18 yaş ve üzeri vatandaşlar oluşturmaktadır. Araştırmaya konu olan belediye hizmetlerinin, belediye mücavir alanı içerisinde sunuluyor olması Amasya kent merkezinin araştırma örnekleme olarak seçilmesinde etkili olmuştur. Araştırma kapsamında Amasya ilinin seçilmesinin sebebi köklü tarihi yapısının ve köklü bir belediyecilik geçmişi olan kentte benzeri bir çalışmanın daha önce yapılmamış olmasıdır. Araştırmada nicel (kantitatif) araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada örnekleme yöntemi olarak Basit Tesadüfî örnekleme kullanılmıştır. Bu yöntemde listelenen birimler arasından rastgele seçim yapılmaktadır. Evrenin büyük ve karmaşık olmaması durumunda seçim işlemi kolaylaşmaktadır. Verilerin elde edilmesinde ise birincil kaynak araştırması yapılmıştır.

Bu açıklamalar sonucunda, Amasya il merkezinde yaşayan ve amaçlı örnekleme göre seçilen 18 yaş üstü 450 vatandaşa yönelik olarak uygulanan anketler neticesinde, sorulara titizlikle yanıt veren 442 katılımcıların anket formu değerlendirmeye alınmıştır. Uygulanan anket formu; Akçakaya ve Ecer (2020) tarafından geliştirilen (Vatandaşların Yerel Hizmetlere Yönelik Memnuniyet Algıları Üzerine Bir Araştırma: Kars Belediyesi Örneği) makalesinden alınan soruların 5’li Likert ölçeğiyle hazırlanıp, Amasya Belediyesi’nin yürüttüğü sosyal ve kültürel faaliyetlere uyarlanmasıyla oluşturulmuştur. Anket formunda demografik yapı, belediyeye yönelik algı, belediye yönetimine ve çalışanlarına yönelik güven düzeyi ve belediyenin düzenlediği sosyal etkinliklere karşı görüşler gibi sorulara yer verilmiştir. Anketlerden elde edilen veriler SPSS 16.0 paket programı aracılığıyla analiz edilmiş ve yorumlanmıştır.

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu’ndan çalışma için onay alınmıştır (11.06.2024/01-43).

7.Araştırmanın Hipotezleri

Çalışmanın hipotezleri şu şekildedir:

H1: Belediyenin sosyo-kültürel hizmetlerinden duyulan memnuniyet vatandaşların cinsiyete göre farklılaşmaktadır.

H2: Belediyenin sosyo-kültürel hizmetlerinden duyulan memnuniyet vatandaşın yaşa göre farklılaşmaktadır.

H3 Belediyenin sosyo-kültürel hizmetlerinden duyulan memnuniyet vatandaşın gelir durumuna göre farklılaşmaktadır.

H4: Belediyenin sosyo-kültürel hizmetlerinden duyulan memnuniyet kişinin Amasyalı olup olmamasına göre değişmektedir.

H5: Belediyenin sosyo-kültürel hizmetlerinden duyulan memnuniyet ikamet süresine göre farklılaşmaktadır.

H6: Belediye ile olumsuz bir durum yaşayanlarla yaşamayanlar arasında memnuniyet düzeyi farklılaşmaktadır.

8.Bulgular

Çalışmanın demografik verileri aşağıdaki gibidir:

Tablo 1. Demografik Veriler

		Frekans	Yüzde			Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	236	53,4	Meslek	Kamu Sektörü	51	11,5
	Erkek	206	46,6		Özel Sektör	118	26,7
	Toplam	442	100,0		Serbest	66	14,9

					Meslek		
Yaş	18-24 Yaş arası	103	23,3		İşçi	15	3,4
	25-34 Yaş Arası	82	18,6		Ev Hanımı	40	9,0
	35-44 Yaş Arası	86	19,5		Öğrenci	70	15,8
	45-54 Yaş Arası	77	17,4		Emekli	55	12,4
	55-64 Yaş Arası	59	13,3		İşsiz	27	6,1
	65 Yaş ve Üzeri	35	7,9		Toplam	442	100,0
	Toplam	442	100,0				
Gelir	15.000 TL altı	159	36,0	Amasyalı Olma Durumu	Evet	378	85,5
	15.001 TL-30.000 TL arası	147	33,3		Hayır	64	14,5
	30.001 TL-45.000 TL arası	95	21,5	İkamet Süresi	Toplam	442	100,0
	45.001 TL ve üzeri	41	9,3		1-5 Yıl Arası	85	19,2
	Toplam	442	100,0		6-10 Yıl Arası	99	22,4
Belediye İle Olumsuzluk Yaşama	Evet	46	10,4		11-15 Yıl Arası	91	20,6
	Hayır	306	69,2		16-20 Yıl Arası	52	11,8
	Kısmen	90	20,4		21 yıl ve üzeri	115	26,0
	Toplam	442	100,0		Toplam	442	100,0
Belediye Hizmetlerinden Memnun İyet	Evet	164	37,1	Belediye Başkanlığı Güçlü Müdür?	Evet	169	38,2
	Hayır	137	31,0		Hayır	147	33,3
	Kısmen	141	31,9		Kısmen	126	29,5
	Toplam	442	100,0		Toplam	442	100,0

Tablo 1’de görüldüğü üzere katılımcıların %53’ü kadın, %46,6’sını erkekler oluşturmaktadır. Katılımcıların %23,3’ü 18-24 yaş arasında, %18,6’sı 25-34 yaş arasında, %19,5’i 35-44 yaş arasında, %17,4’ü 45-54 yaş arasında, %13,3’ü 55-64 yaş arasında ve %7,9’u 65 yaş ve üzeridir. Katılımcıların %61,4’ünü 45 yaş altı kişiler oluşturmaktadır. Katılımcıların çoğunun genç sayılabilecek yaş aralığında olması son dönemlerde yapılan belediye faaliyetlerinin kent üzerindeki etkisini kıyaslama yapılabilmesi açısından önemlidir. Katılımcıların %36’sının geliri 15.000 TL altı, %33,3’ünün geliri 15.001 TL-30.000 TL arası, %21,5’i 30.001 TL-45.000TL arası, %9,3’ü 45.001 TL ve üzeridir. Katılımcıların %10,4’ü belediye ile olumsuzluk yaşamış, %69,2’si belediye ile olumsuzluk yaşamamış ve %20,4’ü belediye ile kısmen olumsuzluk yaşamıştır. Katılımcıların %37,1’i belediye

hizmetlerinden memnun, %31,0'i belediye hizmetlerinden memnun değil ve %31,9'u belediye hizmetlerinden kısmen memnun olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %11,5'i kamu sektöründe, %26,7'si özel sektörde, %14,9'u serbest meslek, %3,4'ü işçi, %9,0'u ev hanımı, %15,8'i öğrenci, %12,4'ü emekli ve %6,1'i işsiz olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların %85,5'i Amasyalı ve %14,5'i Amasyalı değildir. Katılımcıların %19,2'si 1-5 yıl arası, %22,4'ü 6-10 yıl arası, %20,6'sı 11-15 yıl arası, %11,8'i 16-20 yıl arası ve %26,0'sı 21 yıl ve üzeri Amasya'da ikamet etmekte olduklarını belirtmektedir. Katılanların büyük kısmının Amasya'da ikamet süresinin uzun olması karşılaştırma için önemlidir. Katılımcıların %38,2'si Belediye başkanlığının güçlü olduğunu düşünmekte, %33,3'ü güçlü olmadığını düşünmekte ve %29,5'i kısmen güçlü olduğunu düşünmektedir.

Tablo 2. Belediye Başkanını Tanımlama Frekans Tablosu

	İfadeler	Frekans	Yüzde
Belediye Başkanını Nasıl Tanımlarsınız? (Birden Fazla Seçilebilir.)	Alanında Uzman	83	18,8
	Çalışkan/Dinamik	165	37,3
	Objektif	102	23,1
	Sorun Çözücü	83	18,8
	Halkla İç İç	147	33,3
	Vizyon Sahibi	86	19,5
	Güler Yüzlü	179	40,5
	Tanımiyorum	26	5,9

Katılımcıların birden fazla cevap verebildiği Belediye başkanını nasıl tanımlarsınız sorusuna %18,8'i alanında uzman, %37,3'ü çalışkan/dinamik, %23,1'i objektif, %18,8'i sorun çözücü, %33,3'ü halkla iç içe, %19,5'i vizyon sahibi, %40,5'i güler yüzlü ve %5,9'u tanımadıkları cevabını vermiştir. Katılımcıların çoğu belediye başkanını güler yüzlü olarak tanımlamaktadırlar.

Cinsiyet değişkeni ile Halkın Yerel Hizmetlerden Duyduğu Memnuniyetini ortaya koyan ifadelerin ($0,935 > 0,05$), Halkın Yerel Hizmetlerin Etkin olup olmadığına yönelik düşüncesini ortaya koyan ifadelerin ($0,520 > 0,05$) ve Halkın Yerel Düzeyde İlgisini ortaya koyan ifadelerin ($0,052 > 0,05$) ortalamaları arasında bir anlam ilişkisi olup olmadığını test etmek için bağımsız örneklem T-Testine bakılmış ve anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Cinsiyet değişkeni ile ilgili kurulan hipotezler reddedilmiştir.

Amasyalı olma değişkeni ile Halkın Yerel Hizmetlerin Etkin olup olmadığına yönelik düşüncesini ortaya koyan ifadelerin ($0,421 > 0,05$) ve Halkın Yerel Düzeyde İlgisini ortaya koyan ifadelerin ($0,392 > 0,05$) ortalamaları arasında bir anlam ilişkisi olup olmadığını test etmek için bağımsız örneklem T-Testine bakılmış ve anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Amasyalı olma değişkeni ile Halkın Yerel Hizmetlerden Duyduğu Memnuniyetini ortaya koyan ifadelerin ($0,000 < 0,05$) ortalamaları arasında bir anlam ilişkisi olup olmadığını test etmek için bağımsız örneklem T-Testine bakılmış ve anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Buna göre kendini Amasyalı olarak ifade eden katılımcıların (Mean=2,1565) Halkın Yerel Hizmetlerden Duyduğu Memnuniyet ortalamasının Amasyalı olmayan katılımcılara (Mean=2,6224) göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu durumda kendini Amasyalı olmayan katılımcıların geldikleri/doğdukları kentlerle Amasya kentini kıyaslaması ve buna göre karar vermelerinin etken olduğu düşünülebilir.

Yaş değişkeni ile Halkın Yerel Hizmetlerden Duyduğu Memnuniyeti ortaya koyan ifadelerin ($0,000 < 0,05$), Halkın Yerel Hizmetlerin Etkin olup olmadığına yönelik düşüncesini ortaya koyan ifadelerin ($0,520 > 0,05$) ve Halkın Yerel Düzeyde İlgisini ortaya koyan ifadelerin ($0,052 > 0,05$) ortalamalarının farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla tek yönlü ANOVA analizi kullanılmış ve anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Yaş değişkeni ile ilgili kurulan hipotezler reddedilmiştir.

Gelir değişkeni ile Halkın Yerel Hizmetlerden Duyduğu Memnuniyetini ortaya koyan ifadelerin ($0,466 > 0,05$) ve Halkın Yerel Hizmetlerin Etkin olup olmadığına yönelik düşüncesini ortaya koyan ifadelerin ($0,252 > 0,05$) ortalamalarının farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla tek yönlü ANOVA analizi kullanılmış ve anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Tablo 3. Gelir Değişkenine Göre Halkın Yerel Bazda İlgi Düzeyi Arasında Fark Olup Olmadığını Belirlemek İçin Yapılan Tek Yönlü ANOVA Tablosu

Boyut	Gelir	N	X	F	P	Anlamlı Fark
Halkın Yerel Düzeyde İlgi Düzeyi	30.001 TL-45.000 TL arası	95	2,2337	2,383	0,031	30.001 TL-45.000 TL arası-15.000 TL'den az
	45.001 TL ve üzeri	41	2,3171			
	15.001-30.000 TL arası	147	2,4612			
	15.000 TL ve altı	159	2,5635			

Gelir değişkeni ile Halkın Yerel Bazda İlgisini ortaya koyan ifadelerin ($0,031 < 0,05$) ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Buna göre (Tablo 3) farklılığın kaynağını test etmek için Post Hoc testlerinden Tukey testi kullanılmış ve farklılığın yönü 15.000 TL altı ile 30.001 TL-45.000 TL arasındadır. Tabloya göre 30.001 TL-45.000 TL gelire sahip katılımcıların yerel düzeyde ilgi düzeyi 15.001

TL altı gelire sahip katılımcılara göre daha yüksektir.

İkamet Süresi değişkeni ile Halkın Yerel Hizmetlerin Etkin olup olmadığını ortaya koyan ($0,540 > 0,05$) ve Halkın Yerel Düzeyde İlgisini ortaya koyan ifadelerin ($0,440 > 0,05$) farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla tek yönlü ANOVA analizi kullanılmış ve anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Tablo 4. İkamet Süresi Değişkenine Göre Halkın Sosyo-Kültürel Hizmetlerden Memnuniyet Düzeyi Arasında Fark Olup Olmadığını Belirlemek İçin Yapılan Tek Yönlü ANOVA Tablosu

Boyut	İkamet Süresi	N	X	F	P	Anlamlı Fark
Halkın Yerel Hizmetlerden Memnuniyet Düzeyi	21 yıl ve üzeri	115	2,0246	3,589	0,007	21 yıl ve üzeri - 6-10 yıl arası
	16-20 yıl arası	52	2,1891			
	1-5 yıl arası	85	2,2314			
	11-15 yıl arası	91	2,3315			
	6-10 yıl arası	99	2,3687			

İkamet Süresi değişkeni ile Halkın Sosyo-Kültürel Hizmetlerden Duyduğu Memnuniyeti ($0,007 < 0,05$) ortaya koyan ifadelerin ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Buna göre (Tablo 4) farklılığın kaynağını test etmek için Post Hoc testlerinden Tukey testi kullanılmış ve farklılığın yönü 6-10 yıl arası ve 21 yıl ve üzeri sürelerde ikamet edenler katılımcılar arasında bulunmuştur. Buna göre 21 yıl ve üzeri sürelerde Amasya’da ikamet eden katılımcıların yerel hizmetlerden memnuniyet ortalamaları 6-10 yıl arası Amasya’da ikamet eden katılımcılara göre daha yüksektir. Bu durum uzun süredir kente ikamet eden kişilerin eski ve yeni yapıyı kıyaslama ve eskiye göre kentin gelişimine tanıklık etme durumlarından kaynaklandığı tahmin edilmektedir.

Yakın zamanda belediye ile sorun yaşadınız mı değişkeni ile Halkın Sosyo-Kültürel Hizmetlerin etkin olup olmadığını ortaya koyan ($0,058 > 0,05$) ve Halkın Yerel Düzeyde İlgisini ortaya koyan ifadelerin ($0,752 > 0,05$) farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla tek yönlü ANOVA analizi kullanılmış ve anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Yakın zamanda belediye ile sorun yaşadınız mı değişkeni ile Halkın Sosyo-Kültürel Hizmetlerin Duyduğu Memnuniyeti ($0,004 < 0,05$) ortaya koyan ifadelerin ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Buna göre (Tablo 3) farklılığın kaynağını test etmek için Post Hoc testlerinden Tukey testi kullanılmış ve farklılığın yönü Hayır ve Kısmen yanıtını veren katılımcılarda görülmüştür. Buna göre Hayır yanıtını veren katılımcıların yerel hizmetlerden duyulan memnuniyet ortalaması Kısmen yanıtını veren katılımcıların ortalamasından yüksektir. Belediye ile herhangi bir sorun yaşamayan katılımcılar beklenildiği gibi belediye ile kısmen

sorun yaşayan katılımcılara göre hizmetlerden daha memnundur.

Tablo 5. Cinsiyet ile belediye hizmetlerinden memnuniyet ifadesi Ki-Kare tablosu

Cinsiyet			Belediyenin birim hizmetlerinden memnununum					
			Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum	Toplam
Cinsiyet	Erkek	Frekans	59	70	39	23	15	206
		Yüzde	28,6	34,0	11,2	11,2	7,3	100,0
	Kadın	Frekans	78	63	67	16	12	236
		Yüzde	33,1	26,7	28,4	6,8	5,1	100,0
	Toplam	Frekans	137	133	106	39	27	442
		Yüzde	31,0	30,1	24,0	6,1	6,1	100,0

Değişkenlerle ifadeler arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığına bakmak amacıyla Ki-Kare Testi'nden faydalanılmıştır. Buna göre cinsiyet ile belediyenin birim hizmetlerinden memnuniyet sorusu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($\chi^2:0,040$; $p<0,05$). Buna göre erkek (%62,6) katılımcılar, belediyenin birim hizmetlerinden kadın(%59,8) katılımcılara oranla daha memnun çıkmıştır. Ayrıca kadın katılımcılar (%28,4) erkek katılımcılara(%11,2) oranla belediye hizmetlerinden memnuniyet konusunda daha kararsız oldukları ortaya çıkmıştır.

Tablo 6. Cinsiyet ile Amasya'da yapılan sosyal ve kültürel etkinliklere katılım ifadesi Ki-Kare Analizi

Cinsiyet			Belediyenin birim hizmetlerinden memnununum					
			Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum	Toplam
Cinsiyet	Erkek	Frekans	50	71	41	29	12	206
		Yüzde	24,3	34,5	19,9	14,1	5,1	100,0
	Kadın	Frekans	44	78	52	55	7	236
		Yüzde	18,6	33,1	22,0	23,3	3,0	100,0
	Toplam	Frekans	94	149	93	84	22	442
		Yüzde	21,3	33,7	21,0	19,0	5,0	100,0

Cinsiyet ile Amasya'da yapılan sosyal ve kültürel etkinliklere katılma sorusu arasındaki ilişkiye bakmak için Ki-Kare Testi'ne bakılmış ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($\chi^2:0,027$; $P<0,05$). Buna göre erkek katılımcıların (%58,8) kadın katılımcılara(%51,7) oranla Amasya'da gerçekleştirilen sosyal ve kültürel

etkinliklere katılım oranı daha yüksek çıkmıştır. Erkek katılımcıların kadın katılımcılara göre daha fazla ev dışı işlerinde oldukları gerçeği göz önüne alındığında bu beklenen bir sonuçtur.

Tablo 7. Cinsiyet ile Belediye'nin düzenlediği seminer, söyleyişi, panel gibi faaliyetlerin faydalı olduğunu düşünme durumu Ki-Kare Analizi

Cinsiyet			Belediye'nin düzenlediği seminer, söyleyişi, panel gibi faaliyetleri faydalı bulma					
			Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum	Toplam
	Erkek	Frekans	53	75	44	20	14	206
		Yüzde	25,7	36,4	21,4	9,7	6,8	100,0
	Kadın	Frekans	48	108	54	21	5	236
		Yüzde	20,3	45,8	22,9	8,9	2,1	100,0
	Toplam	Frekans	101	183	98	41	19	442
		Yüzde	22,9	41,4	22,2	9,3	4,3	100,0

Cinsiyet ile Belediye'nin düzenlediği seminer, söyleyişi, panel gibi faaliyetleri faydalı bulma şeklindeki soru arasındaki ilişkiye bakmak için Ki-Kare Testi'ne bakılmış ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($\chi^2:0,049$; $P<0,05$). Buna göre, kadın katılımcılar Belediye'nin düzenlediği seminer, söyleyişi, panel gibi faaliyetleri faydalı bulmaya yönelik katılım oranı (%66,1), erkek katılımcılara (%62,1) nazaran daha yüksek çıkmıştır. Diğer faaliyetlerde erkeklerin oranının kadınların oranına nazaran fazla çıkmasına rağmen seminer, söyleyişi, panel gibi faaliyetlerde kadınların oranının daha fazla çıkmasında kadınların kendilerini geliştirme faaliyetlerine daha fazla önem verdiği sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 8. Cinsiyet ile Amasya'da yaşamaktan memnun olma durumu Ki-Kare Analizi

Cinsiyet			Amasya'da yaşamaktan memnunum					
			Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum	Toplam
	Erkek	Frekans	95	52	18	16	25	206
		Yüzde	46,1	25,2	8,7	7,8	12,1	100,0
	Kadın	Frekans	79	76	43	16	22	236
		Yüzde	33,5	32,2	18,2	6,8	9,3	100,0

		Yüzde	33,5	32,2	18,2	6,8	9,3	100,0
	Toplam	Frekans	174	128	61	32	47	442
		Yüzde	39,4	29,0	13,8	7,2	10,6	100,0

Cinsiyet ile Amasya’da yaşamaktan memnunun şeklindeki soru arasındaki ilişkiye bakmak için Ki-Kare Testi’ne bakılmış ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($\chi^2:0,006; p<0,05$ ve $\chi^2:0,005; p<0,05$). Buna göre, erkek katılımcıların Amasya’da yaşamaktan memnunun ifadesine katılım oranı (%71,3), kadın katılımcılara (%65,7) nazaran daha yüksek çıkmıştır. Ayrıca kadın katılımcıların Amasya’da yaşamaktan memnunun ifadesine katılım konusunda kararsız kalma oranının (%18,2), erkek katılımcılara oranla(%8,7) daha yüksek çıkmıştır.

Tablo 9. Gelir durumu ve Amasya’nın yöresel festivallerini ve etkinliklerini takip ederim durumu arasındaki Ki- Kare Analizi

			Amasya’nın yöresel festivallerini ve etkinliklerini takip ederim					
			Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum	Toplam
Gelir	15.000 TL altı	Frekans	24	64	31	37	3	159
		Yüzde	15,1	40,3	19,5	23,3	1,9	100,0
	15.001-30.000TL arası	Frekans	44	47	26	22	8	147
		Yüzde	29,9	32,0	17,7	15,0	5,4	100,0
	30.001-45.000TL arası	Frekans	32	30	19	11	3	95
		Yüzde	33,7	31,6	20,0	11,6	3,2	100,0
	45.001 TL ve üzeri	Frekans	10	18	7	4	2	41
		Yüzde	24,4	43,9	17,1	9,8	4,9	100,0
	Toplam	Frekans	110	159	83	74	16	442
		Yüzde	24,9	36,0	18,8	16,7	3,6	100,0

Gelir ile Amasya’da gerçekleştirilen yöresel festivalleri ve etkinlikleri takip etme durumu arasındaki ilişkiye bakmak için Ki-Kare Testi’ne bakılmış ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur($\chi^2:0,024; P<0,05$ ve $\chi^2:0,014; P<0,05$). Bunlara göre, katılımcıların gelir durumu arttıkça Amasya’nın yöresel festivallerini ve etkinliklerini takip etme durumu artmakta ve gelir durumu düştükçe Amasya’nın

yöresel festivallerini ve etkinliklerini takip etme oranı düşmektedir.

Tablo 10. Amasyalı olup olmama durumu ile kendini Amasyalı olarak görme durumu arasındaki Ki-Kare Analizi

Amasyalı mısın?			Kendimi Amasyalı olarak görüyorum					
			Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum	Toplam
	Evet	Frekans	176	117	54	16	15	378
		Yüzde	46,6	31,0	14,3	4,2	4,0	100,0
	Hayır	Frekans	11	18	16	8	11	64
		Yüzde	17,2	28,1	25,0	12,5	17,2	100,0
	Toplam	Frekans	187	135	70	24	26	442
		Yüzde	42,3	30,5	15,8	5,4	5,9	100,0

Amasyalı olup olmama durumu ile kendini Amasyalı olarak görme durumu arasındaki ilişkiye bakmak için Ki-Kare Testi'ne bakılmış ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur(χ^2 :0,000; $P<0,05$). Buna göre Amasyalı olan katılımcıların kendilerini Amasyalı olarak görme oranlarının (%77,6), Amasyalı olmayan katılımcıların oranlarına(%45,3) nazaran yüksek çıkmıştır. Bu durum Amasya dışından gelen katılımcıların Amasya'ya aidiyetlerinin tam gelişemediğini göstermektedir. Bunun nedenlerini araştırmak başka çalışmaların konusu olabilecektir.

Tablo 11. Amasyalı olma durumu ile Amasya'da yaşamaktan memnunum ifadesi arasındaki Ki-Kare Analizi

Amasyalı mısın?			Amasya'da yaşamaktan memnunum					
			Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum	Toplam
	Evet	Frekans	155	116	49	26	32	378
		Yüzde	41,0	30,7	13,0	6,9	8,5	100,0
	Hayır	Frekans	19	12	12	6	15	64
		Yüzde	29,7	18,8	18,8	9,4	23,4	100,0
	Toplam	Frekans	174	128	61	32	47	442
		Yüzde	39,4	29,0	13,8	7,2	10,6	100,0

Amasyalı olan katılımcılar ile Amasya’da yaşamaktan memnunun ifadesi arasındaki ilişkiye bakmak için Ki-Kare Testi’ne bakılmış ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($\chi^2:0,001$; $P<0,05$). Buna göre Amasyalı katılımcıların Amasya’da yaşamaktan duydukları memnuniyet ifadesine katılım oranı (%71,7), Amasyalı olmayan katılımcıların oranına (%48,5) nazaran yüksek çıkmıştır. Amasyalı olan katılımcıların kendi memleketlerinden memnun olmalarının oranının Amasyalı olmayanlara göre yüksek çıkması beklenen bir durumdur.

Tablo 12. İkamet süresi ve kendimi Amasyalı olarak hissediyorum ifadesi arasındaki Ki-Kare Analizi

			Kendimi Amasyalı olarak hissediyorum					
			Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum	Toplam
İkamet süresi	1-5 yıl arası	Frekans	34	20	17	6	8	85
		Yüzde	40,0	23,5	20,0	7,1	9,4	100,0
	6-10 yıl arası	Frekans	35	29	21	6	8	99
		Yüzde	35,4	29,3	21,2	6,1	8,1	100,0
	11-15 yıl arası	Frekans	31	32	17	3	8	91
		Yüzde	34,1	35,2	18,7	3,3	8,8	100,0
	16-20 yıl arası	Frekans	21	18	8	4	1	52
		Yüzde	40,4	34,6	15,4	7,7	1,9	100,0
	21 yıl ve üzeri	Frekans	66	36	7	5	1	115
		Yüzde	57,4	31,3	6,1	4,3	0,9	100,0
	Toplam	Frekans	187	135	70	24	26	442
		Yüzde	42,3	30,5	15,8	5,4	5,9	100,0

İkamet süresi ile kendimi Amasyalı olarak hissediyorum arasındaki ilişkiye bakmak için Ki-Kare Testi’ne bakılmış ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($\chi^2:0,006$; $P<0,05$). Buna göre ikamet süresi 1-5 yıl olan katılımcıların oranı(%63,5), 6-10 yıl arası olan katılımcıların oranı(%64,7), 11-15 yıl arası olan katılımcıların oranı(%69,3), 16-20 yıl arası olan katılımcıların oranı(%75,0), 21 yıl ve üzeri olan katılımcıların oranı(%88,7) ikamet süresi arttıkça kendimi Amasyalı olarak hissediyorum ifadesine katılım oranı da artmaktadır.

SONUÇ

Yerel yönetimler merkezi yönetim dışında kalan ve halkın yerel ihtiyaçlarını karşılayan tüzel kişiliğe sahip, özerk yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı Devleti’nde yerel hizmetler başlangıçta kadılar, muhtesipler, loncalar ve vakıflar

gibi kurumlar tarafından yerine getiriliyordu. Tanzimat'tan sonra bu kurumların zayıflamasıyla, bu hizmetlerin devamını sağlamak amacıyla ilk belediye teşkilatı olan İstanbul Şehremaneti kurulmuş ve böylece belediyecilik süreci başlamıştır. Zaman içerisinde bu sistemi ayakta tutmak adına kanunlar ve nizamnameler yapılmıştır.

Cumhuriyet'in kurulmasıyla yerel yönetim geleneğini düzenlemek amacıyla Köy Kanunu ve Belediye Kanunu ile güçlendirilmeye çalışılmıştır. 2000'li yıllarla birlikte ise Avrupa Birliği ile müzakere sürecinin etkisini taşıyan 5393 sayılı yeni yasa ile belediyenin kuruluşunu, organlarını, yönetimini, görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma usul ve esasları düzenlenmiştir.

Çalışmanın konusunu oluşturan Amasya kenti de geçmiş dönemlerden beri Anadolu'da önemli yeri olan bir kent olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sahip olduğu “Şehzadeler Sancağı” özelliğini Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde kaybeden Amasya'nın ticari, kültürel ve sosyal canlılığı kaybolmaya başlamıştır. Günümüzde yerel yönetim birimi olan belediyeler de şehrin eski ihtişamını kazandırmak için çeşitli sosyal etkinlikler düzenlemektedir. Bu etkinlikler daha çok kültür-sanat ve turizm faaliyetleri, park ve bahçe hizmetleri, özel gün kutlamaları, yapım hizmetleri, sosyal hizmetler bakım hizmetleri ve spor hizmetleri alanlarında görülmektedir.

Bu çalışmada, Amasya il merkezinde yaşayan vatandaşların belediye hizmetlerine, düzenlenen sosyal etkinliklere, belediye başkanına ve belediyeye ilişkin sorunlara yönelik algılarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla Amasya kent merkezinde yaşayan seçmen yaşında olan 18 yaş ve üzeri vatandaşlarla anket formu üzerinden görüşmeler yapılmıştır.

Bulgular incelendiğinde katılımcıların çoğunluğunun belediye ile sorun yaşamamış (%69,2) kişilerden oluştuğu görülmüştür. Katılımcıların büyük çoğunluğu belediye hizmetlerinden tamamen veya kısmen memnun (%69) durumdadır. Katılımcıların yine büyük çoğunluğu (%67,7) belediye başkanının tamamen veya kısmen güçlü olduğunu düşünmektedir. Katılımcıların belediye başkanını nasıl tanımladıklarına bakıldığında güler yüzlü (%40,5), çalışkan/dinamik (%37,3), halkla iç içe (%33,3) ve objektif (%23,1) tanımlamalarının öne çıktığı görülmüştür. Yani mevcut belediye başkanına yönelik olumlu bir izlenim olduğu görülmektedir.

Katılımcıların yerel hizmetlerden duydukları memnuniyetler, yerel hizmetlerin etkin olup olmadığına yönelik algı ve halkın belediye hizmetlerine ilgisine yönelik kurulan hipotezleri karşılaştırmak için yapılan analizlere bakıldığında cinsiyet, yaş ile ilgili kurulan hipotezlerin reddedildiği görülmüş ve cinsiyet değişkeni ile bu değişkenler arasında herhangi bir anlam ilişkisi bulunamamıştır. Sadece cinsiyet ile bazı ifadeler arasındaki Ki-Kare analizlerinde anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Amasyalı olma ile yerel hizmetlerden duyulan memnuniyete bakıldığında beklenildiği gibi Amasyalı olan katılımcıların ortalamasının Amasyalı olmayan katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmüş ve hipotez kabul edilmiştir.

Gelir ile halkın yerel hizmetlerden duydukları memnuniyetler, yerel hizmetlerin etkin olup olmadığına yönelik algı ve halkın belediye hizmetlerine ilgisine yönelik kurulan hipotezleri karşılaştırmak için yapılan analizlere bakıldığında sadece halkın yerel düzeyde ilgisi ile bir anlam ilişkisi bulunmuştur. Buna göre orta-üst olarak ifade edebileceğimiz katılımcıların daha düşük gelir grubundaki katılımcılara göre yerel düzey ilgisi daha yüksektir.

İkamet süresi ile halkın yerel hizmetlerden duydukları memnuniyetler, yerel hizmetlerin etkin olup olmadığına yönelik algı ve halkın belediye hizmetlerine ilgisine yönelik kurulan hipotezleri karşılaştırmak için yapılan analizlere bakıldığında sadece halkın yerel düzeyde ilgisi ile bir anlam ilişkisi bulunmuştur. Uzun süreli ikamet eden katılımcıların yerel hizmetlerden memnuniyet ortalamaları Amasya’da daha az sürelerde ikamet eden katılımcılara göre daha yüksektir.

Yakın zamanda belediye ile sorun yaşadınız mı değişkeni ile yerel hizmetlerden duydukları memnuniyetler, yerel hizmetlerin etkin olup olmadığına yönelik algı ve halkın belediye hizmetlerine ilgisine yönelik kurulan hipotezleri karşılaştırmak için yapılan analizlere bakıldığında sadece Halkın Yerel Hizmetlerden Duyduğu Memnuniyeti ile bir anlam ilişkisi bulunmuştur. Hayır yanıtını veren katılımcıların yerel hizmetlerden duyulan memnuniyet ortalaması Kısmen yanıtını veren katılımcıların ortalamasından yüksektir. Beklenildiği gibi Belediye ile herhangi bir sorun yaşamayan katılımcılar belediye ile kısmen sorun yaşayan katılımcılara göre hizmetlerden daha memnundur.

Yerel yönetimler halka en yakın hizmet birimleridir. Bu nedenle yerel yönetimlerden; halkın istek, ihtiyaç ve beklentilerini yüksek oranda karşılamaları beklenmektedir. Yapılan memnuniyet araştırmaları, yerel yönetimlerin sundukları hizmetlerin halkta bulduğu karşılığı anlamak açısından önemlidir. Bu nedenle bu tür araştırmalara literatürde çok sık karşılaşılmaktadır. Bu noktada Amasya ilinde yapılan mevcut çalışmayı diğer çalışmalarla kıyaslamak literatüre katkı sağlayabilir. Örneğin, yerel hizmetlerden genel memnuniyet seviyesi açısından çalışmamızın bulguları İnan, Eren ve Özel (2009), Akyıldız (2012), İzci, Sevinçli ve Demirci(2022) ve Menteşe(2013)’nin çalışmalarından elde edilen bazı bulgularla karşılaştırılabilir. Sözü edilen çalışmalar, sırasıyla Niğde, Uşak, Bitlis ve Tunceli Belediyeleri’nce sunulan hizmetlerden vatandaşların memnuniyet düzeylerinin sırasıyla; “düşük”, “kararsız”, “memnun değilim” ve “orta” düzeyde oldukları görülmüştür. Diğer taraftan belediye birimleri tarafından sunulan “Eğlence, Sanat ve Kültürel Faaliyetlerden Memnuniyet” düzeylerine bakıldığında Tunceli Belediyesi’nden ortalama memnuniyet düzeyi (%4,07) ile yüksek, Bitlis Belediyesi’nden ortalama memnuniyet düzeyi memnun değilim cevabına yakın, Niğde Belediyesi’nin düşük memnuniyet düzeyi ve Uşak Belediyesi’nden “memnunum” yanıtı alınmıştır.

Çalışmada, belediyenin sunduğu hizmetlere yönelik beklenti ve hizmet kalitesinin, gelir düzeyi, Amasya’da doğup büyüme durumu ve ikamet süresi gibi faktörlere bağlı olarak farklılık gösterebildiği tespit edilmiştir. Ancak, bu faktörlerin tek başına

hizmet kalitesini ve memnuniyeti belirlemede yeterli olmadığı görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Akçakaya, O. & Ecer, Z. (2020). Vatandaşların Yerel Hizmetlere Yönelik Memnuniyet Algıları Üzerine Bir Araştırma: Kars Belediyesi Örneği. *OPUS International Journal of Society Researches*, 16(27), 516-543.
- Akyıldız, F. (2012). Belediye hizmetleri ve vatandaş memnuniyeti: Uşak Belediyesi örneği. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 7(26), 4415-4436.
- Almarshad, S. O. (2015). Municipal awareness and citizen satisfaction: The case of northern borders in Saudi Arabia. *International Review of Management and Marketing*, 2015, 5(2), 94-101.
- Aslan, C., & Uluocak, Ş. (2012). Belediye hizmetlerinden memnuniyet düzeyleri üzerine bir araştırma: Çanakkale örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 9(1), 174-201.
- Demir, S., & Kartal, B. (2021). Belediye Hizmetleri Memnuniyet Araştırması: Ünye Belediyesi. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(13), 50-81.
- Deniz, A., Akarçay, P., & Karakaş, A. (2017). Osmanlıda Belediyeciliğin Gelişimi ve Modernleşme Çabaları. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (64), 314-325.
- Doğancı, K. (2018). Strabon'a Göre Antikçağda Amaseia ve Çevresi. *Karadeniz Araştırmaları*, (58), 1-25.
- Dönmez, M., (2005), Belediyelerin Sayısal Gelişiminin İstatistiksel Yönden Değerlendirilmesi, *İller ve Belediyeler Dergisi*, Sayı 698, ss. 51-56. https://www.tbb.gov.tr/online/dergiler/2005_kasim/index.html#p=53
- Esmer, Y. & Yüksel, M., (2020), Belediyelerde Sosyal Girişimcilik Uygulamaları: Karadeniz Bölgesi Örneği, *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 12 (2): 170-188
- Güven, A. (2023). Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Modernleşmesinde Türk Anayasalarının Rolü. *Journal of International Management Educational and Economics Perspectives*, 11(1), 14-27.
- İnal, M. E., Eren, V., & Özel, M. (2009). Yerel Siyaset ve Yerel Halkın Belediye Hizmetlerine Bakışı: Yerel Hizmetlerden Memnuniyet Düzeyi Üzerine Bir Araştırma. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 1(1), 33-50.
- İzci, F., Sevinçli, B. G., & Demirci, K. (2022). Belediye Hizmetlerinden Vatandaşın Memnuniyet Düzeyinin Ölçülmesi: Bitlis İli Örneği. *Akademik İzdüşüm Dergisi*, 7(2), 1-22.

- Karabulak, S., (2013). Türk kamu yönetiminde belediyeçilik tarihi (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Karakılçık, Y., (2013). Yeni Yerel- Bölgesel Gelişmeler Bağlamında Yerel Yönetimler Yeni Yerinden Yönetim Uygulamaları Tartışmalar, Yaklaşımlar ve Yeni Büyükşehir Yasası, Seçkin Yayıncılık, (Birinci Baskı).
- Kazancı, M., (1983). Yerel yönetimler üzerine birkaç not. Amme İdaresi Dergisi, 16(4), 36-51.
- Keleş, N., (2023). Yerinden Yönetim ve Siyaset, Cem Yayınevi,(13. Baskı).
- Kesmen, H. (2024). Yerel Yönetim Hizmetlerinden Vatandaşların Memnuniyet Düzeylerinin Belirlenmesi: Elazığ Belediyesi Örneği. Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi, 11(21), 1-28.
- Menteşe, S. (2013). Halkın belediye hizmetlerinden memnuniyet düzeyinin Tunceli belediyesi yönünden değerlendirmesi. The Journal of Academic Social Science Studies, International Journal of Social Science, 6, 831-862.
- Özcan, S. (2015). Amasya’da Sancak Beyliği Yapan Şehzadeler Döneminde Amasya Şehri. Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (5), 69-95.
- Özgür, H., & Yavuzçehre, P. S. (2016). Türkiye’nin büyükşehir belediyesi sistemi: 1982-2015. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(1), 903-926.
- Sezik, M. (2019). Türkiye’de yerel yönetimlerin yaşanabilir kent oluşturma politikaları. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16(2), 703-716.
- Strab.(1957). (Strabon, Geographika). The Geography of Strabo, English translation by H. L. London and New York: (Loeb), 1957.
- T.C. Amasya Valiliği, 2024, Nüfus, <http://www.amasya.gov.tr/nufus>. Erişim Tarihi:06.03.2025
- T.C. Anayasası, 1982, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>. Erişim tarihi:06.03.2025
- T.C. İçişleri Bakanlığı Bilgi Teknolojileri Genel Müdürlüğü, (2011). “Mülki İdare Birimleri”, <https://www.e-icisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariBolumleri.aspx>. Erişim Tarihi: 04.02.2025/15:41
- T.C. Resmi Gazete, 2024, Köy Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2024/12/20241212-1.htm>. Erişim Tarihi:06.03.2025
- T.C. Resmi Gazete, (1930) 1580 sayılı Belediye Kanunu, <https://www.mku.edu.tr/files/200-a5f3980a-2402-4a4a-96b8-7ced2a07631e.pdf>. Erişim Tarihi: 20.06.2024

- T.C. Resmi Gazete, (1984). 3030 sayılı Büyük Şehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18453.pdf> . Erişim Tarihi:06.03.2025
- T.C. Resmi Gazete, (2005). 5393 sayılı Belediye Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5393.pdf>. Erişim Tarihi: 20.06.2024
- T.C.Amasya Belediyesi, (2022), T.C. Amasya Belediyesi İdare Faaliyet Raporu. <https://amasya.bel.tr/uploads/strateji/T-C-AMASYA-BELEDI%CC%87YESI-2022-YILI-IDARE-FAALIYET%20RAPORU.pdf>. Erişim Tarihi:04.02.2025
- T.C.Amasya Belediyesi, (2024). “Kadınlarımızı Spor İle Buluşturuyoruz”, <https://amasya.bel.tr/basin-odasi/kadinlarimizi-spor-ile-bulusturuyoruz/493>, Erişim Tarihi: 15.02.2025.
- T.C.Amasya Belediyesi, (2024). “Minikler Belediye Çocuk Yuvasında Mutlu”, <https://amasya.bel.tr/basin-odasi/minikler-belediye-cocuk-yuvasinda-mutlu/441>, Erişim Tarihi: 15.02.2025.
- T.C.Amasya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (2024). Tarihçe, <https://amasya.ktb.gov.tr/TR-59475/tarihce.html>. Erişim Tarihi:04.02.2025
- T.C.Amasya Valiliği, (2024). “Amasya Adının Kökeni”, <http://www.amasya.gov.tr/amasya-adininkokeni#:~:text=Amaseia%20s%C3%B6zc%C3%BC%C4%9F%C3%BC%2C%20%E2%80%9CAna%E2%80%9D%20anlam%C4%B1na,n%C4%B1n%20%C5%9Fehri%E2%80%9D%20anlam%C4%B1na%20gel> mektedir. Erişim Tarihi: 02.02.2024/21:43
- T.C.Amasya Valiliği, (2024). “Nüfus”, <http://www.amasya.gov.tr/nufus>. Erişim Tarihi:04.02.2025
- T.C.Resmi Gazete (2008). Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 5747 sayılı Kanun. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/03/20080322m1-1.htm>. Erişim Tarihi:06.03.2024
- T.C.Resmi Gazete,(2012). On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun(6360 sayılı kanun). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121206-1.htm>. Erişim Tarihi: 06.03.2025
- TEMAD, (2024). “Amasya Uluslararası Atatürk Kültür ve Sanat Festivali”, <https://amasya.temad.org/amasya-uluslararasi-ataturk-kultur-ve-sanat-festivali/>, Erişim Tarihi: 15.02.2025

- Turan, E., Çevik, S., & Aktepe, E. (2017). Türkiye’de Yaşam Memnuniyetinin Boyutları ve Yerel Kamu Hizmetlerinden Tatmin Arasındaki İlişki.
- Türkoğlu, İ., & Demirhan, Y. (2013). Yerel Yönetim Gelir ve Giderleri Bağlamında Türkiye’de İdari Reformlar. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 22(2), 315-332.
- Vural, T. (2004). Osmanlı İmparatorluğu’nda Yerel Yönetimler. İçişleri Bakanlığı ISSN 1300-3216, 179.

ENDERUN DERGİSİ JOURNAL OF ENDERUN

e-ISSN: 2618-592X

YIL/YEAR: 2025 CİLT/VOL: 9 SAYI/ISSUE: 1

Çevrimiçi olarak / Available online at www.dergipark.org.tr/tr/pub/enderun

KİMLİK YAKLAŞIMLARI VE MİLLÎ KİMLİKLER*

IDENTITY APPROACHES AND NATIONAL IDENTITIES

Makalenin
Gönderim Tarihi:
03/03/2025

Makalenin
Kabul Tarihi:
11/03/2025

Öğr. Gör. Dr. Rahmi ŞEYHOĞLU
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, ZMYO,
E-mail: raseyhoglu@hotmail.com,
Orcid Numarası: 0000-0002-1047-001X

Prof. Dr. Hakkı BÜYÜKBAŞ
Erciyes Üniversitesi, İİBF,
E-mail: hakkibuyukbas@erciyes.edu.tr
Orcid Numarası: 0000-0003-4648-3557

Doi: 10.59274/enderun.1650301

ÖZET

İnsanın “ben kimim?” ve “biz kimiz?” sorularıyla dünyada ontolojik ve sosyolojik olarak kendini tanımlama çabaları çok eskidir. İnsan var olduğu günden beri çeşitli kimlikler altında dünyada kendisine yer edinmiştir. İnsanın, kimlikler yoluyla önce kendisini sonrada başkalarını tanımlaması insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. 1950’lerde psikoloji araştırmaları ile başlayan kimlik çalışmaları zaman içerisinde pek çok bilim dalının da konuya katılması ile modern, sosyal inşacı ve post modern yaklaşımların doğmasına da sebep olmuştur. Özellikle modern toplumların ve ulus devletlerin kimlik inşa süreçlerindeki etkisi ile bireysel ve etnik kimlikler üzerinden yürütülen politikaların artmasının sonucunda kimlik tartışmaları her geçen gün daha da yoğunlaşmaktadır. Özellikle kamusal alanda ortaya çıkan “kimlikler pazarına” teorik zemin oluşturmak amacıyla bu makalede ilk kimlik çalışmaları ve bu çalışmalar sonucunda ortaya çıkan üç yaklaşımın açıklaması yapıldı.

Anahtar Kelimeler: Kimlik, modern yaklaşım, sosyal inşacı yaklaşım, post modern yaklaşım, millî kimlik

* Bu makale 25.12.2024 yılında Prof.Dr. Hakkı Büyükbaş danışmanlığında Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD dalında kabul edilmiş olan “Cumhuriyet dönemi millî kimlik inşası: millîlik sorunu ve batı etkisi (1923-1950)” adlı Doktora tezinden türetilmiştir.

ABSTRACT

When a person asks "who am I?" and "who are we?" Efforts to define oneself ontologically and sociologically in the world with questions are very old. Human beings have gained a place in the world under various identities since the day they existed. The fact that people first define themselves and then others through identities is a phenomenon as old as human history. Identity studies, which started with psychology research in the 1950s, have led to the emergence of modern, social constructionist and post-modern approaches with the participation of many branches of science in time. Identity discussions are becoming more intense day by day, especially as a result of the influence of modern societies and nation states on the identity construction processes and the increase in policies carried out on individual and ethnic identities. In order to create a theoretical basis for the "market of identities" that emerges especially in the public sphere, this article will explain the first identity studies and the three approaches that emerged as a result of these studies.

Keywords: Identity, modern approach, social constructionist approach, post modern approach, national identity

1. GİRİŞ

Kimlik kavramı her insanın doğduğu andan itibaren dünyadaki yerini ve nasıl bir hayat yaşayacağını ve hatta kişiliğini belirleyen çok katmanlı ve vazgeçilmez bir aidiyet ve tanımlama olgusudur. 1950’lerde ABD’de modernite ile çözülen cemaat yapılarının ardından yalnızlaşan insanlara ve göçlerle durmadan daha karmaşıklaşan Amerikan toplumuna onları bir arada tutucu bir ortak kavram arayışları çerçevesinde önce psikoloji alanında başlatılan kimlik çalışmaları zaman içerisinde neredeyse bütün sosyal bilimlerinin ortak kavramı haline getirmiştir.

Sanayi devrimi sonrasında başlayan büyük sosyal ve ekonomik dönüşüm şehirleşme ve sanayileşme ile sonuçlanmıştır. Her şeyin cevabını dinde arayan geleneksel yapılar modernite ile çözümlenince sorulara ve sorunlara cevap veren “her şeyin bir bilimi olmalı” anlayışı ile ortaya çıkan sosyoloji ve psikoloji insanı temel alan bir anlayışa sahip olmuştur. 19.yüzyılda ortaya çıkan yeni toplum yapıları ve insan ilişkileri bunlara bağlı olarak yeni açıklamalara ihtiyaç duyulmasına sebep olmuştur. İnsan modernite ile artık sadece içine doğduğu topluluğun (cemaatin) değil, devletin ve toplumun dayattığı ya da öğrettiği kural ve kalıplara dayalı olarak “ben kimim?” ya da “biz kimiz?” soruları çerçevesinde kimlikler inşa etmeye başlamıştır. 19.yüzyılda ulus devletler eliyle tarihte ilk defa kolektif bir kimlik olarak ortaya çıkan “millî kimlikler” dünyanın modern zamanlarının toplum yapısını “millet” olarak tanımlarken milleti oluşturan vatandaşlara da homojen ve ortak bir kimlik verme strateji ve politikaları takip etmiştir.

Kimlik ve millî kimliklere bakışı belirleyen üç temel yaklaşımı esas alan bu çalışmamızda bu yaklaşımlarla beraber millî kimlikler ve modern millet anlayışı konusunda geline noktaı göstermeye çalıştık.

2. KİMLİK KAVRAMI

İnsanın içinde bulunduğu evrende üç çeşit varlık vardır: Dış dünyada var olan, düşüncede var olan ve dilde var olan. Varlık kavramı; varlık, var olan, oluş ve olan terimleriyle anlatılmaktadır (Kılıç,2004:52). İnsan, varlık aleminde “bilmeyi isteyerek” bilgiyi kullanabilen ve varlıkları sınıflandıran, kavramlar oluşturabilen “akıl” sahibi tek varlıktır. Bu özelliği ile varlıkları sınıflandırırken “özellikler” “benzerlikler” ve “farklılıklar” üzerinden kavramlaştırmaya gitmektedir. Bu kavramlaştırma aynı zamanda nesne ve varlıklara isimler verip sınıflandırarak kimlik kazandırması anlamına gelmektedir. Bu yönü insanı, anlam ve kavram arayışları ile dili ve bilgiyi geliştirerek kimlik inşa edici tek varlık kılmaktadır. Dolayısıyla insan diğer insanlarla anlamlı ve kurallı ilişkiler kurabilmekte ve aidiyetler geliştirmektedir.

Maslow’un ünlü ihtiyaçlar hiyerarşisinin üçüncü basamağında aidiyet ihtiyacı vardır (Maslow,1943:370-396).Aidiyete bağlı olan kolektif kimliğin kültür, dil, inanç gibi unsurları insanı diğer canlılardan ayıran unsurlardır. İnsan toplumla karşılıklı bir ilişki içindedir. Özellikle psikolojiye ait çalışmalarda insanın dil, kültür ve insanî davranış kalıplarını içine doğdukları toplumlar aracılığıyla kazandıkları ve bu öğrenilmiş bilgilerin insana değişik kimlikler kazandığı gösterilmiştir. Berger bunu, “*kimlikler psikolojik gerçeklikle uyumlu bağlantıları ile her zaman belirli bir sosyallikte inşa edilmiş bir dünyada kimlik olurlar.*” şeklinde ifade etmektedir (Wendt,2013:10). İnsanın tıpkı bir soğan gibi çok katmanlı kimlikleri vardır. Bu kimlikler hayat boyu süren “inşa” süreci içerisinde; değişen, maruz kalınan ya da razı olunan şekillerde oluşmaktadır. İnsan, doğduğunda kendisine konulan isimle ömür boyu taşıyacağı kültür ve anlam dünyası ile cinsiyetini gösteren ilk “bireysel” ve “kolektif” kimliklere sahip olur. İnsanlar farklı topluluklarla karşılaştıkça, “ben neyim?” sorusuna ek olarak “ben kimim?”, “biz kimiz?” gibi sorularına da cevap aramaktadır. Bu soruların cevabı çoğu zaman içinde yaşadığı toplum tarafından kültür ya da eğitim yoluyla verilerek diğer toplumlardan farklı “kolektif” ve “bireysel kimlikleri” inşa edilmektedir.

Kimlikler sadece modern zamanlara ait bir olgu ya da kavram değildir. Kadim metinlerden bugüne pek çok yazılı kaynakta kimlik kavramını ifade eden ibarelere rastlanmaktadır. Tevrat, İncil ve Kuran’da kavimlerden, topluluklardan ve onların kimlik özelliklerinden bahsedilmektedir. Kutsal kitaplarda özellikle modernitenin veremediği ontolojik bir kimlik kazandırma amacı olduğunu söyleyebiliriz. Ait olduğu dinin bir üyesi olarak sahip olduğu kolektif dinî kimliğin gerektirdiği ahlaki sorumluluklar ve evrensel ümmet anlayışı içerisinde geniş bir topluluğa sahip olmak. Bugün bakıldığı zaman modernitenin inşa ettiği kimlik anlayışı epistemolojik olarak insanı doyururken ontolojik bilgi kısmını cevapsız bırakmaktadır.

“Kimliği” kendisine konu edinen ilk modern bilim psikoloji olmuştur. Sonrasında sosyoloji, antropoloji, siyaset bilimi, tarih gibi pek çok sosyal bilim disiplini kimlik konusunu araştırma alanına almıştır. Modern sosyolojik tanımlamaya yakın en eski yaklaşım İbn Haldun’un “asabiyet” kavramlaştırmasını görüyoruz. İbn Haldun, ünlü Mukaddime adlı eserinde “asabiyet” kavramını hem kişilerin hem de toplumların kimlik ve kişilik özellikleri yanında aidiyet unsuru da olmak üzere farklı anlamlarda kullanmıştır. Haldun, özellikle bedevi-hadarî ayrımı ile toplumların kimliklerinin gelişim ve değişimlerinin üzerinde ekonomik ve sosyal etkilere dikkat çekerek yönetim şekillerinin de kimlikler (asabiyet) üzerindeki etkilerinden bahsetmiştir. Toplamların

kimliklerinin zaman içinde ana karakter özelliklerinin bile değişebileceğine dair gerçekçi ve öncü tespitlerde bulunmuştur (Kozak,1984:59).

Geleneksel dönemlerde kimlikleri belirleyen, genellikle içine doğulan toplumun değerleri ve kurumları idi. Kişi mensubu olduğu toplumun özelliklerini edinerek “kimlik” kazanırdı. Devletin kimlik dayatması ya da benimsetmesi çok zayıftı. Çoğu zaman değişen hanedandan halkın haberi bile olmazken, insanlar doğuştan kazandıkları sınıfın kimliği ile yaşırdı. Modern zamanlarda ise her şey de görülen hızlı değişim kimliklerde de görülmektedir. Özellikle kolektif kimlikler devletlerin kimlik siyasaları (policy) ve teknolojinin daha fazla bilgi sunması sayesinde muhteva olarak hızlı değişime uğramaktadır (Jenkins,2008:30). Günümüzde kimlik, keşfedilmesi veya inşa edilmesi gereken bir şey olması sebebiyle hakkında yanılığa da düşülebilecek sübjektif bir olgu olmasına rağmen bütün kimliklerde ortak özellik olarak güçlü ve tutarlı bir yapı arayışı olduğunu görüyoruz. Güçlü kimlik anlayışının; aidiyet, bağlılık ve özdeşlik gibi yönleri ile Marksist sınıf epistemolojisini taklit ettiğini söyleyebiliriz (Brubaker and Cooper,2000: 10). Kimlik kavramı son elli yılda değişik bilimler tarafından yoğun bir kullanıma maruz kaldığı gibi postmodernizm ile dünya adeta “kimlikler piyasasına” dönüşmüş durumdadır.

Etnisite ve kimlik konusunda çalışmaları olan sosyolog Rogers Brubaker ve Frederick Cooper’a göre; kimliğin olgusal gerçekliğini vurgulayan yazarlar, sosyal bilimlerin "kimlik" kavramına teslim olduğunu belirterek, kimlik kavramının nesneleştirme tehlikesi taşıdığına ve bu durumun entelektüel ve politik maliyetlerine dikkat çekerek, (Brubaker and Cooper,2000: 1) kimliğin belirsiz ve çok anlamlı olmasının sosyal analiz için sorunlar yarattığını, bu nedenle başka terimlerin kullanılmasının daha yararlı olabileceğini savunmaktadırlar. Özellikle, "kimlik" kavramının hem inşacı hem de özcü yaklaşımlar arasında gidip geldiği, bu durumun analitik çalışmalara zarar verdiğini (Brubaker and Cooper,2000:16-24), farklı boyutlara yönelenebileceğini belirterek artık "kimlik"’in ötesine geçmenin zamanı geldiğinin, hayali bir evrenselcilik adına değil, hem sosyal analiz hem de siyasi anlayış için gerekli olan kavramsal açıklık adına bunun gerekliliğini vurgulamaktalar (Brubaker and Cooper,2000:36).

Jenkins, kimliği, insanın “kimin kim olduğunu” bilmesi, başkalarının kim olduğunu bilmesi, başkalarının da kendilerinin kim olduğunu ve bizim de kim olduğumuzu bilmemizle ortaya çıkan bireysel ve kolektif tanımlamalar olduğunu, (Jenkins,2008:5) kimliğin tek taraflı kişinin ya da sosyal grubunun tanımlaması ya da inşası olmadığını karşı gruplar ya da kişilerce yapılan tarafsız olmayan tanımlamalar olduğuna dikkat çeker. Burada özellikle özdeşleşme ve kime nasıl davranılacağına da belirlenmesi açısından kimlikler önem kazanmaktadır. (Jenkins,2008):6) Jenkins’e göre soyut kısa kimlikler kimin kim olduğu noktasında bir ihtiyaca cevap verir (Jenkins,2008:14). Kimlikler aslında insanın bilme ve tanımlama ile varlıkları sınıflandırma ihtiyacının da bireysel ve kolektif tezahürüdür. Bireysel veya kolektif kimlik ihtiyacını, bir kişi veya grubun sadece kendisinin duyduğu ihtiyaç olmaktan öte; sosyal yapı ve örgütlenmelerin, çevresel norm ve değerlerle beraber çağın genel eğilimleri ile ilişkili olarak gelişen bir ihtiyaç olarak görmektedir. Ona göre, kimliklerin bu bağlamsal özelliği, birey ve grupların kimliklerinde bir değişkenliği yansıtırken, öte yandan kimliklerde bir çeşitlenmeye yol açmakta ve kimlikler soğan gibi çok katmanlı

olarak görülmektedir (Bilgin,2007:14).

Kimlikler hep olagelmıştır, ancak kimliklerin sosyal bilimlerde yer alması özellikle 1950’li yıllarda yoğunluk kazanmıştır. (Dalbay ve Avcı,2018:18) Gleason, kavramın yeniliğinden ve tanımındaki karmaşasından bahsederek Latince “idem” kökünden geldiği, benzerliği ve sürekliliği içeren anlamının yanında Cebirde ve Mantıkta teknik bir terim olarak ve John Locke’un zamanından bu yana da zihin-beden problemiyle bağlantılı kullanıldığını söylemektedir. Oxford sözlüğü kimliği “bir kişi veya şeyin her zaman veya şartta aynılığı; bir kişinin veya şeyin başka bir şey değil de kendisi olduğu durumu veya gerçeği; bireysellik, kişilik, olarak tanımlamaktadır (Mollaer,2014:23).

Gleason’a göre, bireysel kimlik, psikolojide kişinin aynı kişi olma durumunu yani sürekliliği ifade etmektedir. 1930’larda yayınlanan Sosyal Bilimler Ansiklopedisinde kimlikle ilgili hiçbir madde yer almıyor. Sadece kimlik belirleme başlığı altında parmak izi alma gibi polisiye tespitler yer alırken, ilk defa 1968’de kimlik-psikososyal ve özdeşleşme-siyasal başlıklarını içeren Sosyal Bilimler Ansiklopedisinde önemli bir makale olarak yer almaktadır (Gleason,1983:910-911). Birinci Dünya savaşından sonra sosyal bilimlerin hızla gelişme göstermesi ve özellikle ikinci dünya savaşından sonra modernleşme kuramlarının da geliştirilmeye başlanması ve ABD’deki göç ve ırk ayrımcılığı gibi sebeplerin de etkisi ile kimlik kavramı ABD’de psikolojinin yanında sosyoloji ve siyaset bilimlerinde hızla yer almaya başladı (Gleason,1983:922-923).

Özellikle II. Dünya savaşı sonrasında komünist blokun “sınıf” kavramına karşılık ve göç-göçmen ve ırk ayrımcılığı gibi ciddi sorunlara karşılık ABD’li araştırmacılar “millî karakteri” anlamak için ya da toplumu bir arada tutacak değerleri tespit için kimlik konusunda yoğunlaştılar. ABD halkı üzerine yapılan Margaret Mead's And Keep Your Powder Dry (1942) çalışmasının yanında Ruth Benedict’in Japonları anlatan “Krizantem ve Kılıç” kitabı da o dönemde “millî kimlik” alanında ses getiren çalışmalardandır. (Gleason,1983:924)

Erikson, Childhood and Society (1950) kitabının “*Amerikan Kimliği Üzerine Düşünceler*” başlıklı bölümünde, kimliğin semantik tarihinde bir dönüm noktası olarak "Amerikan kimliği" ifadesinin "Amerikan karakteri" anlamında kullanılan ve karakteristik Amerikan özelliklerinin aynı şekilde karakteristik karşıtlarına da sahip olduğu tespitini yapan ilk çalışma olmakla beraber bu tespitleri “bütün “millî karakterler’ ya da (benim adlandırmayı tercih ettiğim şekliyle) millî kimlikler için geçerlidir (Gleason,1983:926) şeklinde genelleştirerek millî kimlik kavramının yaygınlık kazanmasını sağlamıştır.

Mucchielli’ye göre kimlik; bir özneyi oluşturan bütün unsurlara ek olarak bir duyguyu ifade eder. Var olma iradesi ile oluşan bu duygu; birlik, bağlantı, aynılık, özerklik gibi değerler ile duyguların toplamından oluşur (Vatandaş,2010:14-15). Kimlik belirli unsurlara dayanarak tanımlanır:

a- Fizikî referanslar: Mal, kıyafet, toprak, ekonomik güç, yaşanan yer, grupların özellikleri ve dağılımı vs.

b- Tarihî referanslar: Köken, akrabalık, devletin kurucusu ve kahramanları, örf adetler, tarihte yaşanmış önemli olaylar, hatıralar, kısaca tarihe mal olmuş her şey.

c- Psiko-kültürel referanslar: İnançlar, efsaneler, kültürel değerler, sanat, ideoloji,

sosyal normlar sosyal alışkanlıklar vs.

d- Psiko-sosyal referanslar: Sosyal statü ve roller, unvanlar, cinsiyet, meslek, yaş vs. (Vatandaş,2010:15).

Bilgin, kimliği, kişi veya grupların kendini tanımladığı ve kendine diğer kişi veya gruplar arasına yerleştirdiği, bir resim veya adres olarak görerek bu tanımlamanın ilk kısmında kişi veya grubun kendini nasıl gördüğü, ikinci kısmında ise diğer kişi veya grupların nasıl gördüğüne işaret ederek *“Kişi veya grubun adresi, kendisini, kimlere yakın veya uzak görmesiyle ilgilidir. Kişi veya grubun kime karşı, kime rakip veya düşman, kimle birlikte veya kime dost olduğunun üzerine yansıdığı bir çekme-itme, sempati-antipati alanındaki konumudur.”* (Bilgin,2007:11).

Kimlik, bireysel, etkileşimsel ve kurumsal üç temel zeminde oluşur. Kimlik, içsel ve dışsal şartların etkisiyle bireysel ve kolektif olarak inşa olunur. Bireysel kimlik kişilikle şekillenen, sosyalleşme ve kişinin kendi kendini belirleme ve tanımlaması ile oluşan bir süreçle ortaya çıkmaktadır. Ancak kimlik asla tek taraflı bir süreçle oluşmamaktadır. Habitus dediğimiz, kişinin yaşadığı sosyal ve kültürel çevredeki insanların bizim hakkımızdaki düşünce ve tanımlamaları etkileşimsel zemini oluşturur. Kişinin içinde yaşadığı toplumla paylaştığı ortak değerler ve benzerlikler sonucu oluşmasını kurumsal zemin sağlar (Aka,2010:19-20).

Sosyal psikologlar kimliğin birey-grup kimliği, bireysel-sosyal kimlik, kişisel-kolektif kimlikler şeklinde karşılıklı türleri üzerinde durmaktadırlar. Özselci (essentialist) anlayışlar, kimliği kendiliğinden var olan bir cevher gibi görme eğilimindeyken, inşacı yaklaşımlar, kimliğin kendiliğinden olan, sabit bir gerçekliğinin olmadığı ve bir inşa ürünü olduğunu kabul etmektedirler. Günümüzde ise sosyal bilimciler genellikle kimliğin kültürel, tarihî, sosyal bir inşa olduğu fikrindedirler (Aka,2010:59).

Jenkins, özdeşleşmenin yani kimlik inşasının nasıl işlediğini anlamak için tarihî, modern ve postmodern bütün anlayışların genel bir çerçeve verdiğini; bu çerçevenin, özdeşleşmenin insan doğasındaki köklerinin yanı sıra, oluşumunu ve olumsuzluğunu da içerecek ve bize, tüm insan tecrübesini daha iyi anlamak için kendi terimleriyle ele alma anlamına gelen sosyolojik analiz imkânı vereceğine inanmaktadır (Jenkins,2008:36). Kimliği sabit, daha statik olarak kabul eden geleneksel yaklaşım; sınıf, ırk, cinsiyet bağlamında tutarlı ve bütüncül bir yapıyı kabul ederken, diğer yaklaşım kimliği değişken ve inşa edilen bir olgu olarak görür. Özellikle siyasî iktidarların millî kimlik üzerindeki bariz etkilerinden dolayı inşa edilebilir özellik daha da ön plana çıkmaktadır. Millî kimlik değişkendir, *“öznenin ‘ötekiler’le güç çatışması sonucu oluşur ve de bu çatışma sürekli devam eder(...) Kimlikler, söylemler tarafından oluşur, ama oluşan olgu bir son nokta değildir çünkü söylemler arasındaki güç ilişkisi devam etmektedir.”* (Dalbay,2018:163).

3.MİLLÎ KİMLİK KAVRAMI

Türk Dil kurumu sözlüğü millî kimliği; *“Bir milletin kendine özgü düşünüş ve yaşayış biçimi, dil, töre ve gelenekleri, toplumsal değer yargıları ve kuralları ile oluşan özellikler bütünü; ulusal kimlik, millî hüviyet.”* olarak tanımlamaktadır.

Smith, millî kimliğin milletle içli dışlılığına dikkat çekerek, milleti oluşturan *“tarihî bir toprağı/ülkeyi, ortak mitleri ve tarihî belleği, kitlesel bir kamu kültürünü, ortak bir*

ekonomiyi, ortak yasal hak ve görevleri paylaşan bir insan topluluğunu” ifade eden kolektif bir kimlik olarak tanımlamaktadır. Millî kimlik, diğer kolektif kimlikler olan sınıfsal, dinî, etnik ve başka kimlik türlerini de içine alabileceği gibi, bütün ideolojilerle kolaylıkla ilişki içerisine girebilmektedir. Millî kimlikler çok boyutludur; hiçbir milliyetçi anlayış onu asla tek bir unsura indiremeyeceği gibi kolayca da halka kabul ettirilemez (Smith,1994:32).

Smith, milliyetçiliği inşa eden üç temel kavram olarak; özerklik, birlik ve kimliği sayar. Kimlik (aynîyet) “aynılık”tır. Bir grubun mensupları, grubun dışındakilerle sadece farklılıkları bakımından benzerlik gösterirler. Grup üyeleri benzer tutum ve davranış kalıplarına sahiptir. Tutum ve davranış kalıpları bakımından benzer olmayan diğer grup üyeleri ise farklıdır. Bu benzerlik-benzemezlik ikilisi millî kimliği anlamlandıran bir unsurdur. Doğal sürekliliklerle beraber bilinçli bir yönlendirmenin yani insanın bir ürünü olarak görür millî kimliği (Smith,1994:121-122). Doğal süreklilik etnik kimlik ve topluluğun ilk varoluşundan oluşan antropolojik kültürle ortaya çıkar; bilinçli manipölasyon dediğimiz inşa süreci ise ideoloji, anma törenleri ve semboller, eğitim ve kültür politikaları ile başarılıdır. Smith, kimlik çalışması için gerekli olan doğal sürekliliği ifade eden “topluluk” ve inşayı temsil eden sosyal-psikolojik ikiliği över (Aka,2010:22).

Giddens, millî kimliği tarihsel ve kültürel koşulların şekillendirdiği psikolojik aidiyet olarak tanımlarken, Guibernau bu kimliğin, üyeleri arasında kökensel bir ilişki yarattığını ve dinamik bir yapıya sahip olduğunu belirtmektedir. Anderson ise millî kimliği, olgusal ve ideal olanı, değişken ve kalıcı unsurları birleştiren bir kavram olarak tanımlar. Millî kimlik, birey, toplum ve devlet arasında ortak bir algı oluşturup ulus devletler dünyasında günlük yaşam biçimini belirlemektedir (Giddens,2000:35 ve Guibernau,2004:134).

Millî kimliklerin ortaya çıkışı milliyetçilikler ve ulus devletlerin yaygınlaşması ile olmuştur. Geçmişte modern anlamda geniş bir coğrafyada kendisini tek bir isimle tanımlayan ve ortak dil, kültür, sosyal yapı ve ortak değerlere sahip türdeş insan toplulukları (millet) yoktu. Aynı soydan hatta aynı dil ve dinden olmalarına rağmen mahalli ve bölgesel topluluklar arasında çok farklılıklar vardı, hatta birbirlerinden de çok haberdar da değillerdi. Aynı soydan gelen topluluklar farklı devletlerin ya da kralların emri altında birbirlerine karşı savaşabiliyorlardı. O dönemlerde siyasi meşruiyet Weberci tanımlama ile genellikle “geleneksel otorite”ye bağlılık şeklindeydi. Avrupa’da bütün insanlar diline ve kültürüne bakılmaksızın soylu ya da ruhban değilse her yerde “köylü” olarak nitelendiriliyordu. Köylülerin de birer soyu, kültürü olduğu ve bunların bir kimlikleri olması gerektiği ulus devletler ve milletleşme süreçleri ile ortaya çıktı. Özellikle Fransız İhtilalinden sonra millî kimlikler yaygınlık kazandılar. Modern anlamda millî kimliklerin tarihte benzeri yoktur. Modern kimliklerin ortaya çıkmasında ve gelişmesinde şüphesiz burjuvazinin büyük rolü vardır. 15.yy da ortaya çıkan burjuvazinin soylulara karşı siyasî ve ekonomik yer edinme ve toplumda belli statü kazanma çabaları modern millet ve millî kimliklerin ortaya çıkmasındaki en büyük temel unsur olarak görülmektedir (Karpas,1995:24-25).

Millî kimlik kavramının sosyal bilimlere girişi ve yaygınlaşması Erikson’un, *Childhood and Society* (1950) kitabında “Amerikan kimliği” ifadesine yer vermesi ile başlamıştır. Mead’ın Amerikan milletinin millî karakteri üzerine isimli çalışmalarındaki millî karakter ifadesi (Gleason, 1983:926) aslında Millî kimlik kavramının ne olduğu konusunda

ipuçlarını barındırmaktadır. Kişisel karakter gibi milli karakter de başkalarından ayırt edici ve süreklilik gösteren, kendi içinde tutarlı özellikler bütünüdür. Jenkins’ın da ifade ettiği gibi tek taraflı değil, grupların karşılıklı birbirini tanımladıkları içsel ve dışsal etkileşimsel bir tanımlama sürecidir (Jenkins,2008:5-6).

Smith’e göre millî kimliğin olabilmesi için “*tarihî ülke, yasal-siyasî topluluk, topluluk fertlerinin yasal-siyasî eşitliği ve ortak sivil kültür ile ideoloji-bütün bunlar milletin standard (Smith,1994:28) kurucu unsurları olduğu kadar “millî kimlik ve millet, birbirleriyle ilişkili etnik, kültürel, teritoryal, ekonomik ve yasal-siyasî pek çok unsurdan oluşan karmaşık yapılardır.” (Smith,1994:33-34). Millî kimlik ortak kolektif hatıra, efsane ve geleneklerle bir araya gelmiş topluluk fertlerinin dayanışmasına dayanması, devletin yasal ve bürokratik bağlarından farklı çok boyutlu ve esnek yapısıyla farklı ideoloji ve fikirlerle etkileşime girmesi özellikleri onun en güçlü yanını oluşturmaktadır.*

Bütün kolektif ve bireysel kimlikler gibi millî kimlikler değişebilen, uyum sağlayabilen, esnek ve inşa edilebilen bir yapıdadır. Millî kimlik, belirli bir durumu değil, bir süreci yansıtan, tek başına ve zaman-mekan dışı bir tözsel kimliğe sahip değildir. Zaman içerisinde ve devlet politikalarından etkilenebilmektedir. Her kimlik kendisini benzerlik-farklılık ikileminde inşa ettiğinden, aynı zamanda kendini olmadığı şeyden farklılaştırmayı içerdiğinden kimlik siyaseti her zaman ve zorunlu olarak bir farklılık yaratma siyasetidir. Mesela bir Sırp, yanyana yaşamalarına ve ortak devlete ve tarihe sahip olmalarına rağmen Bosnalı Müslüman ya da Hırvat olmadığı ölçüde Bosnalı Sırp (Wodak,2009:2-3). Millî kimlikler aynı zamanda “öteki” ile farklılaşma sürecine de karşılık gelir.

Millî kimlikler, birer “üst kimlik inşası” iddiası taşıyan yapılardır. Bu yapılarda kişiler hâkim etnisiteye dahil değilse birden fazla kolektif kimliğe sahip olarak “çoklu kimlik” terimini ortaya çıkarmaktadır. Her kimlik, yapısı itibarıyla dışlama-dahil etme ikiliğine sahiptir. Üst kimliği kabul etmek dahil olmayı, direnç göstermek ise dışlanmayı getirmektedir. İsviçre örneğinde olduğu gibi çoklu din ve dil farklılıkları melezleştirici ve yumuşatıcı bir unsura dönüşebilirken başka bölgelerde çatışmalara da sebep olabilmektedir (Wodak,2009:16-17).

Millî kimlikler, seçilmiş tarihî ve sosyolojik olgulara dayanan ve devlet tarafından değişik araçlarla halka söz ve pratikler olarak sürekli tekrarlanmak suretiyle benimsetilmeye çalışılan değer, kurum, tanım, sembol ve kurallar olarak bir söylem içermektedir. Her millî kimlik itiraz kabul edilmez gerçeklik iddiasına dayanır. Billig’e göre, modernitenin ürünleri olarak doğmuş bulunan milletler de bir gün değişecektir. Çünkü devletler artık 19. Yüzyıldaki gibi değiller ve millet olma çağı bir gün sona erecektir. Tarih milletleri yarattığı gibi zamanla onları yok edecektir. Yeni topluluk türleri ortaya çıkacaktır. Çünkü tarih hiçbir zaman aynıyla tekrerrür etmez (Billig,2002:202).

4. KİMLİK YAKLAŞIMLARI

Kimliğin anlaşılmasında ve millî kimliklerin anlaşılmasında üç temel yaklaşımdan söz edilebilir: Modern, Sosyal İnşacılık: Anti-Özcü yaklaşım ve Postmodern yaklaşım.

4.1. Modern Yaklaşım

Modern yaklaşım kimlik olgusunun modernite ile ortaya çıktığı kabulüne dayanır. Geleneksel toplumlarda bireyler, bugünkü anlamda, kimlik sorunu yaşamazken, toplumların modernleşme ile bireyselleşmesi sonucunda çözülme başlamış ve kimlikler yükselişe geçmiştir. Bu demektir ki, kimlik olgusu, içsel olarak modernliğe ve bireyselleşmeye bağlıdır. Bireysel kimlik duygusu 19. yy. da yavaş yavaş yayılmıştır; ama 20 yy. 'ın ilk yarısında ciddi bir kimlik sorunu ortaya çıkmamıştır. (Bilgin,2007:48-49) Bu durum kişilerin iradî seçimleri dışında kurumsal bir şekilde devlet ve hukuk düzenindeki gelişmelerle ortaya çıkmış bir durumdur. Özellikle nüfus, tapu, işçi ve askerlikle ilgili kayıtlar vs. zamanla kimlik gelişimine sebep olan kurumsal uygulamalardır. Kimlik, modernite sonucunda ortaya çıkan şehirleşme ve sanayileşme ile köyünden ve geleneksel yapısından kopan insanlara bir arada yaşayabilmeleri için ihtiyaçtan dolayı inşa edilen bir kavramdır. Kimlikler modern zamanlarda kurumlar tarafından devamlı olarak üstten verilen ve inşa edilen tanımlamalar olarak gerçekleşmiştir. Foucault, modern zamanların ayırıcı özelliği olarak iktidarın ve etkilerinin *“tüm sosyal gövdeye, gözeneklere kadar sızmasını sağlayacak yeni bir teknoloji”* olarak gördüğü *“biyo-iktidar”*ın *“normali”* belirleyerek kimlikleri ve toplumları inşa ettiğine dikkat çeker (Foucault,1993:95).

Bilgin'e göre 1960'lar modernitenin ikinci dönemini oluşturmaktadır. Artık bireyler her şeyde merkez haline gelerek, kendi yaşamlarına bir anlam vermek için her şeyi sorgulamakta, sormaktadır ve kendileri olmaya çalışmaktadırlar. (Bilgin,2007:50) Ortaya çıkan bu *“kimlik devrimi, hayatın anlamını şahsî olarak inşa etme sürecinde özelliğin ön plana geçmesiyle nitelenen bir yeni oluşum olarak tanımlanmaktadır. Fakat özne olmak oldukça zordur. Bunun için geleceğe dönük olarak kimliği inşa edilen bir şey, bir proje gibi görmek gerekir.”* (Bilgin,2007:50-51). Böylece insan bir kurgu ya da sosyal bir inşa halinde görülmektedir. Bireyciliğin ve liberal bakışında desteklediği bu anlayış bireyi biricik, kendine yetebilen ve özerk olarak görmesine yol açmaktadır. Kişinin yetkinliği hem toplumu hem de kendisini inşa edebilir olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla burada ortaya çıkan bireyselliğin inşasıdır ve bu inşada tekillik, özerklik ve içsellik özellikleri öne çıkmaktadır. İnsanı ve bireyi merkeze alan bu anlayış *“bütünüyle benliği korumaya adanmış aklın hakimiyetine girer. Artık bireysellik düşüncesi metafizik bağlardan kopmuş ve sadece bireyin maddi çıkarlarının sentezi haline gelmiştir.”* (Horkheimer,1993:152). Zamanla modernitenin insanın tabiat üzerinde kurmaya çalıştığı iktidar hedefi, insanın kendi üzerinde kurulan bir iktidara dönüşerek, insan, varlık olmaktan daha çok bir düşünceye dönüştü. Bunun sonucunda akıllı bir oyuncak haline getirerek öznenen daha çok nesne haline getirdi. Modernlik, dünyanın kutsallıktan ve bilinmemezlikten arındırılarak akılla bilinir hale getirilmesidir. Ancak dünyaya egemenliğine götürecek olan araçsal aklın ilerleyişinin arkasında insan vardır. *“Modernleşmede tıpkı Rönesans ve Reform gibi, Akıl ile Özne'nin, rasyonelleş(tir)me ve özneleş(tir)menin birlikte ortaya çıkması söz konusudur.”* (Bilgin,2007:47).

Modernite ile Batılı toplumlar her şeyi yeniden inşa edici tarihi bir süreç girmişlerdir. Sözleşmeye dayalı hukuk sistemi, vatandaşlığa dayalı ulus devlet sistemi inşa etmişlerdir. Geleneksel bütün bağlarından kopan insanlara üst kimlik olarak da vatandaşlık kimliği verilmiştir. Uzun yıllar işe yaramakla beraber günümüzde pek çok kriz noktaları ortaya çıkmıştır ve küreselleşme, digitalleşme ve postmodern itiraz ve

eleştirilerle modernite yeni bir döneme girmiş bulunmaktadır.

4.2. Sosyal İnşacı Yaklaşım

Modernite ilerledikçe toplumda bütün sorulara cevap veren kilisenin ve din adamlarının yerini bilim adamları almaya başladı. Bu da bilimlerin her geçen gün daha fazla uzmanlaşma ve dallara ayrılmasına sebep oldu. Çünkü “akıl” her şeyi çözen ve her şeyi yeniden kurabilen (Kartezyen akıl) bir güç olarak görülüyordu. Bilim ve felsefe aklın sistemleşmiş araçları idi. Her şeyi açıklamak gerekiyordu. Her şeyin bir bilimi olmalıydı. Doğa bilimlerinin yanında sosyal bilimler ve “ideolojiler” gelişmeye başladı. İnsanın nerden gelip nereye gittiği gibi ontolojik sorularla toplumların hızlı sanayileşme ve şehirleşme ile uğradıkları derin anlam ve düzen krizlerini çözmek için özellikle 19.yüzyılda sosyal bilimler gelişme göstermeye başladı. Ortaya çıkan yeni sosyal, iktisadî, siyasî ve hukukî durumlara çözümler aranmaya başlandı.

Sosyoloji, Psikoloji, Antropoloji gibi bilimlerle; Sosyalizm, Liberalizm, Muhafazakarlık, Milliyetçilik gibi ideolojiler ve Pozitivizm gibi felsefi ve epistemolojik akımlar hızlı bir şekilde her alanda etkili olmaya başladılar. Bu dönemde gelişen pozitivist anlayışa göre insan zihni, tabiatın ve eşyanın gerçek sebeplerini anlamak için yetenekli değildir. Onun bilimleri kurucu etkisi de yoktur. Zihin tabiatın bir aynasıdır. Biz ancak, *“pozitif olayların ve müşahade edebilen fenomenlerin tespitine dayanan tecrübi (pozitif) bilgiyi elde edebiliriz. Bu sebeple doğrudan doğruya deneyle sağlanamayan her bilgi teolojik veya metafiziktir; hayal mahsulüdür.”* (Bolay,1999:329). Comte’un Pozitivizminde duyularla tespit edilebilen bilgi dışındaki bütün bilgiler yoktur. Pozitivizme göre; var olan her şey ölçülebilir, ölçülebilir olan öngörülebilir ve model olabilir düşüncesinden hareket eden modern bilimi temel alarak, bilimsel olanı değerli gören, metafiziği ve dini, ilerlemenin önünde engel olarak gören bir görüştür (Cevizci, 2010:1292).

Pozitivizme göre deney ve gözlem ile kesin, genel-geçer ve doğru bilgiyi elde edebiliriz. Pozitivist bilimsel bilgi için, deneyle test edilebilirlik önemli ve genel-geçer bilgi için gerekli bir unsur olmaktadır. Pozitivistlere göre bilgi, sayılarla ifade edilebilen istatistiksel özelliklere sahip olmalıdır. (Radford,1992: 408-424) Gözlem dışı veya ölçülebilirliği olmayan olgular ise -şimdilik- bilinmez olarak kabul ediliyor. Bu yaklaşıma göre, toplumsal gerçekliği çözümleyen araştırmacı “somut” sorular sormalı, “hayal gücünü” sürekli olarak ‘*gözlemin sınamasına tabi tutmalı.*’ (Vergin,2003:168).

Pozitivist ve onun versiyonu olan “bilimcilik” anlayışına karşı W. Dilthey’ “anlama (verstehen) yöntemi” adını verdiği; Sosyal bilimlerin doğa bilimlerinden bağımsızlaştırarak onu kendi özellikleri içerisinde inşa etmeye çalışarak sosyal bilimlerin öncelikle insanların özel yaşantılarıyla bağlantılı gördü. Yaşantıyı pozitivistler gibi ölçülebilir somut olgular olarak değil de onlara içten bir bakış açısıyla anlamaya çalıştı. Pozitivizm, sosyoloji ile doğa bilimleri arasında bağlantı kurarak açıklamalara varma anlayışı yerini anlamaya bırakıyordu. *“Dilthey’e göre, doğayı açıklayabiliyorsak da sosyal ve beşeri olguları açıklamamıza gerek yoktur, çünkü onları “anlıyoruz”. Bu yaklaşıma göre, sosyolojinin gerçek konusu “yaşanılan durumlar”dır, asli görevi bunları incelemektir. Oysa ki, bu yaşanılan durumları soyutlamaya gerek yoktur, çünkü sosyal bilimlerin objesi olan bu durumlar, henüz hakkında “pozitif herhangi bir bilgi edinmeksizin bizce de anlaşılabilir.”* (Vergin,2003:172).

Pozitivist anlayışa karşı geliştirilen önemli yaklaşım da “görecelilik” ve ona bağlı şekilde geliştirilen “sosyal inşacılık” yaklaşımlarıdır. Görecelilik (relativizm), üç ana görüşü barındıran bir kavramdır. Birincisi, her inanın diğerleri kadar geçerli olduğunu savunurken; ikincisi, belirsiz ve çok anlamlı olduğunu belirtir. Üçüncü görüş ise, bir toplumun doğrulama süreçleri olmadan gerçeklik ve akılcılık gibi kavramların anlamlandırılmayacağını öne sürer (Rorty,1991:23). Genel olarak görecelik, bireylerin bilgiyi kendi sosyal kriterleri ve duygularıyla elde ettiğini kabul eder. Göreceliliğe göre söz konusu temel varsayımlar pozitivist anlayışın tersine ne deneyim ne de dünyaya ait düşüncelerimizin tek, değişmez ya da genel-geçer bir kavram çerçevesinin bulunmadığı ve buna gerek olmadığı, kavramsal çerçevelerin kültür, zaman ve topluluklarda derinden farklılaşabilen ve bu anlamda çeşitlilik gösteren bağlantıları olduğunu kabul etmektedir (Fayganoğlu,2019:1224). Göreceliliğe göre bilgi, toplumsal grupların ortak bilinç faaliyetlerinin sonucu olarak ortaya çıkar ve birey temelli bilgi anlayışı sosyal bilimlerin bütüncül bakış açısını zayıflatır. Toplumsal fenomenler, bireyin toplumsallaşmasıyla oluşur ve bu etkileşimden doğan bilgi, epistemolojik görecelik açısından daha açıklayıcıdır. Bilim, bir önermeyi yalnızca ait olduğu grubun standartlarına göre değerlendirir ve diğer grupların bilgilerini bilemeyebileceğini vurgular. Bu durum, bilginin sosyal olarak inşa edildiği anlayışına yönlendirir (Fayganoğlu,2019:1225). Görecelilik anlayışına dayanan ve hatta göreceliliği daha iyi yansıttığı söylenen sosyal inşacılık pozitivist görüşe eleştirel yaklaşmaktadır.

Disiplinler arası nitelikte etkisini felsefe, sosyoloji ve dilbilim alanlarında gösteren sosyal inşacılığın en temel özelliği kendimizde dahil olmak üzere dünyayı anlamakta kesin doğru kabul edilen yollara karşı oluşudur. Sosyal inşacılık, dünyanın bize nasıl görüldüğü hakkındaki varsayımlarımıza her zaman şüpheyle yaklaşmamız için uyarır. (Burr,2003:2-4-) Sosyal inşacılığın en önemli isimlerinden Berger ve Luckmann’a göre; bilgi, sosyal hayatta herkesin katılımıyla oluşan bir eylemdir. Çok sınırlı bir grup insan teorileştirme ve dünya görüşlerinin inşasıyla ilgilenir. Teorik düşünceye odaklanmak, bilgi sosyolojisi için gereğinden fazla kısıtlayıcıdır ve aynı zamanda tatmin edici değildir. Dolayısıyla teorik bilgiler toplumlar için çok önemli değildir. (Berger and Luckman,1991:25-27) Bilgi, sosyal hayatın bir gerçeklik olarak inşa ettiği sürecin eseridir. Bilgi, toplumlar için tutarlı bir anlam dünyasının yansımasıdır. Sosyolojinin analizlerinde ana konu bu gerçekliktir. Bilgi sosyolojisi inşa edilen hayatın her alanındaki bilgiye odaklanmak olmalıdır. Bilgi toplumdan topluma da değişiklik gösterir. Tibetli bir keşiş için “gerçek” olan, Amerikalı bir işadamı için 'gerçek' olmayabilir. Suçlunun sahip olduğu bilgi ile suçbilimcinin bilgisi farklıdır (Berger and Luckman,1991: 15).

Berger’e göre toplumlar nesnel ve öznel şartların etkisiyle inşa olunan diyalektik bir süreçtir. Bu süreçte dışsal olarak teknolojinin oluşturduğu nesnel kültür ile toplumların dil, ahlak, hukuk ve değerler bütünlüğü içerisinde oluşan bir sosyal inşa söz konudur. Bireyler bu sosyal yapının içerisine doğarlar. Bu yapı içerisinde hem duygusal hem de bilişsel bir sosyalizasyonla özdeşlik kurarak kimlik inşa etmeye başlar. Toplum içerisinde kendisine verilen rolleri benimseyerek, ötekiler tarafından tanınma ile kendini-tanıma arasında, yani nesnel olarak atfedilmiş kimlik ile öznel olarak edinilmiş kimlik arasında diyalektik bir ilişkiyi gerektirir (Berger and Luckman,1991:152). Bu diyalektik ilişki kişinin öznel olarak şekillendirdiği kimlikle kendisine toplum tarafından verilen kimlik arasındaki uyum ya da uyumsuzluklara sebep olabilir.

Kolektif kimlik, Marx'ın "sınıf bilinci", Durkheim'ın "kolektif vicdanı", Weber'in Verstehen'i ve Tonnies'in Gemeinschaft'ı gibi klasik sosyolojik kavramlardan sayılır. Kolektif kimlik, grup üyelerinin etrafında birleştiği benzerlikleri veya ortak nitelikleri vurgulayarak bir grubun "bizliğini" ele alır. İlk başlarda fizyolojik, psikolojik, yerel ve yapısal nitelikler "doğal" ya da "temel" özellikler sayılarak, grup üyelerinin bu nitelikleri içselleştirdiğine inanılmıştır. Böylece birleşik, tekil bir sosyal tecrübeye dayanarak kişilerin bir benlik duygusu inşa ettiği tek bir tuval kabul edilirdi. Kolektif kimlik bu klasik yaklaşımın dışında, kolektif özellikler ve imgelerin özcülüğü noktasında sorgulanmaktadır. Özcülük karşıtı sorgulamalar, kolektif benliğin daha uygulanabilir bir temeli olarak kimliğin sosyal inşasını öne çıkarmaktadır.

Peter Berger, WI Thomas, Erving Goffman, Howard Becker gibi isimler bir kolektifin üyelerinin benzersiz özelliği olarak temel veya çekirdek özellikleri öne çıkaran herhangi bir yaklaşımı reddederek sosyal inşacı yaklaşımı savunmaktadırlar. Bu anlayışa göre, her kolektif yapı bir sosyal eserdir. İktidarlar ve güç merkezleri tarafından yürütülen kültür politikalarına uygun olarak şekillendirilen, yeniden üretilen ve harekete geçirilen bir varlıktır (Cerulo,1997:386-387). Sosyal inşacılık yaklaşımı günümüzde ırk, millet, cinsiyet, etnisite gibi kimliklerin inşasında yaygın olarak kullanılan bir yaklaşımdır.

Sosyal inşacılık, özellikle milli kimlik çalışmalarında sık başvurulanan bir yaklaşımdır. Modern ulus devletlerin millet ve milli kimlik inşa çalışmaları ve politikaları sosyal inşacı yaklaşımı doğrular nitelikte görülmektedir. Sosyal inşacılık, kimlik inşasını iç ve dış etkileşimlerle oluşan siyasi bir süreç olarak görür. Siyasi bir inşa süreci olarak oluşan kimlikler ulusal ve uluslararası siyasetteki olumlu veya çatışma içeren iletişim süreçleriyle ortaya çıkmaktadır.

Toplumlar milletleşme süreci içerisinde devlet politikaları ile kültür, tarih, dil, din, dost-düşman (öteki) ve hatta sosyal hayatın nasıl yaşanacağı noktasında bile yönlendirilerek inşa edilen bir kimlik kabulüne maruz kalmaktadırlar. Bu süreçte inşa politikaları dirençle karşılaştığında zor kullanma ya da uzlaşma yoluna gidilebilmektedir. Dolayısıyla genelde kolektif kimlikler değişmez nitelik taşımamaktadır. Barış, savaş, göç, teknolojik değişimler ve sosyo-ekonomik gelişmelerle beraber devletlerin ideolojik iktidar değişiklikleri kolektif kimlikler ve özellikle milli kimlikleri oluşturan unsurların muhtevalarında değişiklikler yaratabilmektedir. Bu inşa süreçleri ve politikaları sadece otokratik ülkelerde değil, bir Amerikan kimliği inşa etmeye çalışan ABD'de de bile uzun yıllardır görülmektedir. ABD "ortak potada erime" "WASP, (White Anglo-Saxon Protestant) politikasını bugün post modernist bir anlayışa "salata kasesi" metaforuna çevirmiştir. Özellikle Avrupa ülkelerinde 19.yüzyılda başlayan ulus devletleşme millî kimlik inşa süreçleri olarak günümüz batılı milletlerini yaratmıştır.

Milli kimlik konusundaki ilk akla gelen çalışmalardan olan Anderson'un "Hayali Cemaatler" isimli kitabında sosyo-bilişsel bir yapı olarak gördüğü milli kimliğin inşasından bahsederken inşacılığın olgunlaşmış yeniliğinden söz eder. Anderson kimliğin oluşumunda anahtar rolü sosyal faktörler olarak gördüğü kapitalizm ve yazılı teknolojiye verir. Gellnerle beraber modernist milliyetçilik anlayışına sahip olan Anderson, milletlerin modernitenin inşası olduğu görüşündedir (Anderson,2009:20). Modernitenin ulus devletlerinin bütünleştirici, homojenleştirici kimlik inşa süreçleri bugün post modernist yaklaşım tarafından eleştirilmektedir. Bütünleşmiş görülen toplumlarda mikro milliyetçilikler, uyanan etnisiteler ve bireysel, cinsel ve politik kimlikler kamusal alanda

temsil hakkı mücadelesine girmektedir.

Günümüz kolektif kimlik çalışmaları, kolektif özellik ve sembollerin özgülüğünü sorgulamaktadır. Anti-özcü sorgulamalar, kimliğin sosyal inşasını kolektif benliğin daha geçerli bir temeli olarak teşvik etmektedir. Diğer çalışmalar ise kolektif kimlikleri sınıflandırmanın doğasında yatan sorunlara yönelik çalışmalarla ve birleşik grup deneyimlerine yönelik postmodern sorgulamalara yönelmektedir (Cerulo,1997:387).

4.3. Postmodern Yaklaşım

Yaklaşık üçyüz yıldır dünyanın düşünce merkezini şekillendiren modernlik kavramını ideal şekliyle Touraine şöyle tanımlamaktadır: *“Bilim, teknoloji veya yönetim tarafından gittikçe daha etkili kılınmış üretim; yasayla düzenlenmiş toplum organizasyonu ile hem çıkar tarafından ve hem de tüm zorlamalardan kurtulma iradesi tarafından güdülenmiş kişisel yaşam arasında gittikçe daha sıkı karşılıklılığın olması gerektiği iddiasıdır.”* (Bilgin,1994:86). Touraine’e göre modernlik insan aklının bir zaferidir. Bilimsel kültür, rasyonel toplum ve özgür bireyleri inşa eden, keyfiliğin ve şiddetin yerine hukuk devletini ve piyasayı koyan hep akıldır. İnsanlık aklın yasalarına uydukları zaman, özgürlüğe, refaha ve mutluluğa doğru ilerler. Bu temel modernite iddiasına karşı kimi radikal kimi de ılımlı itirazlar post-modern yaklaşımların ana çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Günümüzde Postmodernlikle ilgili görüşlerin çoğunluğu ABD kaynaklı görünmektedir. Billig’e göre ABD gibi millet olma kavramına önem veren bir Amerikan milliyetçiliğinin Postmodernizmle uzlaşmasına karşılık Avrupa’da ve dünyada birleşik bütünleyici bir kültürün oluşturulması için farklılıkları ortadan kaldırmaya çalışılan Ulus devlet kurma sürecine eşlik eden merkezîyetçi anlayış yerini batıda mahallî ve bölgesel ve alt kültürlerle bırakırken çok sayıda farklı kimlikler belirmektedir. Millî kimlikler üstünlüğünü kaybederken başka kimliklerle rekabet etmesi gerekmektedir. *“Devletin iddiasına meydan okuyan ulus-üstü kimliklerin yanı sıra ulus-altı (subnational) kimlikler de vardır. Devletin modernist, tekdüzelik arayışı içerisinde ortadan kaldırmaya çalıştığı farklılıklar ve bağlılıklar yeniden canlanmaktadırlar. Bu yeni olarak canlanan kimliklerden bazıları ‘millet olma’ imgesine benzer şekilde inşa edilmişlerdir.”* (Billig,2002:154). 19.yy. öncesi Avrupa ülkelerinin aşırı parçalı ve yerel farklılıkları bilindiğinden eski yapının yeniden canlanması ürkütmetedir. Bunun için özellikle AB içerisinde Avrupalılık kimliğinin inşası çalışmaları manidar görünmektedir.

Postmodernlikle beraber milliyetçiliğin işlevinin değiştiği, artık millet kuran değil milletleri dağıtan bir işleve sahip olduğu görünmektedir. Postmodernliğin en önemli isimlerinden Bauman'a göre, çağdaş postmodern dünyada yaratılan uluslar, modernlik çağında milliyetçilik tarafından yaratılmış olanlardan o kadar farklıdır ki onlar için ulus tabirini kullanmak pek uygun düşmez: *“Ulus-devlet dışarı, kabile içeri”. Bu yeni sözde uluslar“yaşayabilir” (“viable”) değildirler; çünkü mevcut dünyada ulusal yaşayabilirliğin altı büyük ölçüde oyulmuştur; egemen olmak için çok küçüktürler ve zaten devlet egemenliği de ortadan kalkmaktadır.”* (Billig,2002:161). Ulus devletleri dağıtıcı mikro milliyetçilikler postmodern “kimlik siyaseti”nin sonucu gibi görünmektedir.

Postmodernizm günümüzde kimilerince modernizmin devamı kimilerine göre de kopuşunu ifade etmektedir. Modernite denince akla gelen kural, düzen, ilerleme, tekdüzelik gibi kavramların yerine postmodernizm, tanımsızlık ve belirsizliği ifade

etmesinin yanında çoklu hakikat, çoklu kimlik, çoklu kültür ve gelenek-modern ikiliği gibi pek çok anlam ve kavram boğçasını barındırmaktadır. Postmodernizm nedir? sorusuna verilebilecek tek bir cevap bulunmadığı gibi ne olduğu konusunda da tartışmalar sürmektedir. Üzerinde birleşilen tek husus Batı’da tıkanıp inanan modernitenin aşılması gerektiği düşüncesini ihtiva eden ve modernite eleştirilerinden oluşan bir akımın adı olduğudur.

Postmodernistler kimlik konusunda sosyal inşacı yaklaşımın özcülük karşıtı yaklaşımını desteklerken, yetersiz bulmaktadırlar. Postmodernler sosyal inşacıların etkileşimci bir kimlik sürecine yoğunlaşarak iktidarın rolü ve gücünün gözden kaçmasına sebep olunduğunu; iktidarın inşa edici rolünün yeterince vurgulanmamasının inşacıları “özcülüğe” yaklaştırdığını iddia etmekte (Cerulo,1997:391). *“Farklılıklarına rağmen, sosyal inşacılar ve postmodernistler tarafından gündeme getirilen konular bilimsel ilgiyi bir kolektifin kendini adlandırma mücadelesine yönelmektedir, kendini tanımlamak ve toplumsal ayrıcalık talep etmek.”* (Cerulo,1997:393). Postmodern anlayış tekçi yapıları kabul etmediği gibi modernitenin ulus devlet yapılarının “millet” ve “tek tip ortak kimlik” tanımlamasını da reddetmektedir. Kimlik siyaseti diyebileceğimiz, modernitenin ve ulus devletlerin ötekileştirdiği azınlıkların, etnik ve marjinal grupların kolektif kimlik inşa etme siyasetleri “kimlikler pazarı” ve “çok kültürcü” bir anlayışı doğurdu. Bugün ikiyüzyılda bütünleşmeye çalışan Avrupa milletleri tekrar ulus devletler çağından önceki etnisiteler, diller ve lehçeler ormanına dönmenin tedirginliğini yaşamaktadırlar. 1880 yılında bile Fransanın ancak beşte biri bugünkü Fransızca’yı konuşabiliyordu. Çoğu bölgelerde kamu görevlileri tercüman kullanıyordu. Almanya 300 bölgeye ayrılmıştı. Dolayısıyla uyuyan etnisitelerin uyanmasına pek sıcak bakılmamaktadır (Robb,2007: 53).

5. SONUÇ

Kimlikler ve kolektif kimlikler insanlık tarihi kadar eski insanın aidiyet ve tanıma-tanımlama ihtiyacının sonucu olarak var olan bir olgudur. Bu olgunun bilimsel alana girmesinin ipuçlarını özellikle İbn Haldun’un “asabiyet” kavramında görebiliyoruz. Bunun dışında eski Yunanlıların “öteki” olarak başka toplumları “barbar” olarak, Arapların Arap olmayanları “mevali” olarak olarak tanımlamaları tarih boyunca insan ve toplumların kimlik tanımlamalarına sahip olduklarını göstermektedir.

Kimlikler ve kolektif kimlikler hep var olmuştur ve olmaya da devam edecektir. 19.yüzyılda ortaya çıkan milletler ve millî kimlikler ise yepyeni bir kolektif kimlik olarak doğmuştur. Modern yaklaşımın doğal ve olması gereken bir süreç olarak gördüğü milletleşme, homojenleşme ve ortak bir millî kimlik etrafında bütünleşme anlayışı “sosyal inşacı” bir yapı arz etmektedir. Ulus devletler okullar, mevzuat, askerlik gibi araçlarla insanlara belli bir kolektif kimlik kazandırmaya çalışmışlardır. İngiltere, Fransa ve Almanya ile başlayan “monist kimlik” politikaları yaklaşık iki yüzyıllık bir zaman dilimi içerisinde bütün dünyada uygulanmıştır. Bugün Bauman’ın “ulus devlet dışarı, kabile içeri” (Billig,2002:161) sözünde ifadesini bulan her etnisitenin kimlik talebinin ve her türlü bireysel kimliğin tanınması gibi “çok kültürcü” bir anlayışa gelinmiş bulunmaktadır. Modernite’de olduğu gibi temel ilke ya da tanımı bulunmayan postmodern anlayışın hem kendisi hem de kimlikler konusundaki çok parçalı anlayışı yeni paradigma olarak tartışılmaktadır. Görünen o ki, bundan sonraki yıllarda bütün millet ve millî kimlik

yapılarında bu konular tartışılmaya devam edecek ve önemini koruyacaktır.

KAYNAKÇA

- Aka, A. (2010) Kimliğe Teorik Yaklaşımlar. C.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 34(1).
- Anderson, B. (2009). Hayali Cemaatler, Çev: İskender Savaşır, İstanbul: Metis Yayınları.
- Berger, P. T. and Luckmann T. (1991) The Construction of Social Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge, London: Penguin Books.
- Bilgin, N. (1994). Sosyal Bilimlerin Kavşağında Kimlik Sorunu, İzmir: Ege Yayıncılık.
- Bilgin, N. (2007). Kimlik İnşası, Ankara: Aşina Yayınları.
- Billig, M. (2002). Banal Milliyetçilik, İstanbul: Gelenek Yayıncılık.
- Bolay, S. H. (1999). Felsefi Doktrinler ve Terimler Sözlüğü, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Brubaker, R. And Cooper, F. F., (2000). "Beyond Identity", Theory and Society, 29(1).
- Burr, V. (2003). Social Constructionism, London: Routledge.
- Cerula, K. A. (1997). "Identity construction: New issues, New directions, Annual Review of Sociology.
- Cevizci, A. (2010). Felsefe Sözlüğü, İstanbul: Paradigma Yayınları,2010.
- Dalbay, R. S. (2018). "Kimlik" ve Toplumsal Kimlik Kavramı", SDÜ., Sosyal Bil. Enst. Dergisi, 2(31).
- Dalbay, R.S. ve Avcı, N. (2018). "Kimlik İnşasına İlişkin Temel Yaklaşımlar ve Bu Yaklaşımların Türkiye'ye yansımaları", Süleyman Demirel Üniv., İİBF Dergisi, 23(1).
- Fayganoğlu, P. (2019). "Pozitivizm, Görecelik ve Sosyal İnşacılığın Sosyal Bilimlere İlişkin Epistemolojik Yaklaşımı: Çözüm Eleştirel Gerçekçilik mi?", International Social Sciences Studies Journal, 5(31).
- Foucault, M. (1993). Cinselliğin Tarihi, İstanbul: Afa Yayınları.
- Giddens, A. (2000), Tarihsel Materyalizmin Çağdaş Eleştirisi, çev. Ülkü Tatlıcan, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Gleason, P. (1983). "Identifying Identity: A Semantic History", Oxford University Press on behalf of Organization of American Historians, 69(4).
- Guibernau, M. (2004). "Anthony D. Smith on Nations and National Identity: a CriticalAssessment", Nation and Nationalism, 10(1/2).
- Horkheimer, M. (1993). Akıl Tutulması, Çev: Orhan Koçak, İstanbul: Metis Yayınları.
- Jenkins, R. (2008). Social Identity, London: Roudledge.
- Karpat, K. (1995), "Kimlik Sorununun Türkiye'de tarihi, sosyal ve ideolojik gelişmesi",içinde Haz: Sabahattin Şen, Türk Aydını ve Kimlik Sorunu, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Kılıç, C. (2004). "Varlık Probleminin Zihinsel Gelişimi", Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 9(1).
- Kozak, İ. E. (1984). İbn Haldun'a Göre: İnsan-Toplum-İktisat, İstanbul: Pınar Yayınları.

- Maslow, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. Psychological Review, New York: Harper and Row.
- Mollaer, F. (2014), Kimlik Politikalar; Tanınma, Özdelik Ve Farklılık, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Radford, G. P. R. (1992). “Positivism, Foucault, and The Fantasia of the Library: Conceptions of Knowledge and the Modern Library Experience”, The library quarterly, 62(4).
- Graham Robb G. (2007). *The Discovery of France*, London: Picador.
- Rorty, R. (1991). Objectivity, relativism, and truth: philosophical papers (Vol.1), Cambridge: Cambridge University Press.
- Smith, A. (1994). Milli kimlik. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Vatandaş, C. (2010). Ulusal Kimlik, İstanbul: Açılım Kitap.
- Vergin, N. (2003). Siyasetin Sosyolojisi, İstanbul: Doğan Kitap.
- Wendt, A.E. (2013). “Anarşi Devletler Ne Anlıyorsa Odur: Güç Politikalarının Sosyal İnşası”, Uluslararası İlişkiler Dergisi,10(39).
- Wodak, R. (2009). The discursive construction of national identity. Edinburgh University Press.